ספרי במדבר

ספרי במדבר

ויקיטקסט, ברישיון CC BY-SA.
geulaquiz.com

פיסקא א

א וידבר ה׳ אל משה לאמר צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה למה נאמרה פרשה זו. לפי שהוא אומר ואיש אשר יטמא ולא יתחטא (במדבר יט) עונש שמענו אזהרה לא שמענו, תלמוד לומר צו את בני ישראל וגו׳ [ולא יטמאו את מחניהם] הרי זו אזהרה לטמאים שלא יכנסו למקדש בטומאה:

ב צו הצווי מיד בשעת מעשה ולדורות. אתה אומר הצווי מיד בשעת מעשה ולדורות, או אינו אלא לאחר זמן. תלמוד לומר צו את בני ישראל ויעשו כן בני ישראל וישלחו אותם. הא למדת שהצווי מיד בשעת מעשה. לדורות מנין, תלמוד לומר צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך וגו׳ [יערוך אותו אהרן חוקת עולם לדורותיכם] (ויקרא כ״ח) הא למדת שהצווי מיד בשעת מעשה ולדורות מצווי הזה. מנין לכל הצואות שבתורה, היה רבי ישמעאל אומר הואיל ונאמרו צואות בתורה סתם ופרט באחת מהם, (שאינה אלא) [שהוא] מיד בשעת מעשה ולדורות, אף פורטני בכל הצואות שבתורה שיהיו מיד בשעת מעשה ולדורות. ר׳ יהודה בן בתירה אמר, אין הצווי בכל מקום אלא זירוז שנא׳ וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו (דברים ג׳) לפי דרכנו למדנו שאין מחזקים אלא המחוזקים ואין מזרזים אלא למזורזים. ר׳ שמעון בן יוחי אומר אין צווי בכל מקום אלא חסרון כיס שנאמר צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך (ויקרא כ״ד) צו את בני ישראל וישלחו מן המתנה (במדבר ה׳:ב׳) צו את בני ישראל ונתנו ללוים מנחלת (שם ל״ה) צו את בני ישראל ואמרת אלהם את קרבני לחמי לאשי (שם כ״ח). הא אין צווי בכל מקום אלא חסרון כיס חוץ מאחת, ואיזה זה צו את בני ישראל ואמרת אלהם כי אתם באים אל הארץ כנען (שם ל״ד) תזרזם לענין חילוק הארץ. ורבי אומר אין צווי בכל מקום אלא אזהרה שנא׳ ויצו ה׳ אלהים על האדם [וגו׳] ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו (בראשית ב׳):

ג וישלחו מן המחנה מחנה שכינה. שומע אני ממחנה לויה תלמוד לומר אל מחוץ למחנה תשלחום. הא עד שלא יאמר יש לי בדין אם נדחו טמאים ממחנה ארון הקל, קל וחומר ממחנה שכינה החמור. אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין, לכך נאמר וישלחו מן המחנה ללמדך שאין עונשין מן הדין. רבי אומר אין צריך קל וחומר אם נדחו טמאים ממחנה ארון הקל קל וחומר ממחנה שכינה החמור, אם כן למה נאמר וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב אלא בא הכתוב ליתן להם את המחיצות:

ד וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש שומע אני ששלשתן במקום אחד תלמוד לומר במצורע בדד ישב מחוץ למחנה מושבו. מצורע היה בכלל ויצא מן הכלל ולמד על הכלל, מה מצורע שהוחמרה טומאתו חמור שלוחו משלוח חברו, אף כל שהוחמרה טומאתו חמור שלוחו משלוח חברו. מכאן מנו חכמים למחיצות כל שהזב מטמא מצורע מטמא, חמור מצורע שמטמא בביאה. כל שטמא מת מטמא זב מטמא חמור הוב שהוא מטמא תחת אבן מסמא. כל שטבול יום מטמא טמא מת מטמא חמור טמא מת שהוא מטמא את האדם, כל שמחוסר כפורים פוסל טבול יום פוסל חמור שבני ישראל שהוא פוסל את התרומה:

ה וישלחו מן המחנה [כל צרוע וגו׳] למה נאמר אין לי אלא אלו שאר טמאים מנין [תלמוד לומר כל צרוע וכל זב] היה ר׳ יאשיה אומר קל וחומר אם נדחו טמאים ממחנה ארון הקל קל וחומר ממחנה שכינה החמור אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין לכך נאמר וישלחו מן המחנה וגו׳ ללמדך שאין עונשין מן הדין: [מזכר עד נקבה] ח) בכל אדם הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בלוים נושאי ארון ת״ל מזכר ונקבה בכל אדם הכתוב מדבר אחד גדולים ואחד קטנים במשמע או אינו אלא כענין שענש מה מצינו בטמא מקדש שלא ענש אלא גדולים שנא׳ ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש (במדבר י״ט:כ׳) אף כאן לא נאמר אלא גדולים תלמוד לומר מזכר עד נקבה תשלחו אחד גדולים ואחד קטנים במשמע. ר׳ יונתן אומר מזכר עד נקבה תשלחו (למה נאמר, לפי שהוא אומר וישלחו מן המחנה אין לי אלא אלו שאר טמאים מנין אמרת קל וחומר אם נדחו טמאים ממחנה ארון הקל קל וחומר ממחנה שכינה החמור אאם כן ענשת מן הדין לכך נאמר מזכר עד נקבה תשלחו לומר שאין עונשין מן הדין. מזכר ועד נקבה אין לי אלא זכר ונקיבה טומטום ואנדרוגינוס מנין תלמוד לומר אל מחוץ למחנה תשלחום אין לי אלא שיכול להשתלח שאינו יכול להשתלח מנין תלמוד לומר אל מחוץ למחנה תשלחום אין לי אלא אדם כלים מנין תלמוד לומר אל מחוץ למחנה תשלחום. ר׳ עקיבא אומר מזכר עד נקבה תשלחו א׳ אדם וא׳ כלים במשמע. ר׳ ישמעאל אומר הרי אתה דן הואיל ואדם מטמא בנגעים וכלים מטמאים בנגעים מה אדם טעון שלוח אף כלים טעונים שלוח לא אם אמרת באדם שמטמה על גבי משכב ומושב לפיכך טעון שלוח תאמר בכלים שאין מטמאין על גבי מושב ומשכב לפיכך לא יטענו שלוח הרי אבן המנוגעת תוכיח שאינה מטמא על גבי מושב ומשכב וטעונה שלוח ואל תתמה בכלים שאף על פי שאין מטמאים על גבי מושב ומשכב לפיכך יטענו שלוחת ר׳ יוסי הגלילי אומר מזכר עד נקבה תשלחו מה זכר ונקבה מיוחדים שהם ראוים לעשות אב הטומאה וטעונה שלוח אף כל שראוי לעשות אב הטומאה בכל התורה.

ו ור׳ יצחק אומר הרי הוא אומר אם לא יכבס ובשרו לא ירחץ (ויקרא י״ב) על רחיצת גופו ענוש כרת או [לא] ענוש [אלא] על כיבוס בגדים, אמרת מה טומאת מת לא ענש בו על כיבוס בגדים האוכל מנבלה קלה דין הוא שלא יענש בו על כיבוס בגדים:

ז אל מחוץ למחנה תשלחום למה נאמר לפי שהוא אומר וישלחו מן המחנה, שומע אני לא יגעו לא בארון ולא בנושאים אבל יתנו להם מקום בפני עצמם תלמוד לומר אל מחוץ למחנה תשלחום: ולא יטמאו את מחניהם מכאן אמרו ג׳ מחנות הם מחנה ישראל ומחנה לויה ומחנה שכינה. מפתח ירושלים ועד הר הבית מחנה ישראל מפתח הר הבית עד העזרה מחנה לויה מפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה. אשר אני שוכן בתוכם חביבים הם ישראל אף על פי שהם טמאים שכינה ביניהם וכן הוא אומר השוכן אתם בתוך טומאתם (ויקרא טז) ואומר ולא יטמאו את מחניהם א) אומר ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה ב) (במדבר ל״ה:ל״ד). ר׳ יוסי הגלילי אומר בא וראה כמה כח עברה קשה עד שלא פשטו ידיהם בעבירה לא היו בהם זבים ומצורעים ומשפשטו ידיהם בעבירה היו בהם זבים ומצורעים. לפי דרכנו למדנו ששלשה דברים אלו אירעו בו ביום, ר׳ שמעון בן יוחאי אומר בא וראה כמה כח עבירה קשה שעד שלא פשטו ידיהם בעברה נאמר בהם ומראה כבוד ה׳ כאש אוכלת (שמות כ״ד:י״ז) לא יראים ולא מזדעזעים, משפשטו ידיהם בעברה מה נאמר בהם וירא אהרן וכל בני ישראל את משה והנה קרן עור פניו ויראו מגשת אליו (שם ל״ד):

ח ויעשו כן בני ישראל הודיע שבחן של ישראל שכשם שאמר להם משה כן עשו. מה תלמוד לומר כאשר דבר ה׳ אל משה כן עשו בני ישראל מלמד שאף הטמאים לא עכבו:

פיסקא ב

א וידבר ה׳ אל משה לאמר דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למה נאמרה פרשה זאת. לפי שהוא אומר נפש כי תחטא ומעלה [מעל] בה׳ (ואומר) או מצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר [וגו׳] אבל בגזל הגר לא שמענו (בכל התורה) תלמוד לומר דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם בא הכתוב ולימד על גוזל הגר ונשבע לו ומת שישלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח. זו מדה בתורה כל פרשה שנאמרה במקום אחד וחיסר בה דבר אחד וחזר ושנאה במקום אחר לא שנאה אלא על שחיסר בה דבר אחד. ר״ע אומר כל מקום שנאמר בה (לאמר) צריך לידרש. [איש או אישה] ר׳ יאשיה אומר איש או אשה למה נאמר לפי שהוא אומר (שמות כא) וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור אין לי אלא איש אשה מנין תלמוד לומר איש או אשה להשוות אשה לאיש לכל חטאת ונזקין שבתורה. ר׳ יונתן אומר אין צריך שכבר נאמר (שם) בעל הבור ישלם ואומר שלם ישלם המבעיר את הבערה מה תלמוד לומר איש או אשה לתלמודו הוא בא. כי יעשו מכל חטאת האדם למה נאמר לפי שנאמר נפש כי תחטא ומעלה מעל [וגו׳] או מצא אבדה. אין לי אלא במשקר באלו כמשקר במקום בשאר כל דבר מנין תלמוד לומר כי יעשו מכל חטאת האדם למעל מעל. אין מעילה בכל מקום אלא שיקור וכן הוא אומר וימעלו באלהי אבותיהם (דברי הימים א׳ ה׳) ,ואומר וימעלו בני ישראל מעל בחרם (יהושע ז) ואומר וימת שאול במעלו, אשר מעל בה׳ (דברי הימים א׳ י׳) ואומר בעוזיה צא מן המקדש כי מעלת (דברי הימים ב׳ כו) ואומר ומעלה בו מעל (במדבר ה׳) הא אין מעילה אלא שיקור: ואשמה הנפש ההוא למה נאמר לפי שהוא אומר איש או אשה אין לי אלא איש או אשה טו״א מנין תלמוד לומר ואשמה הנפש ההוא: הנפש ההיא הכל במשמע האנשים והנשים והגרים במשמע. ב] משמע מביא את אלו ומביא את הקטן אמרת מה אם ע״ז חמורה פטר בה את הקטן קל וחומר כל מצות שבתורה: אשמה הנפש ההוא מנין לגוזל (הגר) ונשבע לו והלך להביא את הכסף ואת האשם ולא הספיק להביא עד שמת שהיורשים פטורים תלמוד לומר ואשמה הנפש ההיא. או כשם שפטורים מן האשם כך יהיו פטורים מן הקרן תלמוד לומר ונתן לאשר אשם לו: ואשמה הנפש ההוא למה נאמר. מנין אתה אומר המדליק גדישו של חבירו ביוהכ״פ שאף על פי (שאין בית דין נפרעים ממנו שיהיה נדון בנפשות) [שהוא נדון בנפשו בית דין נפרעים ממנו] תלמוד לומר ואשמה הנפש ההוא: ואשמה הנפש ההוא והתודו למה נאמר לפי שנאמר והתודה אשר חטא עליה, אין לי אלא חטאת שטעונה וידוי, אשם מנין תלמוד לומר ואשמה הנפש ההיא והתודה. רבי נתן אומר זה בנה אב לכל המתים שטעונים וידוי:

פיסקא ג

א והתודו את חטאתם אשר עשו לא על מה שעשה אביו שאם אמר לו תן לי פקדון שהפקדתי אצל אביך והוא אומר לא הפקדת משביעך אני ואמר אמן לאחר מכאן נזכר, שומע אני שיהא חייב תלמוד לומר את חטאתם אשר עשו ולא על מה שעשה אביו: והשיב את אשמו בראשו למה נאמר לפי שהוא אומר ושלם אותו בראשו אין לי אלא (עקר דמים חומש) [דמים, עקר] מנין תלמוד לומר והשי׳ב את אשמו בראשו וחמישתו יוסף עליו עד שיהיה (חומש וחומשה) [הוא וחומשו חמשה] משום ר׳ יאשיה אמרו חמשה שלם לעולם: ונתן לאשר אשם לו למה נאמר לפי שהוא אומר לאשר הוא לו יתננו

ביום אשמתו אין לי אלא לו ולשלוחו. מנין לרבות שליח בית דין והיורש תלמוד לומר ונתן לאשר אשם לו. הרי שהיה חייב לחברו מנה ובא בבית דין ולא הספיק לתתו לו עד שבא בעל חוב של נגזל, מנין שמוציאין מיד הגזלן ונותנים לבעל חוב של נגזל תלמוד לומר ונתן לאשר אשם לו מכל מקום׃

פיסקא ד

א ואם אין לאיש גואל ר׳ ישמעאל אמר וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל ומה תלמוד לומר ואם אין לאיש גואל, בא הכתוב ולימד על הגוזל הגר ונשבע לו ומת, שישלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח. ר׳ נתן אומר ואם אין לאיש גואל אין לי אלא איש אשה מנין תלמוד לומר להשיב האשם אליו. אבא חנן אומר משום ר׳ אליעזר בנגזל הכתוב מדבר, או אינו מדבר אלא בגוזל תלמוד לומר להשיב האשם אליו הא בנגזל הכתוב מדבר. אשם המושב לה׳ לכהן בכסף הכתוב מדבר אתה אומר בכסף הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא באשם כשהוא אומר מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו הרי אשם אמור הא מה תלמוד לומר האשם המושב לה׳ בכסף הכתוב מדבר. לה׳ לכהן קנאו השם ונתנו לכהנים. באנשי משמר הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בכל כהן שירצה תלמוד לומר מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו (את) [מי] שמכפרים בו עליו אלו אנשי משמר.

ב הרי שגוזל כהן יזכה בו והדין נותן אם זכה בשל אחרים לא יזכה בשל עצמו. היה ר׳ נתן אומר בלשון אחרת אם דבר שלא זכיתי בו עד שלא בא לתוך ידי משבא לתוך ידי [אין אחר יכול להוציאו מידי, דבר שזכיתי בו ובא לידי] דין הוא שלא יהא אחר זוכה ומוציא מתוך ידי. א״ל לא אם אמרת בזה שאין לאחרים חלק בו תאמר בזה שיש בו לאחרים חלק הואיל ויש בו לאחרים חלק דין הוא שיצא מתחת ידי ויתחלק לאנשי משמר.

ג מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו מכאן אתה אומר הגוזל את הגר ונשבע לו והלך להביא את הכסף ואת האשם ולא הספיק להביא עד שמת שיורשים פטורים, תלמוד לומר מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו. כך היה ר׳ עקיבא שונה עד שלא בא מזפרונה אבל (מי שבא) [משבא] מזפרון אמר (אפי׳) [אם] נתן את הכסף לאנשי משמר ומת (היורשים פטורים) אין מוציאין מיד כהן, וקורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה. והכהן אומר לו הבא אשם והקרב והוא אומר האשם המושב לה׳ לכהן [וגו׳] את שצריך כפרה יצא זה שכפרה לו נפשו.

ד מלבד איל הכפורים מכאן אתה אומר נתן הכסף ליהויריב ואשם לידעיה יצא וקורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה או אפי׳ נתן את האשם ליהויריב והכסף לידעיה יצא וקורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה תלמוד לומר מלבד איל הכיפורים [וגו׳] יחזיר ויביא אשם אחר ויתננו לידעיה ויזכה יהויריב בשלו.

פיסקא ה

א וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל רבי ישמעאל אומר בא הכתוב ללמדך על מקדיש ערימתו עד שלא מירח שהוא פטור מן התרומות ומן המעשרות. או אף [משמרה] תלמוד לומר ראשית דגנך תירושך ויצהרך (דברים י״ח). רבי עקיבא אומר בא הכתוב ללמדך שאם בא לעשות כל גרנו תרומה רשאי ובלבד שישייר מקצת׃ וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל בא הכתוב ולימד על התרומה שתהא נוהגת בכל. איסי בן עקביא אומר אומר אם מעשר הקל הרי הוא נוהג בכל תרומה חמורה אינו דין שתהא נוהגת בכל. ד״א אם מעשר הקל שאינו נוהג (בראשית הגז) [בשנת הג״ו] הרי הוא נוהג בכל תרומה (שהיא חמורה), אינו דין שנוהגת בכל (אשר יקריבו׃ דבר אחר) איסי בן מנחם אומר אם מעשר שאינו בא אלא משום תלמד ליראה הרי הוא נוהג בכל, תרומה חמורה דין הוא שתהא נוהגת בכל׃ אשר יקריבו לכהן לו יהיה ר׳ ישמעאל אומר וכי תרומה מקריבים לכהן מאי ת״ל אשר יקריבו לכהן, לפי שהוא אומר ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה׳ אלהיך אבל לא שמענו מה יעשה בהם, ת״ל אשר יקריבו לכהן לו יהיה. בא הכתוב ולימד על הבכורים שיהיו נתונים לכהנים׃

פיסקא ו

א ואיש את קדשיו לו יהיו כל הקדשים היו בכלל שנאמר ואיש את קדשיו לו יהיו משך הכתוב כל הקדשים ונתנם לכהנים ולא שייר מהם אלא תודה ושלמים והפסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי שיהיו לבעלים. ואיש את קדשיו לו יהיו מכאן אתה אומר כהן שהקריב את הזבח אפילו במשמר אחר הרי הן שלו ועבודתו שלו. ואיש את קדשיו לו יהיו למה נאמר לפי שהוא אומר (ויקרא י״ט) ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים לה׳, קדש לבעלים או קדש לכהנים, ת״ל ואיש את קדשיו לו יהיו בנטע רבעי הכתוב מדבר שיהא לבעלים דברי ר׳ מאיר. ר׳ ישמעאל אמר קדש לבעלים א״א קדש לבעלים או קדש לכהנים, הרי אתה דן מעשר שני קרוי קדש ונטע רבעי קרוי קדש אם במעשר שני למדת שאינו אלא של בעלים אף נטע רבעי לא יהיה

אלא של בעלים. והרי תרומה תוכיח שקרוי קדש ואינה אלא של כהנים והיא תוכיח לנטע רבעי שאע״פ שקרוי קדש לא יהא אלא של כהנים. אמרת הפרש מעשר שני טעון הבאת מקום ונטע רבעי טעון הבאת מקום אם למדתי למעשר שני שאינו אלא של בעלים אף נטע רבעי לא יהיה אלא של בעלים. הרי בכורים יוכיחו שטעונים הבאת מקום ואינן אלא של כהנים והם יוכיחו לנטע רבעי שאף על פי שטעון הבאת מקום לא יהיה אלא של כהנים. אמרת הפרש (מעשר שני קרוי קדש וטעון הבאת מקום ופדיון נטע רבעי קרוי קדש וטעון הבאת מקום ופדיון ואל תבא תרומה ותוכיח שאף על פי שקרויה קדש אינה טעונה הבאת מקום ולא בכורים שאף על פי שטעונים הבאת מקום אבל אין להם פדיון ולא יהיו אלא של כהנים. אמרת הפרש אדון בשלושה לשונות כאחד) מעשר שני קרוי קדש וטעון הבאת מקום ופדיון ונטע רבעי קרוי קדש וטעון הבאת מקום ופדיון ואל תוכיח תרומה שאף על פי שקרויה קדש אינה טעונה הבאת מקום ולא בכורים שאף על פי שטעונים הבאת מקום אבל אין להם פדיון. אלמד דבר מדבר ואדון דבר מדבר. אלמד דבר (מדבר) ששוה בג׳ דרכים מדבר ששוה בג׳ דרכים, ואל אלמד דבר השוה בג׳ דרכים מדבר שלא שוה אלא בדרך א׳ או בב׳. אם למדתי למעשר שני שאינו אלא של בעלים אף נטע רבעי לא יהיה אלא של בעלים. ר׳ יהושע אומר קדש של בעלים א״א קדש של בעלים או קדש לכהנים ת״ל ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו למי מוסיפים למי שכבר ניתנו לו.

ב ואיש את קדשיו לו יהיו למה נאמר לפי שהוא אומר (במדבר י״ח:י״ט) כל תרומות הקדשים אשר ירימו בני ישראל, שומע אני ישלם בזרוע. תלמוד לומר ואיש את קדשיו לו יהיו מגיד שטובת הנאתן (קדשים) לבעליהם. ואיש את קדשיו לו יהיו הרי שמדד להם בארץ ונתוספו אחרים עליהם יכול קורא אני עליו (ואיש את קדשיו לו יהיו) [איש אשר יתן לכהן לו יהיה] תלמוד לומר (איש אשר יתן לכהן לו יהיה) [ואיש את קדשיו לו יהיו]. או אפילו מדד בקופה ונתוספו אחרים עליהם קורני עליו ואיש את קדשיו לו יהיו, תלמוד לומר איש אשר יתן לכהן לו יהיה. ר׳ יוסי אומר הרי שפדה את בנו בתוך שלשים יום ומת קורני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה, תלמוד לומר ואיש את קדשיו לו יהיו. לאחר שלשים יום אין מוציאין מיד כהן וקורא אני עליו איש אשר יתן לכהן לו יהיה:

פיסקא ז

א דבר אל ב״י ואמרת אליהם איש איש כי תשטה אשתו למה נאמרה פרשה זו, לפי שהוא אומר כי יקח איש אשה ובעלה וגומר, לא שמענו אלא בזמן שיש לו עדים והתרו בה שיוצאה ממנו בגט, אבל [יש ב׳ עדים ולא התרו בה נבעלה בפני עד אחד] ספק נבעלה ספק לא נבעלה [אחר סתירה] לא שמענו מה יעשה לה. תלמוד לומר דבר אל ב״י ואמרת אליהם איש איש כי תשטה אשתו. הרי הכתוב זקקה שתהא שותה מים המרים לכך נאמרה הפרשה. איש איש לעשות אשה כאיש דרבי עקיבא. [לו] כי תשטה אשתו בראויה לאישות הכתוב מדבר להוציא אלמנה לכ״ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט וכדברי עקביא בן מהללאל אף משוחררת ואשת הגר. אמרו לו והרי כרכמית שפחה משוחררת היתה בירושלים והשקוה שמעיה ואבטליון כלשון הזה אמר להם דוגמה השקוה, ונדוהו ומת בנדויו וסקלו בית דין את ארונו. ומעלה בו מעל על דבר ערווה או על דבר ממון כשהוא אומר ושכב איש אותה שכבת זרע הרי מעילה על דבר ערוה לא על דבר ממון. ומעלה בו מעל אין מעילה בכל מקום אלא שיקור וכן הוא אומר וימעלו באלהי אבותיהם (דה״א ה׳) ואומר וימעלו בני ישראל מעל בחרם (יהושע ז) ואומר וימת שאול במעלו אשר מעל (דברי הימים א׳ י) וכן הוא אומר בעזריה מלך יהודה צא מן המקדש כי מעלת (דה ״ב כו) (ואומר ומעלה בו מעל) הא אין מעילה בכל מקום אלא שיקור:

ב ושכב איש להוציא את הקטן שאינו איש. אותה ולא את אחותה. שהיה בדין אם כשבא איסור הקל על איסור הקלה אסר את אוסרו, כשבא איסור חמור על איסור חמורה אינו דין שהוא אוסר את אוסרו. תלמוד לומר אותה ולא את אחותה. אבא חנן אומר משום ר׳ אליעזר אותה ולא את חמותו אותה ולא את הערוה. שהיה בדין ומה אם במקום שאין האוסר אוסר כל ימיו כשבא איסור הקל על איסור הקלה אסר את אוסריו, מקום שהאוסר אוסר כל ימיו כשבא איסור חמור על איסור חמורה אינו דין שיהיה אוסר את אוסריו. תלמוד לומר אותה ולא את חמותו אותה ולא את הערוה:

ג ונעלם מעיני אישה להוציא את הסומא. ונעלם מעיני אישה ולא שיהא בעל רואה ומעמעם הא אם ידע בה בעלה אינו רשאי להערים עליה ולהשקותה. ונסתרה והיא נטמאה אין עדים לטומאה אבל יש עדים לסתירה. או אין עדים לא לטומאה ולא לסתירה, אם אמרת כן אף היא מותרת לבעלה, הא אין עליך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון ונסתרה אין עדים לטומאה אבל יש עדים לסתירה. ונסתרה לא שמענו שיעור סתירה תלמוד לומר ונסתרה והיא נטמאה סתירה כדי טומאה. כדי להקיף דקל דברי ר׳ ישמעאל. ר׳ אליעזר אומר כדי מזיגת הכוס. ר׳ יהושע אומר כדי לשתותו. בן עזאי אומר כדי לצלות ביצה. ר׳ עקיבא אומר כדי לגמותה. רבי יהודה בן בתירא אומר כדי לגמות ג׳ ביצים זו אחר זו. ועד אין בה בשני עדים הכתוב מדבר. או אינו מדבר אלא בעד אחד, תלמוד לומר לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת שאין תלמוד לומר אחד, אלא זה בנה אב, כל מקום שנאמר עד

הרי בכלל שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד. והיא לא נתפשה להוציא את האנוסה. או בין בישראל בין בכהונה, אמרת אם המטמא טומאה קלה עשה בה אונס כרצון, סוטה חמורה דין הוא שיעשה אונס כרצון בכהונה. ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו רשות דברי רבי ישמעאל. ר׳ אליעזר אומר חובה. ר״ע אומר מה תלמוד לומר נטמאה נטמאה שלשה פעמים, אלא טמאה לבעל וטמאה לבועל וטמאה לתרומה. ר׳ ישמעאל אומר אינו צריך, ומה אם גרושה קלה שמותר לחזור למגרשה בישראל, פסולה מן הכהונה, סוטה חמורה דין הוא שתהיה פסולה מן הכהונה. מה תלמוד לומר והיא נטמאה והיא לא נטמאה אם היא נטמאה למה שותה ואם טהורה היא למה היא משקה אלא בא הכתוב ללמדך שלעולם אין משקים אלא על הספק. ומכאן אתה דן לשרץ ומה אם במקום שלא עשה אונס כרצון עשה ספק כודאי, כאן שעשה אונס כרצון אינו דין שנעשה ספק כודאי. ומה כאן רשות היחיד אף להלן רשות היחיד, מה כאן דבר שיש בו דעת לישאל אף להלן דבר שיש בו דעת לישאל, מכאן אמרו ספק טומאה ברשות היחיד טמא ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור, את שיש בו דעת לישאל ספיקו טמא ואת שאין בו דעת לישאל ספיקו טהור. [והוא נטמאה או עבר עליו וגו׳ הי׳ ר ישמעאל אומר] מה ת״ל היא נטמאה והיא לא נטמאה אם היא טמאה למה, (אינה משקה) [שותה] ואם טהורה היא למה הוא משקה אלא בא הכתוב ללמדך שלעולם אין משקים אלא על הספק ומכאן אתה דן לשרץ ומה אם במקום שלא עשה אונס כרצון עשה ספק כוודאי כאן שעשה אונס כרצון דין הוא שנעשה ספק כוודאי ומה כאן רשות היחיד אף להלן רשות היחיד מה באן דבר שיש בו דעת לישאל אף להלן דבר שיש בו דעת לישאל מכאן אמרו ספק טומאה ברשות היחיד טמא ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור את שיש בו דעת לישאל ספיקו טמא ואת שאין בו דעת לישאל ספיקו טהור:

פיסקא ח

א הביא האיש את אשתו אל הכהן מן התורה האיש מביא את אשתו אל הכהן, אלא אמרו מוסרים לו שני תלמידי חכמים בדרך שלא יבא עליה. ורבי [יוסי] אומר בעלה נאמן עליה מקל וחומר. ומה נדה שחיבים על ביאתה כרת בעלה נאמן עליה, סוטה שאין חיבים על ביאתה כרת אינו דין שיהא בעלה נאמן עליה. אמרו לו כל שכן הואיל ואין חיבים על ביאתה כרת לא יהא בעלה נאמן עליה. [דבר אחר] אמרו לו לא, אם אמרת בנדה שיש לה היתר אחר איסורה, תאמר בסוטה שאין לה היתר אחר איסורה. דבר אחר נחשדו ישראל על הסוטות ולא נחשדו על הנדות. והביא את קרבנה עליה כל קרבן שעליה דברי ר׳ יהודה. וחכמים אומרים קרבן שמכשירה לו כגון זבה ויולדת, הרי זו מביאה משלו ואין מקיץ מכתובתה, וקרבן שאין מכשירה לו כגון שקפחה נזירות בראשה או שחללה את השבת, הרי זו מביאה משלה ומקיץ מכתובתה. עשירית האיפה אחד מעשירית באיפה. קמח (שעורים) למה נאמר, שהיה בדין הואיל ומנחת חוטא באה על חטא ומנחה זו באה על חטא, אם למדתי למנחת חוטא שאינה באה אלא סולת, אף זו לא תבוא אלא סולת תלמוד לומר קמח. שעורים למה נאמר שהיה בדין הואיל ומנחת חוטא באה על חטא וזו באה על חטא, אם למדתי למנחת חוטא שאינה באה אלא חטים אף זו לא תבא אלא חטים תלמוד לומר שעורים. אמר ר׳ (שמעון בן) גמליאל הניחו לי סופרים ואומר כמין חומר (אבל נראה הוא) כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה. לא ישים עליה שמן מגיד שאם נתן עליה שמן ולבונה עובר בלא תעשה. (או) כשם שעובר על שמנו כך עובר על לבונתו, אמרת על השמן יהא עובר שאין יכול לחזור וללקט על לבונה לא יהיה עובר שיכול לחזור וללקטה, תלמוד לומר לא (ישים) [יצק] עליו שמן ולא יתן עליו לבונה. מגיד שאם נתן עליו שמן ולבונה עובר בלא תעשה. מפני מה? טעמו של דבר (מגיד) [כי] מנחת קנאות הוא. שתי קנאות, כשם שקנאה לבעל כך קנאה לבועל כשם שקנאה למטה כך קנאה למעלה. מנחת זכרון שומע אני זכות וחובה תלמוד לומר מזכרת עון, כל הזכרונות שבתורה לטובה וזו לפורענות דברי ר׳ טרפון. ר״ע אומר אף זאת לטובה שנאמר ואם לא נטמאה האשה [וגו׳]. אין לי אלא מזכרת עון, מזכרת זכות מנין תלמוד לומר מנחת זכרון מכל מקום. ר׳ ישמעאל אומר מנחת זכרון כלל מזכרת עון פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, (שהיה בדין) ויש לבעל דין לחלוק, וכי איזה מדה מרובה מדת טובה או מדת פורענות, הוי אומר מדת טובה. אם מדת פורענות מעטה הרי היא מזכרת עון, מדה טובה מרובה דין הוא שתהה מזכרת זכות. זאת היא מדה בתורה כל כלל ופרט שדרך הדין לוקה בו יתקיימו זה וזה אל תלקה דרך הדין. כיצד יתקיימו זה וזה ואל תלקה דרך הדין, אם היתה טמאה פורענות פוקדה מיד ואם יש לה זכות תולה לה (ששה) [שלשה] חדשים, מפני תיקון הולד דברי אבא יוסי בן חנן. ר׳ אליעזר בן יצחק (איש הדרת) איש כפר דרום אומר, תשעה חדשים שנאמר ונקתה ונזרעה זרע, מה זרע בן ט׳ חדשים אף זכות ט׳ חדשים. ר׳ ישמעאל אומר ,שנים עשר חודש ואף על פי שאין ראיה לדבד זכר לדבר (דניאל ד) להן מלכא מלכי ישפר עלך כלא מטא על נ״נ לקצת ירחין תרי עשר. רשב״י אומר אין זכות תולה במים המרים אם אתה אומר שהזכות תולה במים המרים מדחה אתה את המים בפני כל הנשים ושותות ומוציא אתה שם רע על הטהורות ששתו ויאמרו טמאות היו אלא שתלתה להן זכות. רבי אומר אני אכריע אם היתה טהורה. סופה למות כדרך בני אדם, ואם היתה טמאה סופה למות וצבתה בטנה ונפלה ירכה. רשב״י אומר וכי מי מודיע לכל העומדים שסוף זו למות וצבתה בטנה ונפלה ירכה, אלא כיון שהיתה שותה פניה מוריקות ועיניה בולטות וכמין שרביטין היו מורקים בה והם אומרים מהרו והוציאוה שלא תטמא העזרה:

פיסקא ט

א והקריב אותה הכהן מכאן אמרו אין משקין שתי סוטות כאחת. והעמידה שלא יעמיד עמה לא עבדיה ולא שפחותיה מפני שלבה סמוך עליהן. לפני ה׳ בשער נקנור מכאן אמרו ראש המעמד היה מעמיד את הטמאים בשער נקנור.

פיסקא י

א ולקח הכהן מים קדושים אין מים קדושים אלא שקדשו בכלי (ואליהם) אלו מי כיור. בכלי חרש מגיד שלא עשה בה כל הכלים ככלי חרס. שהיה בדין הואיל ועפר ומים מקדשים בפרה ועפר ומים מקדשים בסוטה, אם למדתי לפרה שעשה בה כל הכלים ככלי חרס, אף סוטה א) אינו דין (שלא נעשה) [שנעשה] בה כל כלי ככלי חרס, תלמוד לומר בכלי חרש מגיד שלא עשה בה כל הכלים ככלי חרש ב). בכלי חרש חדשה שהיה בדין הואיל ועפר ומים מקדשים בפרה ועפר ומים מקדשים בסוטה, אם למדתי בפרה ושעשה בה (כל הכלים ככלי חרס) [ישנה כחדשה] אף סוטה יעשה בה (כל הכלים ככלי חרס) [ישנה כחדשה] תלמוד לומר בכלי חרש דברי רבי ישמעאל. בילקוט הגי׳ דין הוא שנעשה וכו׳. ב] דברי ר׳ ישמעאל וכן הוא בילקוט שם. מן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן מגיד הכתוב שאם לא היה שם עפר מביא עפר ממקום אחר ונותנו למקום מפני שהמקום מקדשו. איסי בן עקביא אומר להביא קרקע בית עולמים. איסי בן מנחם אומר אם (המטמא) טומאה קלה עשה בה בית המקדש כמשכן, סוטה חמורה דין הוא שנעשה בה בית המקדש כמשכן. ומה תלמוד לומר [בקרקע המשכן שלא יביא מתוך קופתו]. ומן העפר לפי שהוא אומר ולקחו לטמא מעפר נאמר כאן עפר ונאמר להלן עפר, מה עפר האמורה (להלן) [כאן] עפר על פני המים אף (כאן) [להלן] עפר על פני המים. ומה להלן אם הקדים עפר למים יצא, אף כאן אם הקדים עפר למים יצא. יקח הכהן, ונתן ,אל המים כדי והראה. ג׳ דברים בתורה כדי שיראו אפר פרה, ועפר סוטה, ורוק יבמה. ר׳ ישמעאל אומר אף דם הצפור׃

פיסקא יא

א והעמיד הכהן את האשה לפני ה׳ מקום שמעמידה בתחלה מעמידה בסוף. ופרע את ראש האשה כהן נפנה לאחוריה ופורעה כדי לקים בה מצות פריעה דברי ר׳ ישמעאל, (דבר אחר) לימד על בנות ישראל שהן מכסות ראשיהן ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר (שמואל ב׳ י״ג) ותקח תמר אפר על ראשה. ר׳ יהודה אומר, אם היה בית חליצתה נאה לא היה מגלהו, ואם היה שערה נאה לא היה סותרו, היתה מכוסה לבנים מכסה שחורים, היו שחורים נאה לה מפשיטן ומלבישים אותה כעורים, היו עליה כלי זהב קטלאות ונזמים וטבעות מסלקים הימנה כדי לנבלה. ר״י בן ברוקה אומר אין מנוולים בנות ישראל יותר ממה שכתוב בתורה אלא לפני ה׳ ופרע את ראש האשה. סדין של בוץ היה פורס בינו לבין העם, כהן פונה לאחוריה ופורעה כדי לקים בה מצוות פריעה. אמרו לו כשם שלא חסתה על כבוד המקום כך אין חסין על כבודה. כל הניוול הזה הזה מנוול אותה כל הרוצה לראות בה רואה, חוץ מעבדיה ושפחותיה מפני שלבה גס בהן. אחד האנשים ואחד הנשים. אחד קרובים ואחד רחוקים מותרים לראותה .שנאמר (יחזקאל כ״ג) ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה. ונתן על כפיה אבא חנן אומר משום ר׳ אליעזר כדי ליגעה כדי שתחזור בה. והלא דברים קל וחומר אם כך חס המקום על עוברי רצונו על אחת כמה וכמה יחוס על עושי רצונו. וביד הכהן יהיו מי המרים מגיד הכתוב שאין המים נהפכים להיות מרים אלא ביד הכהן. דבר אחר נקראו מרים על שם סופם שממררין את הגוף ומערערים את העין׃

פיסקא יב

א והשביע אותה הכהן הכהן משביעה ואין נשבעת מאליה. שהיה בדין נאמר כאן שבועה ונאמר להלן שבועה מה שבועה האמורה להלן היא נשבעת מאליה אף שבועה האמורה כאן היא נשבעת מאליה תלמוד לומר והשביע אותה הכהן הכהן משביעה ואינה נשבעת מאליה. ואמר אל האשה בכל לשון שהיא שומעת, דברי ר׳ יאשיה. שהיה בדין ומה אם יבמה קלה לא עשה בה כל הלשונות כלשון הקודש, סוטה חמורה אינו דין שלא נעשה בה כל הלשונות כלשון הקודש. תלמוד לומר ואמר אל האשה בכל לשון שהיא שומעת, דברי ר׳ יאשיה. ר׳ ישמעאל אומר אינו צריך, שהרי כבר נאמר ואמרה האשה אמן אמן, ואם אינה שומעת כיצד [היא] אומרת אמן אמן. או אינה אומרת אמן אלא אחר האלה, כשהוא אומר יתן ה׳ אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך הרי שבועה אמורה, הא מה תלמוד לומר ואמר אל האשה למדה הכהן סדר שבועה. אם לא שכב איש אותך מלמד שפותח לה בזכות אומר לה, הרבה יין עושה, הרבה שחוק עושה הרבה ילדות עושה הרבה קדמוך ונשטפו אל תגרמי לשם הגדול הנכתב בקדושה שימחה על המים. אומר לפניה דברי הגדה מעשים שאירעו בכתובים הראשונים כגון אשר חכמים הגידו ולא כחדו מאבותם. ואמר לפניה דברים שאינן כדאי לשמען היא וכל

משפחת בית אביה (כדאי בהם). ר׳ ישמעאל אומר בתחילה מודיעה כחן של מים המרים, אומר לה בתי (אומר לך) המים המרים האלו למה הן דומין. לסם יבש הניתן על בשר חי ואין מזיקו, כשהוא מוצא [מכה] מתחיל לחלחל. אף [את] אם טהורה שתי ואל תמנעי ואם טמאה את הנקי ממי המרים המאררים האלה.

פיסקא יג

א ואת כי שטית אין לי אלא כדרכה, שלא כדרכה מנין תלמוד לומר וכי נטמאת. ויתן איש בך את שכתבו להביא את הסריס. מבלעדי אישך להביא את אשת הסריס על הכל היה מתנה עמה:

פיסקא יד

א והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה מכאן אתה דן לכל השבועות שבתורה הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט באחת מהם שאינו אלא באלה ובשבועה, אף פורטני בכל השבועות שבתורה שלא יהיו אלא באלה ובשבועה. הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט באחת מהם שאינם אלא ביו״ד ה״א, אף פורטני בכל השבועות שבתורה שאינם אלא ביו״ד הא. יתן ה׳ אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך למה נאמר, לפי שהוא אומר ושמעה קול אלה אין לי אלא אלה מנין לעשות שבועה כאלה, הרי אתה דן. נאמר כאן אלה ונאמר להלן אלה, מה אלה האמורה כאן עשה שבועה כאלה, אף אלה האמורה להלן עשה שבועה כאלה. (ומה אלה ביו״ד ה״א אף שבועה ביו״ד ה״א.) הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהם שאינן אלא ביו״ד ה״א אף פורטני בכל שבועות שבתורה סתם שאינן אלא ביו״ד ה״א. בתוך עמך ועמך שלום. בתוך עמך ולא בזמן הזה הפרש בין אדם המתנול במקום שמכירים אותו לאדם המתנול במקום שאין מכירין אותו:

פיסקא טו

א בתת ה׳ את ירכך נופלת ובאו המים המאררים האלה ר׳ יוסי הגלילי אומר זה בטנו וירכו של בועל. אתה אומר זה בטנו וירכו של בועל או אינו אלא בטנה וירכה של נבעלת. כשהוא אומר וצבתה בטנה ונפלה ירכה הרי בטנה וירכה של נבעלת, אמור הא מה תלמוד לומר לצבות בטן ונפול ירך זה בטנו וירכו של בועל. מגיד הכתוב כשם שהפורענות פוקדתה כך הפורענות פוקדתו. והלא דברים קל וחומר אם מדת פורענות המועטת המביא תקלה לחברו הרי הוא כיוצא בו קל וחומר למדת הטובה מרובה. ואמרה האשה אמן אמן אמן שלא נטמאתי אמן שלא אטמא דברי רבי מאיר. ואין חכמים מודים בדבר אלא אמן שלא נטמאתי ואם נטמאתי יבאו לה. אמן עם איש זה אמן עם איש אחר, אמן אם ארוסה אמן אם נשואה אמן אם שומרת יבם אמן אם משנתיבמתי. זה הכלל כל שתבעל ותהא אסורה לו על אותה השעה הוא מתנה עמה:

ב הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט באחת מהם שאינו אלה באלה ובשבועה כך פורטני בכל שבועות שבתורה שלא יהא אלא באלה ובשבועה, הואיל ופרט באחת מהם שאינה אלא ביו״ד ה״א אף פורטני בכל שבועות שבתורה שאינם אלא ביו״ד ה״א. והואיל ונאמרו שבועות סתם בתורה ופרט באחת מהם שאינה אלא באמן אף פורטה בכל שבועות שבתורה שאינם אלא באמן. אבא חנן אומר משום ר׳ אליעזר להביא את שבועת הדיינים שהוא באמן, שאם אין אתה עונה אחריו אמן אתה עושה שבועת שוא. הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט באחת מהם שמגלגלים עליה את הישן, אף פורטני בכל שבועות שבתורה שיגלגלו עליה את הישן. והלא דברים קל וחומר ומה סוטה שלא נתבעת מקודם מגלגלים עליה את הישן, גזילות שנתבעו מקודם אינו דין שיגלגלו עליה את הישן:

פיסקא טז

א וכתב את האלות האלה שומע אני כל אלות שבתורה תלמוד לומר האלה. הכהן למה נאמר שהיה בדין נאמר כאן וכתב ונאמר להלן וכתב, מה וכתב האמור להלן כשר בכל אדם אף וכתב האמור כאן כשר בכל אדם תלמוד לומר הכהן. בספר ומחה בדבר הנמחה והלא דברים קל וחומר ומה להטיל שלום בין איש לאשתו אמר המקום ספר שנכתב בקדושה ימחה על המים, ספרי מינים שמטילין איבה ושנאה וקנאה ובעלי ריבות על אחת כמה וכמה שימחו מן העולם. ר׳ ישמעאל אומר ספרי מינים כיצד הוא עושה, קודר את האזכרות ושורף את השאר. ר׳ עקיבא אומר שורף את כולו מפני שלא נכתב

בקדושה. בספר ומחה בדבר הנמחה (מכאן אמרו אין כותבים לא על הלוח ולא על הנייר ולא על הדפתרא אלא במגלה שנאמר בספר. ואינו כותב לא בקומוס ולא בקנקנתום אלא בדיו שנאמר ומחה על מי המרים כתב שיכול למחות):

פיסקא יז

א ולקח הכהן מיד האשה ולא מיד שלוחה מיד האשה שאם פירסה נדה לא היחה שותה א): והשקה את האשה למה נאמר והרי כבר נאמר ואחר ישקה את האשה מה תלמוד לומר והשקה את האשה, שאם נמחקה המגלה ואמרה איני שותה מערערים אותה ומשקים אותה בעל כורחה, דברי רבי עקיבא. (וחכמים אומרים) [ר׳ שמעון אומר] ואחר ישקה את (האשה) למה נאמר [והלא כבר נאמר והשקה את (האשה) המים] ומה תלמוד לומר ואחר ישקה את האשה, שלשה דברים מעכבים בסוטה עד שלא נמחקת המגילה ועד שלא קרב הקומץ ועד שלא קבלה עליה את השבועה. ואין מגלתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת. רבי אחי ר׳ יאשיה אמר משקם בה סוטה אחרת. ולקח הכהן מיד האשה ולא מיד שלוחה. מיד האשה שאם פרסה נדה לא היתה שותה. והניף את המנחה מוליך ומביא מעלה ומוריד. מנין שנאמר אשר הונף ואשר הורם מקיש הרמה להנפה מה תנופה מוליך ומביא אף הרמה כן. ומה הרמה מעלה ומוריד אף הנפה מעלה ומוריד זו היא מצות תנופה.לפני ה׳ במזרח שבכל מקום שנאמר לפני ה׳ הרי הוא במזרח עד שיפרוט לך הכתוב. והניף את המנחה לפני ה׳ והקריב אותה אל המזבח למד על מנחת סוטה שטעונה הנפה והגשה. וקמץ הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה זו הקטרת הקומץ שקרויה אזכרה. ואחר ישקה את האשה לענין שאמרנו.

פיסקא יח

א (והשקה את האשה עד) וצבתה בטנה ונפלה ירכה, אין לי אלא בטנה וירכה שאר אבריה מנין, תלמוד לומר ובאו בה, אני אקרא ובאו בה מה תלמוד לומר וצבתה בטנה ונפלה ירכה, אבר שהתחיל בעבירה ממנו תתחיל הפורענות. כיוצא בו אתה אומר וימח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם עד בהמה מי שהתחיל בעבירה ממנו התחילה הפורענות. כיוצא בו אתה אומר ואת האנשים אשר פתח הבית הכו בסנורים מי שהתחיל בעבירה ממנו התחילה הפורענות. כיוצא בו אתה אומר ואכבדה בפרעה ובכל חילו פרעה התחיל בעבירה ממנו התחילה הפורענות. כיוצא בדבר אתה אומר הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב מי שהתחיל בעבירה ממנו התחילה הפורענות. אף כאן וצבתה בטנה ונפלה ירכה אבר שהתחיל בעבירה הוא התחיל בפורענות. והלא דברים קל וחומר אם מדת פורענות ממועטת אבר שהתחיל בעבירה ממנו התחילה הפורענות קל וחומר למדת הטובה מרובה. והיתה האשה לאלה שיהיו אלין בה ואומרים יארעך כשם שאירע לפלונית. לשבועה שיהיו נשבעים בה שיארעך כשם שאירע לפלונית וכן הוא אומר (ישעיה ס״ה) והנחתם שמכם לשבועה לבחירי. נמצינו למדין, שהרשעים, שבועה לצדיקים. ומנין שהצדיקים ברכה לרשעים שכן הוא אומר (ירמיה ד׳) והתברכו בו גוים ובו יתהללו ואומר ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך (בראשית יב) ואומר ויברכם ביום ההוא לאמר (שם מ״ח):

פיסקא יט

א ואם לא נטמאה האשה ר׳ ישמעאל אומר וכי מי טמאה שהכתוב מטהרה ומה תלמוד לומר ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא, אלא מגיד הכתוב כיון שיצא עליה שם רע אסורה לבעלה. ר׳ שמעון ב״י אומר לא תעלה על דעתך שהזכות תולה במים המרים אלא אם לא נטמאה האשה וטהורה היא למה נאמר, לפי שהוא אומר ואיש אשר ינאף את אשת איש לא שמענו אלא בזמן שיש לה עדים והתרו בה שהיא במיתה, יש לה עדים ולא התרו בה פטורה מן המיתה הואיל ופטורה מן המיתה תהיה מותרת לבעלה. אמרת, ספק נבעלה ספק לא נבעלה אסורה לבעלה. קל וחומר לשנבעלה ודאי אלא הרי היא בכלל שנאמר כי יקח איש אשה ובעלה. ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא, טהורה לבעל וטהורה לבועל וטהורה לתרומה. ונקתה מן האלות ואף מן השבועות. ונזרעה זרע שאם היתה עקרה נפקדת דברי רבי עקיבא. אמר לו ר׳ ישמעאל אם כן ילכ כל העקרות ויקלקלו בשביל שיפקדו, וזו שישבה הפסידה. אלא מה תלמוד לומר ונקתה ונזרעה, זרע שאם היתה ילדת בצער יולדת בריוח נקבות יולדת זכרים אחד יולדת שנים שחורים יולדת לבנים קצרים יולדת ארוכים. דבר אחר ונקתה ונזרעה זרע להוציא את האיילונית שאינה ראויה לילד. דבר אחר ונזרעה זרע מפני שהיתה בכלל ויצאה לידון בדבר החדש החזירה הכתוב לכלל:

פיסקא כ

א זאת תורת הקנאות אין לי אלא לשעה לדורות מניין תלמוד לומר זאת תורת, דברי ר׳ יאשיה. ר׳ יונתן אומר בחותם הדברים. אשר תשטה אשה [תחת אישה ונטמאה] להביא אשת חרש ואשת שיעמום שבית דין מקנאים להם. (אף) לפוסלן מכתובתם או אף להשקותם, תלמוד לומר והביא האיש את אשתו אל הכהן האיש משקה ואין בית דין משקה. תחת אישה להוציא את הארוסה משמע מוציא את הארוסה או מוציא את (נמי) את היבמה תלמוד לומר איש איש כי תשטה אשתו להביא היבמה דברי רבי יאשיה. ר׳ יונתן אומר איש איש כי תשטה אשתו היבמה משמע מוצא היבמה ומביא את הארוסה תלמוד לומר תחת אישה להוציא את הארוסה׃

פיסקא כא

א איש אשר תעבור עליו רוח קנאה למה נאמר לפי שהוא אומר ועבר עליו רוח קנאה או כשם שעד שלא קנא לה רשות אף כך משקנא לה רשות, תלמוד לומר או איש אשר תעבור עליו חובה ולא רשות. והעמיד (הכהן) את האשה לפני ה׳ (ופרע את ראש האשה ונתן על כפיה את מנחה הזכרון מנחת קנאו היא) [ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת] אם עשה לה נקה ואם לא עשה לה לא נקה. נקה האיש מעון שלא יאמר אוי לי שהרגתי בת ישראל אוי לי שנוולתי בת ישראל אוי לי שהיתי משמש עם הטמאה לכך נאמר ונקה. [ונקה האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה] שמעון בן עזאי אומר בטהורה הכתוב מדבר הואיל והביאה עצמה לידי דברים הללו אף היא לא תצא מידי פורענות לכך נאמר ונקה האיש מעון ורבי עקיבא אומר בא הכתוב ללמדך שסוף זו למות וצבתה בטנה ונפלה ירכה והיתה האשה לאלה בקרב עמה. למה נאמר ונקה האיש מעון כשהאיש מנוקה מעון האשה ההיא תשא את עונה, ולא כענין שנאמר לא אפקוד על בנותינם כי תזנינה, ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם עם הזונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו ועם לא יבין ילבט. אמר להם הואיל ואתם רודפים אחר זנות אף המים לא יבדקו את נשיכם, לכך נאמר ונקה האיש מעון מעון ההוא׃

פיסקא כב

א וידבר ה׳ אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש או אשה כי יפליא לנדר נדר נזיר להזיר לה׳ למה נאמרה פרשה זו, לפי שהוא אומר איש כי ידור נדר לה׳ או השבע שבועה לאסר אסר על נפשו, שאם נדר יום אחד אסור יום אחד שנים אסור שנים מאותו המין שנדר מאותו המין אסור. שומעני אף בנזירות [כן], תלמוד לומר דבר אל בני ישראל שאם נדר יום אחד או שעה אחת אסור שלשים יום ואסור לשתות יין ולטמא למתים ואסור בתגלחת לכך נאמרה פרשה זו. איש או אשה לעשות נשים כאנשים. שהיה בדין, מה אם במקום שעשה קטנים כגדולים לא עשה נשים כאנשים כאן שלא עשה קטנים כגדולים אינו דין שלא נעשה נשים כאנשים תלמוד לומר איש או אשה לעשות נשים כאנשים. איש ולא קטן שהיה בדין ומה אם במקום שלא עשה נשים כאנשים עשה קטנים כגדולים, כאן שעשה נשים כאנשים אינו דין שנעשה קטנים בגדולים תלמוד לומר איש ולא קטן, אם כאן נאמר כי יפליא להביא את מי שיודע להפלות מכאן אמרו [בן שתים עשרה ויום אחד נדריו נבדקין] בן שלש עשרה שנה ויום אחד נדריו קיימים. כי יפליא לרצונו ולא אנוס או אפילו אנוס הרי אתה דן. נאמר כאן הפלאה ונאמר להלן הפלאה מה הפלאה האמורה להלן בנדר ובנדבה אף הפלאה האמורה כאן בנדר ובנדבה. מכאן אמרו (בן שלש עשרה שנה ויום אחד נדריו קיימים) [מרצונו ולא אנוס]. כי יפליא לנדור נדר [נזיר להזיר] או אפילו נדר בקרבן יהיה נזיר תלמוד לומר לנדור [נדר נזיר] עד שידור בנדרו של נזיר. [להזיר] יכול אפילו יזיר את אחרים תלמוד לומר נזיר אה עצמו מזיר ואינו מזיר את אחרים א״כ למה נאמר נדר נזיר להזיר לעשות כנוי נזירות אף בנדרים. כיוצא בהם, מה בנדרים האב מפר נדרי בתו והאיש מפר נדרי אשתו אף בנזירות כיוצא בהם. [להזיר לעשות כינוי נזירות כנזירות] ר׳ יהושע בן קרחה אומר להזיר אף את אחרים. להזיר לה׳ המצוה להנזר לשם. אמר שמעון הצדיק לא אכלתי אשם נזירות מעולם אלא אחד. כשבא אחד מן הדרום יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו תלתלים נמתי לו מה ראית להשחית שער נאה. ונם לו רועה הייתי בעירי והלכתי למלאות מים מן המעין ונסתכלתי בבואה שלי, פחז לבי עלי בקש להעבירני מן העולם נמתי לו רשע הרי את מתגאה בשאינו שלך של עפר ושל רמה ושל תולעת הוא, הריני מגלחך לשמים. מיד גלחתי את ראשי. ונשקתיו על ראשו נמתי לו כמותך ירבו בישראל, עושים דעת המקום ועליך נתקיים איש או אשה כי יפליא לנדר נדר נזיר להזיר לה׳׃

פיסקא כג

א מיין ושכר יזיר (חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה) לעשות יין מצוה כיין רשות. שהרי בדין הואיל ואונן אסור בשתית יין ונזיר אסור בשתיית יין, אם למדתי לאונן שלא עשה בו יין מצוה כיין רשות, אף נזיר לא נעשה בו יין מצוה כיין רשות. (קל וחומר) [לא] מה (אם אונן) [לאונן] שעשה בו אכילת מצוה כיין מצוה [לפיכך] לא עשה בו יין מצוה כיין רשות, נזיר שלא עשה בו אכילת מצוה כיין מצוה (אינו) דין [הוא] שלא נעשה בו יין מצוה כיין הרשות. הרי העובד יוכיח שלא עשה בו אכילת מצוה כיין מצוה ועשה בו יין מצוה כיין רשות והוא יוכיח לנזיר שאעפ״י שלא עשה בו אכילת מצוה כיין מצוה נעשה בו יין מצוה כיין רשות. ועוד קל וחומר מה אם עובד שלא עשה בו פסולת האוכל כאוכל אכילה כשתיה ואכילת ענבים כשתית יין, עשה בו יין מצוה כיין רשות, נזיר שעשה בו פסולת האוכל כאוכל אכילה כשתייה ואכילת ענבים כשתיית יין אינו דין שנעשה בו יין מצוה כיין רשות. לא אם אמרת בעובד שנענש בו מיתה לפיכך עשה בו יין מצוה כיין הרשות, תאמר בנזיר שלא ענש בו מיתה שלא נעשה בו יין מצוה כיין רשות, תלמוד לומר מיין ושכר יזיר. לעשות יין מצוה כיין רשות. ר׳ יוסי הגלילי אומר מיין ושכר יזיר למה נאמר, לפי שהוא אומר (דברים י״ג) ואכלת לפני ה׳ אלהיך (במקום אשר יבחר לשכן שמו שם) [יכול] אף הנזירות במשמע, ומה אני מקיים (ואכלת לפני ה׳ אלהיך) [מיין ושכר יזיר] בשאר כל היינות חוץ מיין מצוה. או אף ביין מצוה ומה אני מקיים ואכלת (לפני ה׳ אלהיך) בשאר כל אדם חוץ מן הנזיר. או אף בנזיר. תלמוד לומר מיין ושכר יזיר, לעשות יין מצוה כיין רשות. אבא חנן אומר משום ר׳ אליעזר למה נאמר מיין ושכר יזיר, שהיה בדין הואיל ואסור בטומאה ואסור ביין, אם למדתי בטומאה שלא עשה בה מת מצוה כמת רשות אף היין לא נעשה בו יין מצוה כיין רשות [תלמוד לומר] מיין ושכר יזיר. הרי יין הוא שכר ושכר הוא יין, אלא שדבר התורה שתי לשונות. כיוצא בו אתה אומר שחיטה היא זביחה וזביחה היא שחיטה קמיצה היא הרמה והרמה היא קמיצה עמוקה היא שפלה ושפלה היא עמוקה אות הוא מופת מופת הוא אות אלא שדברה תורה שתי לשונות, אף כאן אתה אומר מיין ושכר יזיר והרי יין הוא שכר ושכר הוא יין, אלא שתי לשונות דברה תורה. רבי אלעזר הקפר אומר יין זה מזוג שכר זה חי. אתה אומר יין זה מזוג ושכר זה חי, או אינו יין זה חי ושכר זה מזוג. (תלמוד לומר) הרי אומר ונסכו רביעית ההין לכבש האחד בקדש הסך נסך שכר לה׳, חי אתה מנסך ואי אתה מנסך מזוג. הא אין עליך, לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון יין זה מזוג שכר זה חי. יזיר אין נזירה בכל מקום אלא פרישה הרי הוא אומר וינזרו מקדשי בני ישראל (ויקרא כב) ואומר את ספיח קציריך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור (שם כ״ה) ואומר והמה באו בעל פעור וינזרו לבשת (הושע ט׳) ואומר האבכה בחדש החמישי הנזר (זכריה ז׳) הא אין נזירה בכל מקום אלא פרישה (של יין). יזיר שומע אני מסחורתו ומרפואתו תלמוד לומר (מיין ושכר יזיר) [לא ישתה, בשתיה הוא אסור] מותר הוא בסחורתו וברפואתו. חומץ יין וחומץ שכר מגיד שעשה בו חומץ יין כיין שהיה בדין הואיל ועובד אסור בשתית יין ונזיר אסור בשתית יין, אם למדתי לעובד שלא עשה בו חומץ כיין אף נזיר לא עשה בו חומץ כיין. ועוד קל וחומר ומה אם עובד שנענש בו מיתה לא עשה בו חומץ כיין, נזיר שלא נענש בו מיתה אינו דין שלא נעשה בו חומץ כיין, תלמוד לומר חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה. מגיד שעשה בו חומץ כיין. וכשם שעשה בו יין מצוה כיין הרשות כך עשה בו חומץ מצוה כחומץ רשות. וענבים למה נאמר, יש לי בדין עד שלא יאמר אם חייב על היוצא מן הפרי לא נחייב על פרי עצמו. אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין. תלמוד לומר וענבים, ללמדך שאין עונשין מן הדין לחים להביא את הבוסר. אתה אומר לחים להביא את הבוסר, או לחים להוציא את היבשים. כשהוא אומר ויבשים הרי (כל) יבשים אמורים, הא מה תלמוד לומר לחים להביא את הבוסר. שהיה בדין הואיל וחייב ביין וחייב בענבים, מה יין פרי גמור אף ענבים פרי גמור, תלמוד לומר לחים להביא את הבוסר. איסי בן (עקביא) [יהודה] אומר אלו נאמר יבשים הרי כל יבשים במשמע כשהוא אומר לחים ויבשים במה ענין מדבר ביוצא מן הגפן:

פיסקא כד

א מכל אשר יעשה מגפן היין שומעני (מן) [אף] העלים והלולבים למשמע תלמוד לומר מחרצנים ועד זג מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי אף אין לי אלא פרי ופסולת פרי להביא [להוציא] את העלין ואת הלולבין שאינו פרי ופסולת פרי. ר׳ אליעזר אומר כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין אף העלים והלולבים במשמע א״כ למה נאמר מחרצנים ועד זג לא יאכל מיעוט חרצנים שנים וזג אחד דברי ר׳ אלעזר בן עזריה. אלו הן החרצנים ואלו הן הזגים. החרצנים אלו החיצונים והזגים אלו הפנימים דברי ר״י. ר׳(יוחנן) [יוסי] אומר שלא תטעה, כזוגים של בהמה החיצונים זג, והפנימי עינבל. מחרצנים ועד זג לא יאכל מגיד שלא פטר אכילת צער. שהיה בדין ומה כפורים חמור פטר בו אכילת צער, נזיר הקל אינו דין שיפטור בו באכילת צער תלמוד לומר מחרצנים ועד זג לא יאכל. מחרצנים ועד זג לא יאכל למה נאמר לפי שהוא אומר מכל אשר יעשה מגפן היין כלל מיין ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי, אף אין לי אלא פרי ופסולת פרי, להביא החרצנים ואת הזגים שהם פרי ופסולת פרי. אי מה הפרט מפורש פרי גמור אף אין לי אלא פרי גמור, אמרת וכי איזה פרי גמור שלא אמרו הא אין עליך לדון כלשון האחרון

אלא כלשון הראשון מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי אף אין לי אלא פרי ופסולת פרי, להביא החרצנים ואת הזגים שהם פרי ופסולת פרי. אם זכיתי מן הדין מה תלמוד לומר מחרצנים ועד זג לא יאכל, אלא ללמדך כלל שאתה מוסיף על הפרט אי אתה יכול לדונו כעין הפרט להוציאו מן הכלל עד שיפרוט לך הכתוב בדרך שפרט לך בנזיר. כל ימי נזרו לעשות ימים שלאחר נזירותו כימים שבתוך נזירותו עד הבאת קרבן (שיכול) [או] לא יהא חייב עד שישלים את נזירותו תלמוד לומר ואחר ישתה הנזיר יין אחר כל המעשים דברי ר״א:

פיסקא כה

א כל ימי נדר נזרו הרי הכתוב מוציאו מכלל יין ובא לו ללמד על התגלחת. כל ימי נדר נזרו נדרו תלוי בנזירותו ולא נזירותו תלויה בנדרו. תער לא יעבור על ראשו לעשות המגלח כמתגלח. תער לא יעבור על ראשו אין לי אלא תער, תלש וספסף וסיפר מנין שהוא לוקה את הארבעים, תלמוד לומר קודש יהיה מכל מקום, דברי ר׳ יאשיה. ר׳ יונתן אומר בתער הכתוב מדבר, הא אם תלש וספסף וסיפר אינו לוקה את הארבעים. עד מלאת הימים אשר יזיר לה׳ מנין אתה אומר שאם אמר הריני נזיר סתם שמגלח יום שלשים ואחד ואם גלח יום שלשים יצא, תלמוד לומר עד מלאת הימים אשר יזיר לה׳ וכבר מלאו ימי נזירותו. [או אפילו אמר הריני נזיר שלשים יום אם גלח יום שלשים יצא, תלמוד לומר עד מלאת הימים ועדיין לא מלאו.] או אפילו אמר הריני נזיר ק׳ יום אם גילח ביום שלשים ואחד יצא, תלמוד לומר עד מלאת הימים ועדיין לא מלאו ימי נזירותו. אין לי אלא מי שיש לו הפסק לנזירותו, נזיר עולם מנין. תלמוד לומר כל ימי נזרו קדוש יהיה להביא את נזיר עולם. קדוש יהיה זו קדושת שער. אתה אמר זו קדושת שער או אינו אלא קדושת הגוף, כשהוא אומר קדוש הוא לה׳ הרי קדושת הגוף, הא מה תלמוד לומר קדוש יהיה זו קדושת שער. קדוש יהיה למה נאמר. לפי שהוא אומר וגלח הנזיר פתח אהל מועד אין לי אלא המגלח כמצותו ששערו אסור ואוסר, גלחוהו ליסטים מנין, תלמוד לומר קדוש יהיה מכל מקום. קדוש יהיה למה נאמר. לפי שהוא אומר גדל פרע שער ראשו, אין לי אלא מי שיש לו שער שינהג בו קדושת שער מי שאין לו שער מנין תלמוד לומר קדוש יהיה מ״מ, דברי רבי יאשיה. ר׳ יונתן אומר אינו צריך שהרי כבר נאמר כי נזר אלהיו על ראשו בין שאין לו שער ובין שיש לו שער, הא מה תלמוד לומר קדוש יהיה לענין שאמרנו (סתם נזירות שלשים יום שנאמר יהיה יהיה בגי׳ שלשים יום). גדל פרע שיער ראשו למה נאמר, לפי שהוא אומר (ויקרא י״ד) והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו אף הנזיר במשמע. ומה אני מקיים גדל פרע שער ראשו בשאר כל הנזירים חוץ מן המנוגע. או אפילו מנוגע ומה אני מקיים יגלח את כל שערו בשאר כל המנוגעים חוץ מן הנזיר, או אף הנזיר תלמוד לומר (וגלח אע״פ נזיר) [קדוש יהיה] גדל פרע שער ראשו. [גדל פרע] למה נאמר. לפי שהוא אומר והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע, פרוע יגדל פרע, אתה אומר פרוע יגדל פרע, או אינו אלא פרוע כמשמעו. הרי אתה דן נאמר כאן פרוע ונאמר להלן פרוע, מה פרוע האמור להלן גידול שער אף פרוע האמור כאן גידול שער. כל ימי נזרו (נזיר י״ד) לעשות ימים שלאחר נזירותו כימים שבתוך נזירותו עד הבאת קרבן. או לא יהיה חייב אלא עד שישלים נזירותו, הרי אתה דן הואיל ואסור ביין (ובשכר) ואסור בתגלחת, אם למדתי שעל היין שעשה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן, אף תגלחת נעשה בה (שם מ״ד) ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. ועוד קל וחומר מה היין שאינו (מותר) [סותר] עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן, חגלחת (שמותרת) [שסותרת] אינו דין שנעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. לא אם אמרת ביין (יבמות ה) שלא הותר מכללו לפיכך עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן, תאמר בתגלחת שהותרה מכללה לפיכך לא נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן.הרי טומאה תוכיח (נזיר מ״ד) שהותרה מכללה נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן, והיא תוכיח לתגלחת שאע״פ שהותרה מכללה נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. לא אם אמרת בטומאה (שם) שהיא סותרת את הכל לפיכך עשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן, תאמר בתגלחת שאינה סותרת את הכל לפיכך לא נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך הנזירות עד הבאת קרבן. לא זכיתי מן הדין תלמוד לומר ואחר ישתה הנזיר יין וכי הנזיר שותה יין, אלא מופנה לדון להקיש גזירה שווה. נאמר כאן נזיר ונאמר להלן נזיר מה נזיר האמור להלן עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן, אף נזיר האמור כאן עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. גדל פרע שער ראשו. למה נאמר. לפי שהוא אומר עד מלאת הימים. שאם אמר הרי נזיר סתם, קורא אני עליו עד מלאת הימים. שומע אני מיעוט ימים שנים, תלמוד לומר גדל פרע שער ראשו. כמה הוא גידול פרע, אין פחות משלשים יום. אבל מחודש ולמעלה אי חודש ויום אחד אי חדש ושני ימים:

פיסקא כו

א כל ימי הזירו לה׳ על נפש מת לא יבא הרי הכתוב משיאו מכלל תגלחת ובא לו ללמד על הטומאה. על נפש (מת) לא יבא שומע אני נפשות בהמה במשמע תלמוד לומר (לאביו ולאמו) על נפש מת לא יבא במה ענין מדבר בנפשות אדם. רבי ישמעאל אומר אינו צריך שכבר נאמר לא יבא בנפשות המטמאות בביאה הכתוב מדבר אלו הם, אלו נפש אדם. ומה תלמוד לומר לאביו ולאמו לא יטמא, לאביו ולאמו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה. עד שלא יאמר יש לי בדין הואיל וכהן גדול בל יטמא לקרובים ונזיר בל יטמא לקרובים, אם למדתי לכהן גדול שמטמא למת מצוה אף נזיר מטמא למת מצוה. ועוד קל וחומר ומה כהן גדול שקדושתו קדושת עולם הרי הוא מטמא למת מצוה, נזיר שקדושתו קדושת שעה אינו דין שיטמא למת מצוה. לא אם אמרת בכ״ג שאינו מביא קרבן על טומאתו לפיכך מטמא למת מצוה, תאמר בנזיר שמביא קרבן על טומאתו שלא יטמא למת מצוה, תלמוד לומר לאביו ולאמו לא יטמא. לאביו ולאמו לא יטמא אבל מטמא הוא למת מצוה. או לאביו ולאמו לא יטמא אבל מטמא הוא לשאר מתים. אמרת קל וחומר, ומה כהן הדיוט שמטמא הוא לקרובים אין מטמא לשאר מתים, נזיר שאין מטמא לקרובים אין דין שלא יטמא לשאר מתים. הא מה תלמוד לומר לאביו ולאמו לא יטמא, לאביו ולאמו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה. הא עד שלא יאמר, יש לי בדין. נאמר כלל בכ״ג ונאמר כלל בנזיר מה כלל האמור בכ״ג בל יטמא לקרובים אף כלל האמור בנזיר בל יטמא לקרובים. אתה דן מכ״ג ואני אדון מכ״ה נאמר כלל בכהן הדיוט ונאמר כלל בנזיר, מה כלל האמור בכ״ה הרי הוא מטמא לקרובים אף כלל האמור בנזיר הרי הוא מטמא לקרובים. אתה דן מכ״ה ואני אדון מכ״ג. תלמוד לומר לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם במותם אם היה (כ״ג) [כהן הדיוט] לאביו ולאמו לא מטמא אבל מטמא למ״מ, אם (הולך לשחוט את פסחו) [היה כ״ג] לאחיו אין מטמא אבל מטמא למת מצוה, אם (היה כ״ה) [היה הולך לשחוט את פסחו] לאחותו אין מטמא אבל מטמא למת מצוה. אבל לבנו ולבתו לא נאמר שאין הקטנים נזורים. לא יטמא להם במותם במותם אינו מטמא אבל מטמא הוא בנגעם ובזיבתם. אין לי אלא בנזיר, בכהן גדול מנין, תלמוד לומר לאמו בכ״ג. שלא היא צריך שכבר קל וחומר הוא, ומה אם במקום טשכהן הדיוט מטמא לאחיו מאביו, אין כ״ג מטמא לאביו, מקום שאין כ״ה מטמא לאחיו מאמו דין הוא שלא יהא כ״ג מטמא לאמו. אם זכיתי מן הדין מה תלמוד לומר לאמו בכ״ג. מופנה, להקיש ולדון ג״ש, נאמר כאן אמו ונאמר להלן אמו מה, אמו האמור להלן מטמא בנגעם ובזיבתם אף אמו האמור כאן מטמא בנגעם ובזיבתם. לא יטמא להם במותם, במותם אין מטמא אבל עומד הוא בהספד ובשורה. כי נזר אלהיו על ראשו בין שיש לו שער בין שאיז לו שער דברי ר׳ (נתן) [יונתן]:

פיסקא כז

א כל ימי נזרו קדוש הוא לה׳ למה נאמר, לפי שהוא אומר עד מלאת הימים אין לי אלא שיש לו הפסק לנזירותו, נזיר עולם מנין תלמוד לומר כל ימי נזרו להביא נזיר עולם. קדוש הוא לה׳ זו קדושת הגוף. אתה אומר זו קדושת הגוף, או אינו אלא קדושת שער. כשהוא אומר קדוש יהיה הרי קדושת שער אמרה, הא מה תלמוד לומר קדוש הוא לה׳ זו קדושת הגוף:

פיסקא כח

א וכי ימות מת עליו (בפתע פתאום) להוציא את הספק. שהיה בדין, ומה במקום שלא עשה בו אונס כרצון עשה ספק כודאי כאן שעשה אונס כרצון אינו דין שנעשה ספק כודאי, תלמוד לומר וכי ימות מת עליו להוציא את הספק. בפתע (פתאום) להביא את האונס. שהיה בדין ומה אם במקום שעשה ספק כודאי לא עשה אונס כרצון, כאן שלא עשה ספק כודאי אינו דין שלא נעשה אונם כרצון. תלמוד לומר בפתע להביא את האונס. פתאום להביא את השוגג. שהיה בדין (ומה אם במקום שלא חייב את המזיד) [ומה אם במקום שלא עשה בו אונס כרצון] חייב את השוגג מקום (שחייב את המזיד) [שעשה בו אונס כרצון] אינו דין שנחיב את השוגג. ומנין שחייב את המזיד, אמרת קל וחומר. ומה שבועת הפקדון שלא חייב את השוגג חייב את המזיד, כאן שחייב את השוגג אינו דין שנחייב את המזיד. לא אם אמרת בשבועת הפקדת שכן אינו לוקה, תאמר בכאן שלוקה, והואיל ולוקה לא יביא קרבן, תלמוד לומר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש. דברי ר׳ יאשיה. ר׳ יונתן אומר בפתע זה שוגג, פתאום זה אונס:

ב וטמא ראש נזרו במי שהוא טהור ונטמא הכתוב מדבר, הרי זה חייב בהעברת שער ובהבאת קרבן, ולפטור את שנזר בבית הקברות. שהיה בדין, ומה מי שהיה טהור ונטמא הרי זה חייב בהעברת שער ובהבאת קרבן, מי שהיה טמא מתחילתו דין שיהיה חייב בהעברת שער ובהבאת קרבן, תלמוד לומר נטמא ראש נזרו, במי שהיה טהור ונטמא הכתוב מדבר, הרי זה בהעברת שער ובהבאת קרבן, ולפטור את שנזר בקבר. וגלח ראשו הוא מגלח ואינו מגלח כל שערו. שהיה בדין, הואיל ומצורע מגלח ומביא קרבן ונזיר מגלח ומביא קרבן, אם למדת למצורע שמגלח כל שערו אף נזיר יגלח כל

שערו. לא אם אמרת במצורע שמגלח תגלחת שניה לפיכך יגלח כל שערו, תאמר בנזיר שאינו מגלח תגלחת שניה לפיכך לא יגלח בל שערו. לוים יוכיחו שאין מגלחין תגלחת שניה ומגלחים כל שערן והם יוכיחו לנזיר אע״פ שאין מגלח תגלחת ב׳ יגלח כל שערו. תלמוד לומר וגלח ראשו ראשו הוא מגלח ואינו מגלח כל שערו. ביום טהרתו ביום הזיתו בשביעי, אתה אומר ביום הזייתו בשביעי, או בשמיני. תלמוד לומר בשביעי. אי בשביעי אע״פ שלא הזה תלמוד לומר ביום טהרתו. ביום הזייתו בשביעי. אין לי אלא שביעי, שמיני תשיעי ועשירי מנין, תלמוד לומר יגלחנו. אין לי אלא ביום, בלילה מנין תלמוד לומר יגלחו. איו לי אלא תגלחת טומאה, תגלחת טהורה מנין תלמוד לומר יגלחנו. מכאן אמרו תגלחת טומאה כיצד, מגלח ואח״כ מביא ואם הביא ואח״כ גלח לא יצא:

פיסקא כט

א וביום השמיני להוציא את השביעי. אתה אומר להוציא את השביעי או אינו אלא להוציא את התשיעי, אמרת קל וחומר הוא. אם הסמוך לאסור מותר, הסמוך למותר אינו דין שיהיה מותר. והרי זמן אכילת פסת יוכיח שהסמוך לאסור מותר והסמוך למותר אסור. אף אתה אל תתמה על זה שאע״פ שסמוך לאסור מותר והסמוך למותר יהיה אסור. לא זכינו אדוננו מן הקרבים. קבע זמן לקרבים וקבע זמן למקריבים, מה זמן שנאמר לקרבים הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה, אף זמן שנאמר למקריבים הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה. ועוד קל וחומר ומה זמן שנאמר לקרבים שריבה הכתוב [בהן] את הפסולים הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה, זמן שנאמר במקריביס שמיעט הכתוב את הפסולין אינו דין שנכשיר בו משמיני והלאה. לא, אם אמרת בזמן שבאמר בקרבים שנוהג בכל הקרבטת לפיכך הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה, תאמר במקריבים שאין נוהג בכל הקרבנות לפיכך לא הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה. לא זכיתי מן הדין (תלמוד לומר שמיני). נאמר כאן שמיני ונאמר להלן (ויקרא כ״ב) שמיני, מה שמיני האמור להלן הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה, אף שמיני האמור כאן הכשיר בו שמיני ומשמיני והלאה:

ב שתי תורים או שני בני יונה מכאן אמרו (קנים פ״ב) אין מביאים תורים כנגד בני יונה ולא בני יונה כנגד תורים. אל הכהן אל פתח אהל מועד מלמד שהוא חייב בטיפול הבאתם עד שיביאם אל פתח אהל מועד:

פיסקא ל

א ועשה הכהן אחד לחטאת. שיפרישם הכהן אחד לחטאת ואחד לעולה. אין לי (יומא מ״א) אלא הפרשה בכהן. הפרשה בבעלים מנין. אמרת קל וחומר הוא, אם מי שאין רשאי בהקדשתו רשאי בהפרשתו מי שרשאי בקדושתו אינו דין שיהא רשאי בהפרשתו. וכן הוא אומר ביולדת (שם יב) ולקחה שתי תורים או שני בני יונה. נמצינו למדים הפרשה בכהן והפרשה בבעלים נמצינו למדים קן סתומה וקן מפורשה. וכפר עליו מאשר חטא על הנפש (תענית י״א וש״נ) וכי על איזו נפש חטא בה שצריך כפרה, על שציער עצמו מן היין. והלא דברים קל וחומר ומה אם המצער נפשו מן היין צריך כפרה, קל וחומר למצער נפשו (על כל) דבר. ר׳ ישמעאל אומר בנזיר טמא הכתוב מדבר שנאמר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש שמטמא למתים. וקדש את ראשו ביום ההוא והזיר לה׳ את ימי נזרו, נמצינו למדין שמתחיל למנות מיום שגילח [דברי ר״י בר״י. רבי אומר מיום הבאת קרבנותיו. וחכ״א] והזיר לה׳ את ימי נזרו [והביא כבש בן שנתו לאשם]. כל אשמות שבתורה מעכבים הכפרה חוץ מזה. ר׳ ישמעאל [בן ברוקא] אומר אף זה מעכב שנאמר והזיר לה׳ אימתי והזיר בזמן שהביא כבש בן שנתו לאשם. והימים הראשונים יפלו מי שיש לו אחרונים סותר. מנין שאם אמר הריני נזיר מאה ימים נטמא יום מאה חסר אחד סותר את הכל תלמוד לומר, הימים הראשונים יפלו מי שיש לו אהרונים סותר. או אפילו נטמא יום מאה סותר את הכל. תלמוד לומר והימים הראשונים יפלו מי שיש לו אחרונים סותר, או אפי׳ טמא בתחלת מאה סותר את הכל. תלמוד לומר והימים הראשונים יפלו מי שיש לו ראשונים סותר. כי טמא נזרו (שם מד) הטומאה סותרת את הכל ואין תגלחת סותר את הכל. שהיה בדין הואיל ואסור בטומאה ואסור בתגלחת אם למדתי לטומאה שסותרת את הכל אף התגלחת תסתור את הכל. ועוד קל וחומר אם טומאה שלא עשה בה המתטמא כמטמא הרי הוא סותר את הכל, תגלחת שעשה בה המתגלח כמגלח אינו דין שתסתור את הכל. תלמוד לומר כי טמא נזרו, הטומאה סותרת הכל ואין התגלחת סותרת הכל (שם יז). אין לי אלא ימי טומאתו שאין עולים לו מן המנין, ימי חליטה מנין. ודין הוא הואיל וימי טומאתו טעון תגלחת ומביא קרבן וימי חלוטו טעון הגלחת ומביא קרבן, אם למדתי לימי טומאתו שאין עולים לו מן המנין אף ימי חלוטו לא יעלו לו מן המנין. לא אם אמרת בימי טומאתו שמבטל בהם את הקודמים לפיכך אין עולים לו מן המנין תאמר בימי חלוטו שאין מבטל בהם את הקודמים לפיכך יעלו לו מן המנין. אמרת קל וחומר הוא אם מי שנזר בקבר ושערו ראוי לתגלחת (ימי) נזירות אין עולים לו מן המנין, ימי חלוטו שאין שערו ראוי לתגלחת זוירות אינו דין שלא יעלו לו מן המנין. הוא הדין לימי ספרו. או

כשם שאין ימי חלוטו (אין) עולים לו מן המנין, כך ימי הסגרו לא יעלו לו מן המנין. והדין נותן, הואיל וימי חלוטו מטמא משכב ומושב אם למדתי לימי חלוטו שאין עולים לו מן המנין אף ימי הסגרו לא יעלו לו מן המנין. לא אם אמרת בימי חלוטו שטעון הוא תגלחת ומביא קרבן לפיכך אין עולים לו מן המנין, תאמר בימי הסגרו שאין טעון תגלחת ומביא קרבן לפיכך יעלו לו מן המנין. מכאן אמרו (שם י״ד) ימי חלוטו של מצורע וימי ספרו כיוצא בהם אבל ימי הזב והזבה וימי הסגרו של מצורע (וימי ספרו כיוצא בהם) הרי אלו עולים מן המנין. ועוד קל וחומר ומה היין שאינו סותר עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן, טומאה שסותרת את הכל דין הוא שנעשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. לא אם אמרת (שם מ״ד) ביין שלא הותר מכללו לפיכך עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן, תאמר בטומאה שהותרה מכללה לפיכך לא נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. והרי תגלחת תוכיח שהותרה מכללה ועשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. היא תוכיח לטומאה שאף על פי שהותרה מכללה נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. ועוד קל וחומר ומה תגלחת שאינה סותרת את הכל עשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן, טומאה שסותרת את הכל דין הוא שנעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאה קרבן. לא אם אמרת בתגלחת שעשה בה המגלח כמתגלח לפיכך עשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן, תאמר בטומאה שלא עשה בה המטמא כמתטמא לפיכך לא עשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. והרי היין יוכיח שלא עשה בו המשקה כשותה עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. (ועוד קל וחומר) והיא תוכיח לטומאה שאעפ״י שלא עשה המטמא כמתטמא נעשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. ועוד קל וחומר ומה יין שאינו סותר עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן טומאה שסותרת אינו דין שנעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. לא אם אמרת ביין שלא הותר מכללו לפיכך עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן, תאמר בטומאה שהותרה מכללה לפיכך לא נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. הואיל וחור הדין חלילה, תלמוד לומר ואחר ישתה הנזיר יין. וכי הנזיר שותה יין אלא מופנה להקיש לדון גזירה שוה. נאמר כאן נזיר ונאמר להלן נזיר, מה נזיר האמור להלן עשה בו ימים שלאחר נזירות בימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן אף נזיר האמור כאן עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן:

פיסקא לא

א והזיר לה׳ את ימי נזרו. כל אשמות שבתורה מעכבים הכפרה חוץ מזה. ר׳ ישמעאל אומר אף זה מעכב שנאמר והזיר לה׳ אימתי והזיר בזמן שהביא כבש בן שנתו לאשם. והימים הראשונים יפלו מי שיש לו אחרונים סותר. מנין שאם אמר הריני נזיר מאה ימים נטמא יום מאה חסר אחד סותר את הכל תלמוד לומר, הימים הראשונים יפלו מי שיש לו אהרונים סותר. או אפילו נטמא יום מאה סותר את הכל. תלמוד לומר והימים הראשונים יפלו מי שיש לו אחרונים סותר, או אפי׳ טמא בתחלת מאה סותר את הכל. תלמוד לומר והימים הראשונים יפלו מי שיש לו ראשונים סותר. כי טמא נזרו (שם מד) הטומאה סותרת את הכל ואין תגלחת סותר את הכל. שהיה בדין הואיל ואסור בטומאה ואסור בתגלחת אם למדתי לטומאה שסותרת את הכל אף התגלחת תסתור את הכל. ועוד קל וחומר אם טומאה שלא עשה בה המתטמא כמטמא הרי הוא סותר את הכל, תגלחת שעשה בה המתגלח כמגלח אינו דין שתסתור את הכל. תלמוד לומר כי טמא נזרו, הטומאה סותרת הכל ואין התגלחת סותרת הכל (שם יז). אין לי אלא ימי טומאתו שאין עולים לו מן המנין, ימי חליטה מנין. ודין הוא הואיל וימי טומאתו טעון תגלחת ומביא קרבן וימי חלוטו טעון הגלחת ומביא קרבן, אם למדתי לימי טומאתו שאין עולים לו מן המנין אף ימי חלוטו לא יעלו לו מן המנין. לא אם אמרת בימי טומאתו שמבטל בהם את הקודמים לפיכך אין עולים לו מן המנין תאמר בימי חלוטו שאין מבטל בהם את הקודמים לפיכך יעלו לו מן המנין. אמרת קל וחומר הוא אם מי שנזר בקבר ושערו ראוי לתגלחת (ימי) נזירות אין עולים לו מן המנין, ימי חלוטו שאין שערו ראוי לתגלחת זוירות אינו דין שלא יעלו לו מן המנין. הוא הדין לימי ספרו:

ב או כשם שאין ימי חלוטו (אין) עולים לו מן המנין, כך ימי הסגרו לא יעלו לו מן המנין. והדין נותן, הואיל וימי חלוטו מטמא משכב ומושב אם למדתי לימי חלוטו שאין עולים לו מן המנין אף ימי הסגרו לא יעלו לו מן המנין. לא אם אמרת בימי חלוטו שטעון הוא תגלחת ומביא קרבן לפיכך אין עולים לו מן המנין, תאמר בימי הסגרו שאין טעון תגלחת ומביא קרבן לפיכך יעלו לו מן המנין. מכאן אמרו (שם י״ד) ימי חלוטו של מצורע וימי ספרו כיוצא בהם אבל ימי הזב והזבה וימי הסגרו של מצורע.

ג (וימי ספרו כיוצא בהם) הרי אלו עולים מן המנין. ועוד קל וחומר ומה היין שאינו סותר עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן, טומאה שסותרת את הכל דין הוא שנעשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נוירות עד הבאת קרבן. לא אם אמרת (שם מ״ד) ביין שלא הותר

מכללו לפיכך עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן, תאמר בטומאה שהותרה מכללה לפיכך לא נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. והרי תגלחת תוכיח שהותרה מכללה ועשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. היא תוכיח לטומאה שאף על פי שהותרה מכללה נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. ועוד קל וחומר ומה תגלחת שאינה סותרת את הכל עשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן, טומאה שסותרת את הכל דין הוא שנעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאה קרבן. לא אם אמרת בתגלחת שעשה בה המגלח כמתגלח לפיכך עשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן, תאמר בטומאה שלא עשה בה המטמא כמתטמא לפיכך לא עשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. והרי היין יוכיח שלא עשה בו המשקה כשותה עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. (ועוד קל וחומר) והיא תוכיח לטומאה שאפ״י שלא עשה המטמא כמתטמא נעשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. ועוד קל וחומר ומה יין שאינו סותר עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן טומאה שסותרת אינו דין שנעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. לא אם אמרת ביין שלא הותר מכללו לפיכך עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן, תאמר בטומאה שהותרה מכללה לפיכך לא נעשה בה ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן. הואיל וחור הדין חלילה, תלמוד לומר ואחר ישתה הנזיר יין. וכי הנזיר שותה יין אלא מופנה להקיש לדון גזירה שוה. נאמר כאן נזיר ונאמר להלן נזיר, מה נזיר האמור להלן עשה בו ימים שלאחר נזירות בימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן אף נזיר האמור כאן עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן:

פיסקא לב

א זאת תורת הנזיר אחד נזיר ימים ואחד נזיר עולם. זאת לקרבן טהרה או אף לקרבן טומאה תלמוד לומר ביום מלאת ימי נזרו לא אמרתי אלא במי שיש פסק לנזרו. יביא אותו – אחרים מביאים אותו? והלא הוא מביא את עצמו! זה אחד משלשה אתים שהי׳ ר׳ ישמעאל דורש בתורה. כיוצא בו אתה אומר (ויקרא כב) והשיאו אותם עון אשמה וכי אחרים משיאים אותם? והלא הם משיאים את עצמם! כיוצא בו אתה אומר (דברים לד) וכי אחרים קברו אותו? והלא הוא קבר עצמו! אף כאן אתה אומר הביא אותו – הוא יביא את עצמו, ואין אחרים מביאים אותו:

פיסקא לג

א והקריב את קרבנו לה׳ כבש בן שנתו תמים להוציא בעל מום. וכבשה אחת בת שנתה תמימה להוציא בעלת מום ואיל אחד תמים [להוציא בעל מום] לימד לנזיר שטעון שלש בהמות.

פיסקא לד

א וסל מצות (מנחות ע״ח) כלל. סלת חלות בלולות פרט. כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט. שהיה בדין הואיל ותודה טעונה לחם ואיל ונזיר טעון לחם, אם למדתי לתודה שטעונה ארבעת מינים אף נזיר יטעון ארבעת מינים. תלמוד לומר וסל מצות כלל סלת חלות בלולות בשמן פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט. ומנחתם ונסכיהם לעולה לשלמים או אף לחטאת ולאשם, והדין נותן הואיל ומצורע מגלח ומביא קרבן [ונזיר מגלח ומביא קרבן, אם למדתי למצורע שחטאתו ואשמו טעונים נסכים] אף הנזיר יהיה חטאתו ואשמו טעונים נסכים. תלמוד לומר ואת האיל יעשה זבח שלמים לה׳ על סל המצות. איל היה בכלל ויצא מן הכלל לימד על הכלל. מה איל מיוחד שהוא בא בנדר ונדבה טעון נסכים כך כל הבא בנדר ונדבה טעון נסכים. יצאו חטאת ואשם שאינם באים בנדר ונדבה שלא יטענו נסכים. מפני שהיה בכלל ויצא לידון בלחם החזירו הכתוב לכללן:

פיסקא לה

א וגלח הנזיר פתח אהל מועד (נזיר מ״ה) בשלמים הכתוב מדבר שנאמר (ויקרא י״ג) ושחטו פתח אהל מועד. אתה אומר בשלמים הכתוב מדבר או פתח אהל מועד כמשמעו. אם אמרת כן הרי זו דרך בזיון, הא מה תלמוד לומר וגלח הנזיר פתח אהל מועד בשלמים הכתוב מדבר.אתה אומר בשלמים הכתוב מדבר או פתח אהל מועד כמשמעו. אמרת אמרה תורה (שמות כ) ולא תעלה במעלות על מזבחי קל וחומר שלא יגלח (הוא) מה תלמוד לומר וגלח הנזיר פתח אהל מועד בשלמים הכתוב מדבר. ר׳ יצחק אמר בשלמים הכתוב מדבר אתה אומר בשלמים הכתוב מדבר או אינו אלא פתח אהל

מועד כמשמעו, תלמוד לומר ולקח את שער ראש נזרו [וכו'] מקום שהיה מבשל שם היה מגלח. אבא חנן אומר משום ר' אליעזר וגלח הנזיר פתח אהל מועד הא אין שם פתח פתוח לא היה מגלח. ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים מכל מקום. אין לי אלא תחת זבח השלמים תחת חטאת מנין, תלמוד לומר תחת זבח מכל מקום. אין לי אלא במקדש בגבולים מנין, תלמוד לומר ונתן על האש מכל מקום:

פיסקא לו

א ולקח הכהן את הזרוע הבשלה (חולין צח) אין בשלה אלא שלמה. ר' שמעון בן יוחאי אומר אין בשלה אלא שנתבשלה עם האיל. וחלת מצת אחת אם נפרסה או נחסרה פסולה. ורקיק מצת אחת מן הסל היה, שאם נפרס או נחסר פסול. ונתן על כפי הנזיר אחר התגלחו את נזרו זה אחר התגלחו את נזרו, ואין הבאת קברנות אחר התגלחו את נזרו:

פיסקא לז

א והניף אותם תנופה לפני ה' מוליך ומביא מעלה ומוריד שנאמר (שמות כט) אשר הונף ואשר הורם מקיש הרמה לתנופה, מה תנופה מוליך ומביא אף הרמה מוליך ומביא ומה הרמה מעלה ומוריד אף תנופה מעלה ומוריד. מכאן אמרו מצות תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד, זו היא מצות תנופה. לפני ה' במזרח (מנחות סא) שבכל מקום שנאמר לפני ה' הוי אומר במזרח עד שיפרוט לך הכתוב. קדש הוא לכהן על חזה התנופה ועל שוק התרומה, למה נאמר. לפי שאתה אומר (ויקרא ז) כי את חזה התנופה ואת שוק התרומה לקחתי, אף שלמי נזיר במשמע הרי הכתוב מוציאם מכללם. שמענו הפרשת זרוע, איו לי אלא הפרשת הזרוע הפרשת חזה ושוק מנין. ודין הוא ומה אם שלמי יחיד שאין טעונין הפרשת הזרוע טעונין הפרשת חזה ושוק, שלמי נזיר שטעונין הפרשת זרוע אינו דין שיהיו טעונין הפרשת חזה השוק. אם זכיתי מן הדין מה תלמוד לומר קדש הוא לכהן על חזה התנופה אלא כל דבר שהיה בכלל ויצא לדון בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו דברי ר' אליעזר:

פיסקא לח

א זאת תורת אין לי אלא לשעה לדורות מנין, תלמוד לומר זאת תורת דברי ר' יאשיה. ר' יונתן אמר כחותם הדברים. קרבנו לה' על נזרו ולא נזרו על קרבנו. קרבנו לה' על נזרו, ולא קרבן אחר על נזרו. מלבד אשר תשיג ידו (מנין אתה אומר) שאם אמר הריני נזיר על מנת לגלח על מאה עולות ועל מאה שלמים קורא אני עליו כפי נדרו (אשר ידור) כן יעשה (על תורת נזרו) או אפי' אמר הריני נזיר על מנת לגלח על מאה חטאות ועל מאה אשמות קורא אני עליו כפי נדרו [תלמוד לומר] אשר ידור (תלמוד לומר מלבד אשר תשיג ידו) לא אמרת אלא בקדשים הבאים בנדר ונדבה. או אמר הריני נזיר על מנת שאהיה שותה יין ומטמא למתים קורא אני עליו כפי נדרו אשר ידור תלמוד לומר כן יעשה על תורת נזרו או אפי' אמר הרי עלי.חמש נזירות שאגלח תגלתת אתת ותעלה לכולם קורא אני עליו כפי נדרו, תלמוד לומר כן יעשה על תורת נזרו. שאלו ר' אלעזר בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר את ר' שמעון בן יוחאי, הרי שהיה נזיר [טהור] ומצורע מהו שיגלח תגלחת אחת ותעלה לו לנזרו ולצרעתו. אמר להם וכי אפשר אלו זה מגלח לגדל שער וזה מגלח לגדל שער יפה אתם אומרים אלא שהמצורע מגלח לגדל שער והנזיר מגלה להעביר שער. איך אפשר לו לגלח תגלחת אחת ותעלה לו לנזרו ולצרעתו. אמרו לו אם כן (לא עולה לו בטהור עולה לו בטטא) [לא תעלה לו לימי חליטו ותעלה לימי ספרו] א"ל וכי אפשר אלו זה מגלח לפני דמים וזה מגלח לפני דמים יפה אתם אומרים, אלא שהמצורע מגלח לפני דמים ונזיר מגלח לאחר זריקת דמים, איך אפשר שיגלח תגלחת אחת ותעלה לו לנזרו ולצרעתו. [אמרו לו ולא תעלה לימי צרעתו ולנזירות טהרה, ותעלה לימי צרעתו ולנזירות טומאה. א"ל נזיר טמא בימי ספרו זה לגדל וזה להעביר, נזיר טמא בימי חלוטו זה לפני ביאת מים וזה לאהר ביאת מים]. תקון הדבר לא עולה בימי גמרו [לא] עולה בימי ספרו לא עולה בטהור ולא עולה בטמא:

פיסקא לט

א וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו, לפי שכל מעשה הפרשה (באהרן) [בכהנים] הביא את אהרן והביא את בניו לכלל דבור. שזה כלל שכל זמן שדבר לכהנים מעשה בכהנים, דבר בישראל כולו מעשה בישראל דבר לישראל מעשה בכל אדם צריך להביא (מן) הגרים. כה תברכו את בני ישראל בלשון הקודש שכל מקום שנאמר עניה ואמירה וככה [וכה] בלשון הקודש. כה תברכו את בני ישראל בעמידה אתה אומר בעמידה או אינו אלא בעמידה ושלא בעמידה תלמוד לומר ואלה יעמדו לברך את ישראל (דברים כ) נאמר כאן ברכה ונאמר להלן ברכה, מה ברכה

האמורה להלן בעמידה אף ברכה האמורה כאן בעמידה ר׳ נתן אומר אינו צריך שכבר אמר (ונגשו הכהנים בני לוי לשרתו ולברך בשם ה׳) [לעמוד לפני ה׳ לשרתו ולברך בשמו] מקיש ברכה לשירות מה שירות בעמידה אף ברכה בעמידה. כה תברכו את בני ישראל בנשיאת כפים אתה אומר בנשיאת כפים או בנשיאת כפים ושלא בנשיאת כפים, תלמוד לומר וישא אהרן את ידיו [אל העם ויברכם] מה אהרן בנשיאת כפים אף בניו בנשיאת כפים. ר׳ יונתן אומר [או] מה להלן ראש חודש וקרבן צבור וכ״ג אף כאן ראש חודש וקרבן צבור וכ״ג תלמוד לומר כי בו בחר ה׳ אלהיך (וגו׳) מקיש בניו לו מה הוא בנשיאת כפים אף בניו בנשיאת כפים. כה תברכו את בני ישראל בשם המפורש. אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכנוי תלמוד לומר ושמו את שמי על בני ישראל בשם המפורש ובמדינה בכנוי דברי ר׳ יאשיה. ר׳ יונתן אומר הרי הוא אומר בכל המקום אשר אזכיר את שמי (שמות כ) זה מקרא מסורס בכל מקום שאני נגלה עליך שם תהיה מזכיר את שמי היכן אני נגלה עליך, בבית הבחירה, אף אתה לא תזכיר את שמי כי אם בבית הבחירה. מכאן אמרו שם המפורש אסור לומר בגבולים. כה תברכו את בני ישראל אין לי אלא ברכה לישראל ברכה לגרים מנין לעבדים ולנשים מנין תלמוד לומר (ואני אברכם) [אמור להם] ברכה לכהנים מנין תלמוד לומר ואני אברכם. כה תברכו את בני ישראל פנים כנגד פנים. אתה אומר פנים כנגד פנים או מול כנגד פנים, תלמוד לומר אמור להם פנים כנגד פנים. כה תברכו את בני ישראל שיהיה כל הקהל שומע. או בינו לבין עצמו תלמוד לומר אמור להם שיהיה כל הקהל שומע. ומנין שחזן צריך לומר להם אמרו, תלמוד לומר אמור להם:

פיסקא מ

א ״יברכך ה׳״ – בברכה המפורשת. וכן הוא אומר (דברים כ״ח:ג׳-ד׳): ״ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה ברוך טנאך ומשארתך ברוך אתה בבואך. ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך״ – אימתי? ״כי תשמע בקול ה׳ אלהיך״. ״יברכך ה׳ בנכסים״. ״וישמרך״ בנכסים. ״יברכך ה׳ בנכסים. ״וישמרך״ בנכסים. רבי נתן אומר: ״יברכך״ בנכסים ״וישמרך״ בגוף. רבי יצחק אומר: ״וישמרך״ מיצר הרע. וכן הוא אומר (משלי ג): ״כי ה׳ יהיה בכסלך ושמר רגלך מלכד״. דבר אחר: ״וישמרך״ שלא ישלטו אחרים עליך, וכן הוא אומר (תהילים קכ״א:ו׳): ״יומם השמש לא יככה וירח בלילה״. ואומר ״הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל״. ואומר ״ה׳ שומרך ה׳ צלך על יד ימינך״. ואומר ״ה׳ ישמרך מכל רע״. ואומר ״ה׳ ישמר צאתך ובואך״. דבר אחר: ״וישמרך״ מן המזיקים. וכן הוא אומר (תהילים צ״א:י״א): ״כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך״. דבר אחר: ״וישמרך״ – ישמור לך ברית אבותיך, שנאמר (דברים ז): ״ושמר ה׳ אלהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך״. דבר אחר: ״וישמרך״ – ישמור לך את הקץ, וכך הוא אומר (ישעיהו כ״א:י״א-י״ב): ״משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מלילה שומר מה מליל אמר שומר אתא בוקר וגם לילה״. דבר אחר: ״וישמרך״ – ישמור את נפשך בשעת המיתה, וכך הוא אומר (שמואל א כה): ״והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים״. שומע אני בין הצדיקים בין הרשעים? תלמוד לומר ״ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע״. דבר אחר: ״וישמרך״ – ישמור רגליך מגיהנם. וכך הוא אומר (שמואל א ב׳:ט׳): ״רגלי חסידיו ישמור״. דבר אחר: ״וישמרך״ – ישמרך בעולם הבא. וכן הוא אומר (ישעיהו מ׳:ל״א): ״וקוי ה׳ יחליפו כח יעלו אבר כנשרים״:

פיסקא מא

א ״יאר ה׳ פניו אליך״ – יתן לך מאור עינים. רבי נתן אומר: זה מאור השכינה, שנאמר (ישעיה ט) קומי אורי כי בא אורך. כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים (תהלים ס״ז) אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה. ואומר (שם קי״ח) אל ה׳ ויאר לנו. דבר אחר: ״יאר״ זה מאור התורה, שנאמר (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור. ״ויחונך״ – במשאלותיך, וכן הוא אומר (שמות ל״ג) וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם. דבר אחר: יתן חנך בעיני הבריות, וכך הוא אומר (בראשית ל״ט) ויהי ה׳ את יוסף ויט אליו חסד ויתן חנו בעיני שר בית הסהר. ואומר (אסתר ב) ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה. ואומר (דניאל א) ויתן האלהים את דניאל לחן ולחסד ולרחמים. ואומר (משלי ג) ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם. דבר אחר: ״ויחונך״ בדעת ובבינה ובהשכל ובמוסר ובחכמה. דבר אחר: ״ויחונך״ – יחנך בתלמוד תורה. וכך הוא אומר (שם ד) תתן לראשך לויית חן, ואומר (שם א) כי לויית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך. דבר אחר: ״ויחונך״ – במתנת חנם, וכך הוא אומר (תהלים קכ״ג) הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גברתה כן עינינו אל ה׳ אלהינו עד שיחננו. ואומר (שם) חננו ה׳ חננו כי רב שבענו בוז. ואומר (ישעיה לג) ה׳ חננו לך קוינו:

פיסקא מב

א "ישא ה' פניו אליך". בשעה שאתה עומד ומתפלל, שנאמר (בראשית י"ט) ויאמר אליו הנה נשאתי פניך. והרי דברים קל וחומר, ומה אם ללוט נשאתי פנים בשביל אברהם אוהבי, לך לא אשא פנים מפניך ומפני אבותיך (וזה הוא שאמר הכתוב ישא ה' פניו אליך):

ב כתוב אחד אומר "ישא ה' פניו אליך", וכתוב אחד אומר (דברים י יז): "אשר לא ישא פנים", כיצד יתקיימו שני כתובים הללו? כשישראל עושים רצונו של מקום "ישא ה' פניו אליך", וכשאין עושים רצונו של מקום "אשר לא ישא פנים". דבר אחר: (ר"ה י"ח נדה ע') עד שלא נחתם גזר דין "ישא ה' פניו אליך", משנחתם גזר דין "אשר לא ישא פנים". כתוב אחד אומר (תהלים סה): "שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו", וכתוב אחד אומר (איכה ג): "סכותה בענן לך מעבור תפלה". כיצד יתקיימו שני מקראות הללו? עד שלא נחתם גזר דין "שומע תפלה", משנחתם גזר דין – "סכותה בענן לך". כתוב אחד אומר (תהלים קמה): "קרוב ה' לכל קראיו לכל אשר יקראהו באמת", וכתוב אחד אומר (תהילים י':א'): "למה ה' תעמוד ברחוק". כיצד יתקיימו שני כתובים הללו? עד שלא נחתם גזר דין "קרוב ה' לכל קוראיו", משנחתם גזר דין הוא "ברחוק". כתוב אחד אומר (איכה ג): "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" וכתוב אחד אמר (דניאל ט): "וישקוד ה' על הרעה". כתוב אחד אומר (ירמיהו ד): "כבסי מרעה לבך ירושלים למען תושעי" וכתוב אחד אומר (ירמיהו ב':כ"ב): "אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם [עונך לפני]". כתוב אחד אומר (ירמיהו ג':י"ד): "שובו בנים שובבים", וכתוב אחד אומר (ירמיהו ח':ד'): "אם ישוב ולא ישוב". כיצד יתקיימו שני מקראות הללו? עד שלא נתתם גזר דין "שובו בנים שובבים", משנחתם גזר דין "אם ישוב ולא ישוב". כתוב אחד אומר (ישעיהו נה): "דרשו ה' בהמצאו", וכתוב אחד אומר (יחזקאל כ): "חי ה' אם אדרש להם", כיצד יתקיימו שני כחובים הללו? עד שלא נחתם גזר דין "דרשו ה' בהמצאו", משנחתם גזר דין "חי ה' אם אדרש לכם". "ישא ה' פניו" בעולם הזה, "אשר לא ישא פנים" לעולם הבא. דבר אחר: "ישא ה' פניו" – יעביר כעסו ממך. "וישם לך שלום" בכניסתך שלום עם כל אדם. רבי חנינא סגן הכהנים אומר: "וישם לך שלום" בביתך. רבי נתן אומר: זה שלום מלכות בית דוד, שנאמר (ישעיהו ט): "למרבה המשרה ולשלום אין קץ". דבר אחר: זה שלום תורה, שנאמר (תהלים כט): "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום". דבר אחר: "ישא ה' פניו" – יעביר כעסו ממך. "וישם לך שלום" בכניסתך שלום וביציאתך שלום עם כל אדם. רבי חנינא סגן הכהנים אומר: "וישם לך שלום" בביתך. רבי נתן אומר: זה שלום מלכות בית דוד, שנאמר (ישעיהו ט): "למרבה המשרה ולשלום אין קץ". דבר אחר: זה שלום תורה, שנאמר (תהלים כט): "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום". גדול השלום ששינה מעשה שרה, שנאמר (בראשית יח) ואני זקנתי. גדול השלום ששינה קדוש מפני שלום. גדול השלום ששינה מלאך מפני שלום. גדול השלום ששם שנכתב בקדושה נמחה ע"י המים (מפני שלום) בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו. ר' אלעזר אומר גדול השלום שלא טענו הנביאים בפי כל הבריות אלא שלום (סוף עוקצין). ר' שמעון בן חלפתא אומר גדול השלום שאין כלי מחויק ברכה אלא שלום. שנאמר ה' עוז לעמו יתן וגו'. ר' אלעור הקפר אומר גדול השלום שאין חותם בו הברכות אלא בשלום שנאמר יברכך ה' וישמרך יאר ה' פניו אליך ויחונך ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום. ר' אלעזר בנו של ר"א הקפר אומר גדול השלום שאפילו עובדי עבודת גלולים ושלום ביניהם כביכול אין (השטן) נוגע בהם שנאמר (הושע ד) חבור עצבים אפרים הנח לו. אבל משנחלקו מה נאמר (שם י) חלק לבם עתה יאשמו. הא גדול השלום ושנאוי המחלוקת. גדול השלום שאפילו בשעת מלחמה צריכים שלום שנא' (דברים כ) כי תקרב אל עיר, להלחם עליה (לתפשה) וקראת אליה לשלום. (שם ב) ואשלח מלאכים ממדבר קריות אל סיחון מלך חשבון דברי שלום ואמת. (שופטים יא) וישלח יפתח מלאכים. מהו אומר ועתה השיבה אתהן בשלום. גדול שלום שאפילו מתים צריכים שלום שנאמר (בראשית ט"ו) ואתה תבוא אל אבותיך בשלום. ואומר (ירמיה לד) בשלום תמות ובמשרפות אבותיך וכו'. גדול השלום שניתן לעושי תשובה שנאמר (ישעיה נז) בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב. גדול השלום שניתן בחלקם של צדיקים שנאמר (שם) יבוא שלום ינוחו על משכבותם. גדול השלום שלא ניתן בחלקם של רשעים שנאמר (שם) אין שלום אמר ה' לרשעים. גדול השלום שניתן לאוהבי התורה שנאמר (תהלים קי"ט) שלום רב לאוהבי תורתך. גדול השלום שניתן לענוים שנאמר (שם לז) וענוים ירשו ארץ והתענגו על רוב שלום. גדול השלום שניתן ללומדי תורה שנאמר (ישעיהו נ"ד:י"ג) וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך. גדול השלום שניתן אל עושי צדקה שנאמר (שם ל"ב) והיה מעשה הצדקה שלום. גדול השלום ששמו של הקב"ה קרוי שלום שנאמר (שופטים ו) ויקרא לו ה' שלום. ר' חנינא סגן הכהנים אומר גדול השלום ששקול כנגד כל מעשה בראשית שנאמר (עמוס ד':י"ג) כי הנה יוצר הרים ובורא רוח. (ישעיה מ"ה) עושה שלום ובורא (רע) [כל]. גדול השלום שהרי עליונים צריכים לו, שנאמר (איוב כה) המשל והפחד עמו עושה שלום במרומיו. והרי דברים קל וחומר, ומה במקום שאין איבה ותחרות ושנאה ובעלי דבבו צריכים שלום, קל וחומר למקום שיש בו כל המידות הללו. (כתוב אחד אומר (שם) עושה שלום במרומיו) (חגיגה יג) כתוב אחד אומר (שם):

ג היש מספר לגדודיו וכתוב אחד אומר (דניאל ז) אלף אלפים ישמשוניה ורבוא רבבן קדמוהי. כיצד יתקיימו הפסוקים הללו עד שלא גלו מארצם היש מספר לגדודיו משגלו מארצם אלף אלפים ישמשוניה, כביכול נתמעטה פמליא של מעלה. רבי אומר משום אבא בן יוסי כתוב אחד אומר היש מספר לגדודיו וכתוב אחד אומר אלף אלפים ישמשוניה כיצד יתקיימו שני כתובים הללו אלף אלפים ישמשוניה זה גדוד אחד, וכמה הן גדודיו היש מספר לגדודיו. כתוב אחד אומר (תהלים קמ״ו) מונה מספר לכוכבים וגו׳ וכתוב אחד אומר (ישעיהו ס׳:ד׳) שאו עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם, כשהקב״ה קורא הכל עונים מה שאי אפשר לבשר ודם לקרוא שני שמות כאחד. וכה״א (שמות כ) וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. ואומר (תהלים סב) אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי. ואומר (ירמיה כג) הלא כה דברי כאש נאם ה׳. רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסתאי כתוב אחד אומר המוציא במספר צבאם וכתוב אחד אומר מונה מספר לכוכבים. כיצד יתקיימו שני כתובים הללו מגיד שאין (אדם) שם שינוי לא השם שנקרא עכשיו נקרא לאחר זמן. וכה״א (שופטים י״ג:י״ח) ויאמר אליו מלאך ה׳ למה זה תשאל לשמי והוא פלאי איני יודע לאיזה שם אני מתחלף.(זבחים קטז) כתוב אחד אומר (שמואל ב׳ כד) ויקן דוד את הגורן בכסף שקלים חמשים וכתוב אחד אומר (דברי הימים א׳ כא) ויתן דוד לארנן במקום שקלי זהב משקל שש מאות כיצד יתקיימו שני מקראות הללו. מקום הגורן בשש מאות ומקום המזבח בחמשים. רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסתאי כתוב אחד אומר ויקן דוד את הגורן וכתוב אחד אומר ויחן דוד לארנן במקום שקלי זהב משקל, שש מאות. כיצד יתקימו שני כתובים הללו. הן שנים עשר שבטים היו ולקח מכל אחד ונטל חמשים שקל מכל שבט ושבט נמצא שש מאות שקלים מכל השבטים. ר׳ אלעזר אומר ויקן דוד את הגורן (ואת הבקר) כמפורש בענין ומהו מפורש בענין ויתן דוד לארנן. אבל הבקר לעולה והמוריגים וכלי הבקר לעצים בחמשים שקלים. (סנהדרין כא) כתוב אחד אומר (מלכים א׳ ד) ויהי לשלמה ארבעים אלף ארוות סוסים וכתוב אחד אומר (ד״ה ב׳ ט׳) ארבעת אלפים ארוות סוסים. כיצד יתקיימו שני כתובים הללו. ארבעת אלפים טסבלאות של ארבעים אלף. (עירובין יד) כתוב א׳ אומר (שם ד) מחזיק בתים שלשת אלפים יכיל וכתוב א׳ אומר (מ״א ד) אלפים בת יכיל, כיצד יתקיימו שני כתובים הללו. אלפים בלח שהן ג׳ אלפים ביבש. מכאן אמרו חכמים (שבת לה כלים פט״ו) ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש:

ד וכה״א (ישעיה כג) בושי צידון כי אמר ים מעוז הים לאמר לא חלתי ולא ילדתי ולא גדלתי בחורים רוממתי׳ בתולות. אמר הים ומה אני שאיני מתירא שמא אוחיל ושמא אוליד בנים ובנות ושמא אקבור חתנים וכלות, מה אמור בי (ירמיה ד) האותי לא תיראו נאם ה׳ אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו (אמר הים) ומה אני שאין בי כל המדות שלו הריני עושה רצון ה׳, על אחת כמה וכמה בושי צידון:

פיסקא מג

א ״ושמו את שמי״ – למה נאמר? לפי שהוא אומר ״כה תברכו את בני ישראל״ – בשם המפורש. אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכינוי? תלמוד לומר ״ושמו את שמי״. במקדש בשם המפורש, במדינה בכינוי (סוטה לג). ״ואני אברכם״ – למה נאמר? לפי שהוא אומר ״כה תברכו״, אין לי אלא ברכה לישראל, ברכה לכהנים מנין? תלמוד לומר ״ואני אברכם״. ״ואני אברכם״ – שלא יהיו ישראל אומרים ברכותיהם תלויות בכהניהם, תלמוד לומר ״ואני אברכם״. שלא יהיו הכהנים אומרים אנו נברך ישראל, תלמוד לומר ״ואני אברכם״. אני אברך את עמי ישראל, שנאמר (דברים ט״ו:ו׳): ״כי ה׳ אלהיך ברכך בכל מעשה ידך כאשר דבר לך״. ואומר (דברים כ״ח:ג׳): ״ברוך תהיה מכל העמים״. ואומר (דברים כ״ח:י״ב): ״יפתח ה׳ לך את אוצרו הטוב את השמים״. ואומר (יחזקאל לד): ״במרעה טוב ארעה אותם״. ואומר (יחזקאל לד): ״אני ארעה את צאני״.

פיסקא מד

א ויהי ביום כלות משה. מגיד הכתוב, שכל שבעת ימי המילואים היה משה מעמיד את המשכן, ובכל בוקר ובוקר מושחו ומפרקו; ואותו היום העמידו, משחו – ולא פרקו. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אף בשמיני משחו ופרקו, שנאמר שמות מ ״ויהי בחודש הראשון בשנה השנית באחד לחודש הוקם המשכן״. נמצינו למדים שבעשרים ושלשה באדר התחילו אהרן ובניו, המשכן, וכל הכלים – לימשח; בראש חודש הוקם המשכן; בשני נשרפה פרה; בשלישי הזה ממנו תחת הזאה שנייה גילחו. בו ביום שרתה שכינה בבית, שנאמר שמות מ ״ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד״. בו ביום הקריבו נשיאים את קרבנם, שנאמר ״ויהי המקריב ביום הראשון״ שאין ת״ל ראשון, אלא ראשון לכל ימות השנה. בו ביום ירדה אש מן השמים ואכלה את הקרבנות, שנאמר (ויקרא ט) ״ותצא אש מלפני ה׳ ותאכל אותם על המזבח את העולה ואת השלמים״. בו ביום הקריבו בני אהרן אש זרה, שנאמר (ויקרא י) ״ויקחו שני בני אהרן נדב ואביהוא... וימותו לפני ה׳״. מיתתן לפני ה׳ ונפילתן בחוץ. כיצד יצאו? היה ר׳ יוסי אומר: המלאך מדדן מתים, עד

שיצאו ונפלו בעזרה; שנאמר (ויקרא י) "ויאמר אליהם קרבו שאו את אחיכם מאת פני הקודש". מאת פני ה' לא נאמר, אלא מאת פני הקודש. רבי ישמעאל אומר: דבר למד מעניינו, שנאמר "וימותו לפני ה'": מיתתם לפנים ונפילתם לפנים. כיצד יצאו? גררום בחכי ברזל: וימשח אותו ויקדש אותו ואת כל כליו שומע אני ראשון ראשון שנמשח היה קדוש תלמוד לומר וימשחם ויקדש אותם מגיד שלא קידש אחד מהם עד שנמשחו כולם. (מנחות נז) וימשחם מבפנים ומבחוץ ר' יאשיה אומר מדת הלח נמשחו מבפנים ונמשחו מבחוץ, מדת היבש נמשחו מבפנים ולא נמשחו מבחוץ. ר' יונתן אומר מדת הלח נמשחו מבפנים ולא נמשחו מבחוץ ומדת היבש לא נמשחו לא מבפנים ולא מבחוץ. תדע לך שאין מקודשות שנאמר (ויקרא כג) "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתים שני עשרונים" [וכו' תאפינה בכורים להי] הא אימתי הן להי? – לאחר אפיה. רבי אומר: וימשחם ויקדש אותם למה נאמר? והלא כבר נאמר וימשח אותו ויקדש אותו, ומה תלמוד לומר וימשחם ויקדש אותם? מגיד שבמשיחתן של אלו הוקדשו כל הכלים לעתיד לבוא:

פיסקא מה

א ויקריבו נשיאי ישראל שומע אני שהיו הדיוטות ונתמנו תלמוד לומר ראשי בית אבותם. ולא ראשי בית אבותם לבד אלא אף נשיאי שבטים, נשיאים בני נשיאים הם (נשיאי המטות) [העומדים על הפקודים] הם שהיו ממונים עליהם במצרים, שנאמר ויכו שוטרי בני ישראל. שש עגלות צב אין צב אלא מטוקסים שלא היו מחוסרים כלום, רבי אומר אין צב אלא מחופים (וכמנקסי פסקאות] [וכמין גלוסקאות] היו מחופים. ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר (ישעיה סו) והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה להי בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות. שש עגלות צב שומע אני עגלה על כל אחד ואחד תלמוד לומר עגלה על שני הנשיאים. שומע אני שור על שני הנשיאים תלמוד לומר ושור לאחד. ויקריבו אותם לפני המשכן באו ועמדו לפני המשכן ולא קבל משה מהם עד שנאמר לו מפי הקב"ה קח מאתם הא הסכימה דעתם לדעת עליונה. ר' נתן אומר וכי מה ראו נשיאים להתנדב בתחילה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה, אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו ישראל מה שמתנדבים ומה שמחסרים אנו משלימים. כיון שראו נשיאים שהשלימו ישראל את הכל שנאמר והמלאכה היתה דים, אמרו הנשיאים מה עלינו לעשות שנאמר והנשיאים הביאו את אבני השהם לכך התנדבו (בו בתחלה) בתחלה:

פיסקא מו

א ויקח משה את העגלות ואת הבקר. הרי משה, נוטלו ומחלקן לפי דעתו את שתי העגלות ואת ארבעת הבקר נתן לבני גרשון ואת ארבע העגלות ואת שמונת הבקר נתן לבני מררי. [וכן מצינו בדוד בחלוקת ראשי משמרות] לפי [מה] שהם ששה עשר לאלעזר ושמונה לאיתמר, שנאמר (דברי הימים א' כד) וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגברים מן בני איתמר ויחלקום לבני אלעזר ראשים לבית אבות ששה עשר ולבני איתמר לבית אבותם שמונה ויחלקום בגורלות אלה עם אלה וגו' ויכתבם שמעיה [בן נתנאל] הסופר מן הלוי לפני המלך והשרים וצדוק הכהן ואחימלך בן אביתר. ולבני קהת לא נתן וגו'. ר' נתן אומר (מכאן) [זה] נתעלם מעיני דוד שלא נשאו הלוים את הארון אלא בעגלה שנאמר וירכיבו את ארון האלהים אל עגלה חדשה ויחר אף ה' בעוזא ויכהו שם על השל ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעוזא. א"ל אחיתופל לדוד לא היה לך ללמוד ממשה רבך שלא נשאו הלוים הארון אלא בכתף, שנאמר ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו. (הרי) [לכן] דוד משלחו ומעלהו [אח"כ] בכתף, שנא' (דברי הימים א ט"ו:י"א) ויקרא דויד לצדוק ואביתר הכהנים וללוים לאוריאל עשיה ויואל שמעיה ואליאל ועמינדב ויאמר להם אתם ראשי האבות ללוים התקדשו אתם ואחיכם והעליתם את ארון ה' אלהי ישראל וגו' כי למבראשונה לא אתם פרץ ה'. וכתיב ויתקדשו הכהנים והלוים וגו' וישאו בני הלוים את ארון האלהים כאשר צוה משה וגו' בכתפם במוטות עליהם. [גי' הגר"א היכן צוה ולבני קהת לא נתן] (דה"א כד) אלה פקודתם לעבודתם לבא לבית ה' כמשפטם ביד אהרן אביהם, כאשר צוהו ה' אלהי ישראל [והיכן צוה ולבני קהת לא נתן לא] חדשו כלום אלא מפי משה ומשה מפי הגבורה:

ב ולבני קהת לא נתן וגו'. ר' נתן אומר (מכאן) [זה] נתעלם מעיני דוד שלא נשאו הלוים את הארון אלא בעגלה שנאמר וירכיבו את ארון האלהים אל עגלה חדשה ויחר אף ה' בעוזא ויכהו שם על השל ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעוזא. א"ל אחיתופל לדוד לא היה לך ללמוד ממשה רבך שלא נשאו הלוים הארון אלא בכתף, שנאמר ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו. (הרי) [לכן] דוד משלחו ומעלהו [אח"כ] בכתף, שנא' (דה"א טו) ויקרא דויד לצדוק ואביתר הכהנים וללוים לאוריאל עשיה ויואל שמעיה ואליאל ועמינדב ויאמר להם אתם ראשי האבות ללוים התקדשו אתם ואחיכם והעליתם את ארון ה' אלהי ישראל וגו' כי למבראשונה לא אתם פרץ ה'. וכתיב ויתקדשו הכהנים והלוים וגו' וישאו בני הלוים את ארון

האלהים כאשר צוה משה וגו׳ בכתפם במוטות עליהם. [גי׳ הגר״א היכן צוה ולבני קהת לא נתן] (דה״א כד) אלה פקודתם לעבודתם לבא לבית ה׳ כמשפטם ביד אהרן אביהם, כאשר צוהו ה׳ אלהי ישראל [והיכן צוה ולבני קהת לא נתן לא] חדשו כלום אלא מפי משה ומשה מפי הגבורה:

פיסקא מז

א ויקריבו הנשיאים את חנוכת המזבח מגיד הכתוב כשם שהתנדבו הנשיאים למלאכת המשכן כך התנדבו לחנוכת המזבח. ויקריבו הנשיאים באו ועמדו לפני המזבח ולא קבל משה מהם עד שנאמר לו מפי הקודש יקריבו את קרבנם לחנוכת המובח, ועדיין לא היה יודע משה כיצד יקריבו. אם למסעות אם לתולדות עד שנאמר לו מפי הקב״ה יקריבו למסעות. ועדיין לא היה יודע משה כיצד יקריבו הנשיאים אם כולם כאחד או כל אחד ואחד יומו עד שנאמר לו מפי הקודש יקריבו כל אחד ואחד יומו שנאמר נשיא אחד ליום. נשיא אחד ליום. לפי שהיה נחשון מלך והוא הקריב תחלה לא יאמר הואיל והקרבתי תחלה אקריב עם כל אחד ואחד יומו, לכך נאמר נשיא אחד ליום:

פיסקא מח

א ויהי המקריב ביום הראשון שאין ת״ל ראשון אלא ראשון לכל ימות השנה. נחשון בן עמינדב למטה יהודה יחסו הכתוב על שם שבטו. או שגבה משבטו והביא, ת״ל זה קרבן נחשון בן עמינדב משלו הביא ולא שגבה משבטו והביא. הא מה ת״ל נחשון בן עמינדב למטה יהודה יחסו הכתוב על שם שבטו:

פיסקא מט

א קרבנו קערת כסף אחת מגיד שלא נעשו מתחלה אלא לשם קרבנות. מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש אין לי אלא מזרק שנתפרש בו בשקל הקדש, קערה מנין ת״ל שניהם. מה זה בשקל הקדש אף זה בשקל הקדש. ר׳ חנניא בן אחי ר׳ יהושע אומר אין צריך שהרי כבר נאמר כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות בשקל הקדש. ומה ת״ל שניהם מלאים, לפי שהוא אומר שלשים ומאה משקלה, שומע אני הואיל ולא שוה לו במשקל לא ישוה לו במדה, [ת״ל שניהם מלאים.] ומה הפרש בין קערה למזרק קערה גלדה עבה, מזרק גלדו דק. שניהם מלאים סלת מן הנדבה. כף אחת שעושה מה שבתורה אחת, עשרה זהב היא של זהב ומשקלה של כסף או היא של כסף ומשקלה של זהב, ת״ל כל זהב הכפות עשרים ומאה הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון היא של זהב ומשקלה של כסף. מלאה קטורת זו קטורת נדבה:

פיסקא נ

א פר אחד בן בקר. שלא היה בעדרו כמוהו: איל אחד. שלא היה בעדרו כמוהו: כבש אחד בן שנתו לעולה. מגיד שכולם כשרים לעולה. או כבש שנתפרש בו כשר לעולה, ושאר כולם לא הוכשרו? תלמוד לומר ״פר אחד ואיל אחד״, מגיד שכולם כשרים לעולה:

פיסקא נא

א ושעיר עזים אחד. לכפר על קבר התהום: ולזבח השלמים בקר שנים. מגיד שכולם כשרו לזבח השלמים. או בקר שנתפרש בו, כשר לזבח השלמים, ושאר כולם לא הוכשרו לזבח השלמים? ת״ל לזבח השלמים. מגיד שכולן כשרו לזבח השלמים: זה קרבן נחשון משלו הביא ולא שגבה מן שבטו והביא. זה קרבן זה מביא נדבה ואין היחיד מביא נדבה. זה קרבן זה מביא חטאת שלא על חטא, ואין היחיד מביא חטאת שלא על חטא, זה דוחה את השבת ואת הטומאה ואין היחיד דוחה את השבת ואת הטומאה:

פיסקא נב

א ביום השני הקריב נתנאל בן צוער הקריב את קרבנו מה ת״ל לפי שבא ראובן וערער אמר דיי שקדמני יהודה (למסעות) אקריב אני לתולדות, נזף בו משה ואמר לו מפי הקדש נאמר לי להקריב למסעות, שנאמר הקרב, אין הקרב אלא שנאמר לו מפי הקדש להקרב למסעות. נשיא יששכר לפי שזכה

נתנאל בבינה העלה עליו הכתוב כאילו הוא הקריב תחילה. אבא חנן אומר משום ר׳ אליעזר לפי שזכה נתנאל בעצה, מעלה עליו הכתוב כאלו הוא הקריב תחלה, וזכה שניתן בינה בחלקו שנאמר (דברי הימים יב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים ואומר (שופטים ה׳) ושרי ביששכר עם דבורה, ויששכר כן ברק בעמק. וכן הכתוב משבחו בבתי דינים במצרים שנאמר, לישוב משפחת הישובי (במדבר כ״ו:כ״ד) ואין ישוב אלא ב״ד שנאמר (יחזקאל ל״ג) ויבואו אליך כמבוא עם וישבו לפניך עמי (ואומר ויעקב איש תם יושב אהלים) (דברים ל״ג) ולזבולון אמר שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך:

פיסקא נג

א זאת חנוכת המזבח [ביום המשח אותו] ביום שנמשח בו ביום הקריב. אתה אומר ביום שנמשח בו ביום הקריב או אינו אלא [קודם שנמשח הקריב.] ת״ל אחרי המשח אותו. [יכול] לאחר זמן [ת״ל ביום] המשח אותו. [ביוצא בו א״א] אשר צוה ה׳ לתת להם ביום משחו אותם, הא למדנו שביום שנמשח היה הצווי (הא מה ת״ל ביום המשח אותו בו ביום הקריב). מאת נשיאי ישראל מגיד כשם ששוו כולם בעצה כך השוו כולם בזכות. קערות כסף שתים עשרה הן הן שהתנדבו ולא אירע בהם פסול:

פיסקא נד

א שלשים ומאה הקערה האחת למה נאמר, לפי שנאמר קרבנו קערת כסף אחת, אין לי אלא מזרק אחד שנתפרש בו בשקל הקדש קערה מנין ת״ל כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות בשקל הקדש. כל כסף וגו׳ ללמדך שלא ככלי [הדיוט כלי] בית עולמים כלי הדיוט שקלן (אחד ואחד) [כאחד.] וחזר ושקלם אחד אחד או ריבה או מיעט, אבל אלו לא ריבה ולא מיעט. ר׳ נתן אומר כלי בית עולמים שקלם כלים חזר ועשאן סימון חזר ועשאם כלים לא ריבה ולא מיעט:

פיסקא נה

א כפות זהב שתים עשרה למה נאמר לפי שהוא אומר כף אחת עשרה זהב היא של זהב ומשקלה של כסף. אתה אומר היא של זהב ומשקלה של כסף, או היא של כסף ומשקלה של זהב, ת״ל כל זהב הכפות עשרים ומאה, הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון הראשון, היא של זהב ומשקלה של כסף. כפות זהב שתים עשרה מעלים על כל אחד [ואחד כאלו] (ש) הקריב י״ב כפות זהב. שתים עשרה הן הן שהחנדבו ולא אירע בהן פסול:

פיסקא נו

א כל הבקר לעולה שנים עשר פרים. למה נאמר לפי שהוא אומר פר אחד בן בקר מלמד שכולם כשרו לעולה. או כבש נתפרש בו כשר לעולה וכולם לא כשרו לעולה ת״ל פר אחד מגיד שכולם כשרו למעלה מעלים על כל אחד ואחד שהקריב שני עשר פרים אילים שנים עשר. הם הם שהתנדבו ולא אירע בהם פסול:

פיסקא נז

א וכל בקר זבח השלמים. למה נאמר לפי שהוא אומר ולזבח השלמים בקר שנים מלמד שכולם כשרו לזבח שלמים. או בקר שנתפרש בו כשר לזבח השלמים ושאר לא הוכשרו לזבח השלמים ת״ל ולזבח השלמים מגיד שכולם כשרו לזבח השלמים שמעלים על כל אחת אחת שהקריב עשרים וארבעה פרים הן הן שהתנדבו ולא אירע בהם פסול: זאת חנוכת המזבח אחרי המשח אותו. לענין שאמרנו:

פיסקא נח

א ובבא משה אל אהל מועד למה נאמר לפי שהוא אומר וידבר ה׳ אליו מאהל מועד לאמר שומע אני מאהל מועד ממש, ת״ל (שם כה) ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת. אי אפשר לומר מאהל מועד שכבר נאמר מעל הכפורת ואי אפשר מעל הכפורת שכבר נאמר מאהל מועד, כיצד יתקימו שני

כתובים. זו מדה בתורה, שני כתובים זה כנגד זה והרי הם סותרים זה את זה, יתקימו במקומם עד שיבא כתוב אחר ויכריע ביניהם. (ומה ת״ל) ובבא משה אל אהל מועד מגיד הכתוב שהיה משה נכנס ועומד באהל מועד והקול יורד משמי שמים לבין שני הכרובים והוא שומע את הקול מדבר אליו מבפנים. [לדבר אתו] ר׳ יהודה בן בתירא אומר הרי שלשה עשר מיעוטים מיעט אהרן מכל דברות שבתורה [א] ובבא משה ש אהל מועד לדבר אתו [ב] וישמע את הקול מדבר אליו [ג] וידבר אליו [ד] ונועדתי לך שם ודברתי אתך [ה] [אשר אועד לך] [ו] אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם [ז] [כאשר צוה ה׳ אל משה] [ח] ביום צותו [ט] [אשר צוה ה׳ את משה] (את אשר יצוה את כל אשר אצוה אליך) [כאשר דבר ה׳ ביד משה לו]. ואחת במצרים [ויהי ביום דבר ה׳ אל משה בארץ מצרים] ואחת בסיני [ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ה׳ את משה בהר סיני] ואחת באהל מועד [ויקרא אל משה וידבר אליו. הרי י״ג מעוטים מיעט אהרן מכולם.]:

ב וישמע את הקל שומע אני קול נמוך, ת״ל את הדברים האלה דבר ה׳ אל כל קהלכם קול גדול (דברים ה) כתוב אחד אומר (ויהי קולות וברקים) [קול גדול] וכתוב אחד אומר קול דממה דקה, כיצד יתקיימו שני כתובים הללו. כשהקב״ה מדבר הכל שותקין שנאמר (ישעיה כ״ג) דומו יושבי אי סוחר צידון עובר ים מלאוך, ואומר וידום אהרן דברי ר׳ יאשיה. ר׳ יונתן אומר כתוב אחד אומר קול גדול וכתוב אחד אומר קול דממה דקה. כיצד יתקיימו שני כתובים הללו כשהקב״ה מדבר בקול גדול ומלאכי השרת בקול נמוך, שנאמר לא יחשו המזכירים את ה׳ אל דמי לכם ואל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהלה בארץ:

פיסקא נט

א וידבר ה׳ אל משה לאמר, למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר והעלה את נרותיה והאיר על עבר פניה (שמות כה), יכול יהיו כל הנרות דולקים על פני כל המנורה ת״ל אל מול פני המנורה יאירו, שיהיו נרות מקבילים את המנורה ומנורה את הנרות. הא כיצד, שלשה כלפי מזרח ושלשה כלפי מערב ואחת באמצע. נמצאו כולם מקבילים את האמצעי, מכאן היה ר׳ נתן אומר אמצעי מכובד. דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות, לפי כל מעשה הפרשה באהרן הביא את אהרן לכלל דבור. ואמרת אליו הרי זה אמירה לאהרן. בהעלותך את הנרות עשה לה מעלות. אל מול פני המנורה עשה לה מול ופנים. יאירו שבעת הנרות שומע אני שיהיו דולקים לעולם, ת״ל מערב עד בקר. אי מערב עד בקר [יכול כולם ת״ל] לפני ה׳ תמיד שיהיה נר מערבי תדיר שממנו מדליק את הנרות בין הערבים:

פיסקא ס

א ויעש כן אהרן להודיע שבחו של אהרן שכשם שאמר לו משה כן עשה. [אל מול פני] המנורה עשה לו ופנים. העלה נרותיה עשה לה מעלה. מכאן אמרו אבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות שהכהן עומד ומטיב את הנרות, הניח הכוז על מעלה שניה ויצא. כאשר צוה ה׳ את משה, חצי לוג לכל נר ונר [יערוך אותו אהרן ובניו] אין לי אלא מנורה שעשה בה את הבנים כאב, הקטורת מנין, הרי אתה דן. נאמר עבודה באהל מועד במנורה ונאמר עבודה בא״מ בקטורת, אם למדתי למנורה שעשה בה את הבנים כאב אף הקטורת נעשה בה את הבנים כאב. הרי עבודת יוהכ״פ תוכיח שאף ע״פ שנאמר בה עבודה באהל מועד לא עשה בא הבנים כאב, היא תוכיח לקטורת שאע״פ שנאמר בה עבודה באהל מועד לא עשה בת הבנים כאב. לא אם אמרת בעבודת יום הכפורים שלא נאמר בו בגדי זהב באהרן, נילף דבר שנאמר בו עבודה באהרן ובגדי זהב מדבר שנאמר בו עבודה באהרן ובגדי זהב. אם למדתי למנורה שעשה בה הבנים כאב אף הקטורת נעשה בה הבנים כאב. והרי עבודת פר העלם דבר של משיח יוכיח שנאמר בה עבודה באהרן ובבגדי זהב ולא עשה בה את הבנים כאב, היא תוכיח לקטורת שאעפ״י שנאמר בה עבודה באהרן ובבגדי זהב לא עשה בה את הבנים כאב. אמרת הפרש, נאמר [במנורה] עבודה באהל מועד (ובמנורה) ובבגדי זהב, ונאמר בה תמיד, ונאמר [בקטורת] עבודה באהל מועד (ובקטורת) ובבגדי זהב ונאמר בה תמיד, ואל תבא עבודת יוהכ״פ ותוכיח שנאמר בה עבודה באהל מועד אבל אינה בבגדי זהב, ולא פר העלם דבר של משיח שאע״פ שנאמר בה עבודה באהל מועד ובבגדי והב אבל לא נאמר בו תמיד. אלמד דבר מדבר ואדון דבר מדבר. אלמד דבר ששוה בשלשה דרכים מדבר ששוה בשלשה דרכים ואל אלמד דבר ששוה בג׳ דרכים מדבר שלא שוה אלא בדרך אחד או בב׳. אם למדתי במנורה שעשה בה את הבנים כאב אף הקטורת נעשה בה את הבנים כאב:

פיסקא סא

א וזה מעשה המנורה מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה היא כמראה, ר׳ עקיבא אומר זה אחד משלשה דברים שנתקשה בהם משה והראה לו הקב״ה באצבע. כיוצא בזה אתה אומר החדש הזה לכם ראש חדשים. כיוצא בו אתה אומר וזה לכם הטמא. מקשה אין מקשה אלא מן קשה מעשה אומן מעשה קורנס. עד ירכה עד פרחה אין לי אלא ירכה ופרחה, גביעיה כפתוריה ופרחיה מנין. ת״ל ועשית מנורת [וכו׳] או יעשה אברים אברים, ת״ל ממנה יהיו. מקשה היא עוד למה נאמר והלא כבר נאמר מקשה זהב ומה ת״ל מקשה היא, לפי שמצינו (בכלי בית עולמים) [בחצוצרות] שאם אין להם מן קשה עושה מן גרוטי. שומע אני אף במנורה כן ת״ל מקשה היא שנה עליו הכתוב לפסול. מכאן אמרו אין של זהב עושין של כסף ושל ברזל ושל עופרת דברי רבי, ר׳ יוסי ברבי יהודה אומר אף של עץ (ושל חרס). אבל אין להם מן קשה אל יעשו מן גרוטי. מה שאין כן בחצוצרות אין של כסף לא יעשו של זהב, אבל אין להם מן קשה עושה מן גרוטי. נמצא כשר במנורה פסול בחצוצרות כשר בחצוצרות פסול במנורה. אין לי אלא מנורה (נרות) גביעיה כפתוריה ופרחיה מנין [ת״ל כולה מקשה אחת וגו׳ יכול אף נרותיה מלקחיה ומחתותיה ת״ל ככר זהב טהור יעשה אותה את כל הכלים האלה] (אלא בזמן שהיא) מן הככר ומן הזהב [הם באים ואינם באים] מן קשה. כמראה אשר הראה ה׳ את משה להודיע שבחו של משה שכשם שאמר לו המקום כן עשה. ר׳ נתן אומר אין צריך שהרי כבר נאמר וראה ועשה מגיד הכתוב שהראהו הקב״ה למשה כלים עשויים ומנורה עשויה ונעשית כמה, שנאמר כמראה אשר הראה ה׳ את משה כן עשה את המנורה׃

פיסקא סב

א זאת אשר ללוים שנים פוסלים בלוים ואין המום פוסל בלוים. שהיה בדין ומה במקום שלא פסלו שנים פסלו במומים, כאן שפסלו שנים אינו דין שיפסלו במומים, ת״ל [זאת] אשר ללוים שנים פוסלים בלוים ואין מומים פוסלים בהם. ומבן (חמשים) [חמש ועשרים] שנה כתוב אחד אומר מבן חמש ועשרים שנה ומעלה וכתוב אחד אומר (במדבר ה׳) מבן שלשים שנה, כיצד יתקיימו שני הכתובים מבן חמש ועשרים שנה לתלמוד ומבן שלשים לעבודה׃

פיסקא סג

א ומבן חמשים שנה ישוב שומע אני מכל עבודה במשמע ת״ל ולא יעבוד עוד ושרת את אחיו באהל מועד מלמד שחוזר לנעילת שערים ולעבודת בני גרשון. ר׳ יהודה אומר (הואיל ו) חזרה תורה ואמרה לא יעבוד (עוד) אם למדתי שהעובד בשלשים אינו עובד (בעשרים וחמשה) [בחמשים] כך הכהן לא יעבוד (בעשרים וחמשה) [בחמשים] ת״ל ולא יעבוד עוד. ושרת את אחיו באהל מועד ועבודה לא יעבוד שנים פוסלים בלוים ואין פוסלים בכהנים. שהיה בדין ומה אם במקום שלא פסל מומים פסל שנים, כאן שפסל מומים אינו דין שיפסול שנים, ת״ל ושרת את אחיו [וגו׳] שנים פוסלים בלוים ואין פוסלים בכהונה. שעד שלא נכנסו לארץ היו הלוים כשרים מבן שלשים שנה ועד בן חמשים שנה והכהנים משיביאו שתי שערות עד עולם. אבל משנכנסו לארץ אין הלוים נפסלים אלא בקול׃

פיסקא סד

א וידבר ה׳ אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר בגנות ישראל הכתוב מדבר שהיה להם אחד עשר חדש שהיו חונים לפני הר סיני. וללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה שבתחלת הספר הוא אומר וידבר ה׳ אל משה במדבר סיני באהל מועד [בחדש השני], וכאן הוא אומר בחדש הראשון ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה. רבי אומר אין צריך שהרי כבר נאמר ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת ועדיין לא אכלו, ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה׃

ב וללמדך שמונים מיציאתם ממצרים שנאמר בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים. באו לארץ התחילו מונים לביאתם שנאמר כי תבואו אל הארץ. נבנה הבית התחילו מונים לבנינו שנאמר (מלכים א׳ ט) ויהי מקץ עשרים שנה אשר בנה שלמה. חרב הבית התחילו מונים לחרבנו שנאמר (יחזקאל כו) אחרי אשר הוכתה העיר. תקף עליהם עול השעבוד התחילו מונים לשעבודם שנאמר (חגי א׳) ובשנת שתים לדריוש (דניאל ב׳) ובשנת שתים למלכות נ״נ, וכשם שמונים לשנים כך מונים לחדשים׃

פיסקא סה

א ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו למה נאמר לפי שהוא אומר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל שומע אני בין בחול בין בשבת ומה אני מקים מחלליה מות יומת בשאר כל המלאכות חוץ משחיטת הפסח, או אף בשחיטת הפסח ומה אני מקיים תשחטו אותו בשאר כל הימים חוץ מן השבת, או אף בשבת. ת״ל ויעשו [במועדו] דברי ר׳ יאשיה. אמר לו ר׳ יונתן ממשמע הזה עדיין לא שמענו, נם לו רבי יאשיה מפני שהוא אומר צו את בני ישראל את קרבני לחמי וכו׳ אם ללמד על התמיד שדוחה שבת אינו צריך שהרי כבר נאמר וביום השבת שני כבשים בני שנה. ומה ת״ל במועדו אלא מופנה להקיש לדון הימנו גזרה שוה. נאמר כאן במועדו ונאמר להלן במועדו מה מועדו האמור כאן דוחה את השבת אף מועדו האמור להלן דוחה את השבת. בארבעה עשר יום לחדש הזה [וגו׳ במועדו] למה נאמר והלא כבר נאמר ויעשו [במועדו] אלא בא הכתוב ולימד על פסח ראשון שכשם שדוחה את השבת כך דוחה את הטומאה. הא עד שלא יאמר יש לי בדין, ומה פרה שאינה דוחה את השבת דוחה טומאה, פסח ראשון שדוחה את השבת אינו דין שידחה טומאה. הרי פסח שני יוכיח, שדוחה את השבת ואינו דוחה את הטומאה והוא יוכיח לפסח ראשון שאע״פ שדוחה את השבת לא ידחה את הטומאה. ת״ל במועדו בא הכתוב ולימד על פסח ראשון שכשם שדוחה את השבת כך דוחה את הטומאה. ככל חקותיו אלו מצות שבגפו שה תמים זכר בן שנה, וככל משפטיו אלו מצוות שעל גופו [ושלא על גופו] למצה שבעה ולבעור חמץ:

פיסקא סו

א וידבר משה אל בני ישראל לעשות הפסח למה נאמר (לפי שהוא אומר) [והרי כבר נאמר] (ויקרא כ״ג) וידבר משה את מועדי ה׳ ומה ת״ל וידבר משה אל בני ישראל לעשות הפסח. אמר להם שמרו את הפסח בזמנו נמצאו מועדים בזמנם. דבר אחר מלמד ששמע פרשת מועדות מסיני ואמרה לישראל חזר ושנאה להם בשעת מעשה. ד״א אמר להם הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות החג בחג מכאן אמרו משה תקן להם לישראל להיות שואלים ודורשים בענין:

פיסקא סז

א ויעשו את הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בגנות ישראל הכתוב מדבר שלא עשו אלא פסח זה לבד וכן הוא אומר הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר (עמוס ה). ר׳ שמעון בן יוחאי אומר ישראל לא היו מקריבים ומי היה מקריב שבטו של לוי שנאמר ישימו קטורה באפך [וגו׳] (ואומר ויעמוד משה בשער המחנה וגו׳) ישראל עבדו עכו״ם ולוים לא עבדו, כי שמרו אמרתך [ואומר ויעמוד משה בשער המחנה ויאמר מי לה׳ אלי, ובריתך ינצורו (כי מולים היו כל העם היוצאים)] ישראל לא היו מולים, ומי היה [מל] שבטו של לוי שנאמר ובריתך ינצורו, ככל אשר צוה ה׳ את משה להודיע שבחן של ישראל שכשם שאמר להם משה כן עשו:

פיסקא סח

א ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם מי היו, נושאי ארונו של יוסף היו דברי ר׳ ישמעאל. ר״ע אומר מישאל ואליצפן היו ונטמאו לנדב ואביהוא. ר׳ יצחק אמר (אין צריך) אם נושאי ארונו של יוסף היו יכולים לטהר, ואם מישאל ואליצפן היו יכולים לטהר, (למי) [מי] היו למת מצוה נטמאו, שנאמר ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא. לא היו יכולים לעשות בו ביום אבל היו יכולים לעשות ביום שלאחריו. נמצינו למדין שחל ז׳ שלהם להיות בערב הפסח. ויעמדו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא (שאלו את) [אפשר] משה לא היה יודע אהרן היה יודע. אלא סרס המקרא ודרשהו דברי ר׳ יאשיה. (ד״א ר׳ אבא) [אבא חנן] אומר משום ר׳ אליעזר בבית המדרש באו ועמדו לפניהם. ויאמרו האנשים ההמה אליו מגיד שהיו בני אדם כשרים וחרדים על המצות. רבי אומר (אין צריך) הרי הוא אומר ויאמרו האנשים ההמה אליו. שאין ת״ל ההמה, אלא מגיד שאין נשאלים אלא לבעל המעשה. למה נגרע א״ל אין קדשים קרבים בטומאה. אמרו לו (אם כן יזרק הדם על הטומאה והבשר נאכל לטהורים) [אם קדשים שיש להם אחריות קרבים קדשים שאין להם אחריות לא יקרבו. אמר להם אין קדשים נאכלים בטומאה.] אמרו לו אם כן יזרק הדם על הטומאה והבשר נאכל לטהורים. והדין נותן ומה חטאת שהיא קדשי קדשים דמה נזרק על הטומאה ובשרה נאכל לטהורים, פסח שהוא קדשים קלים דין שיזרק הדם על הטמאים והבשר נאכל לטהורים (א״ל אין קדשים קרבים בטומאה. א״ל אם קדשים שיש להם אחריות יהיו קרבים, קדשים שאין להם אחריות לא יהיו קרבים.) אמר להם לא שמעתי עמדו ואשמעה כאדם האומר אשמע דבר מפי רבי. אשרי ילוד אשה שכך היה מובטח שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עמו. אמר ר׳ חדקא [שמעון] השקמוני

היה לי חבר מתלמידי ר״ע ואמר יודע היה משה שאין טמא אוכל את הפסח, על מה נחלקו, אם יזרק הדם עליהם אם לאו. ראויה היתה פרשת טמאים שתאמר על (ידיהם) [ידי משה] אלא שמגלגלים זכות ע״י זכאי וחובה ע״י חיב:

פיסקא סט

א וידבר ה׳ אל משה לאמר דבר אל בני ישראל לאמר איש איש כי יהיה טמא לנפש זה דבר ששאל, או בדרך רחוקה זה דבר שלא שאל. אין לי אלא טמא מת שאר טמאים מנין ת״ל או בדרך רחוקה הרי אתה דן בנין אב מבין שניהם לא ראי טמא מת כראי דרך רחוקה ולא ראי דרך רחוקה כראי טמא מת הצד השוה שבהן שלא עשה את הראשון ועשה את השני כך כל שלא טמא שאז הראשון יעשה את השני. בדרך רחוקה איני יודע איזה הוא דרך רחוקה ושערו חכמים כל שהיה בשעת שחיטת הפסח מן המודיעים (ולפנים) [ולחוץ] וכן לכל [רוח] מדתה (ר״ע) [שר״ע] אומר, נאמר טמא מת ונאמר דרך רחוקה. מה טמא מת רצה לעשות ואין יכול, אף דרך רחוקה רצה לעשות ואין יכול. ר׳ אליעזר אומר נאמר ריחוק מקום במעשר ונאמר ריחוק מקום בפסח, מה ריחוק מקום האמור במעשר חוץ ממקום אכילתו אף ריחוק מקום האמור בפסח חוץ למקום אכילתו. ואיזהו מקום אכילתו מפתח ירושלים ולפנים. ר׳ יהודה אומר [משמו] נאמר ריחוק מקום בפסח ונאמר ריחוק מקום במעשר, מה ריחוק מקום האמור במעשר חוץ למקום הכשרו אף ריחוק מקום האמור בפסח חוץ למקום הכשרו:

ב או בדרך רחוקה נקוד על הה״א, אפי׳ בדרך קרובה והוא (טמא) לא היה עושה עמהם את הפסח. כיוצא בו (בראשית ט׳:י״ב״ז) ישפוט ה׳ ביני וביניך [נקוד על וביניך] שלא אמרה לו אלא על הגר בלבד. וי״א על המטילין מריבה בינו לבינה. כיוצא בו (שם יח) ויאמרו אליו איה שרה אשתך, שהיו יודעים היכן היא. כיוצא בו (שם י״ט) ולא ידע בשכבה ובקומה, נקוד על ובקומה לומר בשכבה לא ידע ובקומה ידע. כיוצא בו (שם ל״ג) וישקהו שלא נשקו בכל לבו. רשב״י אומר הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב אלא נהפך רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו. כיוצא בו (שם ל״ז) וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם שלא הלכו אלא לרעות את עצמם. כיוצא בו (במדבר כ״א) ונשים עד נפח אשר עד מידבא נקוד עליו שאף מלהלן היה כן. כיוצא בו (שם ג) כל פקודי הלוים אשר פקד משה ואהרן נקוד עליו שלא היה אהרן מן המנין. כיוצא בו (שם כ״ט) ועשרון עשרון נקוד על ועשרון שלא הי׳ אלא עשרון אחד בלבד. כיוצא בו (דברים כ״ט) הנסתרות לה׳ אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם נקוד [עליו] אמר להם עשיתם הגלוים אף אני מודיע אתכם את הנסתרות: אף כאן אתה אומר בדרך רחוקה נקוד עליו שאפילו היה בדרך קרובה (והיה טמא) ולא היה עושה עמהם את הפסח (ד״א בדרך רחוקה) [או לדורותיכם] שינהג הדבר לדורות. בחדש השני בארבעה עשר יום הוסיף בו הכתוב שתי מצות חוץ ממצוה האמורה בגופו. ואי זה ועצם לא תשברו בו, במצוה שבגופו הכתוב מדבר. אתה אומר במצות שבגופו הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא במצות שעל גופו. כשהוא אומר ככל חקותיו וככל משפטיו יעשו אותו, הרי מצות שעל גופו אמור. הא מה ת״ל ככל (חקותיו) [חקת הפסח יעשו אותו] במצות שבגופו הכתוב מדבר. או אף לשבעה למצה ולבעור חמץ ת״ל ועצם לא תשברו בו. עצם היה בכלל יצא מוצא מן הכלל. מה עצם במצוה שבגופו הכתוב מדבר, אף כשהוא אומר ככל (חקותיו) [חקת הפסח] במצוה שבגופו הכתוב מדבר. איסי בן (עקביא) [יהודה] אומר חוקה האמורה בפסח אינה אלא בגופו:

פיסקא ע

א והאיש אשר הוא טהור [יעשו אותו] שומע אני אחד יחיד ואחד צבור עושה פסח שני, ת״ל ויהי אנשים, היחיד עושה פסח שני ואין הצבור עושים פסח שני. רבי נתן אומר אין צריך שהרי כבר נאמר (והאיש) [איש וגו׳] היחיד עושה פסח שני ואין הצבור עושים פסח שני. וחדל לעשות הפסח אין וחדל אלא כל שיכול לעשות ולא עשה, ושיערו חכמים כל שהיה בשעת שחיטת הפסח מן המודיעים ולפנים. וכן [מדתה] לכל [רוח] (מדתה). ונכרתה אין ונכרתה אלא הפסקה. הנפש ההיא מזידה, דברי ר׳ עקיבא. מעמיה ועמה שלם. כי קרבן ה׳ לא הקריב במועדו על פסח ראשון ענש כרת. אתה אומר על פסח ראשון שדוחה את השבת ודוחה את הטומאה, או לא ענש אלא על פסח שני. אמרת, כל עצמו אינו בא אלא מפני הטומאה. חטאו ישא האיש ההוא אין לי אלא איש, אשה מנין. תלמוד לומר ונכרתה הנפש ההיא להביא את האישה:

פיסקא עא

א וכי יגור אתכם גר שומע אני כיון שנתגייר יעשה פסח מיד, תלמוד לומר כאזרח. מה אזרח בארבעה עשר, אף גר בארבעה עשר. ר׳ שמעון בן אלעזר אומר הרי שנתגייר בין שני פסחים, שומע אני יעשה פסח שני, תלמוד לומר כאזרח. מה אזרח שלא עשה את הראשון יעשה את השני, כך כל שלא עשה

את הראשון יעשה את השני. כחקת הפסח, אין לי אלא בפסח אין לי אלא בפסח שוה הגר לאזרח בכל מצוות שבתורה מנין, ת״ל חקה אחת יהיה לכם. בא הכתוב והשוה הגר לאזרח לכל מצות שבתורה:

פיסקא עב

א וידבר ה׳ אל משה לאמר עשה לך שתי חצוצרות כסף למה נאמרה פרשה זו לפי שהוא אומר על פי ה׳ יחנו ועל פי ה׳ יסעו שומע אני הואיל ונוסעים וחונים על פי הדיבור יכול לא יהיו צריכים חצוצרות, ת״ל עשה לך. מגיד הכתוב שאף על פי שנוסעים על פי ה׳ וחונים על פי ה׳, צריכים חצוצרות. עשה לך משלך [קח לך משלך]. ויקחו אליך משל צבור, דברי ר׳ יאשיה. ר׳ יונתן אומר אחד זה ואחד זה משל צבור הכתוב מדבר, ומה ת״ל עשה לך קח לך משלך אני רוצה מבהם. אבא חנן אומר משום ר׳ אלעזר, (למה נאמרה פרשה זו) לפי שהוא אומר בעת הוא אמר ה׳ אלי פסל לך [ועשית לך ארון עץ] ולא היה אלא משל צבור [שנאמר ועשו ארון עצי שטים] (הא מה ת״ל) [אף] קח לך עשה לך, בשל צבור הכתוב מדבר. [ומה ת״ל ועשית לך ארון עץ, אלא כאן כשעושין רצונו של מקום כאן כשאין עושין רצונו של מקום]:

פיסקא עג

א ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה [אל פתח אהל מועד] ואם באחת יתקעו [ונועדו אליך הנשיאים] אבל לא שמענו להיכן, הרי אני דן נאמר תקיעה בעדה ונאמר תקיעה בנשיאים, פה תקיעה האמורה בעדה בפתח אהל מועד אף תקיעה האמורה בנשיאים בפתח אהל מועד. יכול כל הקודם במקרא קודם במעשה, ת״ל (במדבר לו) וידבר משה אל ראשי המטות. הואיל ונאמרו דברות בתורה סתם ופרט באחת מהם שהנשיאים קודמים, אף פורטני בכל דברות שבתורה שיהיו הנשיאים קודמים. ר׳ יונתן אומר אין צריך שהרי כבר נאמר (שמות ל״ד) ויקרא אליהם משה וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה ואח״כ נגשו כל ב״י, הואיל ונאמרו דברות בתורה סתם ופרט באחת מהם שהנשיאים קודמים אף פורטני בכל דברות שבתוררה שיהיו הנשיאים קודמים. אלא מה ת״ל וידבר משה אל ראשי המטות בא הכתוב ללמד שאין התרת נדרים אלא מפי מומחים:

ב ותקעתם תרועה בפני עצמה ותקיעה בפני עצמה. אתה אומר תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה או תקיעה ותרועה (כאחת) [אחת היא]. כשהוא אומר ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו הרי (תקיעה אמורה הא מה ת״ל) תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה. או אין לי אלא תקיעה לפני תרועה, תקיעה לאחר תרועה מנין. ת״ל תרועה יתקעו למסעיהם. נאמר כאן תרועה ונאמר להלן תרועה מה תרועה האמורה להלן תקיעה לאחר תרועה אף תרועה האמורה כאן (תרועה) [תקיעה] לאחר (תקיעה) [תרועה] ומה כאן תקיעה לפני תרועה אף להלן תקיעה (אחר) [לפני] תרועה הא למדת שתוקע ומריע ותוקע [ר׳ ישמעאל בנו של] ר׳ יוחנן בן ברוקא אומר [אינו צריך הרי הוא אומר] ותקעתם תרועה [שנית] שאין ת״ל [שנית] אלא זה בנה אב לתקיעה שתהיה שניה לתרועה. הא למדנו שתוקע ומריע ותוקע. אין לי אלא במדבר בראש השנה מנין. נאמר כאן תרועה ונאמר להלן תרועה מה תרועה האמורה להלן תוקע ומריע ותוקע אף תרועה האמורה כאן תוקע ומריע ותוקע. שלש תרועות נאמרו בר״ה שבתון זכרון תרועה (ויקרא כג) והעברת שופר תרועה (שם כה) יום תרועה יהיה לכם (במדבר כ״ט) שתי תקיעות לכל אחד ואחד. נמצינו למדין לר״ה שלש תרועות ושש תקיעות. שתים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים. שבתון זכרון תרועה והעברת שופר תרועה מן התורה, יום תרועה יהיה לכם לתלמודו הוא בא. ר׳ שמואל בר נחמני אומר אחת מדברי חורה ושתים מדברי סופרים. שבתון זכרון תרועה מן התורה, והעברת שופר תרועה יום תרועה יהיה לכם (מדברי סופרים) לתלמודו הוא בא.:

ג ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החונים קדמה ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החונים תימנה או כשם שתוקע למזרח ולדרום כך תוקע לצפון ולמערב, ת״ל תרועה יתקעו למסעיהם תרועה אחת לשתיהן וי״א שלש לכל רוח:

פיסקא עד

א בהקהיל את הקהל למה נאמר לפי שהוא אומר (ותקעו בהן ונועדו אליך) [והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות] מה הקהל את העדה בשתים [שנאמר ותקעו בהן ונועדו] אף (הקהל את הקהל) [מסע המחנות] בשתים. אי מה (הקהל את העדה) [מסע המחנות] תוקע ומריע ותוקע, אף הקהל אקהל תוקע ומריע ותוקע. ת״ל ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו:

פיסקא עה

א ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות למה נאמר לפי שהוא אומר [ותקעו בהן] ואם באחת יתקעו, שומע אני אף ישראל במשמע ת״ל ובני אהרן הכהנים. בין תמימים ובין בעלי מומין,דברי ר׳ טרפון. ר״ע אומר תמימים ולא בעלי מומין. נאמר כאן כהנים ונאמר להלן (ויקרא א) כהנים, מה כהנים האמור להלן תמימים ולא בעלי מומין אף כהנים האמור כאן תמימים ולא בעלי מומין. אמר לו ר׳ טרפון עד מתי אתה מגבב ומביא עלינו, איני יכול לסבול אקפח את בני אם לא ראיתי שמעון אחי אמי שהיה חגר ברגלו (שהיה) [והיה] עומד ומריע בחצוצרות. אמר לו הן שמא בר״ה וביהכ״פ ביובל. אמר לו העבודה, שלא בדית, אשריך אברהם אבינו שיצא עקיבא מחלציך, טרפון ראה ושכח עקיבא דורש מעצמו ומסכים להלכה. הא כל הפורש ממך כפורש מחייו. והיו לכם לחקת עולם למה נאמר לפי שהוא אומר עשה לך שתי חצוצרות כסף, שומע אני הואיל ועשה אותם יהיו ירושה (לבניו) [לדורות] ת״ל לכם לחקת עולם, לחקה ניתנו ולא לדורות. מכאן אמרו כל הכלים שעשה משה במדבר כשרים היו לדורות חוץ מן החצוצרות:

פיסקא עו

א וכי תבואו מלחמה בארצכם בין שאתם יוצאים עליהם בין שהם יוצאים עליכם. [על הצר הצורר אתכם] במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר. אתה אומר במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר או בכל מלחמות שבתורה. ת״ל ונושעתם מאויביכם. אמרת צא וראה איזו היא מלחמה שישראל נושעים בה ואין אחריה שעבוד, אין אתה מוצא אלא מלחמת גוג ומגוג. וכן הוא אומר (זכריה י״ד) ויצא ה׳ ונלחם בגוים ההם מהו [אומר] והיה ה׳ למלך על כל הארץ. ר״ע אומר אין לי אלא מלחמה. (גוג ומגוג מלחמת) שדפון וירקון ואשה מקשה לילד וספינה המטורפת בים מנין. ת״ל על הצר הצורר אתכם על כל צרה וצרה שלא תבא על הצבור. והרעותם בהצוצרות וגו׳, ר״ע אומר וכי חצוצרות מזכירות, אלא שאם יכולים להריע ולא הריעו מעלה עליהם כאלו לא הוזכרו לפני המקום. נזכרתם ונושעתם כל זמן שנזכרים ישראל אין נזכרים אלא לתשועות:

פיסקא עז

א וביום שמחתכם (ובמועדיכם) אלו שבתות. ר׳ נתן אומר אלו תמידים. ובמועדיכם אלו שלש רגלים. ובראשי חדשיכם כמשמעו. ותקעתם בחצוצרות בשל צבור הכתוב מדבר. אתה אומר בשל צבור הכתוב מדבר או אחד לצבור ואחד ליחיד. אמרת במה ענין מדבר בשל צבור. ר׳ שמעון בן עזאי אומר בשל צבור הכתוב מדבר. או אחד צבור ואחד יחיד ת״ל על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם. מה עולות קדשי קדשים, אף שלמים קדשי קדשים. (אי מה עולות אחד של צבור ואחד של יחיד אף שלמים אחד של צבור ואחד של יחיד, ת״ל על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם) מה (עולות) [שלמים] משל צבור אף (שלמים) [עולות] משל צבור. והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם למה נאמר לפי שהוא אומר ותקעתם בחצוצרות שומע אני קרבן שתקעו עליהם יהיו כשרים ושלא תקעו עליהם לא יהיו כשרים. ת״ל והיו לכם לזכרון לזכרון נתנו ולא להכשר קרבן. אני ה׳ אלהיכם למה נאמר לפי שהוא אומר דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי אבל מלכות לא שמענו, ת״ל ה׳ אלהיו עמו ותרועת מלך בו, זה שופרות ומלכיות. ר״נ אומר א״צ, שהרי כבר נאמר ותקעתם בחצוצרות הרי שופרות והיו לכם לזכרון זה זכרונות אני ה׳ אלהיכם זה מלכויות. א״כ מה ראו חכמים לומר מלכיות תחלה ואח״כ זכרונות ושופרות. אלא המליכהו עליך תחלה ואחר כך בקש רחמים לפניו כדי שתזכר לך, ובמה בשופר של חירות, שנאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול. אבל איני יודע מי תוקעו, תלמוד לומר וה׳ אלהים בשופר יתקע. ועדיין אין אנו יודעים מהיכן התקיעה יוצאת, זה שנאמר קול שאון מעיר קול מהיכל ה׳ קול שלם גמול לאויביו (ישעיהו סו:ו)

פיסקא עח

א ״וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבָב [בֶּן רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה]״. חובב היה (שמו) [חותן משה], [או] רעואל היה (שמו). שנאמר (שמות ב, יח): ״וַתָּבֹאנָה אֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן״ כשהוא אומר (שופטים ד, יא): ״וְחֶבֶר הַקֵּינִי נִפְרָד מִקַּיִן מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה״, (וכי) חובב היה שמו (והלא) [ולא] רעואל (היה שמו), ומה תלמוד לומר ״וַתָּבֹאנָה אֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן״ מלמד שהתינוקות קורים לאבי אביהם אבא. רבי שמעון בן מנסיא אומר רעואל היה שמו, ריע של אל שנאמר (שמות יח, יב): ״וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכֹל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל [לֶאֱכָל לֶחֶם לִפְנֵי הָאֱלֹקִים]״. רבי דוסתאי אומר קיני היה שמו (ולמה נקרא שמו קיני) שפירש ממעשה קנאי דבר שמקנאים בו למקום שנאמר (דברים לב, כא): ״הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא אֵל״ ואומר (יחזקאל ח, ג): ״אֲשֶׁר שָׁם מוֹשַׁב סֵמֶל הַקִּנְאָה הַמַּקְנֶה״. רבי יוסי אומר קיני היה שמו (ולמה נקרא שמו קיני) שקנה (שמים והארץ) [לו את התורה]. רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר רעואל היה שמו (ולמה נקרא

שמו רעואל) שריעה לאל שנאמר (משלי כז, י): "רֵעֲךָ וְרֵעַ אָבִיךָ אַל תַּעֲזֹב". רבי שמעון בן יוחי אומר שני שמות היו לו חובב ויתרו, יתרו על שם שיתר פרשה אחת בתורה שנאמר (שמות יח, כא): "וְאַתָּה תֶּחֱזֶה מִכָּל הָעָם וגו'". והלא אף בידי משה היו מסיני שנאמר (שם, כג) "אִם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה [וְצִוְּךָ אֱלֹהִים]" ולמה נתעלם מעיני משה (לתלות זכות בזכאי) כדי שיתלה הדבר ביתרו. חובב על שם שחיבב את התורה שלא מצינו בכל הגרים שחיבבו את התורה כיתרו, וכשם שחיבב יתרו את התורה כך חיבבו בניו את התורה (שנאמר הלוך אל בית הרכבים ודבר אליהם דברי ה'. הואיל ובית זה עתיד ליחרב רואים אותו כאלו הוא חרב עכשיו. ובית לא תבנו וזרע לא תזרעו ונשמע בקול יונדב ונשב באהלים ונשמע ונעש ככל אשר צונו יונדב אבינו. ועל ששמעו למצות יונדב אביהם העמיד מהם המקום סופרים) שנאמר (דה"א ב, נה): "וּמִשְׁפְּחוֹת סוֹפְרִים יֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ תִּרְעָתִים שִׁמְעָתִים סוּכָתִים". תרעתים על שם ששמעו תרועה מהר סיני, תרעתים על שם שהיו מתריעים (ומתענים) [ונענים], תרעתים על שם שלא היו מגלחים, תרעתים על שם שהיו יושבים בפתח שערי ירושלים. שמעתים על שם ששמעו מצות אביהם. סוכתים על שם שלא סכו את השמן, סוכתים על שם שהיו יושבים בסוכות. יושבי יעבץ שהניחו את יריחו והלכו (המה הקינים הבאים שהיו בארץ ישראל והלכו להם אצל יעבץ לערד ללמוד הימנו תורה) [ליעבץ למדבר יהודה אשר בנגב ערד ללמוד תורה הימנו] שנאמר (שם ד, י) "וַיִּקְרָא יַעְבֵּץ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וגו' וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶת אֲשֶׁר שָׁאָל" הם חסידים [בקשו מאלהים] ממי ילמדו והוא חסיד [בקש מאלהים] למי (ילמד) [ללמד], באו חסידים ללמוד אצל חסיד שנאמר (שופטים א, טז): "וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה וגו'" [וכן הוא אומר (ירמיה לה, ב). (שם, ו) "וַיֹּאמְרוּ לֹא נִשְׁתֶּה יַיִן כִּי יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב אָבִינוּ צִוָּה עָלֵינוּ לֵאמֹר וגו'". (שם, ז) "וּבַיִת לֹא תִבְנוּ וְזֶרַע לֹא תִזְרָעוּ וְגוֹ' עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם גָּרִים שָׁם" אמר הואיל ובית זה עתיד ליחרב, תראו אותו כאלו הוא חרב עכשיו. (שם, ח) "וַנִּשְׁמַע בְּקוֹל יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב אָבִינוּ וגו'" (שם, י) "וַנֵּשֶׁב בָּאֳהָלִים וַנִּשְׁמַע וַנַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּנוּ יוֹנָדָב אָבִינוּ".] ומנין שבניו של יונדב בן רכב (הן הן) [מבני] בניו של יתרו [הם] שנאמר (דה"א ב, נה): "הֵמָּה הַקֵּינִים הַבָּאִים מֵחֲמַת [אֲבִי בֵּית הָרַכָבִים]". ו[מה שכר נטלו על כך, (ירמיה לה, יח): "וּלְבֵית הָרַכָבִים אָמַר יִרְמְיָהוּ כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעַן אֲשֶׁר שְׁמַעְתֶּם אֶל מִצְוַת יְהוֹנָדָב אֲבִיכֶם" (שם, יט) "לֹא יִכָּרֵת אִישׁ לְיוֹנָדָב בֶּן רֵכָב עוֹמֵד לְפָנַי כָּל הַיָּמִים". ר' יהושע אומר: גרים נכנסים להיכל! והלא כל ישראל לא נכנסו להיכל! אלא שהיו יושבים כסנהדרים, ומורים דברי תורה. ויש אומרים: מבנותיהם נשואות לכהנים, והיו מבני בניהם מקריבים לגבי מזבח. והרי דברים ק"ו: ומה אלו, שקירבו את עצמם – כך קירבם המקום; ישראל שעושים את התורה – על אחת כמה וכמה! וכן אתה מוצא ברחב הזונה: מהו אומר (דברי הימים א ד) "ומשפחת בית עבודת הבוץ לבית אשבוע" – עבודת הבוץ – שהטמינה את המרגלים. עבודת הבוץ – שנשבעו לה המרגלים. ר' אליעזר אומר: זו רחב הזונה, שהיתה עסוקה באכסנאי. שמונה כהנים ושמונה נביאים עמדו מרחב הזונה, ואלו הם: ירמיהו חלקיהו ושריה ומחסיה וברוך ונריה וחנמאל ושלום. רבי יהודה אומר: אף חולדה הנביאה היתה מבני בניה של רחב הזונה, שנא' (מלכים ב כב) "וילך חלקיהו הכהן ואחיקם בן עכבור ושפן ועשייה, ואומר (יהושע ב) "הנה אנחנו באים בארץ, את תקות חוט השני הזה תקשרי". והרי דברים ק"ו: ומה מי שהיתה מעם שנאמר בו (דברים כ) "לא תחיה כל נשמה", על שקירבה עצמה – כך קירבה המקום; ישראל שעושים את התורה – על אחת כמה וכמה! וכן אתה אומר בגבעונים: מהו אומר (דברי הימים א ד) "ויהויקים ואנשי כוזיבא", ויהויקים – שקיים להם יהושע. כוזיבא – שכיזבו ליהושע, ואומר (יהושע ט) "מארץ רחוקה מאוד באו עבדיך" ולא באו מארץ ישראל? והרי ק"ו: ומה אלו, שהם מעם שחייבים כלייה, על שקירבו עצמם – קירבם המקום; ישראל שעושים את התורה – על אחת כמה וכמה! וכן אתה מוצא ברות המואביה: מה אמרה לחמותה (רות א) "עמך עמי ואלהיך אלהי, באשר תמות אמות". אמר המקום: לא הפסדת כלום, הרי המלוכה שלך היא בעולם הזה ובעולם הבא! (דברי הימים א ד) "ויואש ושרף אשר בעלו למואב". יואש ושרף – זה מחלון וכליון: יואש שנתייאשו מן הגאולה, יואש שנתייאשו מדברי תורה, שרף ששרפו בניהם לעבודה זרה. "אשר בעלו למואב" – שנשאו נשים מואביות, "אשר בעלו למואב" – שהניחו ארץ ישראל ונהפכו בשדה מואב. "והדברים עתיקים" – כל אחד ואחד מפורש במקומו. "ויושבי נטעים" – זה שלמה, שהיה דומה לנטיעה במלכותו. "וגדרה" – זו סנהדרין, שהיתה יושבת וגודרת בדברי תורה. "עם המלך במלאכתו ישבו שם" – נמצאת אומר שלא מתה רות המואביה, עד שראתה שלמה בן בנה יושב ודן דינו של זונות, שנאמר "במלאכתו ישבו שם". והרי דברים ק"ו: ומה אם מי שהיתה מן העם שנאמר בו (מלכים א יא) "לא תבואו בם והם לא יבואו בכם", על שקירבה את עצמה – קירבה המקום; ישראל שעושים רצונו של מקום – על אחת כמה וכמה! ואם תאמר: בישראל לא היתה כן – והרי כבר נאמר (שמות א) "ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות". שפרה – זו יוכבד, פועה – זו מרים. שפרה – שפרה ורבה, שפרה – שמשפרת את הוולד, שפרה – שפרו ורבו ישראל בימיה. פועה – שהיתה פועה ובוכה על אחיה, שנאמר (שמות ב) "ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו". (שמות א) "ויאמר בילדכן את העבריות... ותראן המילדות את האלהים". "בתים" אלו, איני יודע מה הם, שנאמר (מלכים א ט) "מקצה עשרים שנה אשר בנה שלמה את הבתים – את בית ה'" – זו כהונה, "ואת בית המלך" – זו המלכות:

ב זכתה יוכבד לכהונה, ומרים למלכות, שנאמר (דברי הימים א ד) "וקון הוליד את ענוב ואת הובכה ומשפחות אחרחל" – זו מרים, שנאמר (שמות טו) "ותצאן כל הנשים אחריה". "בן הרום" – זו יוכבד, שנאמר (במדבר יח) "כל חרם בישראל לך יהיה". נשאת מרים לכלב, שנאמר (דברי הימים א ב׳:י"ט) "ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור... ואלה היו בני כלב בן חור... ודוד בן איש אפרתי היה מבית לחם יהודה". נמצא דוד מבניה של מרים! הא, כל המקרב עצמו – מן השמים מקריבים אותו:

ג חתן משה – זו יפה לו יותר מכולם, שנקרא חותנו של מלך: נוסעים אנחנו – נוסעים אנחנו מיד לארץ ישראל, לא כשם שבראשונה נוסעים וחונים – אלא מיד לארץ ישראל. וחכמים אומרים: מפני מה שיתף משה עצמו עמהם? נתעלם מעיני משה, וכסבור שנכנס עמהם לארץ ישראל. רבי שמעון בן יוחאי אומר: אינו צריך, שהרי כבר נאמר (דברים ד) "כי אנכי מת בארץ הזאת", שאין ת"ל "אינני עובר את הירדן" – אלא שאף עצמותיו אינן עוברות את הירדן! אלא, מפני מה שיתף משה עצמו עמהם? – אמר: עכשיו ישראל אומרים, אם מי שהוציאנו ממצרים, ועשה לנו נסים וגבורות אינו נכנס – אף אנו אין נכנסים! ד"א: מפני מה שיתף משה עצמו עמהן? – שלא יאמר יתרו: משה אינו נכנס – אף אני איני בא! אל המקום אשר אמר ה׳ אותו אתן לכם – ואין לגרים בו חלק. ומה אני מקיים (יחזקאל מז) "והיה השבט אשר גר הגר אתו..."? אלא, אם אינו ענין לירושה – תניהו ענין לכפרה: שאם היה בשבט יהודה – מתכפר לו בשבט יהודה, בשבט בנימן – מתכפר לו בשבט בנימן. ד"א: אם אינו ענין לירושה – תניהו ענין לקבורה: ניתן לגרים קבורה בארץ ישראל: לכה אתנו והטבנו לך – וכי יש בן ביתו של אדם שאין מטיבים לו? והרי דברים ק"ו: ואם לבן ביתו של אדם מטיבים לו, ק"ו לבן ביתו של מי שאמר והיה העולם: כי ה׳ דבר טוב על ישראל – וכי עד עכשיו אין דבר טוב על ישראל? והרי מעולם ה׳ דיבר טוב על ישראל: פיקד המקום לישראל להיטיב לגרים ולנהוג בהם ענוה:

פיסקא עט

א ויאמר אליו לא אליך אמר להם אם מפני נכסים או מפני ארץ איני בא יש לך אדם שיש לו ארץ ואין לו נכסים יש לו נכסים ואין לי משפחה אבל אנו יש לי משפחה ויש לי ארץ ויש לי נכסים ודיינא הייתי בארצי אם איני הולך מסני ארצי אלך מפני נכסיי ואם איני הולך מפני נכסיי אלך מפני מולדתי:

פיסקא פ

א ויאמר אליו אל נא תעזוב אותנו אין נא אלא לשון בקשה א"ל אם אין אתה מקבל עליך גוזר אני גזירה עליך עכשיו אומרים ישראל לא נתגייר יתרו מחיבה כסבור היה יתרו שיש חלק לגרים בארץ ישראל עכשיו שראה שאין להם חלק הניחם והלך לו ד"א כסבור אתה שאתה מרבה כבוד אין אתה אלא ממעט כמה גרים ועבדים להיכנס תחת כנפי השכינה: והיתה לנו לעינים שלא תנעול דלת בפני הגרים הבאים לומר אם ירתו חתנו של מלך לא קיבל עליו ק"ו לשאר בני אדם: כי על כן ידעת חנותינו במדבר א"ל אלו אחר שלא ראה נסים וגבורות במדבר ויניח וילך כדיי הוא הדבר אתה שראית תניח ותלך. לא נא תעזוב וגו׳ ר׳ יהודה אומר אתה הוא שראית חן שניתן לאבותינו במצרים שנאמר וה׳ תן את חן העם בעיני מצרים (שמות יב) תניח ותלך ד"א והיית לנו לעינים אפילו אין דיינים אלא שכל דבר ודבר שנתעלם מעינינו תהיה מאיר עינינו בו כענין שנאמר ואתה תחזה מכל העם (שמות י"ח:כ"ג) והלא אף ביד משה היה מסיני שנא׳ וצוך אלהים ויכלת עמוד (שמות י"ח:כ"ג) ולמה נתעלם ממשה לתלות זכות בזכאי כדי שיתלה הדבר ביתו ד"א שתהא חביב עלינו כגלגל עינים שנאמר ואהבתם אתה גר (דברים י) וגר לא תלחץ (שמות כ"ג:ט׳) וגר לא תונה ולא תחלצנו (שמות כב):

פיסקא פא

א והיה כי תלך עמנו וגו׳ וכי מה טובה הטיבו לו אמרו כשהיו ישראל מחלקים את הארץ הניחו דושנה של יריחו חמש מאות אמה על חמש מאות אמה א"ל כל מי שיכנה בית הבחירה בחלקו יטול דושנה של יריחו נתנוהו ליונדב בן רכב חלק בראש והיו אוכלים אותו ארבע מאות שנה וארבעים שנה שנאמר ויהי כשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל ממצרים (מלכאים א ו) צא מהם ארבעים שנה שהלכו כמדבר נמצאו אוכלים אותו ארבעים שנה וארבע מאות שנה וכיון ששרתה שכינה בחלקו של בנימן באו בני בנימן ליטול חלקם באו ופינו אותו מפניהם שנאמר ובני קיני חותן משה וגו׳ (שופטים א א):

פיסקא פב

א ויסעו מהר ה׳ שלשת ימים אפשר לומר כבר נאמר אחד עשר יום מחורב (דברים א) ומה ת״ל ויסעו מהר ה׳ מלמד שהלכה שכינה בו ביום שלשים וששה מיל כדי שיכנסו לארץ משלו משל למה הדבר דומה לבני אדם ש יוצאי׳ למלחמה בשעה שהם יוצאים הם שמחי׳ וכל זמן שהם מתיגעי׳ ידיהם מתרשלות אבל ישראל אינו כן אלא כל זמן שהם מיגעים הם שמחים ואומרים נלך נירש ארץ ישראל: וארון ברית ה׳ נוסע לפניהם אמרו אבותינו חטאו נגזרה עליהם גזרה במדבר הזה יפלו פגריכם (במדבר יד) אבל אנו לא נחטא ונמות ונלך ונירש את א״י: וארון ברית ה׳ נוסע לפניהם ארון זה שיצא עמהם במחנה היו בו שברי לוחות שנאמר וארון ברית ה׳ ומשה לא משו מקרב המחנה ר׳ שמעון בן יוחי או׳ (וארון) ברית יי׳ נוסע לפניהם למה נאמר אלא וארון ברית ה׳ משל לאנטיקוסר שהיה מקדים חיילותיו מתקן להם מקום שישרו כך היתה השכינה מקדמת לישראל ומתקנת להם מקום שישרו: לתור להם מנוחה מה ת״ל לפי שנאמר וישמע הכנעני מלך ערד [וג׳] (במדבר כא) כיון ששמעו כנענים שמתו מרגלים אמרו מתו מרגלים שלהם נלך ונלחם בם ר״ש בן יוחי אומר כי בא ישראל דרך האתרים כיון שמת אהרן אמרו מת כהן נחל שלהם הלך התייר הגדול שלהם ועמוד הענן שהיה עושה (עמהם) מלחמה הרי שער שנלך ונלחם בם ר׳ שמעון בן יוחי אומר גנות גדולה היתה, כידן של ישראל בשעה שאמרו נשלחה אנשים לפנינו (דברים א) אמר להם המקום אם כשהייתם בארץ ערבה ושוחה זנתי ופרנסתי אתכם כשאתם נכנסים בארץ זבת חלב ודבש עכ״ו שאזון ואפרנס אתכם:

פיסקא פג

א וענן ה׳ עליהם יומם מכאן אמרו ז׳ עננים הם וענן יי עליהם יומם ועננך עומד עליהם (במדבר יד) ובעמוד ענן אתה הולך לפניהם יומם (במדבר יד) ובהאריך הענן (במדבר ט) ובהעלות הענן (במדבר ט) ואם לא יעלה הענן (במדבר ט) כי ענן ה׳ על המשכן (שמות מ) ז׳ עננים היו ארבע מארבע רוחותם ואחת למעלה ואתת למטה ואחת מלפניהם הגבוה מנמיכו והנמוך מגביהו (ומכני) [ומכה] את הנחשים ואת העקרבים ומכבד ומרבץ לפניהם ורבי יהודה אומר י׳ג חיו ב׳ מכל רוח ורוח ושנים מלמעלה ושנים מלמטה ואחד מלפניהם ר׳ יאשיה אומר ד׳ רבי אומר ב׳:

ב וענן ה׳ עליהם יומם על חחיגרים ועל הסומים ועל הזבים ועל המצורעים:

ג וענן ה׳ עליהם יומם מנין אתה אומר שאם חיה אחד מישראל נמשך מתחת כנפי הענן נמשך עמו אחוריו עד שעה שחוזר ת״ל וענן ה׳ עליהם ביום כך מגין עליהם בלילה ת״ל יומם ביום מנין ואין מגין בלילה אמור מעתה עמוד ענן לא היה מגין עליהם בלילה יכול עמוד האש יהיה מאיר עליהם ביום ת״ל ואש תח׳ לילה בו (שמות מ) בלילה הוא מאיר ואין מאיר ביום או כשם שמאיר לישראל כך מאיר לאומות העולם ת״ל ואש תהיה לילה מלעיני כל ישראל (שמות מ) על ישראל הוא מאיר ואינו מאיר לאה״ה ר׳ שמעון בן אלעזר אומר מנין אתה אוסר כל אותם מ׳ שנה שהיו ישראל במדבר לא נצרכו לנר אלא אפי׳ נכנס אדם חדר לפנים מן ההדר כפו פנס נכנס עמו עד שעה שחוזר ת״ל לעיני כל ישראל בכל מסעיהם (שמות מ) הא אפילו אדם נכנס חדר לפניהם מן החדר עמוד האש מאיר לפניו:

פיסקא פד

א ויהי בנסוע הארון. נקוד עליו מלמעלה ומלמטה, מפני שלא היה זה ממקומו. רבי אומר: מפני שהוא ספר בעצמו. מכאן אמרו ״ספר שנמחק ונשתייר בו פ״ה אותיות כפרשת ויהי בנסוע הארון מטמא את הידים״. ר׳ שמעון אומר: נקוד עליו מלמעלה ומלמטה, מפני שלא היה זה מקומו. ומה היה ראוי לכתוב? — ״ויהי העם כמתאוננים״. משל למה הדבר דומה? לבני אדם שאמרו למלך: הנראה שתגיע עמנו, אצל מושל עכו! הגיע לעכו — הלך לו לצור. הגיע לצור — הלך לו לצידון. הגיע לצידון — הלך לו לאנטוכיה. הגיע לאנטוכיה — התחילו בני אדם מתרעמים על המלך, שנתלבטו על דרך זו. המלך צריך להתרעם עליהם, שבשבילם נתלבט על דרך זו! כך הלכה שכינה בו ביום ל״ו מיל, כדי שיכנסו ישראל לארץ; התחילו ישראל מתרעמים לפני המקום שנתלבטו על דרך זו. המקום צריך להתרעם עליהם, שבשבילם הלכה שכינה ל״ו מיל, כדי שיכנסו ישראל לארץ!

ב ויאמר משה קומה ה׳. וכתוב אחד אומר (במדבר ט) ״על פי ה׳ יחנו ועל פי ה׳ יסעו״. כיצד יתקיימו ב׳ כתובים הללו? משל למלך בשר ודם, שאמר לעבדו: הנראה שתעמידני, בשביל שאני הולך ליתן ירושה לבני. ד״א: למה הדבר דומה? למלך בשר ודם, שהיה מהלך בדרך ונהג אוהבו עמו. כשהוא נוסע — אומר: איני נוסע עד שיבא אוהבי. וכשהוא חונה — אומר: איני חונה עד שיבא אוהבי. נמצאת מקיים ״על פי ה׳ יחנו וע״פ ה׳ יסעו״:

ג קומה ה׳ ויפוצו אויביך – אלו המכונסים. וינוסו משנאיך – אלו הרודפים. מפניך הם נסים, ואין אנו כלים לפניהם? – אלא כשפניך אתנו – אין אנו נסים לפניהם, וכשאין פנים אתנו – אנו כלים לפניהם. וכן הוא אומר (שמות לג) ״אם אין פניך הולכים״ ואומר (שם) ״ובמה יודע איפוא״, ואומר (יהושע י) ״ויהי בנוסם מפני בני ישראל והם במורד בית חורון – וה׳ השליך עליהם אבנים גדולות״, (תהלים פג) ״אלהי שיתמו כגלגל, כקש לפני רוח, כאש תבער יער, וכלהבה תלהט הרים״:

ד וינוסו משנאיך – וכי יש שונאים לפני מי שאמר והיה העולם? – אלא מגיד הכתוב, שכל מי ששונא את ישראל – כמי ששונא את המקום. כיוצא בו אתה אומר (שמות טו) ״ברוב גאונך תהרוס קמיך״, וכי יש קמים לפני המקום? אלא מגיד הכתוב שכל מי שקם על ישראל – כאלו קם על המקום. וכך הוא אומר (תהלים עד) ״אל תשכח קול צורריך, שאון קמיך עולה תמיד״. מפני מה? (תהלים פג) ״כי הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש״. מפני מה? (שם) ״על עמך יערימו סוד״, (תהילים ע״ג:כ״ז) ״כי הנה רחיקיך יאבדו״. (תהילים קל״ט:כ״א-כ״ב) ״הלא משנאיך ה׳ אשנא, ובתקוממיך אתקוטט, תכלית שנאה שנאתים, לאויבים היו לי״. וכן הוא אומר (זכריה ב) ״כל הנוגע בהם – כנוגע בבבת עינו״ בבת עין לא נאמר, אלא בבת עינו של מקום. כביכול כלפי מעלה, אלא שכינה הכתוב. כיוצא בו (איוב ז) ״למה שמתני למפגע לך ואהיה עלי למשא״, אלא שכינה הכתוב. כיוצא בו (יחזקאל ח) ״והנם שולחים את הזמורה אל אפם״, אלא שכינה הכתוב. כיוצא בו (חבקוק א׳:י״ב) ״הלא אתה מקדם ה׳ אלהי קדושי, ולא אמות״, אלא שכינה הכתוב. כיוצא בו (תהלים קו) ״וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב״, אלא שכינה הכתוב. כיוצא בו (במדבר יא) ״ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג, ואם מצאתי חן בעיניך, ואל אראה ברעתי״, אלא שכינה הכתוב. כיוצא בו (במדבר י״ב:י״ב) ״אשר בצאתו מרחם אמו, ויאכל חצי בשרו״, אלא שכינה הכתוב. וכל העוזר לישראל – כאלו עוזר למקום, שנאמר (שופטים ה) ״אורו מרוז, אמר מלאך ה׳, אורו ארור יושביה, כי לא באו לעזרת ה׳, לעזרת ה׳ בגיבורים״. ר׳ שמעון בן אלעזר אומר: אין לי חביב בכל הגוף כעין, ומשל בה את ישראל. ומה שאדם לוקה על ראשו – אינו אומץ, אלא עיניו; הא אין לך חביב בכל הגוף כעין, ומשל בה את ישראל. וכן הוא אומר (משלי ל״א:ב׳) ״מה בטני ומה בר בטני ומה בר נדרי״. ואומר (משלי ד׳:ג׳) ״כי בן הייתי לאבי, רך ויחיד לפני אמי״. ר׳ יוסי בן אלעזר אומר: כאדם שמושיט אצבעו לתוך עינו ומחטטה. פרעה שנגע, מה עשיתי לו? – (שמות טו) ״מרכבות פרעו וחילו ירה בים״. סיסרא שנגע, מה עשיתי לו? – שנאמר (שופטים ה) ״מן שמים נלחמו, הכוכבים ממסילותם נלחמו עם סיסרא״. סנחריב שנגע, מה עשיתי לו? (מלכים ב יט) ״ויצא מלאך ה׳ ויך במחנה אשור״. נבוכדנצר שנגע, מה עשיתי לו? – (דניאל ד) ״ועשבא כתורין יאכל״. המן שנגע, מה עשיתי לו? – (אסתר ח) ״ואותו תלו על העץ״. וכן אתה מוצא, כל זמן שישראל משועבדים – שכינה עמהם משועבדות, שנאמר (שמות כ״ד:י׳) ״ויראו את אלהי ישראל, ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר״. וכן הוא אומר (ישעיה סג) ״בכל צרתם לו צר״. אין לי אלא צרת צבור, צרת יחיד מנין? תלמוד לומר (תהלים צא) ״יקראני ואענהו, עמו אנכי בצרה״. וכן הוא אומר (בראשית לט) ״ויקח אדני יוסף אותו... ויהי ה׳ את יוסף״. וכן הוא אומר (שמואל ב ז) ״מפני עמך, אשר פדית לך ממצרים גוי ואלהיו״. ר׳ אליעזר אומר: עבודה זרה עברה בים עם ישראל! ואיזה? זה פסלו של מיכה. רבי עקיבא אומר: אלמלא מקרא שכתוב אי אפשר לאומרו, אמרו ישראל לפני המקום: פדית את עצמך! את מוצא שכל מקום שגלו – שכינה עמהם, שנאמר (שמואל א ב) ״הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים בבית פרעה״. גלו לבבל – שכינה עמם, שנאמר (ישעיה מג) ״למענכם שולחתי בבלה״. גלו לאדום – שכינה עמהם, שנאמר (ישעיה סג) ״מי זה בא מאדום״. וכשהם חוזרים – שכינה חוזרת עמהם, שנאמר (דברים ל) ״ושב ה׳ אלהיך את שבותך״. והשיב לא נאמר, אלא ״ושב ה׳״. ואומר (שיר השירים ד) ״אתי מלבנון כלה, אתי מלבנון תבואי״:

ה רבי אומר: כאן אתה אומר ״קומה ה׳״, וכאן אתה אומר ״שובה״. כיצד יתקיימו שני כתובים הללו? מגיד הכתוב, כשהיו ישראל נוסעים – היה עמוד הענן מקופל, ולא היה פורס עד שהיה אומר ״קומה ה׳״. נמצאת מקיים ״קומה ה׳״ – ונמצאת מקיים ״שובה ה׳. ובנחה יאמר. מגיד הכתוב, כשהיו ישראל נוסעים – אלפים, וחונים – רבבות. אמר משה: אינני מניח את השכינה, עד שתעש לישראל רבבות ואלפים! שמתשובה שאמר – אתה יודע מה אמר להם: ״ה׳ אלהי אבותיכם יוסיף עליהם ככה אלף פעמים״. אמרו לו: משה רבינו, הרי אנו מובטחים לברכות הרבה, ואתה נותן קצבה לברכותינו! אמר להם: אני בשר ודם, יש קצבה לברכותי. זו – משלי, אבל הוא – יברך אתכם כאשר דבר לכם: כחול ימים, וכצמחי אדמה, וכדגי הים, וכוכבי השמים. אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם לרוב. ובנחה יאמר – מגיד הכתוב שאין שכינה שורה למעלה, אלא באלפים ורבבות; שנא׳ (תהלים סח) ״רכב אלהים רבותים אלפי שנאן״. וכשם שאין שכינה שורה למעלה, אלא באלפים וברבבות – כך אין שכינה שורה למטה, אלא באלפים ורבבות:

פיסקא פה

א ויהי העם כמתאוננים. אין ויהי אלא שהיה להם דבר מתחילה. מלמד שהיו מקולקלים, וחזרו לקלקולם הראשון. ויהי העם. אין העם אלא הרשעים, שנאמר שמות יז מה אעשה לעם הזה, (במדבר יד) עד אנה ינאצוני העם הזה, (ירמיה יג) העם הזה העם המאנים לשמוע. וכשהוא קוראן ״עמי״ – אין

עמי אלא כשרים, שנאמר שמות ז שלח עמי ויעבדני, (מיכה ו) עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתיך ענה בי, (מיכה ו) עמי זכור נא: כמתאוננים. אין מתאוננים אלא מתרעמים, מבקשים עלילה לפרוש מאחרי המקום; שכן הוא אומר ביורם בן אחאב מלכים ב ה דעו נא וראו כי מתאנה הוא לי. וכן הוא אומר בשמשון (שופטים יד) כי תואנה הוא מבקש מפלשתים. רבי אליעזר אומר: אין כמתאוננים אלא כמתלהמים. וכן הוא אומר (משלי כו) דברי נרגן כמתהלמים. וכן הוא אומר (דברים א) ותרגנו באהליכם. מהו כמתלהמים? סכין ירדה מן השמים ובקעה את כריסם, שנאמר (משלי כו) והם ירדו חדרי בטן. ר׳ יהודה אומר: אין כמתלהמים אלא כמדוים את עצמם, שנאמר (דברים כו) לא אכלתי באוני ממנו. רבי אומר: כמתאוננים רע – אין לי אלא עבודה זרה, שנאמר [[דברים לא] כי תעשו הרע בעיני ה׳: באזני ה׳. מלמד שהיו ישראל מתכוונים להשמיע את המקום. היה רבי שמעון אומר: משל למה הדבר דומה? לאחד שהיה מקלל את המלך, היה המלך עובר. אמרו לו: שתוק, שלא ישמע המלך. אמר להם מי אמר לכם? שלא היתה כוונתי כי אם להשמיעו! אף ישראל מתכוונים להשמיעו למקום! וישמע ה׳. שמע המקום ונתמלא עליהם חימה: ותבער בם אש ה׳. ירדה אש מן השמים והיתה קופלת בהם מתחתיה, עד שלא עמדו, לא בין החיים למתים ולא בין המתים לחיים. אבל אי אתה יודע במי נגעה האש תחילה, והרי הוא אומר ״ותאכל בקצה המחנה״, יש אומרים אלו הגרים הנתונים בקצה המחנה. ר׳ שמעון בן מנסיא אומר: ותאכל בקצה המחנה – במוקצים שבהם, בגדולים שבהם, וכן הוא אומר (שופטים יא) וישימו העם אותו עליהם לראש ולקצין.

פיסקא פו

א ויצעק העם אל משה. וכי מה היה משה מועילם, והלא אין ראוי לומר אלא ויצעק העם אל ה׳! ומה תלמוד לומר ויצעק העם אל משה? היה ר׳ שמעון אומר: משל למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שכעס על בנו, והלך לו הבן ההוא אצל אוהבו של מלך, אמר לו: צא ובקש לי מאבא. כך הלכו ישראל אל משה, אמרו לו: בקש עלינו מלפני המקום. יכול שעיכב משה בידן? – ת״ל ויצעק משה אל ה׳. יכול שעיכב בידו המקום? – ת״ל ותשקע האש, ששקעה האש במקומה. אלו חזרה לה לשמים – סופן היו חוזרים לקלקולם, ואלו חזרה לאחת מכל הרוחות – היתה קופלת את כל הרוח והולכת, אלא ותשקע האש – ששקעה במקומה. ויקרא שם המקום ההוא תבערה. אין תבערה, אלא כאדם שהוא אומר ״תבער אש פלוני במקום״ כך אמר להם משה לישראל: עשיתם תשובה – ותשקע האש; ואם לאו – עדין היא במקומה: כי בערה בם אש ה׳. על מה שאירע נקרא, ולא כך היה שמו מקודם. כיוצא בו שמות יז ויקרא שם המקום ההוא מסה ומריבה, ולא כך היה שמו מקודם? – ת״ל על ריב בני ישראל, על מה שאירע נקרא שמו. כיוצא בו (במדבר יא) ויקרא שם המקום ההוא קברות התאוה. יכול כך היה שמו מקודם? ת״ל כי שם קברו את העם המתאוים, על מה שאירע נקרא. עדין אי אתה יודע מי היו אותם המרגילים את ישראל לדבר עבירה, הרי הוא אומר: והאספסוף אשר בקרבו – אלו הגרים המוסיפים מכל מקום.ר׳ שמעון בן מנסיה אומר: אלו הזקנים. נאמר (במדבר יא) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל. אם כך היו הזקנים – ק״ו לשאר בני אדם.כיוצא בו (בראשית ו) ויראו בני האלהים את בנות האדם, מה היו בני הדיינים עושים? היו אוחזים נשים מן השוק, ומענים אותם. אם כך היו בני הדיינים עושים – ק״ו לשאר הטרטין: התאוו תאוה. יכול שהיו מתרעמים על דבר שלא טעמו מימיהם? ת״ל התאוו תאוה, היו מתרעמין על המן, שהיה יורד בכל יום, ולא היו מתרעמים על דבר שלא טעמו אותו מימיהם, שנאמר וישובו ויבכו גם בני ישראל – מלמד שאף הראשונים היו בני ישראל: ויאמרו מי יאכילנו בשר. וכי מפני שלא היה להם בשר מתרעמים? והלא כבר נאמר שמות יב וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר! יכול אכלום במדבר? והלא בכניסתן לארץ הוא אומר (במדבר לב) ומקנה רב היה לבני גד ולבני ראובן! אלא שמבקשים עלילה היאך לפרוש מן המקום:

פיסקא פז

א זכרנו את הדגה. וכי יש בענין, שהיו המצרים נותנים להם דגים בחנם? והלא כבר נאמר (שמות ה) ואתם לכו עבדו ותבן לא ינתן לכם. אם תבן לא היו נותנים להם בחנם, דגים היו נותנים להם בחנם? – ומה אני אומר חנם – חנם מן המצות: ואת הקשואים. ר׳ שמעון אומר מפני מה המן משתנה להם לכל דבר שהיו רוצים חוץ מחמשת המינים הללו? משל למלך בשר ודם שמסר בנו לפדגוג, והיה יושב ומפקדו ואומר לו: הנראה שלא יאכל מאכל רע, ולא ישתה משקה רע! ובכל כך היה הבן ההוא מתרעם על אביו, לומר: לא מפני שאוהבני, אלא שאי אפשר לו שאוכל. וחכמים אומרים מן היה להם לישראל – לכל דבר שרוצים, אלא שלא היו רואים בעיניהם, שנאמר אין כל בלתי אל המן עינינו. אין לנו אלא מן בשחר ומן בערב:

פיסקא פח

א ועתה נפשינו יבשה אין כל. אמרו: עתיד לתפח בתוך כריסינו להרגנו! יש לך ילוד אשה שאין מוציא מה שאוכל? אמרו לו לר׳ שמעון: ומה אתה מקיים (דברים כג) ויתד תהיה לך על אזניך? אמר להם מה שתגרי אומות העולם מוכרים להם – יוצא מהם, אבל המן – אין יוצא מהם לעולם. שנאמר (תהלים עח) לחם אבירים אכל איש. במובלע באיברים. אין כל בלתי אל המן עינינו. את סבור כל מה שאמר זה אמר זה, אלא מה שלא אמר זה לא אמר זה: ישראל אומרים ״בלתי אל המן עינינו״, והמקום מפייס את כל באי העולם ואומר להם: בואו וראו על מה אלו מתרעמים עלי! והמן כזרע גד הוא, ועינו כעין הבדולח. כענין שנאמר (בראשית ב) וזהב הארץ ההוא טוב שם הבדולח. כיוצא בו אתה אומר (בראשית ל״ח:כ״ו) ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני. והמקום הסכים על ידו (בראשית ל״ח:כ״ו) ולא יסף עוד לדעתה. כיון שידע שכלתו היא – לא יסף עוד לדעתה. כיוצא בו אתה אומר (דברים כה) ואתה עיף ויגע: על ישראל הוא אומר ואתה עיף ויגע, ועל עמלק הוא אומר (דברים כה) ולא ירא אלהים. כיוצא בו (שופטים ה) ״מדוע בושש רכבו לבוא״. אמרה אמו של סיסרא (שופטים ה) חכמות שרותיה תעננה אף היא תשיב אמריה לה. אמרה אשתו (שופטים ה) הלא ימצאו יחלקו שלל. נתגלו דברים שאמרה אמו של סיסרא לדבורה ברוח הקודש. אמרה לה: אל תצפי לבנך סיסרא מעתה, (שופטים ה) כן יאבדו כל אויביך ה׳. כיוצא בו שמואל א ד אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה – עד כאן אמרו צדיקים, אבל רשעים אמרו שמואל א ד אלה הם האלהים המכים את המצרים בכל מכה במדבר. אמרו עשר מכות היו לו, והביאם על המצרים, שוב אין לו מכה מעתה. אמר להם המקום: אתם אומרים שאין לי מכה? מכה אביא עליכם שלא נהייתה מעולם! והיה אחד מהם יושב בטבור, ועכבר יוצא מן התהום ושומט את בני מעיו, וחוזר לתהום. וכן הוא אומר שמואל א ה ותכבד יד ה׳ על האשדודים. כיוצא בו (ירמיה כו) ויאמרו כל השרים וכל העם אל הכהנים אין לאיש הזה משפט מות, ויקומו אנשים מזקני הארץ ויאמרו אל כל קהל העם מיכה המורשתי היה נביא, ההמת המיתו חזקיה מלך יהודה? – עד כאן אמרו צדיקים, אבל רשעים מהם אומרים (ירמיה כו) גם איש מתנבא בשם ה׳ אריהו בן שמעיהו. וישמע המלך יהויקים ויבקש המלך להרוג... וישלח המלך יהויקים אנשים על מצרים ויוציאו את אוריה. אמרו: כשם שאוריה נהרג – כך ירמיהו חייב ליהרג. אך יד אחיקם בן שפן היה את ירמיה לבלתי תת אותו ביד העם להמיתו. כיוצא בו (רות ג׳:י״ג) חי ה׳ שכבי עד הבוקר. לפי שהיה יצר הרע יושב ומצערו כל הלילה, ואומר: אתה פנוי ומבקש אשה, והיא פנויה ומבקשת איש! מלמד שהאשה נקנית בבעילה: עמוד ובוא אליה ותהי לך לאשה! נשבע ליצרו הרע: חי ה׳ אם אגענה! ולאשה אמר: שכבי עד הבוקר. אף כאן אתה אומר אין כל בלתי אל המן עינינו. את סבור שעל מה שאמר זה לא אמר זה ועל שאמר זה לא אמר זה: ישראל אומרים ״בלתי אל המן עינינו״ והמקום מפייס את כל באי העולם ואומר להם: בואו וראו על מה אלו מתרעמים עלי! והמן כזרע גד הוא, ועינו כעין הבדולח. כענין שנאמר (בראשית ב) וזהב הארץ ההוא טוב שם הבדולח.

פיסקא פט

א שטו העם ולקטו. יכול מפני שמצטערים עליו בשעת לקיטתו היו מתרעמים? תלמוד לומר שטו העם. לפתח ביתו היה יושב ומלקט פרנסתו ופרנסת ביתו, ואחר כך שמות טז וחם השמש ונמס: וטחנו בריחים. והלא לא ירד לריחים לעולם! אלא מלמד שנשתנה להם לכל הנטחנים שבריחים או דכו במדוכה. והלא לא דכו במדוכה לעולם! אלא מלמד שנשתנה להם לכל הדוכים במדוכה. יכול לא היה משתנה להם אלא לאלו בלבד? מנין אתה אומר, כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא צרכה אשה למיני בשמים, אלא מן המן היתה מתקשטת – ת״ל דכו – אודכו. ואומר (דברים ב) זה ארבעים שנה ה׳ אלהיך עמך לא חסרת דבר: ובשלו בפרור. והוא לא ירד לקדירה לעולם! אלא מלמד שנשתנה להם לכל המתבשלים בקדירה: ועשו אותו עוגות. והוא לא ירד לתנור לעולם! אלא מלמד שנשתנה להם לכל המתאפים בתנור. יכול לא היה משתנה אלא לאלו בלבד? מנין לשאר המלקטים שבשדה? ת״ל ״לקטו״ ולקטו. משל לאדם שאמר: רוצה אני שאוכל ענבים, רוצה אני שאוכל תאנים: והיה טעמו כטעם לשד השמן. זהו לשון טורקים. ד״א משמש לשלשה לשונות: הלייש והשמן והדבש. כלייש זה, שערוך בשמן ומקוטף בדבש – כך היה ברייתו של מן, וכך היו ישראל כשרים אוכלים אותו. ד״א והיה טעמו כטעם לשד השמן. מה הדד הזה לתינוק עיקר והכל טפילה לו – כך היה המן עיקר לישראל והכל טפילה להם. ד״א מה הדד הזה אפילו תינוק יונק הימנו כל היום כולו אינו מזיקו – כך המן אפילו ישראל אוכלים מהם כל היום כולו אינו מזיקן. ד״א מה הדד הזה שהוא מין אחד ומשתנה למינים הרבה – כך היה המן משתנה להם לישראל לכל דבר שהם רוצים. משל אומר לאשה: אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק. ד״א מה הדד הזה תינוק ומצטער בשעה שפורש ממנו – כך היו ישראל מצטערים בשעה שפירשו מן המן, שנאמר (יהושע ה) וישבות העם ממחרת. משל אומרים לאדם: מפני מה אתה אוכל פת שעורים? – מפני שאין לי פת חיטים. מפני מה אתה אוכל חרובים – מפני שאין לי דבילה. כל אלו היו בידן של ישראל. אותה קמיצה שקמצו ביום שמת בו משה, שאכלו ממנו כל מ׳ שנה – לא רצו לאכול מתבואת ארץ כנען: וברדת הטל. מלמד שהיה יורד על האיסקופים ועל המזוזות. יכול יהיו אוכלים מטונף ומלוכלך? – ת״ל שמות טז והנה על פני המדבר דק מחוספס, כגליד היה יורד תחילה, ונעשה לארץ כמין סק

בקוטלא, והמן יורד עליו; ומשם היו ישראל מלקטים ואוכלים – הרי למטה. אבל למעלה, יכול יהיו השקצים והזבובים שוכבים עליו? ת״ל שמות טז ותעל שכבת הטל. מלמד שהיה מונח כמין דלוסקמא, והם קורים קריאת שמע ומתפללים, ואדם יוצא לפתח ביתו, ומלקט פרנסתו ופרנסת ביתו! ואחר כך שמות טז וחם השמש ונמס. כיוצא בדבר ר׳ שמעון אומר: מפני מה לא היה יורד בפעם אחד בשנה? כדי שיהפכו את לבן לאביהם שבשמים. משל למה הדבר דומה? למלך שגזר על בנו להיות מפרנסתו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא בשעת פרנסתו. פעם אחת חזר וגזר עליו, להיות מפרנסתו בכל יום. אמר הבן: אפילו איני מקבל פני אבי אלא בשעת פרנסתי – דיי לי. כך ישראל: היו בביתו של אדם חמש זכרים או חמש נקיבות – היה יושב ומצפה ואומר: שמא לא ירד המן למחר, ונמצינו מתים ברעב? יהי רצון מלפניך שירד! ונמצאו הופכים את לבם לשמים. כיוצא בדבר ר׳ דוסתאי ברבי יוסי אומר: מפני מה לא ברא המקום חמים בירושלים כחמי טבריה? – כדי שלא יאמר אדם לחבירו נלך ונעלה לירושלים, הא אם אין אנו עולים אלא בשביל רחיצה אחת דיינו! ונמצאת עלייה שלא לשמה:

פיסקא צ

א וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו. היה ר׳ נהורי אומר: מנין שהיו ישראל מצטערים בשעה שאמר להם משה לפרוש מן העריות? מלמד שהיה אדם נושא את אחותו ואחות אביו ואחות אמו, ובשעה שאמר להם משה לפרוש מן העריות – היו מצטערים: בוכה למשפחותיו. לפי שגבה לבם בחטא, נזדווגו משפחות משפחות – והוא אומר את הדברים ברבים: איש לפתח אהלו. מלמד שהיו ממתינים למשה עד שיוצא מפתח בית המדרש, והם יושבים ומתרעמים: ויחר אף ה׳ מאוד ובעיני משה רע. כאן הקב״ה ממיך ומשה מגביה, אבל במעשה העגל הקב״ה מגביה ומשה ממיך:

פיסקא צא

א האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו? והיכן דבר לו כן? בשעה שאמר לו שמות לב לך נחה את העם אל אשר דברתי לך. לפיכך הדבר תלוי בך. או לא תלוי בך? ת״ל וידבר ה׳ אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל. אמר להם: היו יודעים שסרבנין וטרחנין הם! אלא על מנת שתקבלו עליכם שיהו מקללים אתכם, וסוקלים אתכם באבנים! מאין לי בשר. וכי אחד הוא או שנים לסובלם? אם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג. לפי שהראה הקב״ה למשה סדר פורענות העתידה לבוא עליהם. היה רבי שמעון אומר: משל למה הדבר דומה? לאחד שיצא ליהרג הוא ובניו, אמר לספקלטור: הרגני עד שלא תהרוג את בניי. לא כשם שנאמר בצדקיהו מלכים ב כה וישחט את בני צדקיהו לעיניו ואח״כ את עיני צדקיהו עיור. כך אמר משה לפני המקום: אם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג. הא יפה לי להורגני תחילה ואל אראה בפורענות העתידה לבוא עליהם:

פיסקא צב

א ויאמר ה׳ אל משה אספה לי שבעים איש. למה נאמר? לפי שהוא אומר לא אוכל אנכי לבדי. א״ל המקום: מה שבקשת נתתי לך: אספה לי. שתהא סנהדרין לשמי, שבכל מקום שנאמר ״לי״ קיים לעולם ולעולמי עולמים: בכהנים הוא אומר וכהנו לי (שמות כה) בלוים הוא אומר והיו לי הלוים (במדבר ח) בישראל הוא אומר כי לי בני ישראל עבדים. (ויקרא כה) בבכורות הוא אומר כי לי כל בכור בבני ישראל. (במדבר ח) במקדש הוא אומר ועשו לי מקדש (שמות כה) במזבח הוא אומר מזבח אדמה תעשה לי (שמות כ) בשמן המשחה הוא אומר שמן מחשת קודש יהיה זה לי (שמות ל׳:ל״א) במלכות הוא אומר כי ראיתי בבניו לי לי מלך (שמואל א טז) בקרבנות הוא אומר להקריב לי במועדו. (במדבר כח) הא בכל מקום שנאמר לי קיים לעלם ולעולמי עולמים: שבעים איש – שתהא סנהדרים של שבעים. שבעים איש – שיהו בעלי חכמה בעלי גבורה וותיקים ופסיפים: מזקני ישראל. לא במקום אחד ולא בשנים המקום חולק כבוד לזקנים; ובכל מקום שאתה מוצא זקנים המקום חולק כבוד לזקנים. כיוצא בו אתה אומר לך ואספת את זקני ישראל. (שמות ג) ואל משה אמר עלה אל ה׳ אתה ואהרן נדב ואביהו ושבעים מזקני ישראל.(שמות כ״ד:א׳) ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה עד אשר נשוב אליכם.(שמות כ״ד:י״ד) ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל. (ויקרא ט) הא בכל מקום שאתה מוצא זקנים – המקום חולק כבוד לזקנים. רבי שמעון בן יוחאי אומר: מנין שאף לעתיד לבוא כן, המקום חולק כבוד לזקנים? – שנאמר וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה׳ צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד. (ישעיה כד) והרי דברים ק״ו: ומה אם מי שאמר והיה העולם עתיד לחלוק כבוד לזקנים – ק״ו בשר ודם עתיד לחלוק כבוד לזקנים! וכן אתה מוצא שהמקום מצטער על זקן אחד כנגד כל ישראל, שנאמר קצפתי על עמי חללתי נחלתי, כביכול מחוללים על הכל! אבל ישעיהו על זקן הכבדת עולך מאד (ישעיה מז, ו): אשר ידעת כי הם זקני העם. אתה צריך לידע אם ברורים הם לפני: כי הם זקני העם

ושוטריו. מלמד שאין אדם יושב בישיבה של מטה אלא א״כ יושב בישיבה של מעלה, עד שהבריות מרננות עליו, ואומרים: איש פלוני כשר וחסיד ונאה להיות חכם ושוטר! כמה שנא׳ שמות ה ויראו שוטרי בני ישראל אותם ברע לאמר; ואמרת: הואיל וראו עצמם בצער ההוא של מצריים – יבואו ויראו בריוח עמהן: ולקחתם אותם אל אהל מועד. אמר לו קחם בדברים תחילה: אמור להם דברי שבח: אשריכם שנתמניתם! – וחוזר ואומר להם דברי פגם: היו יודעים שסורחנים וסורבנים הם! על מנת כן תהו מקבלים עליכם, שיהיו מקללים אתכם וסוקלים אתכם באבנים! – מה שהתנתי עמך התנה עמהם: והתיצבו שם עמך. הכניסם עמך אל אהל מועד, ויהיו כל ישראל נוהגים בהם אימה ויראה וכבוד כמו נוהגים בך, ויהיו אומרים: חביבים אלו שנכנסו עם משה לשמוע דבור מפי הקב״ה:

פיסקא צג

א וירדתי – זו אחת מעשר ירידות שכתובות בתורה: וירדתי עמך, ולא עמהם: ואצלתי מן הרוח. למה משה דומה באותה שעה? – לנר שמונח על גבי מנורה, ודלקו ממנו נרות הרבה ולא חסר אורו כלום; כך לא היתה חכמתו של משה חסרה כלום: ונשאו אתך. למה נאמר לפי שהוא אומר (דברים א) איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם ורבכם, לכך נאמר ונשאו אתך במשא העם:

פיסקא צד

א ואל העם תאמר התקדשו למחר. אין התקדשו אלא התקינו עצמכם לפורענות! כשהוא אומר (ירמיה יב) הקדישם ליום הריגה ואומר (יואל ב׳:ט״ו) קדשו צום קראו עצרה ואומר (ירמיהו כ״ב:ז׳) וקדשתי עליך משחיתים. עד חודש ימים. בכשרים הוא אומר ״עד חודש״ כשמתמצים ומתמטים על מטותיהם ואח״כ היתה נשמתם יוצאה. ברשעים הוא אומר ״הבשר עודנו בין שיניהם״, כיון שהיה נותנו לתוך שיניו היתה נשמתו יוצאה: והיה לכם לזרא. שתהו מרחיקים אותו יותר ממה שהייתם מקרבים אותו: יען כי מאסתם את ה׳. אמר להם המקום מי גרם לכם לומר דברים הללו? שנתתי שכינתי ביניכם, שאלו סלקתי שכינתי מביניכם לא נכנסתם לתוך דברים הללו, לכך נאמר ״יען כי מאסתם את ה אמר בקרבבם״.

פיסקא צה

א ויאמר משה שש מאות אלף רגלי. ר׳ שמעון בן יוחאי אומר, ר׳ עקיבא היה דורש בו דבר אחד ואני דורש בו שני דברים, ודבריי נראים משל רבי: הרי הוא אומר הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם, אפילו אתה מכניס להם כל צאן ובקר – ספיקין הן להן. ואני אומר: וכי מפני שאין להם בשר הם מתרעמים? והלא כבר נאמר ביציאתם ממצרים שמות יב וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר! יכול שאכלום במדבר? ת״ל (במדבר לב) ומקנה רב היה לבני גד ולבני ראובן! אלא שמבקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום. את כל דגי הים יאסף להם – אפילו אתה מכניס להם דגים לאכול היו מתרעמים! והלא הלכה עמהם באר במדבר והיתה מעלת להם דגים שמנים יותר מצרכם! – אלא שמבקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום. ד״א: לפי שהראהו המקום למשה סדר פורענות העתידה לבוא עליהן. אמר משה לפני המקום: אדני, כלום הגון להם שתתן להם ותהרגם? אומרים לחמור טול כור של חטים ונחתוך ראשך? אומרים לאדם טול ככר ורד לשאול? אמר לו: אם לאו מה אתה אומר? אמר לו הריני הולך ומפייסם. אמר לו עד שאתה כאן – אני אומר לך שאין שומעים לך. כיון שהלך משה אצלם, אמר להם: היד ה׳ תקצר? (תהלים עח) הן הכה צור ויזובו מימיו ונחלים ישטופו הגם לחם יוכל תת אם יכין שאר לעמו? אמרו: פשרה היא זו! אין בו כח לתת אלינו שאלתינו!

ב וישארו שני אנשים במחנה. יש אומרים בקלפי נשתיירו, לפי שאמר לו הקב״ה למשה לבור לו שבעים זקנים, אמר משה: מה אני עושה? הרי הם נופלים ששה וששה לכל שבט ושבט, וחמשה חמשה לשני שבטים! איזה שבט מקבל עליו לבור ממנו חמשה? עשה משה תקנה: נטל פתקים וכתב עליהם ״זקן״ ונטל שני פתקים חלקים, ובללן והטילם לתוך קלפי. אמר להם בואו וטלו פתקיכם! כל מי שנטל פתק וכתוב עליו ״זקן״ היה אומר לו משה כבר קידשך המקום; וכל מי שהיה נוטל פתק שלא היה כתוב בתוכו ״זקן״ היה משה אומר לו: מן השמים הוא, מה אני יכול לעשות לך? כיוצא בו אתה אומר [[במדבר ג] ״ואת פדויי השלשה...״ אמר משה: מה אני אעשה? עכשיו כל אחד ואחד אמר פדאני לוי! עשה משה תקנה: נטל פתקים וכתב עליהם לוי, ונטל פתקים וכתב עליהם כסף חמשת שקלים, ובללם והטילם בקלפי. אמר להם בואו וטלו פתקיכם! כל מי שנטל פתקו וכתוב היה עליו בן לוי – אומר לו כבר אתה פדוי. ומי שנטל פתקו וכתוב עליו כסף חמשת שקלים – היה משה אומר לו צא ותן פדיונך! ר׳ שמעון אומר: במחנה נשתיירו, לפי שראו את משה שמברר לו הזקנים, אמרו אין אנו כדי לגדולה זו. הלכו והטמינו את עצמם. אמר להם המקום: אתם מעטתם עצמכם – אני

אגדל אתכם יותר מכולם ; בשבעים זקנים אומר "ויתנבאו ולא יספו" יתנבאו לפי שעה. באלדד ומידד הוא אומר "ויתנבאו במחנה", שהיו מתנבאים עד יום מותם. ומה היו אומרים ? משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ :

פיסקא צו

א וירץ הנער ויגד למשה. יש אומרים זה יהושע, כענין שנאמר שמות לג ומשרתו יהושע בן נון נער. ר' שמעון אומר : הרי הוא אומר "ויען יהושע בן נון משרת משה", הא לא היה ראשון יהושע ! אדני משה כלאם. אמר : רבוני, כלאם מן העולם, בני אדם שמבשרים בשורה זו רעה. רבי אומר : אוסרם בזיקים ובקולרות, כמה שנאמר (ירמיה לז) ונתתם אותו בית הכלא : ויאמר לו משה המקנא אתה לי. אמר לו : יהושע, בך אני מקנא ! לואי אתה כיוצא בו ולואי כל ישראל כיוצא בך ! מי יתן את כל עם ה' נביאים : ויאסף משה אל המחנה. מלמד שלא הביא עליהם הפורענות עד שנכנסו כל הצדיקים במחנה :

פיסקא צז

א ורוח נסע מאת ה'. מלמד שהיתה פורחת כגזים האלו של צמר ויגז שלוים מן הים יש אומרים הרגה בירידתה יותר ממה שהרגה באכילתה : ויטוש על המחנה כדרך יום כה. כלפי צפון. וכדרך יום כה. כלפי דרום. ר' שמעון אומר : כדרך יום כה מלמעלן וכדרך יום כה מלמטן : וכאמתים על פני כל הארץ. מלמד שהיתה פורחת ועולה על רום מן הארץ ב' אמות כדי שלא יהיו מצטערים עליהם בשעת לקיטתה :

פיסקא צח

א ויקם העם כל היום ההוא וגו'. אל תהי קורא הממעיט (אלא) הממעט העצלי' והחיגרי' שבהם כנסו להם מאה כור : וישחטו להם שטוח. רבי יהודה אומר אל תהי קורא וישחטו אלא וישחטו מלמד שטעונים שחיטה. יומא עה ר' אומר אין צריך שהרי כבר נאמר וימטר עליהם כעפר שאר מלמד שטעונים שחיטה ומה ת"ל וישטחו להם שטוח מלמד שהיתה עשויה משטיחים משטיחים. סביבות המחנה יכול כדרך שנכנסו הימנו הרבה כך אכלו ממנו הרבה ת"ל הבשר עודנו בין שיניהם כיון שהיה נותנו לתוך פיו לא היה מתחיל לפוסקו עד שנשמתו יוצאה כענין שנא' (תהלים עח) לא זרו מתאותם עוד אכלם בפיהם ואף אלהים עלה בהם ויהרג במשמניהם : ואף ה' חרה בעם. מלמד ששלח עליהם המקום מכה קשה שלא היה כיוצא בו מיום שיצאו ממצרים : ויקרא שם המקום ההוא קברות התאוה. יכול שהיה שמו מקודם תלמוד לומר כי שם קברו את העם המתאוים על מה שאירע נקרא ולא היה שמו מקודם : מקברות התאוה נסעו העם חצירות. הרי זו היתה בשעה שנצטרעה מרים :

פיסקא צט

א ותדבר מרים ואהרן במשה. אין "דבר" בכל מקום אלא לשון קשה, וכן הוא אומר (בראשית מב) דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות, (במדבר כא) וידבר העם באלהים ובמשה, הא אין דבר בכל מקום אלא לשון קשה. ואין "אמירה" בכל מקום אלא תחנונים, וכן הוא אומר (בראשית יט) ויאמר אל נא אחי תרעו, (במדבר יב) ויאמר שמעו נא דברי. ותדבר מרים ואהרן במשה – מלמד ששניהם דברו בו, אלא שמרים פתחה בדבר. שלא היתה מרים יכולה לדבר בפני אהרן, אלא מפני צורך השעה. כיוצא בו אתה אומר (ירמיהו ל"ו:ו') ובאת אתה וקראת את המגילה אשר כתבת אתה מפי ירמיהו, ולא שהיה ברוך רגיל לדבר בפני ירמיה, אלא מפני צורך. ותדבר מרים ואהרן במשה. מנין היתה מרים יודעת שפירש משה מפריה ורביה ? אלא שראתה צפורה שאינה מתקשטת בתכשיטי נשים. אחרה לה : מה לך שאין את מתקשטת בתכשיטי נשים ? אמרה לה : אין אחיך מקפיד בדבר. לכך ידעה מרים, ואמרה לאחיה, ושניהם דברו בו. והרי דברים ק"ו : ומה מרים, שלא נתכוונה לדבר באחיה לגנאי אלא לשבח, ולא למעט מפריה ורביה אלא לרבות, בינה לבין עצמה – כך נענשה ; המתכוון לדבר בחבירו לגנאי ולא לשבח, ולמעט מפריה ורביה ולא לרבות, בינו לבין אחרים ולא בינו לבין עצמו – על אחת כמה וכמה. ודברים ק"ו : עוזיה המלך, שלא נתכוון ליטול לו גדולה, ולא בשביל כבוד עצמו אלא בשביל קונו – כך נענש ; והמתכוון ליטול לו גדולה בשביל כבוד עצמו, ולא בשביל קונו – עאכ"ו : על אודות האשה הכושית. מגיד הכתוב שכל מי שהוא רואה אותה – היה מודה בנויה. וכן הוא אומר (בראשית יא) אבי מלכה ואבי יסכה, אלא שהכל סוכים ביופיה, שנאמר (בראשית י"ב:ט"ו) ויראו אותה שרי פרעה ויהללו אותה אל פרעה. ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר : צפורה צפו וראו מה נאה האשה : הכושית. וכי היתה ? אלא מדיינית היתה, שנאמר שמות ב ולכהן מדין שבע בנות, ומה ת"ל כושית ? – מה כושי משונה בעורו, כך צפורה משונה בנויה יותר מכל הנשים. כיוצא בו אתה אומר (תהלים ז) שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן

ימיני. וכי כושי היה? אלא מה כושי משונה בעורו, אף שאול משונה במראיו, שנאמר שמואל א ט משכמו ומעלה גבוה מכל העם. כיוצא בו אתה אומר (עמוס ט) הלא כבני כושים אתם לי בני ישראל. וכי כושים היו? אלא כושי משונה בעורו – אף ישראל משונים במצוות יותר מכל אומות העולם. כיוצא בו אתה אומר (ירמיהו ל"ח:ז') וישמע עבד מלך הכושי איש סריס. וכי כושי היה? אלא מה כושי משונה בעורו, כך היה ברוך בן נריה משונה במעשיו יותר מכל בני פלטרין של מלך: כי אשה כושית לקח. למה נאמר? לפי שהוא אומר על אודות הכושית, אלא מה ת"ל כושית לקח? יש לך נוחה ביופיה ולא במעשיה, במעשיה ולא ביופיה, כמו שנאמר (משלי יא) נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם. זאת – נאה, נוחה בנויה – ונוחה במעשיה. לכך נאמר אשה כושית לקח:

פיסקא ק

א ויאמרו הרק אך במשה. והלא אף עם אבותינו דבר הקב"ה, ולא פירשו מפריה ורביה: והלא גם בנו דבר. ולא פירשנו מפריה ורביה: וישמע ה'. מלמד שלא היתה שם ברייה, אלא בינו לבין עצמו דברו בו, וישמע ה'. ר' נתן אומר: אף בפניו של משה דברו בו, שנאמר וישמע ה' והאיש משה, אלא שכבש משה על הדבר:

פיסקא קא

א והאיש משה עניו מאד. עניו בדעתו. אתה אומר עניו בדעתו, או עניו בגופו? ת"ל (במדבר כ"א:ל"ד) ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמורי ולעוג מלך הבשן, ירד על סיחון והרגו, על עוג והרגו. ד"א עניו מאד – עניו בדעתו. אתה אומר עניו בדעתו, או עניו בממונו? ת"ל והאיש משה עניו מאד. מצינו שהספיר של לוחות – של משה היה, שנאמר (דברים י) בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים. והלא מעשה אלהים היה, שנאמר שמות כד ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר! מקיש מעשה למעשה: מה מעשה האמור להלן של ספיר – אף מעשה האמור כאן של ספיר: מכל אדם אשר על פני האדמה – ולא מאבות. ר' יוסי אומר: אף מאבות. מכל האדם – ולא ממלאכי השרת:

פיסקא קב

א ויאמר ה' פתאום. ר' שמעון בן מנסיא אומר: פתאום – נתירא משה בפתאום וידבר עמו: צאו שלשתכם אל אהל מועד. מלמד ששלשתם נקראו בדבור אחד, מה שאין הפה יכולה לדבר ומה שאי אפשר אוזן לשמוע. וכן הוא אומר שמות כ וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. תהילים סב אחת דבר אלהים שתים זו שמענו. (ירמיה כג) הלא כל דברי כאש נאם ה': וירד ה' בעמוד ענן. שלא כמדת בשר ודם: מדת בשר ודם, כשהוא יוצא למלחמה – יוצא בבני אדם מרובים, וכשהוא יוצא לשלום – אינו יוצא אלא בבני אדם מועטים; אבל הקב"ה, כשהוא יוצא למלחמה – אינו יוצא אלא יחידי, שנאמר שמות טו ה' איש מלחמה, וכשהוא בא בשלום – באלפים וברבבות הוא בא, שנאמר (תהלים סח) רכב אלהים רבותיים אלפי שנאן: ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם. מפני מה לא יצא משה עמהם? שלא יהו ישראל אומרים: אף משה היה עמהם בכלל הכעס. ד"א, בא הכתוב ללמדך דרך ארץ, שכל זמן שאדם רוצה לדבר לחבירו – לא יאמר לו קרב אליך, אלא מושכו במה שרוצה – ומדבר עמו. ד"א, שלא ישמע גנותו של אהרן. ד"א, שאין אומרים שבחו של אדם בפניו. ר' אלעזר בן עזריה אומר: מצינו שאומר מקצת שבחו של אדם בפניו, שכן מצינו בנח (בראשית ז) כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה, ושלא בפניו הוא אומר (בראשית ו':ט') אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו. ר' אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: מצינו שאומרים מקצת שבחו של מי שאמר והיה העולם, שנאמר (תהלים סו) אמרו לאלהים מה נורא מעשיך, אם אומר מקצת שבחו של מי שאמר והיה העולם – ק"ו לבשר ודם:

פיסקא קג

א ויאמר שמעו נא דברי. אין נא אלא לשון בקשה והרי דברים ק"ו ומה אם מי שאמר והיה העולם דבר בתחנונים ק"ו לבשר ודם. ר' שמעון בן יוחאי אומר מה ת"ל שמעו נא דברי אלא שבקשו ליכנס לתוך דברי המקום אמר להם המקום המתינו לי עד שאדרוש. ק"ו שלא יהא אדם נכנס לתוך דברי חבירו: אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע. או כשם שאני בחלום ובחזיון כך היה מדבר עם משה ת"ל לא כן עבדי משה: בכל ביתי נאמן הוא. חוץ ממלאכי השרת. ר' יוסי אומר אף ממלאכי השרת: פה אל פה אדבר בו במראה ולא בחידות: אמרתי לו לפרוש מן האשה. במראה זו מראה דבור.

אתה אומר מראה דבור, או אינו אלא מראה שכינה? תלמוד לומר שמות לג ויאמר לא תוכל לראות פני, כי לא יראני האדם וחי. ר' עקיבא אומר האדם כשמועו. וחי אלו מלאכי השרת. א"ר שמעון התימני: איני כמבטל דברי ר' עקיבא אלא כמוסיף על דבריו: אדם כשמועו. וחי – אלו חיות הקודש מלאכי השרת. ר' אלעזר בר' יוסי אומר: לא שאינן רואים, אלא אף שאינן שומעים; שנאמר (יחזקאל ג':י"ב) ותשאני רוח ואשמע אחרי קול. ומה תלמוד לומר "כי לא יראני האדם וחי"? – כשהוא חי אינו רואה, אבל רואה הוא בשעת מיתה. וכן הוא אומר (תהלים כב) לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה: ולא בחידות. למה נאמר? לפי שהוא אומר (יחזקאל יז) בן אדם חוד חידה. או כשם שאני מדבר עם הנביאים בחידות כך אני מדבר עם משה בחידות? ת"ל ותמונת ה' יביט. זה מראה אחוריים. אתה אומר זה מראה אחוריים, או אינו אלא זה מראה פנים? ת"ל שמות לג והסירותי את כפי וראית את אחורי. (יחזקאל ב) ויפרוש אותה לפני והיא כתובה פנים ואחור. והלא אף קלי הדעת וההדיוטות עושים כן, כותבים; ומה ת"ל פנים ואחור? פנים בעולם הזה, ואחור לעולם הבא. פנים בשלוותם ויסורים של צדיקים בעולם הזה, ואחור מתן שכרן של צדיקים ופורענותם של רשעים לעולם הבא. וכתוב אליה קינים והגה והי. קינים של רשעים, שנאמר (יחזקאל ל"ב:ט"ז) קינה היא וקננוה. והגה של צדיקים, שנא' (תהלים צב) עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור. והי של רשעים, שנאמר (יחזקאל ז) הוה על הוה באה: ומדוע לא יראתם. אין ת"ל "בעבדי במשה", אלא שדברתם בי – דברתם בעבדי משה. משל למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שהיה לו אפוטרופוס במדינה, והיו בני המדינה מדברים בפניו. אמר להם המלך: לא בעבדי דברתם, אלא בי דברתם! ואם תאמר אין מכיר במעשיו – זה קשה מן הראשונה:

פיסקא קד

א ויחר אף ה' בם וילך – מאחר שהודיעם סרחונם, אח"כ גזר עליהם נדוי. והרי דברים ק"ו: ומה אם מי שאמר והיה העולם לא כעס על בשר ודם עד שהודיעם סרחונם – ק"ו על בשר ודם, שלא יכעוס על חבירו עד שיודיעו סרחונו. ר' נתן אומר הודיעם סרחונם ואח"כ גזר עליהם נדוי, שלא יאמרו כדרך שאמר איוב (איוב י) הודיעני על מה תריבני:

פיסקא קה

א והענן סר מעל האהל. משל למלך בשר ודם שאמר לפדגוג: רדה את בני, אבל משאלך לי רדהו, מפני שרחמי האב על הבן. והרי דברים ק"ו: אם חס המקום על הצדיקים בשעת כעס – ק"ו בשעת רצון, שנאמר (ישעיה מט) כה אמר ה' בעת רצון עניתיך: והנה מרים מצורעת כשלג. מלמד שנצטרעו כעוזה, ללמדך שנקי בשר היו. וכן הוא אומר שמות ד ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך. ללמדך שנקי בשר היו: ויפן אהרן. שנפנה מצרעתו. ר' יהודה בן בתירה אומר: עתיד ליתן את החשבון על מי שאמר "נתנגע אהרן". אם מי שאמר והיה העולם כסה עליו, את מגלה עליו? ועתיד ליתן את החשבון על מי שאומר "צלפחד מקושש היה". אם מי שאמר והיה העולם כסה עליו, ואתה מגלה עליו? ועתיד ליתן את הדין מי שאמר "עקביא בן מהללאל נתנדה." ויפן אהרן אל מרים. מגיד הכתוב שכל זמן שהיה רואה אותה – היתה פורחת בה: ויאמר אהרן אל משה בי אדוני. אמר לו: אם שוגגים היינו מחול לנו כמזידים: אל נא תהי כמת. מה המת מטמא באהל – אף מצורע מטמא בביאה. אמר אהרן: נמצאתי מפסיד לאחותי, שאיני יכול לא לסוגרה ולא לטמאה, ולא לטהרה. לפי דרכינו למדנו שהיה אהרן דורש אין אדם רואה בנגעי קרוביו: אשר בצאתו מרחם אמו. מרחם אמנו, אלא שכינה הכתוב בדבר: ויאכל חצי בשרו. חצי בשרנו היה צריך לומר, כענין שנאמר (בראשית לז) כי אחינו בשרנו הוא. ויצעק משה אל ה' – כענין שנאמר: אל נא רפא נא לה. בא הכתוב ללמדך דרך ארץ, שכל זמן שאדם רוצה לבקש שאלותיו – צריך שיאמר שנים שלשה דברי תחנונים, ואחר יבקש שאלותיו; שנאמר "אל נא רפא נא לה" – בא הכתוב ללמדך דרך ארץ. ומה ת"ל לאמר? אלא שאמר לו: השיבני אם מרפא אתה אם לאו! עד שהשיבו הקב"ה "ויאמר ה' אל משה ואביה ירוק ירק בפניה". ר' אלעזר בן עזריה אומר בארבעה מקומות ביקש משה מלפני הקב"ה והשיבו לו על שאלותיו. כיוצא בו אתה אומר שמות ו וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי אין ת"ל "לאמר", אלא שאמר לו: השיבני אם אתה גואלם אם לאו! עד שהשיבו הקב"ה שמות ו אתה תראה את אשר אעשה לפרעה. כיוצא בו אתה אומר (במדבר כז) ויאמר משה לפני ה' יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר, שאין ת"ל "לאמר" אלא שאמר לו: השיבני אם אתה ממנה פרנסים אם לאו! עד שהשיבו המקום, שנאמר (במדבר כז) ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון. כיוצא בו אתה אומר (דברים ג) ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר; אין ת"ל "לאמר" אלא שאמר לו השיבני אם אכנס לארץ אם לאו! עד שהשיבו המקום (דברים ד) רב לך. אף כאן אני אומר אין ת"ל "לאמר". אמר לו: השיבני אם מרפא אתה אם לאו! עד שאמר לו הקב"ה "ואביה ירוק ירק בפניה". אל נא רפא נא לה. מפני מה לא האריך משה בתפילה? שלא יהו ישראל אומרים: אחותו היא נתונה בצרה, והוא עומד ומרבה בתפלה. ד"א לא זהו, שמשה מתפלל והמקום שומע תפלתו? כמה שנאמר (איוב כב) ותגזר אומר ויקם לך, ואומר (ישעיה נח) אז תקרא וה' יענה. שאלו

תלמידיו את ר׳ אליעזר: עד כמה יאריך אדם בתפלה? אמר להם אל יאריך יותר ממשה, שנאמר ואתנפל לפני ה׳ כראשונה את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה. ועד כמה יקצר בתפלה? אמר להם אל יקצר יותר ממשה, שנאמר ״אל נא רפא נא לה״. יש שעה לקצר ויש שעה להאריך:

פיסקא קו

א ויאמר ה׳ אל משה ואביה ירוק ירק בפניה. ר׳ אחי ברבי יאשיה אמר: שתי נזיפות נזפה: אלו אביה בשר ודם נזף עד שתהא מוכלמת ז׳, או מה אביה ב״ו שבעה, מי שאמר והיה העולם ארבעה עשר? דיו לבא מן הדין להיות כנדון: מה אביה ב״ו ז׳ – אף מי שאמר והיה העולם ז׳: תסגר. הקב״ה הסגירה והקב״ה טימא׳ והקב״ה טיהרה: שבעת ימים. ללמדך שבמדה שאדם מודד – בה מודדים לו. מרים המתינה למשה שעה אחת, שנאמר שמות ב ותתצב אחותו מרחוק – לפיכך עיכב לה שכינה וארון כהנים ולוים וישראל ושבעה ענני כבוד, שנאמר והעם לא נסע עד האסף מרים. יוסף זכה בעצמות אביו, ואין באחיו גדול הימנו, שנאמר (בראשית נ) ויעל יוסף לקבור את אביו, ויעל עמו גם רכב גם פרשים; מי לנו גדול מיוסף, שלא נתעסק בו אלא משה עצמו. מי לנו גדול ממשה, שלא נתעסק בו אלא הקב״ה! שנאמר (דברים לד) ויקבור אותו בגיא בארץ נבו. ר׳ יהודה אומר: אלמלא מקרא שכתוב – אי אפשר: עלה אל הר העברים הזה הר נבו – זה נחלת בני ראובן, שנאמר (במדבר לב) ובני ראובן בנו את חשבון ואת אלעלה ואת קריתים ואת נבו, ולא נקבר אלא בתוך נחלתו של גד, שנאמר (דברים לג) ולגד אמר ברוך מרחיב גד וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון! אלא: מלמד שהיה משה נתון על ידו של הקב״ה ארבעת מיל, מחלקו של ראובן לחלקו של גד, ומלאכי השרת מקלסים אותו. ואומר (דברים לג) צדקת ה׳ עשה ומשפטיו עם ישראל. ולא משה בלבד, אלא כל הצדיקים אוספם, שנאמר (ישעיה נח) והלך לפניך צדקך וכבוד ה׳ יאספך: ואחר נסעו העם מחצרות. וכי ב׳ חצרות היו, שנסעו מזו וחנו בזו? אלא כיון שנסעו ישראל לא הספיקו להלוך עד ששמעו שנצטרעה מרים וחזרו וחנו לאחוריהם לכך נאמר ואחר נסעו העם מחצרות:

פיסקא קז

א דבר אל בני ישראל כי תבואו אל ארץ מושבותיכם בא הכתוב ללמדך שלא נתחייבו ישראל בנסכים אלא מביאתם לארץ ואילך ולאחר ירושה [וישיבה] הכתוב מדבר. אתה אומר אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בכניסתם לארץ מיד, ת״ל (כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וירשתם אותה וישבתם בה) [כי תבא אל הארץ אשר ה׳ אלהיך נותן לך וירשתה וישבתה בה] (הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם ופרט באחת מהם שאינו אלא לאחר ירושה וישיבה) ללמדך שכ״מ שנאמר מושבותיכם (בארץ) [לאחר ירושה וישיבה] הכתוב מדבר, דברי ר׳ ישמעאל. א״ל ר״ע לפי שהוא אומר שבת היא לה׳ בכל מושבותיכם שומע אני בין בארץ בין בח״ל. א״ל ר ישמעאל א״צ. ומה מצות קלות נוהגות בארץ ובח״ל, שבת חמורה אינו דין שתהא נוהגת בארץ ובח״ל. אמר אחד מתלמידי ר׳ ישמעאל בא הכתוב ללמדך שלא נתחיב היחיד בנסכים אלא מביאתם לארץ. רשב״י אומר בא הכתוב ללמדך על נסכים שיהיו קרבים בבמה. אבא חנן אומר משום ר׳ אליעזר למה נאמר לפי שהיה בדין. הואיל ומצינו שריבה כלי בית עולמים מכלי אהל מועד כך ריבה נסכי בית עולמים מנסבי אהל מועד, ת״ל [כי תבואו] ועשיתם אשה לה׳ (עולה או זבח) מגיד הכתוב שאף על פי שרדיבה כלי בית עולמים מכלי אהל מועד לא ריבה בנסכים. ועשיתם אשה לה׳ שומע אני שכל הקרב לאשים יטעון נסכים, ת״ל עולה. אין לי אלא עולה, מנין לרבות השלמים, ת״ל זבח. משמע מביא אלו ומביא חטאת ואשם, ת״ל לפלא נדר או לנדבה. לא אמרתי אלא קדשים הבאים בנדר ונדבה. משמע מביא אלו ומוציא אני את עולת חובה הבאים ברגלים. כשהוא אומר במועדיכם להביא את (עולת חובה) [חובות] הבאים ברגלים. מביא את (עולת חוב) [חובות] הבאים ברגלים ומביא את חטאת חובה הבאה ברגלים, ת״ל וכי תעשה בן בקר עולה או זבח. בן בקר היה בכלל ויצא מוצא מן הכלל ללמד על הכלל. מה בן בקר שבא בנדר ובנדבה וטעון נסכים, כך כל הבא בנדר ובנדבה יטעון נסכים. יצאו חטאת ואשם שאין באים בנדר ובנדבה שלא יטענו נסכים:

ב לעשות אשה ריח ניחוח לה׳ מן הבקר או מן הצאן למה נאמר. לפי שהוא אומר ועשיתם אשה לה׳ עולה (או זבח) שומע אני אף עולת העוף תטעון נסכים, ת״ל מן הבקר או מן הצאן. יצאת עולת העוף שלא תטעון נסכים דברי ר׳ יאשיה. ר׳ יונתן אומר א״צ שהרי כבר נאמר או זבח, מה זבח מין בהמה אף עולה מין בהמה. ומה ת״ל לעשות ריח ניחוח לה׳ מן הבקר או מן הצאן, לפי שהוא אומר (ועשיתם אשה לה׳ עולה או זבח) [אדם כי יקריב וכו׳ מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו] ואם אמר הרי עלי עולה ושלמים שומע אני יביא משניהם כאחת, ת״ל מן הבקר או מן הצאן. מגיד שמביא מזה בפ״ע ומזה בפ״ע. [נאמר בפסח מן הכבשים ומן העזים תקחו מזה בפ״ע ומזה בפ״ע]. או יביא משניהם כאחת, ת״ל ואם מן הצאן קרבנו. והרי דברים ק״ו, ומה עולת חמורה כשרה לבא מין אחד, פסח הקל [אינו] דין (הוא) שיכשר לבא מין אחד. הא מה ת״ל מן הכבשים ומן העזים תקחו, מזה בפ״ע

ומוה בפ״ע. איסי בן עקביא אומר לעשות אשה ריח ניחוח לה׳ [וגומר] מזה בפ״ע ומזה בפ״ע. אתה אומר מזה בפ״ע ומזה בפ״ע, או יביא משניהם כאחת, אמרת ק״ו, ומה כבשי עצרת שהם זקוקים לבא ב׳ כשרו לבא מין א׳, עולה שאינה זקוקה לבא שנים אין דין שתכשר לבא מין אחד. [לא, אם אמרת בשני כבשי עצרת שמיעט הכתוב את הבאתן לפיכך כשרו לבא מין אחד] תאמר בעולה שריבה הכתוב (על) [את] הבאתה לפיכך לא תכשר לבא אלא מין שנים. והרי שעירי יוהכ״פ יוכיחו, שריבה הכתוב [בהבאתם וכשרו לבא מין אחד והם יוכיחו לעולה שאע״פ שריבה הכתוב] בהבאתה תכשר לבוא מין אחד. לא, אם אמרת בשעירי יוהכ״פ (שומע אני) שמיעט הכתוב בהבאתם ואינם באים כל השנה לפיכך כשרו לבא מין אחד, תאמר בעולה שריבה הכתוב בהבאתה ובאה בכל ימות השנה [לפיכך לא תכשר לבא אלא מין שנים. הרי חטאת יוכיח שריבה הכתוב בהבאתה] ובאה בכל ימות השנה וכשרה לבא מין אחד והיא תוכיח לעולה שאע״פ שריבה הכתוב בהבאתה ובאה בכל ימות השנה שתכשר לבא מין אחד. לא אם אמרת בחטאת שמיעט הכתוב בהבאתה ואינה באה בנדר ונדבה לפיכך לא תכשר לבא מין אחד, תאמר בעולה שריבה הכתוב בהבאתה ובאה בנדר ונדבה לפיכך לא תכשר לבא אלא מין שנים. (הא מה) תלמוד לומר לעשות ריח ניחוח לה׳ [וגו׳] מזה בפ״ע ומזה בפ״ע. והקריב המקריב אין לי אלא איש אשה מנין ת״ל והקריב המקריב מכל מקום. והקריב המקריב [קרבנו] ר׳ נתן אומר זה בנה אב לכל המתנדב במנחה שלא יפחות מעשרון. ולוג שמן ויין לנסך רביעית ההין שמן לבילה ויין לנסך תעשה על העולה או לזבח למה נאמר. לפי שהוא אומר ועשיתם אשה לה׳ עולה או זבח שאם אמר הרי עלי עולה (הרי עלי מנחה) הרי עלי שלמים שומע אני יביא נסך אחד לשנים, ת״ל יעשה על העולה או לזבח. מגיד שמביא לזה בפ״ע ולזה בפ״ע. אבא חנן אומר משם ר׳ אליעזר, למה נאמר לפי שהיה בדין, ומה אם במקום ששוה מעשה שור עולה למעשה כבש עולה, לא שוה לו בנסכים, מקום שלא שווה מעשה כבש עולה למעשה כבש שלמים אינו דין שלא ישוה לו בנסכים. ת״ל תעשה על העולה או לזבח מגיד הכתוב שאע״פ שלא שוה מעשה כבש עולה למעשה כבש שלמים, שווה לו בנסכים. ר׳ נתן אומר תעשה על העולה זו עולת מצורע לזבח זו חטאתו או לזבח זו אשמו. ר׳ יונתן אומר לכבש האחד להביא עולת יולדת שתטעון נסכים שלא שמענו לה בכל התורה כולה (או אינו מדבר אלא באיל, כשהוא אומר או לאיל תעשה מנחה הרי איל אמור ומה ת״ל לכבש האחד, להביא את עולת יולדת שתטעון נסכים שלא שמענו לה בכל התורה כולה. ד״א) לכבש האחד להביא אחד עשר במעשר. או לאיל תעשה מנחה. בא הכתוב לחלק בין נסכי כבש לנסכי איל. שהיה בדין, בן בקר טעון נסכים ובן צאן טעון נסכים. אם למדת שלא חלקה תורה בין נסכי עגל לנסכי שור, כך לא תחלק בין נסכי כבש לנסכי איל, ת״ל או לאיל תעשה מנחה, בא הכתוב לחלק בין נסכי כבש לנסכי איל. אבא חנן אומר משום ר׳ אליעזר למה נאמר שהיה בדין, ומה אם במקום שריבה בנסכים לא ריבה בין עגל לשור, מקום שמיעט בנסכים אינו דין שלא נרבה בין כבש לאיל. ת״ל או לאיל תעשה מנחה. מגיד הכתוב שאעפ״י שמיעט בנסכים ריבה בין כבש לאיל. ד״א או לאיל תעשה להביא איל (עולה וכו׳) [עולת כפורים]. תעשה מנחה סלת שני עשרונים למה נאמר (להביא) שהיה בדין הואיל וכבש העומר טעון שני עשרונות ואיל עוילה טעון שני עשרונות, אם למדתי לכבש העומר שאעפ״י שכפל עשרונותיו לא כפל לנסכיו [אף איל לעולה אעפ״י שנכפל עשרונותיו לא יכפול נסכיו] ת״ל לאיל תעשה מנחה. ויין לנסך שלישית ההין שמן לבילה ויין לניסוך. תקריב ריח ניחוח לה׳ נחת רוח הוא לפני שאמרתי ונעשה רצוני. וכי תעשה בן בקר, בקר היה בכלל ויצא מן הכלל לימד על הכלל מה בן בקר שהוא בא בנדר ונדבה וטעון נסכים אף כל הבא בנדר ונדבה טעון נסכים. יצאו חטאת (ואשם) שאין באים בנדר ונדבה שלא יטענו נסכים. עולה או זבח למה נאמר לפי שהוא אומר ועשיתם אשה לה׳ עולה או זבח שאם אמר הרי עלי עולה הרי עלי שלמים שומע אני יביא נסך א׳ לשניהם. ת״ל (עולה או זבח) [על העולה או לזבח] מגיד הכתוב שמביא לזה בפ״ע ולזה בפ״ע. או איל, אמר הרי עלי שוורים לשלמים שומע אני יביא נסך אחד לכולם, ת״ל עולה או זבח מגיד שמביא לכל אחד ואחד בפני עצמו. אבא חנן אומר משום ר׳ אליעזר למה נאמר, שהיה בדין, ומה אם במקום ששוה מעשה כבש עולה למעשה שור עולה לא שוה לו בנסכים (ק״ו) [מקום] שלא שוה מעשה שור עולה למעשה שור שלמים אינו דין (שישוה) [שלא ישוה] לו בנסכים. ת״ל עולה או זבח מגיד הכתוב שאף על פי שלא שוה מעשה שור עולה למעשה שור שלמים שווה בנסכים. (וכי תעשה בן בקר והקריב על בן הבקר) ויין תקריב לנסך שמן לבילה ויין לניסוך. אשה ריח ניחוח לה׳ ע״ג ספלים. אתה אומר ע״ג ספלים או אינו אלא ע״ג האשים. אי אמרת כן, נמצא מכבה את (המנורה) [המדורה] והתורה אמרה אש תמיד תוקד. הא מה ת״ל אשה ריח ניחוח לה׳ שאמרתי ונעשה רצוני. או לאיל האחד למה נאמר שהיה בדין הואיל ומצינו (מה במקום שמיעט בנסכים) שחלקה תורה בין נסכי בן שנה לנסכי בני שתים כך תחלק בין נסכי בני שתים לנסכי בני שלש, ת״ל או לאיל (תעשה מנחה) [האחד] מגיד הכתוב שאעפ״י שחלקה תורה בין נסכי בני שנה לנסכי בני שתים, לא תחלק בין נסכי בני שתים לנסכי בני שלש. או לשה בכבשים או בעזים למה נאמר. שהיה בדין הואיל ומצינו שחלקה תורה בין נסכי כבש לנסכי איל כך תחלק בין נסכי כשבה לנסבי רחל ת״ל או לשה בכבשים. או בעזים למה נאמר שהיה בדין הואיל ומצינו שחלקה תורה בין נסכי כבש לנסכי איל, כך תחלק בין נסכי גדי לנסכי תיש. ת״ל או בעזים מקיש גדול שבעזים לקטן שבכבשים מה זה שלשה לוגים אף זה שלשה לוגים. כמספר אשר תעשו אין לי אלא אלו תמורותיהם מנין (שנאמר) [ת״ל] כמספר אשר תעשו. שלא ימעיט. או אם רצה להרבות ירבה, ת״ל ככה תעשו לאחד כמספרם דברי ר׳ יאשיה. ר׳ יונתן

אומר א״צ שהרי כבר נאמר כל האזרח יעשה ככה את אלה שלא ימעיט ולא ירבה. ומה ת״ל כמספר אשר תעשו יכול אם רצה לכפול יכפול, ת״ל ככה תעשו לאחד כמספרם. מכאן אמרו מערבין נסכו פרים (בנסכי פרים נסכי אילים) בנסכי אילים נסכי כבשים בנסכי כבשים של יחיד בשל צבור של היום בשל אמש, אבל אין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים.

ג [האזרח מלמד שמתנדבים נסכים וכמה ג׳ לוגין. ומנין ששם רצה להוסיף יוסיף ת״ל יעשה. יכול יפחות ת״ל ככה] מכאן אמרו האומר הרי עלי יין (דמשמע לוג א׳ יביא ב׳. ב׳ יביא ג׳ ג׳ יביאג ד׳ ד׳ יביא ה׳, ה׳ יביא ו׳). [לא יביא לוג ב׳ וה׳ אבל ג׳ וד׳ וששה] ומכאן ואילך יביא. כשם שהצבור מביא חובה כך יחיד מתנדב (חובה) [נדבה]. ד״א ככה תעשו לאחד כמספרם להביא את אחד עשר שבמעשר. כל האזרח יעשה ככה למה נאמר, לפי שהוא אומר ומעוך וכתות ובתוק וכרות [וגו׳] אלה אי אתה מקבל, אבל אתה מקבל מהן (תמידים) [עולות] אחר שלמדנו והנכרי מביא עולה זכיתי לדין כבתחלה. ישראל מביא עולה והנכרי מביא עולה. אי מה ישראל מביא נסכים אף הנכרי מביא נסכים. ת״ל כל האזרח יעשה ככה את אלה, ישראל מביא נסכים ואין נכרי מביא נסכים. מכאן אמרו נכרי ששילח עולותיו ממדינת הים לא שלח עמה נסכים יקרבו משל צבור:

פיסקא קח

א כי יגור אין לי אלא גר המתגייר, גר שנתגייר מנין תלמוד לומר או אשר בתוככם לדורותיכם. ועשה אשה מין הדמים. אתה אומר מין הדמים או אינו אלא מין המנחה ת״ל (ככם) [כן יעשה] מה אתם מין דמים אף הגרים מין דמים. או מה ישראל בדם בהמה אף הגרים בדם בהמה ת״ל [ככם כגר יהיה] לכם (הקדשתים) [הקשתים] ולא (הגרים הקדשתים) [הקשתים] לדם בהמה. רבי אומר מה ישראל שלא בא בברית אלא בג׳ דברים במילה ובטבילה ובהרצאת קרבן, אף הגרים כיוצא בהם. אי מה ישראל בדם (מילה) [עולה] ובזבחי שלמים אף הגרים בדם (מילה) [עולה] ובזבחי שלמים, ת״ל ועשה אשה ריח ניחוח לה׳. אמרת צא וראה איזה מין דמים שכולו עולה לאשים ואין לך הימנו היתר, אי אתה מוצא אלא בעולת העוף. אמר להביא פרידה אחת אינו יכול, שלא מצינו פרידה אחת קריבה בכל התורה כולה. מכאן אמרו כל הקינין שבתורה חציין עולה וחציין חטאת חוץ מן אגר מפני שכולו לאשים. אשר תעשו כן יעשה למה נאמר, לפי שהיה בדין הואיל ומצינו שחלקה תורה את קרבנותיו כך תחלק את נסכיו ת״ל כאשר תעשו כן יעשה מה אתם ששה לפר ד לאיל וג׳ לכבש, אף הגרים כיוצא בהם. אשר תעשו כן יעשה למה נאמר, לפי שהיה בדין הואיל ומצינו שחלקה תורה את קרבנותיו כך תחלק את נסכיו ת״ל כאשר תעשו כן יעשה מה אתם ששה לפר ד׳ לאיל וג׳ לכבש, אף הגרים כיוצא בהם:

פיסקא קט

א הקהל וגו׳ אין לי אלא אנשים גשים מנין ת״ל חקה, אחת יהיה לכם: ולגר הגר (לפי שמעשה בישראל) צריך להביא את הגרים: חקת עולם לדורותכם שינהוג הדבר לדורות: אשר תעשו כן יעשה למה נאמר, לפי שהיה בדין הואיל ומצינו שחלקה תורה את קרבנותיו כך תחלק את נסכיו ת״ל כאשר תעשו כן יעשה מה אתם ששה לפר ד׳ לאיל וג׳ לכבש, אף הגרים כיוצא בהם. ככם כגר יהיה לפני ה׳ למה נאמר. לפי שנאמר והיה על מצח אהרן וגו׳ תמיד לרצון לפני ה׳. אין לי אלא הציץ מרצה לישראל לגרים מנין, ת״ל ככם כגר יהיה לפני ה׳. תורה אחת ומשפט אחד בא הכתוב והשוה הגר לאזרח לכל מצות שבתורה:

פיסקא קי

א וידבר ה׳ אל משה [וגו׳] בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה ר׳ ישמעאל אומר שינה הכתוב ביאה זו מכל ביאות שבתורה. שבכל ביאות שבתורה אומר והיה כי תבואו אל הארץ והיה כי יביאך, וכאן הוא אומר בבואכם. ללמדך שכיון שנכנסו לארץ מיד נתחייבו בחלה. אשר אני מביא אתכם שמה מכאן אתה אומר פירות חו״ל שנכנסו לארץ חייבים בחלה (ובמעשר). יצאו מכאן לשם, ר׳ אליעזר מחייב ור׳ עקיבא פוטר. ר׳ יהודה אומר (אפילו) פירות חו״ל שנכנסו לארץ ר׳ אליעזר פוטר, שנאמר והיה באכלכם מלחם הארץ. [ור׳ עקיבא מחייב שנאמר שמה]. [מלחם הארץ] למה נאמר לפי שהוא אומר ראשית עריסותיכם, שומע אני אף שאר פירות במשמע. הרי אתה דן, נאמר כאן לחם (עוני) ונאמר להלן לחם. מה לחם האמור להלן חמשת המינים אף לחם האמור כאן חמשת המינים. ואלו הן חטים ושעורים וכוסמין ושבולת שועל ושיפון (יצאו אורז ודוחן והפרגים והשומשומים שאין באים לידי חימוץ אלא לידי סרחון). הרימו תרומה לה׳ בתרומה גדולה הכתוב מדבר. או אינו אלא, בתרומת חלה. כשהוא אומר חלה תרימו תרומה הרי חלה אמורה, הא מה אני מקיים תרימו תרומת ה׳, בתרומה גדולה הכתוב מדבר, דברי ר׳ יאשיה. ר׳ יונתן אומר לפי שהוא אומר ראשית

דגנך תירושך ויצהרך חובה. אתה או מר חובה זו אינו אלא רשות, תלמוד לומר תרימו תרומה לה׳. [תתנו את כל תרומת ה׳ חובה ולא רשות]. כתרומת גרן כן תרימו אותה מה תרומת גרן אחת [לאלף] אף חלה אחת [לאלף] מה תרומת גרן מדמעת ועולה באחד ומאה (אף זו אם נפלה לתוך מאה מדמעת) וחייבים בחומש, אף תרומת חלה כיוצא בה, דברי ר׳ יאשיה. [אמר לו] ר׳ יונתן (אומר) אתה מקישה לתרומת גרן סתומה, אני אקישה לתרומת מעשר המפורשת. (אומר לו) ותנטל אחת מעשרה. (אמר לו תנטל) אמר לו הרי הוא אומר כתרומת גרן כן תרימו אותה, לתרומת גרן הקשתה ולא הקשתה לתרומת מעשר. ראשית עריסותיכם שומע אני אף עיסת תרומה ועיסת מעשר שני במשמע. ת״ל חלה. תרימו תרומה את שמורם קדש והשאר חולין, ולא שזה וזה קדש. אבל אמרו עיסת מעשר שני בירושלים חייבת בחלה:

ב [מראשית עריסותיכם למה נאמר לפי שהוא אומר] והיה באכלכם מלחם מארץ שומע אני אף הקמחים במשמע, תלמוד לומר מראשית עריסותיכם משיתערס. מכאן אמרו אוכלים ארעי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים ותיטמטם בשעורים. (בלבלה) [גלגלה] בחטים וטימטמה בשעורים, האוכל ממנה חייב מיתה (כאן) [כיון] שנותנת מים מגבהת חלתה, ובלבד שתהא שם חמשת רבעים קמח ועוד, כדי שיהיה [מהן] כשיעור שאין מפרישין (קמח מן החלה) [חלה מן הקמח]. איזו היא גמר מלאכתה קרימתה בתנור, דברי רבי עקיבא. רבי יוחנן בן נורי אומר עד שיתגלגל בחטים ומטמטם בשעורים. הרי שלא הפריש חלה מן העיסה שומע אני שלא יפריש מן הלחם ת״ל והיה באכלכם מלחם הארץ. מראשית עריסותיכם למה נאמר לפי שהוא אומר ראשית עריסותיכם שומע אני הראשונה שבעיסות תלמוד לומר מראשית עריסותיכם מקצתה ולא כולה. מראשית עריסותיכם להביא לקט שכחה ופאה שחיבים בחלה. שהיה בדין, ומה שאר הפירות שחייבים במעשר פטורים מן החלה לקט שכחה ופאה שפטורים מן המעשר אין דין שיהיו פטורים מן החלה. ת״ל מראשית עדיסותיכם להביא לקט שכחה ופאה שחיבים בחלה. (מראשית) [ראשית] עריסותיכם (להביא) [להוציא] שאר פירות שפטורים מן החלה. שהיה בדין, ומה לקט שכחה ופאה שפטורים מן המעשר חייבים בחלה, שאר פירות שחייבים במעשר אינו דין שיהיו חייבים בחלה. ת״ל לחם, מה לחם האמור להלן מחמשת המינים אף לחם האמור כאן מתמשת המינים. תתנו לה׳ תרומה - למה נאמר? לפי שהוא אומר: תרימו תרומה, אבל לא שמענו שיעור חלה? תלמוד לומר: תתנו לה׳ תרומה - עד שיהא בה כדי (תרומה) [מתנה] לכהן. מכאן אמרו: שיעור חלה של בעל הבית אחד מכ״ד ונחתום אחד ממ״ח, לפי שהאיש אינו יפה (ושל אשה) [והאשה] עינה רעה (ובית פחות) [וכשתפחות] לא תפחות ממ״ח, לכך נאמר: תתנו לה׳ תרומה - עד שיהיה בה כדי מתנה לכהן. מכאן אמרו: בעל הבית שעושה משתה לבנו - אחד מארבעה ועשרים, והאשה שהיא עושה ומוכרת בשוק - אחד מארבעים ושמונה. נטמאת עיסתה שוגגת או אונסת - אחד מארבעים ושמונה. נטמאת מזידה - נוטלת אחד מכ״ד, כדי שלא יהא חוטא נשכר. רבי שמעון בן יוחאי אומר: אפילו לא עלה בידו אלא אחד משש יצא, ובלבד שלא יתכוין. לדורותיכם להביא את עיסת שביעית שהיא חיבת בחלה. שהיה בדין ומה שאר פירות שחייבים במעשר פטורים מן החלה, עיסת שביעית שפטורה מן המעשר אינו דיו שתהא פטורה מן החלה. והרי לקט שכחה ופאה יוכיחו שפטורים מו המעשר חייבים בחלה והן יוכיחו לעיסת שביעית שאף על פי שפטורה מן המעשר שתהא חיבת בחלה. לא, אם אמרת בלקט שכחה ופאה שמינם חיבת במעשרות לפיכך חייבים בחלה, תאמר בעיסת שביעית שמינם פטורים מן המעשרות לפיכך תהיה פטורה מן החלה. תלמוד לומר לדורותיכם להביא אה עיסת שביעית שתהא חיבת בחלה. מכאן אמרו האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חיב מיתה.

פיסקא קיא

א וכי תשגו ולא תעשו ע״ג היתה בכלל כל המצוות שהצבור מביאים עליה פר והרי הכתוב מוציאה מכללה להחמיר עליה (ולדון בקבועה) שיהיה צבור מביאים עליה פר לעולה ושעיד לחטאת לכך נאמרה פרשה זו. וכי תשגו ולא תעשו [את כל המצות האלה] בע״ג הכתוב מדבר. אתה אומר בע״ג או אינו אלא (באחד מכל) [בכל] מצוות האמורות בתורה. תלמוד לומר והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ייחד הכתוב מצוה (זו) [אחת] בפני עצמה ואיזו זו ע״ג. אתה אומר ע״ג או אינו אלא אחת מכל מצות האמורות בתורה, תלמוד לומר וכי תשגו ולא תעשו [את כל המצות] באו כל המצות ללמד על מצויה אחת, מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים בתורה [אף מצוה אחת שעובר עליה פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים בתורה. ואיזה זה ע״ג שפורק עול ומפר ברית] (אף העובר על מצוה אחת פורק עול ומפר ברית) ומגלה פנים בתורה שנאמר (דברים יז) לעבור בריתו, ואין ברית אלא תורה, שנאמר אלה דברי הברית. רבי אומר נאמר כאן כל ונאמר להלן כל מה כל האמור להלן בעבודת גלולים הכתוב מדבר אף כל האמור כאן בעבודת גלולים הכתוב מדבר. אשר דבר ה׳ אל משה מנין אתה אומר שכל המודה בע״ג כופר בעשרת הדברות תלמוד לומר אשר דבר ה׳ אל משה ולהלן הוא אומר וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר אחת דבר אלהים (תהלים סב) הלא כה דברי כאש נאם ה׳ (ירמיה כג). מנין אף במה שנצטוה משה שנאמר את כל אשר צוה ה׳ אליכם ביד משה. מנין אף במה שנצטוו (נביאים), [אבות] תלמוד לומר למן היום אשר צוה ה׳. ומהיכן התחיל הקב״ה

לצוות מאדם, שנאמר ויצו ה׳ אלהים על האדם. ומנין אף במה שנצטוו הנביאים שנאמר והלאה לדורותיכם. מגיד הכתוב שכל המודה בע״ג כופר בעשרת הדברות ובמה שנצטווה משה ובמה שנצטוו האבות ובמה שנצטוו הנביאים, וכל הכופר בעכו״ם מודה בכל התורה:

ב והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה יחד הכתוב מצוה זו (אמורה) בפני עצמה ואיזו זו עכו״ם. ועשו כל העדה פר בן בקר [אחד] למה נאמר, שהיה בדין ומה אם במקום שאין הצבור מביאים פר לעולה מביא פר לחטאת, כאן שהצבור מביא פר לעולה אינו דין שמביא פר לחטאת. תלמוד לומר ועשו כל העדה פר [בן בקר אחד] ומנחתו ונסכו. לעולה או אף לחטאת, תלמוד לומר כמשפט, כסדר האמור. ושעיר עזים אחד למה נאמר. שהיה בדין ומה אם במקום שאין הצבור מביא פר לעולה מביא ב׳ שעירים לחטאת, כאן שהצבור מביא פר לעולה אינו דין שיביא ב׳ שעירים לחטאת. תלמוד לומר ושעיר עזים אחד לחטאת.

ג וכפר הכהן על כל עדת בני ישראל מנין אתה אומר שאם עכב אחד מן השבטים ולא הביא שהיה מעכב את הכפרה? תלמוד לומר וכפר הכהן על כל עדת בני ישראל ונסלח להם. שומע אני בין שוגג בין מזיד, תלמוד לומר כי שגגה היא. ר׳ אליעזר אומר [שלא תאמר] בא הכתוב לעשות זדון הצבור כשגגה, תלמוד לומר כי שגגה היא. רבי אומר (מגין) [עדיין] אתה אומר שאם היו מקצת הצבור שוגגים ומקצת מזידים שיהיו לפניו כשגגה, תלמוד לומר כי (שגגה היא) [לכל העם בשגגה]. והם הביאו את קרבנם אשה לה׳ ר׳ יאשיה אומר שבט שעשה על הוראת בית דינו ועשו שאר שבטים, מנין שיהיו מביאים על ידיו. תלמוד לומר והם הביאו את קרבנם אשה לה׳. ר׳ יונתן אומר, אין לי אלא שבט שעשה על הוראת ב״ד אותו השבט, חייב שהוא לבדו מביא. עשה על הוראת ב״ד הגדול, מנין ששאר שבטים מביאים על ידו. שנאמר והם הביאו את קרבנם אשה לה׳. ר׳ יהודה אומר שבט שעשה על הוראת בית דינו אותו שבט חייב ושאר כל השבטים פטורים, עשה על הוראת ב״ד הגדול אותו שבט מביא פר ושאר כל השבטים מביאים על ידו. ומה הם מביאים על ידו שנים עשר פרים. רשב״י אומר פר אחד לב״ד. במה דברים אמורים בשאר מצות, אבל בע״ג מתחייב פר ומתחייב שעיר. פר לעולה ושעיר לחטאת. לכך נאמר פרשה זו. רוב השבט ככל השבט, רוב הצבור ככל הצבור. והם הביאו את קרבנם אשה לה׳ זו עולה. וחטאתם זו חטאת. על שגגתם זו [פר העלם דבר של צבור] חטאתם כשגגתם. מה שגגתם בכל המעשים אף חטאתם בכל המעשים. ונסלח אין לי אלא אנשים נשים מנין תלמוד לומר ונסלח לכל עדת בני ישראל (בשגגה) ולגר הגר בתוכם לפי שמעשה בישראל צריך להביא את הגרים. כי לכל העם בשגגה להוציא את המשיח. שהיה בדין, הואיל והצבור מביא (קרבן) [פר] על [כל] המצוות (מביא קרבן על עכו״ם) ומשיח מביא (קרבן) [פר] על כל המצות (ומביא קרבן על עכו״ם), אם למדתי לצבור כשם שמביאים פר על כל המצות [כך מביא פר על עכו״ם] אף משיח [כשם] שמביא פר על כל המצות יביא פר על עכו״ם. ועוד ק״ו, ומה אם במקום שאין הצבור מביא פר, משיח מביא פר, כאן שהצבור מביאים פר אינו דין שמשיח מביא פר. תלמוד לומר כי לכל העם בשגגה, להוציא את המשיח:

פיסקא קיב

א ואם נפש אחת תחטא בשגגה, עבודה זרה היתה בכלל כל המצות שהיחיד מביא עליהם כשבה או שעירה, נשיא מביא שעיר, משיח וב״ד מביאים פר. הרי הכתוב מוציאן מכללן (להחמיר עליהם ולידון בקבועה) שיהיו יחיד נשיא ומשיח מביאים עליהם עז בת שנתה לחטאת, לכך נאמרה פרשה זו. [נפש אחת תחטא] בעבודה זרה הכתוב [מדבר]. אתה אומר בעבודה זרה הכתוב [מדבר] או אינו [אלא] באחת מכל מצות האמורות בתורה. אמרת במה ענין מדבר בעבודה זרה. ר׳ יצחק אומר, בעבודה זרה הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא באחת מכל מצות האמורות בתורה. הרי אתה דן, צבור בכלל היה והוציא הכתוב מכלל ושינה את קרבנותיו ויחיד היה בכל והוציא הכתוב מכלל ושינה את קרבנותיו. מה להלן בעבודה זרה הכתוב מדבר אף כאן בע״ז הכתוב מדבר. ואם נפש אחת תחטא בשגגה להוציא את המזידה. והקריבה עז בת שנתה זה בנין אב כל מקום שנאמר עז צריך שתהיה בת שנתה. וכפר הכהן על הנפש השוגגת, חטאים שבידו הם גרמו לו שיבוא לידי חטאת. בחטאה בשגגה להוציא את דקדוקי עבודת כוכבים. שהיה בדין ומה אם מצות קלות הרי הוא חייב על דקדוקיהם, עבודת כוכבים חמורה, אינו דין שיהיה חייב בדקדוקיהן. תלמוד לומר בחטאה בשגגה להוציא את דקדוקי עכו״ם. לכפר עליו להוציא את הספק. שהיה בדין ומה אם מצות קלות הרי הוא חייב על ספיקן, עכו״ם חמורה אינו דין שיהא חייב על ספיקן. תלמוד לומר לכפר להוציא את הספק. ונסלח לו סליחה גמורה ככל סליחות שבתורה. צבור ומשיח אין מביאים אשם תלוי. תורה אחת יהיה לכם ליחיד ולנשיא ולמשיח. שהיה בדין הואיל וצבור מביא (קרבן) [פר] על המצות [ומשיח מביא פר על המצות] (ומביא קרבן על עבודת גלולים) אם למדתי לצבור כשם שמביא (קרבן) [פר] על המצות מביא על עבודת גלולים [אף משיח שמביא פר על המצות יביא פר על עבודת גלולים.] ועוד ק״ו ומה אם במקום שאין הצבור מביא פר, משיח מביא פר. כאן שהצבור מביא פר אינו דין שיהא המשיח מביא פר, תלמוד לומר תורה אחת יהיה לכם ליחיד ולנשיא ולמשיח.

לעושה בשגגה ר׳ יהודה בן בתירא אומר הרי כל העושה בשגגה כעבודת גלולים (כעושה בזדון) מה עבודת גלולים מיוחדת מעשה שחייבין על זדונה כרת ושגגתה חטאת, אף כל העושה מעשה בשגגה מעשה שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת:

ב והנפש אשר תעשה ביד רמה זה המגלה פנים בתורה כמנשה בן חזקיה. (את ה׳ הוא מגדף) שהיה יושב ודורש בהגדה של דופי לפני המקום. אמר לא היה לו לכתוב בתורה וילך ראובן בימי קציר חטים ולא היה לו לכתוב אחות לוטן תמנע. עליו מפורש בקבלה תשב באחיי תדבר בבן אמך תתן דופי אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך. כסבור אתה שמא כדרכי בשר ודם דרכי המקום, אוכיחך ואערכה לעיניך. בא ישעיה ופירש בקבלה הוי מושכי העון בחבלי השוא ובעבות העגלה חטאה. תחילתו של חטא הוא דומה לחוט שי בוכיא אבל סופו היות כעבות העגלה חטאה. רבי אומר העושה מצוה אחת לשמה אל ישמח על אותה מצוה [לבד] שלסוף גוררת מצוה הרבה והעושה עבירה אחת אל ידאג עליה [לבד] לסוף גוררת עבירות הרבה שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. את ה׳ הוא מגדף ר״א בן עזריה אמר כאדם שאומר לחברו (גררת מן) [גרפת את] הקערה וחסרת. איסי בן יהודה אומר כאדם שאומר לחברו גרפת את כל הקערה כולה ולא שיירת ממנה כלום. ונכרתה אין הכרתה אלא הפסקה, הנפש ההוא מזידה דברי ר׳ עקיבא. מעמיה ועמה שלום. כי את דבר ה׳ בזה זה צדוקי. ואת מצותי הפר זה אפיקורוס ד״א כי את דבר ה׳ בזה זה המגלה פנים בתורה. ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר. מכאן אמר ר׳ אלעזר המודעי המחלל את הקדשים והמבזה את המעדות והמפר בריתו של אברהם אבינו אע״פ שיש בידו מצוות הרבה כדי הוא לדחותו מן העולם. אמר כל התורה כולה אני מקבל חוץ מדבר זה. כי את דבר ה׳ בזה אמר כל התורה אמר מפי הקודש ודבר זה משה מפי עצמו אמרו. ד״א כי דבר ה׳ בזה ר׳ מאיר אומר זה הלמד ואינו שונה לאחרים ר׳ נתן אומר זה היכול ללמוד ואינו לומד. רבי נהוראי אמר זה שלא השגיח על דברי תורה כל עיקר. רבי ישמעאל אומר בע״ז הכתוב מדבר שנ׳ כי את דבר ה׳ בזה. שביזה על דבור הראשון שנא׳ למשה מפי הגבורה אנכי ה׳ אלהיך לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. הכרת תכרת. הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא דברי ר׳ עקיבא א״ל ר׳ ישמעאל [והלא כבר נאמר את ה׳ הוא מגדף ונכרתה וכי ג׳ עולמות יש. אלא ונכרתה בעולם הזה,] הכרת בעולם הבא, הכרת תכרת דברה תורה כלשון בני אדם. עונה בה כל המתים במיתה מתכפרים אבל זו עונה בה. כענין שנאמר ותהי עונותם על עצמותם. או אפילו עשה תשובה, תלמוד לומר עונה בה ולא כל זמן שעשה תשובה. וכן הוא אומר שחת לו, לא בניו מומם. כשמומם בם אינם בניו, וכשאין מומם בם הם בניו. ר׳ ישמעאל אומר עונה בה למה נאמר, לפי שהוא אומר פוקד עון אבות על בנים, יכול אף עכו״ם נפקדת על בנים על שלשים ועל רבעים, תלמוד לומר עונה בה. בה עון תלוי ואין נפקדת על בנים ולא על שלשים ולא על רבעים. ר׳ נתן אומר סימן טוב לאדם שנפרעים ממנו לאחר מיתתו. מת ולא נספד ולא נקבר אכלתו חיה או שירדו עליו גשמים הרי זה סימן טוב, שנפרעים ממנו לאחר מיתתו. ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר, שנאמר (ירמיהו ח א) בעת ההיא נאם ה׳ יוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו [וכו׳] ושטחום לשמש ולירח. אמר רבי שמעון בן אלעזר מכאן זייפתי ספרי כותיים שהיו כותים אומרים אין מתים חיים, אמרתי להם הרי הוא אומר הכרת תכרת הנפש ההוא עונה בה. שאין תלמוד לומר עונה בה, אלא שעתיד ליתן את החשבון ליום הדין:

פיסקא קיג

א ויהיו בני ישראל במדבר בגנות ישראל הכתוב מדבר שלא שמרו אלא שבת ראשונה ושניה חללו. וימצאו איש מקושש עצים, תולש מן הקרקע היה. אתה אומר תולש מן הקרקע, או איש עצמו ושמו מקושש, תלמוד לומר ויקריבו אותו המוצאים אותו מקושש עצים. הא מה תלמוד לומר וימצאו איש מקושש עצים, תולש מן הקרקע. ומי היה צלפחד, דברי ר׳ עקיבא. נאמר כאן מדבר ונאמר להלן מדבר (במדבר כז), מה מדבר האמור להלן צלפחד, אף מדבר האמור כאן צלפחד. ר׳ יהודה בן בתירא אומר, עתיד ליתן את הדין כל האומר צלפחד מקושש היה. אם מי שאמר והיה העולם כסה עליו, ואתה מגלה עליו. אלא מאין היה, מן המעפילים היה שנאמר ויעפילו לעלות אל ראש ההר. וימצאו איש מקושש עצים מלמד שמנה משה שומרים וימצאו אותו מקושש. ויקריבו אותו המוצאים אותו מקושש. עוד למה נאמר והלא כבר נאמר וימצאו איש, ומה תלמוד לומר ויקריבו אותו [המוצאים אותו] מגיד שהתרו בו (מעין מלאכתו. מכאן לכל אבות שבתורה שמתרין בהם מעין מלאכתם). ר׳ יצחק אומר אינו צריך, מה עכו״ם חמורה אינו חייב עד שיתרה בו מעין מלאכתו, ק״ו לכל מצוות שבתורה, ומה תלמוד לומר ויקרבו [וגומר] מלמד שהתרו בו [מעין מלאכתו, מכאן לכל אבות מלאכות שבתורה שמתרין בהם מעין מלאכתם]. אל משה ואל אהרן ואל כל העדה, אם משה לא היה יודע אהרן היה יודע. אלא סרס המקרא ודרשהו דברי ר׳ יאשיה. ר׳ יונתן אמר משום ר׳ אלעזר בבית המדרש היו ובאו ועמדו לפניהם:

פיסקא קיד

א ויניחו אותו במשמר מלמד שכל חיבני (כריתות) [מיתות] נחבשים. כי לא פורש מה יעשה לו. והלא כבר נאמר מחלליה מות יומת, ומה תלמוד לומר כי לא פורש. אלא שלא היה יודע באיזה מיתה יומת עד שנאמר לו מפי הקודש. ויאמר ה׳ אל משה מות יומת האיש לדורות. רגום אותו באבנים לשעה. כל העדה במעמד כל העדה. אתה אומר במעמד כל העדה, או כל העדה כמשמעו. תלמוד לומר יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו, הא מה תלמוד לומר כל העדה, במעמד כל העדה. ויוציאו אותו מלמד שכל חיוביי מיתות נהרגים חוץ לבית דין. וירגמו אותו באבנים כתוב אחד אומר באבנים וכתוב אחד אומר אבן כיצד יתקימו שני כתובים. בית הסקילה גבוה שתי קומות אחד מן העדים דוחפו על מתניו נהפך על לבו הפכו על מתניו (ואם מת יצא העד נוטל את האבן ונותנה על לבו) אם מת בו יצא, ואם לאו העד השני נוטל את האבן ונותנה על לבו. אם מת יצא, ואם לאו רוגמים אותו כל ישראל שאמר יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה. נמצא שקיים רגום אותו באבנים ונמצא מקיים וירגמו אותו אבן. כאשר צוה ה׳ את משה אמר להם סקלוהו וסקלו תלו ותלו אבל לא שמענו שיתלו [עד] שנאמר כי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ דברי ר׳ אליעזר. אמר ר׳ חדקא שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי רבי עקיבא ואמר יודע היה משה שמקושש במיתה אבל לא היא יודע באיזו מיתה יומת. ראויה היתה פרשת מקושש שתאמר ע״י משה אלא שנתחייב מקושש שתאמר על ידיו (לכך) שמגלגלים זכות ע״י זכאי וחובה על ידי חייב:

פיסקא קטו

א ויאמר ה׳ אל משה ועשו להם ציצית אף הנשים במשמע, ר״ש פוטר את הנשים מן הציצית מפי שמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, זה הכלל אמר ר׳ שמעון כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ונוהג באנשים ולא בנשים בכשרים ולא בפסולים. ר׳ יהודה בן בבא אומר ביחוד (פטרן נוטלים) [פטרו] חכמים את הרדיד של אשה מן הציצית ולא חייבו בטלית אלא מפני שפעמים שבעלה מתכסה בה. ועשו להם ציצית אין ציצית אלא דבר היוצא ודבר כל שהוא. וכבר נכנסו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לעליית יונתן בן בתירא ואמרו ציצית אין להם שיעור כיוצא בו אמרו לולב אין לו שיעור. ועשו להם ציצית שומע אני, יעשה חוט (בפני עצמו) [אחד] ת״ל גדילים. מכמה גדילים אתה עושה אין פחות משלשה, דברי (ב״ש) [ב״ה]. (וב״ה) [וב״ש] אומרים (שלשה) [ארבעה] של צמר וארבעה של תכלת והלכה כבית שמאי. בד״א בתחלתו אבל, שיריו וגרדומי כל שהוא. ועשו להם ציצית שומע אני יעשה כולה [ציצית. ת״ל גדילים אי גדילים שומע אני יעשה כולה] גדילים. ת״ל ציצית, הא כיצד שתהא גדילה יוצאת מן הכנף וציצית מן הגדילים. על כנפי בגדיהם שומע אני אף בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ובעלי שבע ובעלי שמונה במשמע ת״ל על ארבע כנפות כסותך. יצאו בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ושבע ושמונה (מן המשמע משמע מוציא את אלו ומוציא) [ומנין להוציא] כרים וכסתות. ת״ל אשר תכסה בה. שומע אני כסות לילה במשמע, ת״ל וראיתם אותו ביום ולא בלילה. ואם היתה מיוחדת ליום ולילה חייבת בציצית. משמע מוציא את אלו ומוציא כסות סומא. ת״ל והיה לכם לציצית מכל מקום. ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת טווי ושזור. אין לי אלא תכלת טווי ושזור לבן מנין. הרי אתה דן, הואיל ואמרה תורה תן תכלת ותן לבן מה תכלת טווי ושזור אף לבן טווי ושזור. ונתנו על מקום האריג ולא על מקום (הפתיל) [הגדיל] נתנו על מקום (הפתיל) [הגדיל] כשרה. (ר׳ יהודה פוסל על הקרן ועל הגדיל.) ראב״י פוסל [על הגדיל ועל הקרן]. שנאמר על ארבע כנפות כסותך ולא על שמונה. ונתנו על ציצית הכנף למה נאמר לפי שהוא אומר ועשו להם ציצית שומע אני יארגנה עמה ת״ל (ועשו) [ונתנו] הא כיצד (תופר) [קושרו] עמו. [והיה לכם לציצית] ארבע ציציות מעכבין זו את זו שארבעתם מצוה אחת הן. ר׳ ישמעאל אומר ארבע מצות הם. ר׳ אלעזר בר״ש אומר, למה נקרא שמה תכלת ע״ש שנתכלו המצרים בבכורות. שנאמר ויהי בחצי הלילה וה׳ הכה כל בכור. ד״א על שם שכלו המצרים בים. (ד״א) למה נקרא ציצית על שם שהציץ המקום על בתי אבותינו במצרים, שנאמר קול דודי הנה זה בא (ואומר) [וגומר] משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים. ר׳ חנינא בן אנטיגנוס אומר כל המקיים מצות ציצית מהו אומר בימים ההם אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי (זכריה ח). וכל המבטל מצות כנף מהו אומר, (איוב לח) לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה. ר׳ מאיר אומר וראיתם אותם לא נאמר אלא וראיתם אותו מגיד הכתוב שכל המקיים מצות ציצית מעלים עליו כאלו הקביל פני שכינה שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנאמר (יחזקאל א׳) וממעל לרקיע אשר על ראשם. וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה ׳ ועשיתם אותם [ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת] זו (פרשת) [קריאת] שמע. אתה אומר (פרשת) [קריאת] שמע או אינו אלא (פרשת והיה אם שמוע) [באחד משאר כל המצות ת״ל אני ה׳ אלהיכם] אמרת צא וראה איזה פרשה שיש בה קבול עול מ״ש ומיעט בא ע״ז, אין אתה מוצא אלא (פרשת) [קריאת] שמע. [וזכרתם שמזכיר את הפרשה בפה. יכול] תקדום פרשת והיה אם שמוע לפרשת שמע, אמרת תקדום פרשה שיש בה קיבול עול מ״ש ומיעט בה ע״ז לפרשת והיה אם שמוע (שאינה אלא ללמד) [שבה קבלת עול מצות]. ותקדום פרשת ציצית לפרשת והיה אם שמוע, אמרת תקדום פרשה שהיא נוהגת ביום ובלילה לפרשת ציצית שאינה נוהגת אלא ביום. או יהא קורא שלש פרשיות בערב כדרך שקורא שלש

בשחר, ת״ל וראיתם אותו ביום ולא בלילה. ר״ש בן יוחאי אומר תקדום פרשת שמע שהיא ללמוד לפרשת והיה אם שמוע שאינה אלא ללמד, ותקדום (ללמוד וללמד לשמור ולעשות) [פרשת והיה אם שמוע שהוא ללמד] לפרשת ציצית שאינה אלא לעשות. שעל כך ניתנה תורה ללמוד וללמד לשמור ולעשות. וראיתם אותו וזכרתם מגיד שכל המקיים מצות ציצית מעלים עליו כאלו קיים כל המצות. והרי דברים ק״ו ומה מקיים מצות ציצית מעלים עליו כאלו קיים כל המצות, ק״ו לכל מצות שבתורה. ולא תתורו אחרי לבבכם זו מינות, כענין שנאמר ומוציא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה (והמלך ישמח באלהים). ואחרי עיניכם זו זנות, שנאמר אותה קח לי כי היא ישרה בעיני. אשר אתם זונים אחריהם זו עבודת כוכבים, כענין שנאמר ויזנו אחרי הבעלים. ר׳ נתן אומר שלא יהא שותה בכוסו (ומשמש) [ונותן עיניו] בכוס של חברו. ד״א ולא תתורו אחרי לבבכם מגיד שהעינים הולכים אחר הלב. או הלב אחרי העינים, אמרת וכי [לא] יש סומא שעושה כל תועבות שבעולם. אלא מה ת״ל המש תתורו אהרי לבבכם מגיד שהעינים הולכים אחר הלב. ר׳ ישמעאל אומר לא תתורו אחרי לבבכם למה נאמר לפי שהוא אומר (קהלת) שמח בחור בילדותך בדרך ישר, או בדרך שתרצה, ת״ל ולא תתורו אחרי לבבכם. למען תזכרו ועשיתם לעשות זכרון כמעשה. והייתם קדושים לאלהיכם זו קדושת כל המצות, אתה אומר זו קדושת מצות או אינו אלא קדושת ציצית. אמרת במה ענין מדבר בקדושת כל המצות. רבי אומר זו קדושת ציצית אתה אומר זו קדושת ציצית או אינו אלא קדושת כל המצות כשהוא אומר קדושים תהיו הרי כל המצות אמורות הא מה ת״ל והייתם קדושים לאלהיכם זו קדושת ציצית מגיד שהציצית מוספת קדושה לישראל. אני ה׳ אלהיכם וכי מה ענין יציאת מצרים בכאן. אלא שלא יאמר הרי אני נותן צבעונים וקלא אילן והם דומים לתכלת ומי מודיע עלי (בגלוי) אני ה׳ אלהיכם. דעו מה עשיתי למצרים שהיו מעשיהם בסתר ופרסמתים בגלוי. והרי דברים ק״ו ומה אם מדת פורענות מועטת העושה בסתר המקום מפרסמו בגלוי, ק״ו למדת הטוב מרובה. ד״א למה מזכירים יציאת מצרים על כל מצוה ומצוה. למה הדבר דומה למלך שנשבה בן אוהבו ומשפדאו לא פדאו לשום בן, אלא לשום עבד שאם יגזור ולא יהיה מקבל עליו א״ל עבדי אתה. כיון שנכנס למדינה א״ל נעול לי סנדלי וטול לפני כלים להוליך לבית המרחץ. התחיל הבן ההוא מנתק הוציא עליו שטר ואמר לו עבדי עתה. כך כשפדה הקב״ה את זרע אוהבו לא פדאם לשום בנים אלא לשום עבדים כשיגזור ולא יהיו מקבלים עליהם יאמר להם עבדי אתם. כיון שיצאו למדבר התחיל לגזור עליהם מקצת מצות קלות ומקצת חמורות כגון שבת ועריות ציצית ותפילין התחילו ישראל להיות מנתקים אמר להם עבדי אתם על מנת כן פדיתי אתכם על מנת (תנאי) שאהיה גוזר ואתם מקיימים. אני ה׳ אלהיכם עוד למה נאמר והלא כבר נאמר אני ה׳ אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים ומה ת״ל אני ה׳ אלהיכם עוד, כדי שלא יהיו ישראל אומרים מפני מה צונו המקום לא שנעשה ונטול שכר [אנחנו] לא עושים ולא נוטלים שכר. כענין שאמרו ישראל ליחזקאל (יחזקאל י״ד:א׳) ויבא אלי אנשים מזקני ישראל וישבו לפני. אמרו לו עבד שמכרו רבו לא יצא מרשותו אמר להם הן. אמרו לו הואיל שמכרנו המקום [לאו״ה] יצאנו מרשותו (לגמרי) אמר להם הרי עבד שמכרו רבו על מנת לחזור שמא יצא חוץ לרשותו (שם כ) והעולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים (אשר סביבותינו) כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן חי אני נאם ה׳ אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם. ביד חזקה דבר שנאמר (שמות ט) הנה יד ה׳ הויה בזרוע נטויה זו חרב שנאמר (ד״ה א׳ כ״א) וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלים, ובחמה שפוכה זה רעב אחר שאני מביא עליכם ג׳ פורעניות הללו זו אחר זו ואחר כך אמלוך עליכם על כרחכם.:

ב רבי נתן אומר אין כל מצוה ומצוה שאין מתן שכרה בצדה צא ולמד ממצות ציצית מעשה באדם אחד שהיה זהיר במצוות ציצית שמע שיש זונה בכרכי הים מיתה נוטלת ד׳ מאות זהובים בשכרה שיגר לה שבע מאות זוזים וקבעה לו זמן כיון שהגיע זמנו בא וישב לו על פתח ביתה נכנסה שפחתה ואמרה לה אותו האיש שקבעת לו זמן הרי הוא יושב על פתח הבית אמרה לה יכנס כיון שנכנס הציעה לו שבע מטות (אחת) [שש] של כסף ואחת של זהב והיא היתה בעליונה. ובין כל אחת ואחת (ספסלים) [סולם] של כסף ועליון של זהב. כיון שהגיע לאותו מעשה באו ארבע ציציותיו וטפחו לו על פניו נדמו לו כארבעה אנשים מיד נשמט וישב לו על גבי קרקע אף היא נשמטה וישבה על גבי קרקע אמרה לו נפה של רומי איני (מניחתך) [מניחך] עד שתאמר מה [מום] ראית בי אמר לה העבודה לא ראיתי בך מום שאיו כיופיך בכל העולם אלא מצוה (קלה) [אחת] צונו ה׳ אלהינו וכחוב בה אני ה׳ אלהיכם אני ה׳ אלהיכם ב׳ פעמים. אני ה׳ אלהיכם אני עתיד לשלם שכר. אני ה׳ אלהיכם עתיד ליפרע. אמרה לו העבודה איני מניחתך עד שתכתוב לי שמך ושם עירך ושם מדרשך שאתה למד בו תורה וכתב לה שמו ושם עירו ושם רבו ושם מדרשו שלמד בו תורה עמדה ובזבזה את כל ממונה שליש למלכות שליש לעניים ושליש נטלה עמה [חוץ מאותן מצעות] ובאת ועמדה בבית מדרשו של (ר׳ חייא) [ר׳ מאיר] אמרה לו רבי גיירני אמר לה ושמא עיניך נתת באחד מן התלמידים הוציאה לו כתב שבידה אמר (לו) [לה] זכי במקחך אותן המצעות שהציעה (לך) [לו] באיסור (תציע לך) [הציעה לו] בהיתר זה מתן שכרה בעולם הזה ובעולם הבא איני יודע כמה:

פיסקא קטז

א ויאמר ה׳ אל אהרן אתה ובניך ובית אביך אתה תשאו את עון המקדש רבי ישמעאל אומר למי הדבר מסור לאותו [מזהירים]. [תשאו את עון המקדש] ר׳ יאשיה אומר מנין אתה אומר שאם זרק את הדם (כראוי) ואינו יודע לשם מי זרקו והקטיר את החלב (כראוי) ואינו יודע לשם מי הקטירו שהכהנים נושאים עון על כך, ת״ל אתה ובניך ובית אביך אתך תשאו את עון המקדש. ר׳ יונתן אומר מנין אתה אומר שאם זכה בבשר קודם זריקת דמים בחזה ושוק קודם הקטר חלבים שהכהנים נושאים עון על כך, ת״ל ואתה ובניך אתך תשאו את עון כהונתכם. וכן מצינו שלא נחתם גזר דינם של עלי אלא על שנהגו מנהג בזיון בקדשים, שכן הוא אומר ותהי חטאת הנערים גדולה מאד (שמואל א׳ ב). וכן מצינו שלא נחתם גזר דינם של אנשי ירושלים אלא על שנהגו מנהג בזיון בקדשים שנאמר (יחזקאל כב) קדשי בזית. ואתה ובניך אתך תשאו את עון כהונתכם (את עון המקדש) זה עון המסור לכהנים. אתה אומר זה עון המסור לכהנים או זה עון המסור לבית דין. כשהוא אומר אתה ובניך אתך תשאו את עוון כהונתכם לכל דבר המזבח, הרי עון המסור לב״ד אמור. הא מה תלמוד לומר תשאו את עוון כהונתכם זה עון דבר הממזר לכהונה. אמרת ישראל לא ישאו עון כהנים אבל לוים ישאו עון כהנים ת״ל והם ישאו עונם. ״וגם את אחיך״ שומע אני כל ישראל במשמע, ת״ל מטה לוי. שומע אני אף הנשים במשמע ת״ל את אחיך להוציא את הנשים. ״הקרב אתך״ ר״ע אומר נאמר כאן אתך ונאמר להלן אתך, מה אתך האמור להלן [כאן] בלוים הכתוב מדבר אף אתך האמור (כאן) [להלן] בלוים הכתוב מדבר. (להזהיר את הלוים בשיר על דוכנם). ״וילוו עליך וישרתוך״ (בעבודתך) [בעבודתם להזהיר את הלוים בשיר על דוכנם] (ימנו) [ושימנו] מהם גזברים ואמרכלים. אתה אומר ישרתוך בעבודתם וימנו מהם גזברים ואמרכלים, או ישרתוך (בעבודתם) [בעבודתך] ת״ל ושמרו משמרתך ומשמרת כל האהל. ועדיין אני אומר ישרתוך בעבודתך ישרתוך בעבודתם, ת״ל ואני לקחתי את אחיכם הלוים מתוך ב״י לכם מתנה נתונים לה׳. לה׳ הם נתונים ולא לכהנים. הא אין עליך כלשון אחרון אלא בלשון ראשון [ישרתוך בעבודתם] ומנה מהם גזברים ואמרכלים. ״ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות״ הכהנים מבפנים והלוים מבחוץ. אתה אומר הכהנים מבפנים והלוים מבחוץ, או אלו ואלו מבפנים. ת״ל ונלוו עליך ושמרו את משמרת אהל מועד, הא מה ת״ל ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות, הכהנים מבפנים והלוים מבחוץ. ״ושמרו משמרתך ומשמרת כל האהל״ זו שאמרנו ישרתוך בעבודתם ומנה מהם גזברים ואמרכלים. אך אל כלי הקדש זה הארון וכה״א ול יבואו לראות כבלע את הקדש, [ואל המזבח זה עבודת המזבח. ולא ימותו גם הם גם אתם מה אתם בעבודת המזבח אף הם בעבודת המזבח.] ר׳ נתן אומר מכאן רמז לשיר מן התורה אלא שנתפרש ע״י עזרא. ר׳ יהושע אומר א״צ שהרי כבר נאמר משה ידבר והאלהים יעננו בקול מכאן רמז לשיר מה״ת. אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו אזהרה. ולא ימותו עונש. אין לי אלא לוים שענושים ומוזהרים על עבודת כהנים, כהנים על עבודת לוים מנין. ת״ל (גם הם) גם אתם. [לוים] מעבודה לחברתה מנין, ת״ל (גם אתם) [גם הם]. וכבר בקש ר׳ יהושע בן חנניא לסייע את ר׳ יוחנן בן גודגדא, אמר לו חזור לאחריך שאני מן השוערים ואתה מן המשוררים. רבי אומר א״צ שהרי כבר נאמר אל תכריתו את שבט משפחות הקהתי. אין לי אלא בני קהת בני גרשון ובני מררי מנין. ת״ל (צו את אהרן ואת בניו) [אהרן ובניו יבואו ושמו אותם איש איש על עבודתו ואל משאו. אין לי אלא] לוים שענושים ומוזהרים על עבודת כהנים כהנים על עבודת לוים מנין. ת״ל ובנסע המשכן יורידו אותו הלוים [והזר הקרב יומת.] מעבודה לחברתה מנין ת״ל והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה [וגומר והזר הקרב יומת] ומה ת״ל [ולא ימותו] גם הם גם אתם לפי שבא קרח וערער כנגד אהרן הזהיר עליו הכתוב את כל הענין. וילוו עליך זה שאמרנו הכהנים מבפנים והלוים מבחוץ. וזר לא יקרב אליכם למה נאמר לפי שנאמר והזר הקרב יומת עונש שמענו אזהרה מנין ת״ל וזר לא יקרב אליכם. ושמרתם את משמרת הקודש ואת משמרת מזבח הרי זה אזהרה לב״ד של ישראל להזהיר את הכהנים שתהא עבודה כתקנה. שכשעבודה נעשית כתקנה הם כלים את הפורעניות מלבא לעולם. ולא יהיה [עוד] קצף. שאין ת״ל עוד אלא שכבר קצף. כיוצא בו אתה אומר ולא יהיה עוד מבול שאין ת״ל עוד, ומת״ל עוד אלא שכבר היה. כיוצא בו ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים שאין ת״ל עוד, ומת״ל עוד אלא שכבר היה. כיוצא בו א״א ולא יקרבו עוד ב״י שאין ת״ל עוד, אלא שכבר קרבו. אף כאן א״א ולא יהיה עוד קצף שאין ת״ל עוד אלא שכבר קצף שנאמר כי יצא הקצף:

ב ואני הנה לקחתי את אחיכם הלוים מתוך. בני ישראל לכם מתנה נתונים לה׳, לה׳ הם מסורים ואין מסורים לכהנים. ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח. מכאן היה ר׳ אלעזר הקפר ברבי אומר כל דבר המזבח לא התיה אלא בך ובבניך. ולמבית לפרוכת מכאן אמרו מקום היה אחורי בית הפרוכת ששם בודקין יחוסי כהונה. ועבדתם שומע אני מעורבבים ת״ל עבודת מתנה. מה מתנה בפייס אף עבודה בפיס. עבודת מתנה אתן את כהונתכם לעשות אכילת קדשים בגבולים כעבודת מקדש במקדש (מה עבודת מקדש במקדש, מקדש ידיו ואח״כ עובד. אף אכילת קדשים בגבולים מקדש ידיו ואח״כ אוכל.) וכבר נשתהה ר׳ טרפון לבא לבהמ״ד, א״ל ר׳ גמליאל מה ראית להשתהות. א״ל שהייתי עובד. א״ל הלא כל דבריך תימה וכי יש עבודה עכשיו. א״ל הרי הוא אומר עבודת מתנה אתן את כהונתכם לעשות אכילת קדשים בגבולים כעבודת מקדש במקדש. רבי אומר לעשות אכילת קדשים בגבולים כעבודת מקדש (במקדש) מה עבודת מקדש במקדש, מקדש ידיו (ורגליו) ואח״כ אוכל אף אכילת קדשים בגבולים מקדש ידיו (ורגליו)

ואח״כ אוכל. אי מה להלן ידיו ורגליו [אף אכילת קדשים בגבולים ידיו ורגליו] אמרת מקום שצריך ידיו ורגליו מקדש ידיו ורגליו, מקום שא״צ אלא ידיו אינו מקדש אלא ידיו נמצינו למדין נטילה ידים מה״ת. והזר, הקרב יומת. לעבודה אתה אומר לעבודה או לעבודה ושלא לעבודה אמרת ומה בעל מום שלא ענש בו מיתה לא ענש בו אלא לעבודה זר שענש בו מיתה דין הוא שיענוש בה לעבודה ושלא לעבודה הא מה ת״ל והזר הקרב יומת לעבודה. והזר הקרב יומת אפי׳ עובד בטהרה או אפי׳ עובד בטומאה אמרת אם הנכנס בטומאה שלא לעבודה חייב קל וחומר לעבודה ומה ת״ל והזר הקרב יומת אפי׳ עובד בטהרה יומת. סנהדרין פד ר׳ ישמעאל אומר נאמר כאן יומת ונאמר להלן יומת מה יומת האמור להלן סקילה אף יומת האמור כאן סקילה. ר׳ יוחנן בן נורי אומר נאמר כאן יומת ונאמר להלן יומת מה יומת האמור להלן בחנק אף יומת האמור כאן בחנק: והזר הקרב יומת. עונש שמענו אזהרה לא שמענו ת״ל וזר לא יקרב אליכם:

פיסקא קיז

א וידבר ה׳ אל אהרן. שומע אני שהיה הדבר לאהרן ת״ל זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב הא למדנו שהדבור למשה שיאמר לאהרן: ואני (ברצון) הנה בשמחה דברי ר״י. אמרו לו תלמידיו רבינו (לפי שהוא) [הרי הוא] אומר ואני הנני מביא את המבול מים, שומע אני שיש שמחה לפני המקום. אמר להם יש שמחה לפני המקום, כשיאבדו מכעיסים מן העולם. וכן הוא אומר (משלי יא) בטוב צדיקים תעלוץ קריה ובאבוד רשעים רנה. ואומר (תהלים ג) שני רשעים שברת. (ואומר) לה׳ הישועה על עמך ברכתך סלה. ואומר (שם י) ה׳ מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו. ואומר (שם קד) יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה׳ הלליה. [אמר לו] ר׳ נתן (אומר) אני מוסיף על (עבודתם) [דבריך ואני ברצון] הנה בשמחה וכן הוא אומר (שמות ד) הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו:

ב לכל קדשי בני ישראל, כרת הכתוב ברית עם אהרן על כל קדשי הקדשים לגזור דין ולכרות להם ברית לפי שבא קרח כנגד אהרן וערער על הכהונה משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו בן בית ונתן לו שדה אחת במתנה ולא כתב ולא חתם ולא העלה לו בערכיים בא אחד וערער כנגדו על השדה אמר לו המלך כל מי שירצה יבוא ויערער כנגדך על השדה בוא ואני כותב ואני חותם ואני מעלה לך בערכיים כך בא קרח וערער על הכהונה כנגדו אמר לו המקום כל מי שירצה יבא ויערער כנגדך על הכהונה בוא ואני כותב ואני חותם ואני מעלה לך בערכיים לכך נאמרה פרשה זו סמוך לקרח. זכרון לבני ישראל הא למדנו שהיה קרח מן הבלועים ומן השרופים: לך נתתים בזכותך: למשחה, אין משחה אלא גדולה שנא׳ זאת משחת אהרן ומשחת בניו. ר׳ יצחק אומר אין משחה אלא שמן המשחה שנאמר כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן: ולבניך, בזכות בניך: לחק עולם, שינהוג הדבר לדורות: זה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש, אמרת צא וראה איזהו מקודש הקדשים שכולו עולה לאישים ויש לך הימינו היתר אין אתה מוצא אלא עולת בהמה: כל קרבנם אלו שתי הלחם ולחם הפנים. לכל מנחתם זו מנחת חוטא ומנחת נדבה. ולכל חטאתם זו חטאת יחיד וחטאת צבור וחטאת העוף וחטאת בהמה. ולכל אשמם זה אשם ודאי ואשם תלוי ואשם נזיר ואשם מצורע. אשר ישיבו לי זה גזל הגר. קדש קדשים זה לוג שמן של מצורע. לך הוא ולבניך בזכותך ובזכות בניך: בקדש הקדשים תאכלנו, כרת הכתוב ברית עם אהרן על קדשי הקדשים שלא יהיו נאכלים אלא במקום קדוש. ר׳ יהודה בן בתירה אומר הרי הגוים שהקיפו את העזרה מנין לקדשי הקדשים שנאכלים אפילו בהיכל ת״ל בקדש הקדשים תאכלנו: כל זכר יאכל אותו, כרת הכתוב ברית עם אהרן על קדשי הקדשים שלא יהיו נאכלין אלא לזכרי כהונה: קודש יהיה לך, מה ת״ל שיכול אין לי אלא דבר הראוי לאכילה שיתנהג בקדושה שאין ראוי לאכילה מניין ת״ל קודש יהיה לך מכל מקום. וזה לך תרומת מתנם וגו׳, מגיד הכתוב שכשם שכלל הכתוב את קדשי קדשים לגזור דין ולכרות להם ברית כך כלל את קדשים קלים לגזור דין ולכרות להם ברית: לכל תנופות בני ישראל, להביא את הדבר הטעון תנופה: לך נתתים ולבניך ולבנותיך אתך לחק עולם, שינהוג הדבר לדורות: כל טהור בביתך יאכל אותו, כרת הכתוב ברית עם אהרן על קדשים קלים שלא יהיו נאכלים אלא לטהורים: כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן, מגיד הכתוב שכשם שכלל הכתוב את קדשי מקדש לגזור דין ולכרות להם ברית כך כלל הכתוב את קדשי הגבול לגזור דין ולכרות להם ברית: כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן זו תרומה ותרומת מעשר, ראשיתם זו ראשית הגז. אשר יתנו זה הזרוע והלחיים והקיבה. לה׳. זו חלה: ביכורי כל אשר בארצם, בא הכתוב ולימד על הביכורים שתהא קדושה חלה עליהם במחובר לקרקע שהיה בדין הואיל וקדושה חלה על התרומה וקדושה חלה על הביכורים אם למדתי על התרומה שאין קדושה חלה עליה במחובר לקרקע אף הביכורים לא תהא קדושה חלה עליהם במחובר לקרקע ת״ל ביכורי כל אשר בארצם בא הכתוב ולימד על הביכורים שתהא קדושה חלה עליהם במחובר לקרקע: אשר יביאו לה׳ לך יהיה, בא הכתוב ולימד על הביכורים שיהו נתונים לכהן: כל טהור בביתך יאכלנו למה נאמר והלא כבר נאמר כל טהור בביתך יאכל אותו ומה ת״ל כל טהור בביתך יאכלנו להביא את בת ישראל המאורסת לכהן שתהא אוכלת בתרומה או אינו מדבר אלא בנשואה כשהוא אומר כל טהור בביתך יאכל אותו הרי נשואה אמורה הא מה ת״ל כל טהור בביתך יאכלנו להביא את בת ישראל המאורסת לכהן שתהא אוכלת בתרומה משמע

מביא את הארוסה ומביא את תושב ושכיר ומה אני מקיים מקרא תושב ושכיר לא יאכל בו (שמות יב) תושב [ושכיר] שאינו ברשותך אבל [תושב ושכיר] שהוא ברשותך יאכל בו [או משמע מוציא את תושב ושכיר ומביא את ארוסה] ומה אני מקיים כל טהור בביתך יאכל אותו חוץ מתושב ושכיר או אף תושב ושכיר ת"ל עוד במקום אחר תושב כהן ושכיר לא יאכל קודש (ויקרא כב) בין ברשותך בין שאינו ברשותך וכבר שלח יוחנן בן בג בג אצל ר' יהודה בנציבים אמר לו שמעתי עליך שהייתה אומר על בת ישראל המאורסת לכהן שהיא אוכלת בתרומה שלח לו ואתה [אין אתה אומר כך] מוחזקני בך שאתה בקי בחדרי תורה ולידון בק"ו אי אתה יודע ומה שפחה כנענית שאין ביאתה קונה אותה לאכול בתרומה כסף קונה אותה לאכול בתרומה בת ישראל שביאתה קונה אותה לאכול בתרומה אינו דין שיהא כסף קונה אותה לאכול בתרומה אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים אין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה עד שתיכנס לחופה ונכנסה לחופה אף על פי שלא נבעלה אוכלת בתרומה ואם מתה בעלה יורשה:

ג "כל חרם בישראל לך יהיה" -- אין לי אלא חרמי ישראל; חרמי גוים נשים ועבדים מנין? ת"ל "כל חרם בישראל" ר' יוסי הגלילי אומר סתם חרמים לכהנים שנאמר (ויקרא, כז) "כשדה החרם לכהן לו תהיה אחוזתו" או אפילו פירש לבדק הבית? ת"ל (שם,) "אך כל חרם" – 'אך' חלק. ר' יהודה בן בתירה אומר סתם חרמים לבדק הבית שנאמר (שם,) "כל חרם קודש קדשים הוא לה'". או אפילו פירש לכהנים? ת"ל "כשדה החרם לכהן": רבי יהודה בן בבא אומר סתם חרמים לכהנים שנאמר "כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו". או אפילו פירש לשם? ת"ל "כל חרם קודש קדשים הוא לה'". ר' שמעון אומר סתם חרמים לשמים שנאמר "קודש קדשים הוא לה'". או אפילו פירש לכהן? ת"ל "כל חרם בישראל לך יהיה":

פיסקא קיח

א כל פטר רחם לכל בשר. שומע אני אף חיה במשמע ת"ל אשר יקריבו לה' להוציא את החיה. במשמע מוציא את החיה ומוציא את בעל מום תלמוד לומר באדם ובבהמה להביא את בעל מום: באדם ובבהמה. בכורות ד את שיש לך בו באדם יש לך בו בבהמה יצאו לוים שאין לך בהם באדם לא יהיה לך בהם בבהמה. מקיש בכור אדם לבכור בהמה מה בכור בהמה נפל פטור מן הבכורה שם מט אף בכורי אדם נפל פטור מן הבכורה. מה בכור אדם נותנו לכהן בכל מקום שירצ' אף בכורי בהמה נותנם לכהן בכל מקום שירצה. לפי שהוא אומר (דברים יב) והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם שומע אני אף ברחוק מקום יהיה חובה עליו לטפל בו ולהביאו בבית הבחירה תלמוד לומר באדם ובבהמה מה בכור אדם רשאי ליתנו לכהן בכל מקום שירצה אף בכור בהמה רשאי ליתנו בכל מקום שירצה ומה בכור אדם מטפל בו ל' יום שם כו אף בכור בהמה מטפל בו ל' יום: אך פדה תפדה. זהו שנשאלה בכרם ביבנה לפני חכמים בכור שמת מהו שיהיו הבעלים חייבים לפדותו ולהאכילו לכלבים. דרש ר' טרפון אך פדה תפדה אותו אותו אתה פודה אי אתה פודה את החיה ואת המתה. פודה את הטמאה ואי אתה פודה את הטהורה. אך פדה תפדה שם השומע אני אף שאר בהמה במשמע ת"ל (שמות יג) ופטר חמור תפדה בשה חמור אתה פודה ואי אתה פודה בכור כל שאר בהמה טמאה ופטר חמור תפדה בשה ושאר כל בהמה טמאה בכסות וכלים ת"ל עוד במקום אחר שם לד ופטר חמור תפדה בשה בשה אתה פודה אבל אי אתה פודה בכסות וכלים אם כן מה ת"ל אך פדה תפדה אם אינו ענין שפודים בהמה טמאה תניהו ענין שמקדישים בהמה טמאה לבדק הבית וחוזרי' ופודים אותו מהקדש בדק הבית. בכורות יג תפדה. מיד. אתה אומר תפדה מיד או אינו אלא לאחר זמן תלמוד לומר ופדויו מבן חדש תפדה. הקודש נפדה בחמש סלעים ונפדה לאחר זמן הא מה תלמוד לומר תפדה תפדה מיד. ופדויו מבן חודש תפדה כלל כסף חמשת שקלים פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט וכל בכור אדם בבניך תפדה חזר וכלל או כלל בכלל ראשון אמרת לאו אלא כלל ופרט וכלל אין אתה דן אלא כעין הפרט לומר לך מה הפרט מפורש נכסין המטלטלין שאין להם אחריות אף הכלל אין לי אלא נכסים המטלטלין שאין להם אחריות מכאן אמרו בכל פודים בכור אדם חוץ מעבדים ומשטרות ומקרקעות. רבי אומר בכל פודים בכור אדם: עשרים גרה הוא למה נאמר לפי שהוא אומר ופדויו אין לי אלא כסף שוה כסף מנין ת"ל עשרים גרה הוא: ופדויו מבן חודש תפדה כלל כסף חמשת שקלים פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט וכל בכור אדם בבניך תפדה חזר וכלל או כלל בכלל ראשון אמרת לאו אלא כלל ופרט וכלל אין אתה דן אלא כעין הפרט לומר לך מה הפרט מפורש נכסין המטלטלין שאין להם אחריות אף הכלל אין לי אלא נכסים המטלטלין שאין להם אחריות מכאן אמרו בכל פודים בכור אדם חוץ מעבדים ומשטרות ומקרקעות. רבי אומר בכל פודים בכור אדם: עשרים גרה הוא למה נאמר לפי שהוא אומר ופדויו אין לי אלא כסף שוה כסף מנין ת"ל עשרים גרה הוא: אך בכור שור. שור – שור גמור. כסף – כסף גמור. עז – עז גמור. להוציא את הכלאים: לא תפדה. יכול אם פדאו יהיה פדוי? תלמוד לומר קודש הם. רבי יאשיה אומר: קודש הם למה נאמר? – להביא את המעשר ואת הפסח, שיטעון שפיכה אחת, שלא שמענו להם בכל התורה. ר' יצחק אומר: אינו צריך, שהרי כבר נאמר (דברים יב) ודם זבחיך ישפך, להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו שפיכה אחת. ומה ת"ל קודש הם? – להביא את המעשר, שיטעון הקטר חלבים, שלא שמענו בכל התורה כולה. אבא חנין אומר משום ר' אליעזר: למה נאמר? לפי שהיה בדין: ומה שאר קדשים שלא שוו מתן דמם – שוו הקטר חלבם; מעשר ופסח, ששוו מתן דמם – אינו דין שישוו הקטר חלבם?! הא מה תלמוד לומר

"קודש הם"? – לענין שאמרנו: ואת דמם תזרוק על המזבח. מתנה אחת. אתה אומר מתנה אחת, או שתי מתנות של ארבע? אמרת ק"ו: ומה אם במקום שרבה בחלבים מיעט בדמים, כאן שמיעט בחלבים, אינו דין שמיעט בדמים? או חלוף: ומה במקום שמיעט בחלבים ריבה בדמים, כאן שרבה בחלבים, אינו דין שירבה בדמים? ת"ל (ויקרא א) וזרקו הכהנים – שתי מתנות שהן ארבע: ואת חלבם תקטיר. חלב תותב קרום ונקלף הכתוב מדבר: אשה. אף על פי שאתה נותן לאשים, אינו נרצה עד שישרף באש: ריח ניחח לה'. נחת רוח לפני המקום שאמרתי ונעשה רצוני: ובשרם יהיה לך כחזה התנופה. בא הכתוב והקיש את הבכור לחזה ושוק של שלמים: מה שוק שלמים וחזה נאכלים לשני ימים ולילה אחד – אף הבכור יהיה נאכל לשני ימים ולילה אחד. אמרו לו תלמידיו: רבינו, למדנו! אמר להם: בכור קדשים קלים ושלמים קדשים קלים. מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף הבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד. היה רבי יוסי הגלילי אומר: כשבא תחילה לשמש את חכמים אמר לו: רבי חטאת מתנה לכהן ובכור מתנה לכהן. מה חטאת נאכלת ליום ולילה אף בכור נאכל ליום ולילה. אמר לו: בני, אלמוד דבר מדבר, ואדון דבר מדבר. אלמוד דבר שהוא קדשים קלים מדבר שהוא קדשים, ואל אלמוד דבר שהוא קדשים קלים מדבר שהוא קדשי קדשים. אמר לו: רבי אלמוד דבר מדבר, ואדון דבר מדבר. אלמוד דבר שמתנה לכהן מדבר שמתנה לכהן, ואל אלמוד דבר שמתנה לכהן מדבר שאין מתנה לכהן, שמתנה לכל אדם. שתק רבי טרפון וקפץ ר' עקיבא: אמר לו: בני, כך אני דורש: ובשרם יהיה לך כחזה התנופה. בא הכתוב והקיש בכור לחזה ושוק של שלמים: מה חזה ושוק של שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף בכור נאכל לשני ימים ולילה אחד. אמר לו: אתה מקישו לחזה ושוק של שלמים, ואני מקישו לחזה ושוק של תודה: כשם שאלו נאכלים ליום ולילה כך הבכור נאכל ליום ולילה! אמר לו: בני כך אני דורש: ובשרם יהיה לך כחזה התנופה – אין צריך לומר יהיה, אלא ריבה בו הכתוב הוייה אחת, שיהיה נאכל לשני ימים ולילה אחד. אמר ר' שמעון: וכי תודה מאין למדה? לא משלמים? ודבר הלמד ממקום אחד אתה בא ללמד הימנו? למד מן הלמד? הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון: ובשרם יהיה לך, בא הכתוב והקיש את הבכור לחזה ושוק של שלמים: מה חזה ושוק של שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, אף הבכור לשני ימים ולילה אחד. ד"א: אין ת"ל לך יהיה אלא להביא את הבכור בעל מום שמתנה לכהן שלא שמענו לו בכל התורה כולה. ר' אלעזר אומר לשני ימים ולילה אחד. אתה אומר לשני ימים ולילה אחד, או אינו אלא ליום ולילה? ת"ל (דברים טו) לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה, מלמד שנאכלים לשני ימים ולילה אחד. כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני ישראל. יש פרשיות שכולל בתחלה ופורט בסוף, פורט בתחלה ופורט בסוף, וזו – כוללה בתחלה וכוללה בסוף ופורט באמצעו: נתתי לך ולבניך ולבנותיך לחק עולם. עד שינהוג הדבר לדורות: ברית מלח עולם היא לפני ה'. כרת הכתוב ברית עם אהרן. לך ולזרעך אתך. אהרן בדבר הברית ולא עוד אלא שמביא את אחרים:

פיסקא קיט

א ויאמר ה' אל אהרן בארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל. למה נאמר? לפי שהוא אומר (במדבר כו) לאלה תחלק הארץ – הכל במשמע: כהנים לוים וישראלים וגרים ונשים ועבדים וטומטום ואנדרוגינוס במשמע. ויאמר ה' אל אהרן בארצם לא תנחל – יצאו כהנים: ובתוך ישראל לא ינחלו נחלה – יצאו לוים. לשמות מטות אבותם ינחלו – יצאו גרים ועבדים. ואיש לפי פקודיו – יצאו טומטום ואנדרוגינוס: ויאמר ה' אל אהרן בארצם לא תנחל – בשעת חילוק הארץ. וחלק לא יהיה לך בתוכם – בביזה: אני חלקך ונחלתך – על שולחני אתה אוכל ועל שולחני אתה שותה. משל למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שנתן לבניו מתנות, ולבנו אחד לא נתן שום מתנה. אמר לו: בני אע"פ שלא נתתי לך מתנה – על שולחני אתה אוכל ועל שולחני אתה שותה. וכן הוא אומר (ויקרא ו) חלקם נתתי לך מאשי, (דברים יח) אשי ה' ונחלתו יאכלו: אני חלקך ונחלתך – כ"ד מתנות כהונה נתנו להם לכהנים: י"ב במקדש וי"ב בגבולים. ומה אלו י"ב במקדש? חטאת ואשם וזבחי שלמי צבור ועור העולה ומותר לוג שמן של מצורע ומותר העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות ותרומת תודה ותרומת חזה ושוק וזרוע ואיל נזיר:

ב ומה אלו י"ב שבגבולים? תרומה ותרומת מעשר וחלה וביכורים וראשית הגז והמתנות בכור אדם ובכור בהמה טהורה ופטר חמור והחרמים ושדה אחוזה וגזל הגר. כל אלו כ"ד מתנות כהונה נתנו לכהנים, חוץ מדבר שיש לו זיקת תרומה. שמחה גדולה היתה לו לאהרן ביום שנכרתה לו ברית במתנות. ר' ישמעאל אומר, משל הדיוט אומר: לטובתי נשברה רגל פרתי. לטובתו של אהרן בא קרח וערער על הכהונה כנגדו. משל למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שהיה לו בן בית, ונתן לו שדה אחת במתנה, ולא כתב ולא חתם ולא העלה בערכים כתיבה – כך פרשה זו נאמרה סמוך לקרח: זכרון לבני ישראל. הא למדנו שהיה קרח מן הבלועים ומן השרופים. ר' אלעזר הקפר אומר: מנין אתה אומר, שהראה הקב"ה ליעקב אבינו בית המקדש בנוי וקרבנות מוקרבים וכהנים משרתים, ושכינה מסתלקת? שנאמר: (בראשית כח) ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. אין חלום אלא שיש לו פתרון: ויחלום והנה סולם מוצב ארצה – זה בית המקדש. וראשו מגיע השמימה – אלו הקרבנות קרבים שריחם עולה לשמים. והנה מלאכי אלהים – אלו כהנים המשרתים שעולים ויורדים בכבש. והנה ה' נצב עליו (עמוס ט) – ראיתי את ה' נצב על

המזבח. חביבים ישראל, כשהם מכנן – אין מכנן אלא בכהנים, שנאמר (ישעיה סא) ואתם כהני ה׳ תקראו משרתי אלהינו יאמר לכם חיל גוים תאכלו ובכבודם תתימרו. וכשהוא מכנן – אין מכנן אלא במלאכי השרת, שנאמר (מלאכי ב) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה׳ צבאות הוא, בזמן שהתורה יוצאה מפיו – הרי הוא כמלאכי השרת, ואם לאו – הרי הם כחיה וכבהמה שאינה מכרת את קונה. חביבה תורה, כששאל דוד מלך ישראל לא שאל אלא תורה, שנאמר (תהילים קי״ט:ס״ח) טוב אתה ומטיב למדני חקיך. טובך עדיף עלי ועל כל באי העולם יעדיף טובך עלי, ולמדני חקיך. ואומר (תהילים קי״ט:קי״ז) סעדני ואושעה, שלא אהיה לומר תורה וסורח, שלא אהיה לומד ויצר הרע אינו מניח לי לשנות, או שמא אטמא את הטהור ואטהר את הטמא, ונמצאתי בוש לעולם הבא; או שמא ישאלוני מגויי הארץ וממשפחות הארץ ואיני יודע להשיבם, ונמצאתי בוש בעיניהם. וכן הוא אומר (תהילים קי״ט:מ״ו) ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש, ואומר (תהילים קי״ט:נ״ד) זמירות היו לי חקיך בבית מגורי. שומע אני בשלום? – ת״ל במערות ובמצדות (תהילים נ״ז:א׳) בברחו מפני שאול במערה. וכן הוא אומר (תהילים קי״ט:ק״ט) ונפשי בכפי תמיד:

ג אבל משלמד דוד תורה ונתרגל, מהו אומר? (תהילים קי״ט:ע״ב) טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף. שזהב וכסף מוציאים את האדם מן העולם הזה ומן העולם הבא, אבל תורה מביאה את האדם לחיי העולם הבא. וכן הוא אומר (תהלים קלט) ולי מה יקרו רעיך אל מה עצמו ראשיהם:

ד שמואל ב ז זאת תורת האדם. נמצאת אומר: שלושה כתרים הם: כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות. כתר כהונה – זכה אהרן ונטלו. כתר מלכות – זכה דוד ונטלו. הרי כתר תורה מונח, כדי שלא יתן פתחון פה לבאי העולם לומר ״אלו היה כתר מלכות וכתר כהונה מונחים – הייתי זוכה בהן ונוטלן״, הרי כתר תורה מונח לכל באי העולם, שכל שזוכה בו – מעלה אני עליו כאלו שלשתם מונחים וזוכה בכולם; וכל מי שאין זוכה בו – מעלה אני עליו כאלו שלשתם מונחים ולא זכה באחת מהם. וא״ת: מי גדול משניהם? – היה ר׳ שמעון בן אלעזר אומר: גדול הממליך או המלך? – הממליך. העושה שרים או העושה שררה? – הוי אומר העושה שררה. כל עצמו של שני כתרים, אין באים אלא מכחה של תורה! וכן הוא אומר (משלי ח) ״בי מלכים ימלכו ובי שרים ישורו״:

ה גדולה ברית שנכרתה לו לאהרן מברית שנכרתה לדוד: אהרן זכה לבנים – צדיקים ורשעים. ודוד זכה לצדיקים, ולא לרשעים, וכן הוא אומר ״אם ישמרו בניך את בריתי״ וגו׳ ואומר (קהלת י״ב:י״ג) ״סוף דבר הכל נשמע, את האלהים ירא ואת מצותיו שמור, כי זה כל האדם״: ולבני לוי. מגיד הכתוב שכשם שהברית כרותה לכהונה – כך ברית כרותה ללוים. כל מצות כהונה נאמרה בשמחה מהר סיני, וזו בתחילה נאמר לו, דברי רבי נחמיה. רבי יונתן אומר: אף זו בשמחה נאמרה, שנאמר ולבני לוי הנה נתתי, אין ״הנה״ אלא שמחה, שנאמר שמות ד וגם הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו. כל מצות כהונה קנאו לשם, ונתנו לכהונה חלף עבודתם, דברי ר׳ יאשיה. ר׳ יונתן אומר: אף זו קנאה השם ונתנה ללוים, שנאמר (ויקרא כז) וכל מעשר הארץ, ואומר ולבני לוי הנה נתתי את מעשר בישראל לנחלה: מה נחלה אין משתנה ממקומה – אף מעשר ראשון אין משתנה ממקומו: חלף עבודתם – הרם עובדיה: אם עבד – יטול, ואם לא עבד – לא יטול: ולא יקרבו עוד בני ישראל – אזהרה: לשאת חטא למות – עונש. ועבד הלוי הוא – למה נאמר? לפי שהוא אומר חלף עבודתם, שומע אני: רצה – יעבוד, לא רצה – לא יעבוד? – ת״ל ״ועבד הלוי הוא״ – בעל כרחו. ועוד למה נאמר? לפי שהוא אומר ״ולבני לוי הנה נתתי״ אין לי אלא שנים שהמעשרות נוהגות בהם. שמטות ויובלות מנין? ת״ל ועבד הלוי הוא. רבי נתן אומר: הרי שלא היה שם לוי, שומע אני יעבוד כהן? והדין נותן: ומה אם במקום שלא כשרו לוים כשרו כהנים, כאן שכשרו לוי אינו דין שיכשרו כהנים? – ת״ל ועבד הלוי. אמרת: ישראל לא ישאו עון לוים, אבל כהנים ישאו עון לוים? – ת״ל והם ישאו את עונם: חקת עולם לדורותיכם. שינהוג הדבר לדורות: ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה. למה נאמר? לפי שהוא אומר (במדבר כ״ו:נ״ג) לאלה תחלק הארץ, שומע אני אף הלוים במשמע? – תלמוד לומר ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה: מאת מעשר בני ישראל אשר ירימו תרומה לה׳. קראו המקום תרומה עד שיוצא ממנו תרומת מעשר. ד״א בא הכתוב ללמדך, שאם רצה לעשותו תרומה על מקום אחר – רשאי. מכאן אתה דן לתרומה: מה אם מעשר הקל, והרי הוא נוהג בכל – תרומה חמורה, דין הוא שתהא נוהגת בכל! ד״א ומה אם מעשר, שאינו נוהג בראשית הגז – הרי הוא נוהג בכל, תרומה, חמורה, דין הוא שתהא נוהגת בכל! איסי בן מנחם אומר: אם מעשר, שאינו בא אלא מכח תלמוד ומכח יראה – הרי הוא נוהג בכל; תרומה, חמורה, דין הוא שתהא נוהגת בכל! נתתי ללוים לנחלה. למה נאמר? לפי שהוא אומר ולבני לוי הנה נתתי, אין לי אלא בפני הבית. שלא בפני הבית מנין? ת״ל ״לנחלה״. מה נחלה נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית – אף מעשר ראשון נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית: על כן אמרתי להם. למה נאמר? לפי שהוא אומר ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה, מה ת״ל על כן אמרתי? שיכול אין לי אלא בשעת חלוק הארץ, אבל משיחלקו שומע אני יקצה לו כל שבט ושבט בפני עצמו? ת״ל על כן אמרתי. ד״א על כן אמרתי. למה נאמר? לפי שנאמר (דברים ז) ונשל גוים רבים מפניך, אבל קני וקנזי וקדמוני לא שמענו – ת״ל ״על כן״. על כן – להזהיר ב״ד על כך:

פיסקא קכ

א ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם. למה נאמר? לפי שהוא אומר "ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר" – בפירות הכתוב מדבר. אתה אומר בפירות, או אינו אלא באחד מעשרה בארץ? ת"ל ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם, מגיד שבפירות הכתוב מדבר, לפי שלא ניתן להם חלק בארץ – ניתן להם אחד מעשר בפירות: והרמותם ממנו. ממין על מינו, ולא ממין על שאינו מינו. והרמותם ממנו. מופנה, להקיש ולדון ממנו גזירה שוה: והרמותם ממנו. שלא יתרום מן המחובר על התלוש, ולא מן התלוש על המחובר, ולא מן החדש על הישן, ולא מן הישן על החדש. והרמותם ממנו – שלא יתרום מפירות הארץ על פירות חו"ל, ולא מפירות חו"ל על פירות הארץ. ת"ל (ויקרא כז) וכל מעשר הארץ, שלא יתרום מפירות הארץ על פירות חו"ל, ולא מפירות חו"ל על פירות הארץ: והרמותם ממנו תרומת ה'. וכי מה למדנו לתרומת מעשר? – מעתה אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד: מה תרומת מעשר חובה – אף מעשר ראשון חובה:

פיסקא קכא

א ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב. ר' ישמעאל אומר: אימתי נחשבת לכם תרומה? כשהפרשתם אותה כראוי. לא הפרשתם אותה כראוי – לא נחשב לכם תרומה. אבא אלעזר בן גמליאל אומר: בא הכתוב ללמדך, שכשם שהתרומה עולה במדה – כך עולה באומד ובמחשבה: כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב. למה נאמר? לפי שהוא אומר "והרמותם ממנו", שומע אני יתרום שבלים של חטים וענבים מן היין וזיתים מן השמן? תלמוד לומר "כדגן מן הגורן" – מן הגמור. מכאן אמרו: התבואה – משתמרת, והיין – משתקפה, והשמן – משירד לעוקה. כן תרימו גם אתם תרומת ה'. למה נאמר? לפי שהוא אומר "ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם", ישראל נותנים תרומה ללוים, אבל כהנים אין נותנים מעשר ללוים. הואיל ואין נותנים מעשר ללוים, שומע אני יהיו אוכלים אותו בטיבולו? ת"ל "כן תרימו גם אתם תרומת ה'". ר' ישמעאל אומר: אין צריך: מה חלה, שאינה נוהגת בכל הפירות, נוהגת בפירות כהנים – מעשר, שנוהגת בכל הפירות, אינו דין שינהוג בכל הפירות כהנים? ומה ת"ל כן תרימו גם אתם... מכל מעשרותיכם? – בא הכתוב ולימד על מעשר, שהוא נוהג בכל. איסי בן עקביא אומר: אם מעשר הקל, הרי הוא נוהג בכל – תרומה חמורה, דין הוא שתהא נוהגת בכל! ד"א אם מעשר, שאינו נוהג בראשית הגז, הרי הוא נוהג בכל – תרומה, חמורה, אינו דין שתהא נוהגת בכל? איסי בן מנחם אומר: אם מעשר, שאינו בא אלא מכח יראה ומכח תלמוד, הרי הוא נוהג בכל – תרומה, חמורה, דין הוא שתהא נוהגת בכל: ונתתם ממנו תרומת ה' לאהרן הכהן – מה אהרן חבר, אף כהנים חברים. מכאן אמרו: אין נותנים מתנות אלא לחבר: מכל מתנותיכם תרימו את תרומת ה' מכל חלבו את מקדשו ממנו – בתרומה גדולה הכתוב מדבר. או אינו מדבר אלא בתרומת מעשר? כשהוא אומר "מכל מעשרותיכם" הרי תרומת מעשר אמור. הא מה ת"ל "תרימו את תרומת ה'"? בתרומה גדולה הכתוב מדבר, דברי ר' יאשיה. רבי יונתן אומר: לפי שהוא אומר (דברים יח) ראשית דגנך תירושך ויצהרך – חובה. אתה אומר חובה, או אינו אלא רשות? ת"ל "תרימו את כל תרומת ה'" – חובה, ולא רשות: מכל חלבו את מקדשו ממנו. שאם נפל לתוכו הרי הוא מקדשו. מכאן אמרו תרומה עולה באחד ומאה. אין לי אלא תרומה טהורה. טמאה מנין? אמרת ק"ו הוא: אם יעלה היתר את האיסור ק"ו את האיסור להיתר! ר' אומר: אין צריך, ק"ו הוא: אם עלה איסור מן המותר להיתר – ק"ו מן המותר למותר להיתר. אין לי אלא תרומה שהיא עולה. ערלה וכלאי הכרם מנין? נאמר כאן מלאה ונאמר להלן (דברים כב) "מלאה". מה להלן, שהיא עולה – אף כאן שהיא עולה. אי, מה להלן במאה ואחד, אף כאן במאה ואחד? אמרת: מקום שכפל את האיסור – כפל את העלאה, מקום שלא כפל את האיסור – לא כפל העלאה. מכאן אמרו: תרומה עולה באחד ומאה, ערלה וכלאי הכרם באחד ומאתים.

פיסקא קכב

א אמרת אליהם בהרימכם את חלבו ממנו ונחשב ללוים כתבואת גורן וכתבואת יקב – הרי זה אזהרה לב"ד, שלא יהיו תורמים אותו אלא מן המחובר: ונחשב ללוים. למה נאמר? לפי שהוא אומר "והרמותם ממנו תרומת ה'", שומע אני: הואיל וקראו הכתוב "תרומה", תהא בקדושה עולמית? – ת"ל ונחשב ללוים: מה תרומת גורן מפריש תרומה, ושאר חולין – אף מעשר ראשון, מפריש תרומה, ושאר חולין. ואכלתם אותו בכל מקום – אפילו בקבר. שהיה בדין: הואיל ותרומה קרויה תרומה, ומעשר ראשון קרוי תרומה – אם למדתי לתרומה, שאין נאכלת אלא במקום אחד טהור – אף מעשר ראשון לא יהיה נאכל אלא במקום טהור! – ת"ל ואכלתם אותו בכל מקום – אף בקבר: אתם וביתכם. להביא את בת ישראל המאורסת ללוי, שנותנת רשות: כי שכר הוא לכם. אם עבד – יטול אם לא עבד – לא יטול. מכאן אמרו: בן לוי שקיבל עליו כל עבודת לויה חוץ מדבר אחד – אין לו חלק בלויה. ולא

תשאו עליו חטא. מנין אתה אומר, שאם הפרשת אותו שלא מן המחובר – שאתם בנשיאות עון? תלמוד לומר "ולא תשאו עליו חטא". אין לי אלא בן לוי, ישראל שנטל רשות מלוי מנין? ת"ל "ולא תשאו עליו חטא": בהרימכם את חלבו. למה נאמר? לפי שהוא אומר והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר, אין לי אלא תרומה טהורה. תרומה טמאה מנין? ת"ל בהרימכם את חלבו ממנו. [ואת קדשי בני ישראל לא תהללו] הרי זו אזהרה לכהנים וללוים, דברי ר' יונתן. ר' יאשיה אומר: ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו:

פיסקא קכג

א וידבר ה' אל משה ואהרן זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול. יש פרשיות שכולל בתחלה ופורט בסוף, ופורט בתחלה וכולל בסוף, וזו כללה בתחלה וכללה בסוף. שמות יט ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל פרט אלה הדברים כלל. שמות יב זאת חקת הפסח כלל. כל בן נכר לא יאכל בו פרט. זאת חקת התורה כלל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה פרט. כלל ופרט – אין בכלל אלא מה שבפרט: זאת חקת התורה. ר' אליעזר אומר נאמר כאן חקה ונאמר להלן (ויקרא טז) חקה. מה חקה האמורה להלן בבגדי לבן הכתוב מדבר, אף חקה האמורה כאן בבגדי לבן הכתוב מדבר. שאלו תלמידיו את רבן יוחנן בן זכאי: באיזו כלים פרה נעשית? אמר להם בבגדי זהב. אמרו לו והלא למדתנו רבינו בבגדי לבן! אמר להם אם מה שראו עיני ומה ששרתו ידי שכחתי כך, ק"ו למה שלמדתי! וכל כך למה? כדי לחדד את התלמידים. וי"א הלל הזקן היה, אלא שלא היה יכול לומר מה ששרתו ידי: ויקחו. מתרומת הלשכה: אליך. שתהא גזבר לדבר, וכשם שהיה משה גזבר לדבר כך היה אהרן גזבר לדבר. כיוצא בו אתה אומר בשמן המשחה: פרה אדומה. ר' אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתים, וחכמים אומרים עגלה בת שתים ופרה בת ג' ובת ד'. ר' מאיר אומר אף בת חמש כשרה. זקנה כשרה, אלא שלא ממתינים לה שמא תשחיר שלא תיפסל: פרה. שומע אני שחורה או לבנה – תלמוד לומר תמימה. תמימה באדמות או תמימה במומים? כשהוא אומר אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול – הרי מומים אמורים; הא מה תלמוד לומר תמימה – שתהא תמימה באדמות. אשר אין בה מום – למה נאמר? הא עד שלא נאמר יש לי בדין: מה מוקדשים, שאין מלאכה פוסלת בהם – מום פוסל בהם; פרה, שמלאכה פוסלת בה – אינו דין שיהא מום פוסל בה?! לא: אם אמרת במוקדשים, שעשיתן בטהרה – לפיכך מום פוסל בהם; תאמר בפרה, שעשיתה בטומאה – לפיכך לא יהיה מום פוסל בה! הרי פסח יוכיח, שעשיתו בטומאה ומום פוסל בו, והוא יוכיח לפרה: אע"פ שעשיתו בטומאה – שיהא מום פוסל בה! לא: אמרת בפסח שיש לו זמן קבוע, לפיכך מום פוסל בו; תאמר בפרה שאין לה זמן קבוע, לפיכך לא יהיה מום פוסל בה! ת"ל אשר אין בה מום. איסי בן עקביא אומר: אשר אין בה מום למה נאמר? הא עד שלא יאמר יש לי בדין: ומה מוקדשים, שאין נפסלים בשחור ולבן, מום פוסל בהם – פרה, שנפסלת בשחור ולבן, אינו דין שיהא מום פוסל בה? אם זכיתי מן הדין, מה ת"ל אשר אין בה מום? שהיה בדין לעגלה ערופה שתפסל במומים: ומה מוקדשים, שאין מלאכה פוסלת בהם, מום פוסל בהם – עגלה ערופה, שמלאכה פוסלת בה, אינו דין שיהיה מום פוסל בה? תלמוד לומר "אשר אין בה מום". בה אין מום, הא אם יש מום בעגלה הרי זו כשרה. ור' יהודה בן בתירה אומר: ומה חטאת העוף, שמקריביה טהורים – אין מום פוסל בה; פרה, שמקריביה טמאים, אינו דין שיהיה מום פוסל בה? תלמוד לומר "אשר אין בה מום". בה אין מום, הא אם יש בעובדיה הרי זו כשרה. אמר ר' יאשיה: נאמתי לפני ר' יהודה בן בתירה: כיצד המום בעובדיה? והראני בין שתי אצבעותיו יוצא, ולו ב' זנבות: אשר לא עלה עליה עול. בעול שלא לעובדה הכתוב מדבר. ואם תאמר בעול של עובדה – אמרת ק"ו הוא: ומה עגלה, שאין המום פוסל בה, עול פסל בה – פרה, שהמום פוסל בה, אינו דין שיהא העול פוסל בה?! הרי מוקדשים יוכיחו, שהמום פוסל בהם, ואין עול פוסל בהם; והן יוכיחו לפרה, שאף על פי שהמום פוסל בה – לא יהיה עול פוסל בה! לא: אם אמרת במוקדשים, שאין נפסלים בשחור ובלבן – לפיכך אין העול פוסל בהם; תאמר בפרה, שנפסלת בשחור ובלבן – לפיכך יהיה עול פוסל בה! ת"ל אשר לא עלה עליה עול, בעול שאינו של עבודה הכתוב מדבר. מנין לעשות שאר עבודה כעול? אמרת ק"ו הוא: ומה עגלה, שאין המום פוסל בה, עשה בה שאר מלאכות כעול; פרה, שהמום פוסל, אינו דין שנעשה שאר מלאכה כעול?! חילוף הן הדברים: ומה פרה, שהמום פוסל בה, לא עשה שאר מלאכה כעול – עגלה, שאין המום פוסל בה, אינו דין שלא נעשה בה שאר מלאכה כעול?! ת"ל (דברים כא) אשר לא עבד בה. דנתי וחלפתי בטל או חלוף זכיתי כבתחלה: ומה עגלה, שאין המום פוסל בה, עשה בה שאר מלאכות כעול; פרה, שהמום פוסל בה, דין הוא שנעשה בה שאר מלאכה כעול!

ב ונתתם אותה אל אלעזר הכהן. בא הכתוב ולימד על הפרה שנעשית בסגן, תדע שכן הוא, שהרי אהרן קיים ואלעזר שורף את הפרה. ונתתם אותה זו נעשית באלעזר, ושאר הפרות נעשות בכהן גדול, דברי ר' מאיר. ר' יוסי ברבי יהודה ור' שמעון ור' אליעזר בן יעקב אומרים: זו נעשית באלעזר, ושאר הפרות – בין בכ"ג ובין בכהן הדיוט: והוציא אותה. ולא שיוציא אחרת עמה. מכאן אמרו שאם לא היתה פרה רוצה לצאת – אין מוציאין עמה שחורה, שלא יאמרו שחורה שחטו ולא אדומה, ושלא יאמרו שתים שחטו. רבי אומר: לא מן השם הוא זה, אלא משנאמר והוציא אותה, לבדה: אל מחוץ

למחנה. להר המשחה: ושחט אותה. בא הכתוב ולימד על הפרה, שתהא מלאכה פוסלת בשחיטתה. ושחט אותה – מגיד שלא נתנבלה בשחיטתה פסולה. ושחט אותה – מכאן אמרו אין עושים שתי פרות כאחת: ושחט אותה לפניו – שיהיה אחד שוחט ואלעזר רואה. ולקח אלעזר הכהן – עוד למה נאמר? והלא כבר נאמר ונתתם אותה אל אלעזר הכהן, ומה ת"ל ולקח אותה אלעזר הכהן? – בכיהונו: מדמ' באצבעו – מצוותה מצות יד ולא מצות כלי. שהיה בדין: הואיל ולוג שמן מכשיר, ודם פרה מכשיר, אם למדתי ללוג שמן, שאין כשר אלא ביד – אף דם פרה לא יהיה כשר אלא ביד! אתה דן מלוג שמן ואני אדון מלוג האשם, משם האשם: אמרת הפרש לוג שמן כשר ומוכשר להכשיר. אם למדתי ללוג שמן, שאין כשר אלא ביד – אף דם פרה לא יהיה כשר אלא ביד! וממקום שבאת: אי מה להלן מכלי ליד – אף כאן מכלי ליד? ת"ל "מדמה באצבעו" – מצוותה מצות יד ולא מצות כלי. אצבעו – ימנית שבידו. אתה אומר ימנית, או כל אצבעות? ת"ל (ויקרא יד טז) וטבל הכהן את אצבעו הימנית. הואיל ונאמרו אצבעות בתורה סתם, ופרט לך הכתוב באחת מהם, שאינה אלא ימנית – אף פורטני כל אצבעות שבתורה, שלא יהו אלא ימנית, המיומנת שבימין, הרגילה שבאצבעו: והזה אל נכח פני אהל מועד – שיהא מתכוון ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם. והזה אל נכח פני אהל מועד – שאם לא הוקם המשכן או אם קיפלה הרוח את היריעה לא היתה פרה נעשית חטאת. והזה אל נכח פני אהל מועד למה נאמר? והלא כבר נאמר מדמה באצבעו, ומה ת"ל מדמה? לפי שהוא אומר שבע פעמים, שומע אני שבע הזיות וטבילה אחת? ת"ל "מדמה שבע פעמים". מגיד שחוזר לדם ז' פעמים: שבע פעמים – שיהו מעכבות זו את זו. שהיה בדין, הואיל ונאמרו הזיות בפנים ונאמרו הזיות בחוץ, אם למדתי לפנימיות שהם מעכבות זו את זו – אף החיצונות יהיו מעכבות זו את זו! לא: אם אמרת בפנימיות שהם מכפרות, לפיכך מעכבות זו את זו; תאמר בחיצונות שאין מכפרות, לפיכך לא יעכבו זו את זו! ת"ל (ויקרא ד יז) שבע פעמים לפני ה', שיהו מעכבות זו את זו:

פיסקא קכד

א ושרף את הפרה לעיניו את עורה ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרוף – בא הכתוב ולימד על הפרה, שתהא מלאכה פוסלת בשריפתה. הא עד שלא יאמר יש לי בדין: אם פוסלת בשחיטתה, לא תפסול בשריפתה?! אם זכיתי מן הדין מה תלמוד לומר "ושרף את הפרה לעיניו" אלא בא הכתוב ולימד על הפרה, שתהא מלאכה פוסלת בה בשעת שחיטתה עד שתיעשה אפר: ושרף את הפרה לעיניו – לא פרים הנשרפים. שהיה בדין: ומה פרה, שאין נעשים בפנים, מלאכה פוסלת בשריפתה; פרים, הנעשים בפנים – אינו דין שתהא מלאכה פוסלת בשריפתם?! לא: אם אמרת בפרה, שהמלאכה פוסל בשחיטתה, לפיכך פוסלת בשריפתה – תאמר בפרים הנשרפים, שאין מלאכה פוסל בשחיטתם, לפיכך לא תפסול בשריפתם! ותפסול בשחיטתם, והדין נותן: ומה פרה, שאין נעשית בפנים, מלאכה פוסלת בשחיטתה; פרים הנשרפים, שנעשים בפנים, אינו דין שתהא מלאכה פוסלת בשחיטתם?! תלמוד לומר ושרף את הפרה... ושחט את הפרה, ולא פרים הנשרפים. ושרף את הפרה לעיניו – שיהיה אחד שורף ואלעזר רואה: את עורה ואת בשרה – מה פרשה במקומו – אף כולם במקומו. מכאן אמרו: הדם כל שהוא לא יחזיר, ואם החזיר פסול. ור' נתן אומר: מקנח ידו בגופה של פרה. ושרף את הפרה – להביא את הפקיעים. מכאן אמרו: הבשר כל שהוא – יחזיר, ואם לא החזיר – פסל. עצם כל שהוא – יחזיר. לא החזיר – לא פסל. בכזית כל שהוא – יחזיר. ואם לא החזיר – פסל. ושרף את הפרה – ריבוי אחר ריבוי, ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: עד שיצת האור ברובו. ור' יהודה אומר: ישרף, שלא ימעיט את העצים. מרבה הוא לה חבילי אזוב וחבילי אזוב יון בשביל לרבות את האפר. ולקח הכהן – נאמרה כאן לקיחה, ונאמרה להלן שמות יב לקיחה. מה לקיחה האמורה להלן – שלשה, אף לקיחה האמורה כאן שלשה: עץ – שומע אני כל עץ במשמע? ת"ל ארז. אי ארז, שומע אני אפי' ענף? ת"ל עץ. הא כיצד? זו בקעת של ארז: אזוב. ולא אזוב יון, ולא אזוב כוחלית, ולא אזוב מדברית, ולא אזוב רומית, ולא אזוב שיש לו שם לווי: ותולעת שני. ששינתו תולעת, ולא ששינתו דבר אחר: והשליך אל תוך שריפת הפרה – שומע אני משתעשה אפר? תלמוד לומר הפרה. אי הפרה, יכול יקרקענה ויתננה לתוכה? תלמוד לומר והשליך אל תוך שריפת הפרה. הא כיצד? משתיבקע. כבס בגדיו הכהן ורחץ את בשרו במים – בא הכתוב ולימד על המשליך את האזוב שמטמא בגדים: ואחר יבוא אל המחנה – מה כאן אסור לבוא אל המחנה, אף להלן אסור לבוא אל המחנה: וטמא הכהן עד הערב – מה להלן עד הערב אף כאן עד הערב. והשורף אותה יכבס בגדיו – בא הכתוב ולימד על השורף את הפרה, שמטמא בגדים. הא עד שלא יאמר יש לי בדין: אם משליך האזוב מטמא את בגדיו, השורף את הפרה לא יטמא את בגדיו? אם זכיתי מן הדין, מה ת"ל והשורף אותה? בא הכתוב ולימד על העוסקים בפרה מתחילה ועד סוף שיהו טעונים תכבוסת בגדים ורחיצת גוף והערב שמש. והשורף אותה יכבס בגדיו – ולא בגדים המנוגעים. שהיה בדין, ומה פרה, שאינה מטמאה במגע – השורפה מטמא בגדים; בגדים המנוגעים, שמטמאים במגע, אינו דין ששורפם מטמא בגדים? ת"ל והשורף אותה יכבס בגדיו, ולא המנוגעים: וכבס בגדיו במים – ולא בשרו במים. במים במים ב' פעמים, מה ת"ל? שהיה בדין: הואיל ואדם טעון טבילה, וכלים טעונים טבילה; מה אדם טובל כראוי לו – אף כלים טובלים כראוי להם! תלמוד לומר "במים" ב'

פעמים: מקום שאדם טובל – שם ידים וכלים מטבילים כראוי להם. ואסף איש טהור – לפי שמצינו שכל מעשה פרה בכהן, שומע אני אף אסיפת האפר תהיה בכהן? ת"ל ואסף איש טהור, מגיד שאסיפת האפר כשרה בכל אדם. ואסף איש טהור – להוציא את הקטן. משמע: מוציא את הקטן ומוציא את האשה? ת"ל טהור, להביא את האשה, דברי רבי ישמעאל. ר' עקיבא אומר: ואסף איש טהור – להוציא את האשה, ומביא את הקטן? ת"ל והניח מחוץ למחנה, לא אמרתי אלא במי שיש בו דעת להניח: טהור – שר' ישמעאל אומר: טהור למה נאמר? עד שלא יאמר יש לי בדין: אם המזה טהור, האוסף לא יהיה טהור? הא מה תלמוד לומר טהור – טהור מכל טומאה, ואיזהו זה טבול יום. רבי נתן אומר: נאמר כאן טהור, ונאמר להלן טהור. מה טהור האמור להלן – טמא לתרומה וטהור לחטאת, אף טהור האמור כאן – טמא לתרומה וטהור לחטאת: את אפר הפרה – ולא האודים. מכאן אמרו חולקים אותו לג' חלקים: אחד נותן בחיל, ואחד נותן בהר המשחה, ואחד מתחלק לכל המשמרות: אל מחוץ למחנה – חוץ להר המשחה: אל מקום טהור – שיהיה מקומו טהור. מכאן היה רבי אלעזר אומר: דלי של מי חטאת שמוקף צמיד פתיל ונתון באהל המת – טמא, שנאמר אל מקום טהור – ואין זה מקום טהור: והיתה לעדת בני ישראל למשמרת – למה נאמר? שיכול אין לי אלא שמלאכה פוסלת בפרה, במים מנין? תלמוד לומר והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה. או אפילו קידשו? ת"ל למי נדה. והיתה לעדת בני ישראל – מכאן אמרו פרה ששתת מי חטאת – בשרה טמא מעת לעת. רבי יהודה אומר: בטלו במעיה, וכבר הלכה זו נשאלה לפני ל"ט זקנים בכרם ביבנה, וטיהרו את בשרה. והיתה לעדת בני ישראל – זה אחד מן הדברים שהיה ר' יוסי הגלילי דן לפני ר' עקיבא, וחילקו לפני רבי עקיבא, ואחרים מצאו לו תשובה. אמר לו: מה אני לחזור? אמר לו לכל אדם אחזור ולא לך, שאתה יוסי הגלילי. אמר לו הרי הוא אומר והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה – כשהם שמורים הרי הם מי נדה. אמר ר' טרפון: (דניאל ח) ראיתי האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה וכל חיות לא יעמדו לפניו ואין מציל מידו, ועשה כרצונו והגדיל – זה ר' עקיבא. ואני הייתי מבין והנה צפיר העזים בא מן המערב על פני כל הארץ ואין נוגע בארץ. והצפיר קרן חזות בין עיניו ויבוא עד האיל בעל הקרנים אשר ראיתי עומד לפני האובל וירץ אליו בחמת כחו וראיתי מגיע אצל האיל ויתמרמר אליו ויך את האיל וישבר שתי קרניו ולא היה כח באיל לעמוד לפניו וישליכהו ארצה וירמסהו ולא היה מציל לאיל מידו – זה ר' יוסי הגלילי.

ב חטאת היא – מגיד שמועלים בה. חטאת היא – מגיד שאם שינה אחד מכל מעשיה פסולה. חטאת היא – מגיד שם שאם נשחטה שלא לשמה פסולה. חטאת היא – מגיד שנשרפת בלילה כביום. אי חטאת היא, יכול שתהא נפסלת בלילה? – ת"ל והיתה לעדת בני ישראל למשמרת, ימים על ימים ושנים על שנים: וכבס האוסף את אפר הפרה – בא הכתוב ולימד על האוסף את אפר הפרה שמטמא בגדים. הא עד שלא יאמר יש לי בדין: אם המשליך את האזוב מטמא, בגדים האוסף את אפר הפרה לא יטמא בגדים? אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין! לכך נאמר וכבס האוסף את אפר הפרה, ללמדך שאין עונשים מן הדין. ד"א: בא הכתוב ולימד על האוסף את האפר שמטמא בהיסט: והיתה לבני ישראל ולגר הגר – לפי שמצות מעשה בישראל צריך להביא את הגרים. לחקת עולם – שינהוג הדבר לדורות:

פיסקא קכה

א הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים – בא הכתוב ולימד על המת שמטמא במגע. הא עד שלא יאמר יש לי בדין: אם מטמא באהל, לא יטמא במגע? – אלא אם אמרת כן ענשת מן הדין! – לכך נאמר הנוגע במת, ללמדך שאין עונשים מן הדין: לכל נפש אדם – להביא את בן שמונה ימים. משמע מביא את בן שמונה ומביא את דמו? – ת"ל "בנפש אדם", להוציא את דמו, דברי רבי ישמעאל. ר' עקיבא אומר: "נפש אדם" – להביא את דמו: וטמא שבעת ימים. בא הכתוב ולימד על המת שמטמא טומאת שבעה. הוא יתחטא בו – אין תלמוד לומר "בו", אלא בו – באפר שנעשית כתיקונו: ביום השלישי וביום השביעי – בא הכתוב ולימד על המטמא במת, שטעון הזייה ג' וז'. אתה אומר לכך הוא בא, או לא בא אלא אם הזה בג' – יטהר ביום ז', או אם לא הזה בג' – יטהר בז'? – ת"ל "אם לא יתחטא". ועדין אני אומר: מפני מה לא טהור בז'? – מפני שלא הזה בג', אבל אם הזה בג' יטהר בז'? – ת"ל "וחטאו ביום הז'", שינה עליו הכתוב לפסול. ואם לא יתחטא ביום הג' – למה נאמר? לפי שהוא אומר "ואיש אשר יטמא ולא יתחטא", על טומאת מקדש וקדשיו הכתוב ענש כרת. או לא ענש כרת אלא על הזיה? ת"ל "ואם לא יתחטא ביום הג' וביום הז' לא יטהר": עונשו לא יטהר, ואין עונשו כרת! כל הנוגע במת בנפש – זהו שאמרנו להביא את בן ח' ימים: אשר ימות – מגיד הכתוב שאין מטמא עד שעה שימות. מכאן אתה דן לשרץ: מה מת חמור, אינו מטמא עד שעה שימות – שרץ הקל, אינו דין שלא יטמא עד שימות?! או חלוף: מה שרץ הקל, הרי הוא מטמא שם כשהוא מפרפר, מת החמור, אינו דין שיטמא אפילו מפרפר? – ת"ל "כל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות", שאין ת"ל "אשר ימות", ומה ת"ל "אשר ימות"? – מגיד שאין מטמא עד שעה שימות! דנתי וחילפתי, בטל החילוף, זכיתי לדין כבתחילה: מה מת חמור, אין מטמא עד שעה שימות – שרץ הקל, אינו דין שלא יטמא עד שעת שימות?! ולא יתחטא – ר' אומר: לא יתחטא בדמים. אתה אומר לא יתחטא בדמים, או לא יתחטא אלא במים? –

כשהוא אומר "מי נדה לא זורק עליו" הרי מים אמורים, הא מה ת"ל "ולא יתחטא" – לא יתחטא בדמים, להביא את מחוסר כפרה. את משכן ה' טמא – למה נאמר? – לפי שהוא אומר את מקדש ה' טמא, אין לי אלא מקדש, משכן מנין? ת"ל את משכן ה' טמא: ונכרתה – מפני מה ענש להלן (ויקרא טו) מיתה, וכאן כרת? ללמוד שמיתה היא כרת, וכרת היא מיתה: טמא יהיה – לרבות שאר טמאים, דברי רבי יאשיה. ר' יונתן אומר: אינו צריך! שהרי כבר נאמר "והזרתם את בני ישראל מטמאתם ולא ימותו בטומאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם" (ויקרא טו). טמא מת היה בכלל, והוציאו הכתוב מכללו, וענש עליו מיתה וחייב עליו קרבן. אין לי אלא טמא מת, שאר טמאים מנין? אמרת: אם טמא היה בכלל והוציאו הכתוב מכללו וענש עליו מיתה וחייב עליו קרבן – אף שאר הטמאים, דין הוא שנענש עליהם מיתה ונחייב עליהם קרבן! מה ת"ל "טמא"? – לפי שהוא אומר "מי נדה לא זורק עליו". אין לי אלא שלא הזה כל עיקר; הזה ולא שינה מנין? – ת"ל טמא יהיה. הזה ושינה ולא טבל מנין? – ת"ל טומאתו בו. הזה וטבל ולא העריב שמשו מנין? – ת"ל עוד טומאתו בו.

פיסקא קכו

א זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא ז' ימים. בא הכתוב ולימד על המת, טומאה חדשה שמטמא באהל. חוץ לאהל מנין? ת"ל זאת התורה אדם כי ימות, דברי איסי בן עקיבא. ר' ישמעאל אומר: אינו צריך: אם עד שלא נזקק לטומאה הרי הוא מטמא, משנזקק לטומאה – דין הוא שיטמא! מנין לעשות כל המאהילים כאוהל? היה רבי יצחק אומר: מה מצורע הקל, עשה בו כל המאהילים כאהל; מת חמור, אינו דין שנעשה בו כל המאהילים כאהל?! כל הבא אל האהל – זה הבא מקצתו: וכל אשר באהל – זה הבא כולו. הא עד שלא יאמר יש לי בדין: אם הבא מקצתו טמא, הבא כולו לא יהיה טמא? אלא אם כן ענשת מן הדין, לכך נאמר כל הבא אל האהל, ללמדך שאין עונשים מן הדין. ר' אחי בר' יאשיה אמר: כל הבא אל האהל למה נאמר? לפי שהוא אומר וכל אשר באהל, לא יהיה טמא? מה תלמוד לומר כל הבא אל האהל? לעשות קרקעו של בית עד התהום כמוהו: כל הבא אל האהל – דרך פתחו הוא טמא, ואין מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח. מכאן אתה דן לקבר: מה אהל, שהוא מקבל טומאה, אין מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח; קבר, שאין מקבל טומאה אינו דין שלא יטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח?! או חילוף: מה קבר, שאינו מקבל טומאה, אינו דין שיטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח? דנתי וחילפתי בכלל או חילוף, זכיתי לדון כבתחילה: מה אהל שהוא מקבל טומאה, אין מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח; קבר, שאין מקבל טומאה, דין שלא יטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח? ת"ל וכל כלי פתוח. דרך פתוחו הוא מטמא, ואין מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח. דנתי וחילפתי בכלל או חילוף, זכיתי לדון כבתחילה: מה אהל שהוא מקבל טומאה, אין מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח; קבר, שאינו מקבל טומאה – דין הוא שלא יטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח! או לא יטמא טומאת ערב? אמרת ק"ו: אם שלישי במת טמא, השני – דין הוא שהוא טמא: וכל אשר באהל. שומע אני אף הקש והחריות והעצים והאבנים והאדמה במשמע? ת"ל ולקח אזוב וטבל במים איש טהור, ועדיין כלי אבנים כלי גללים וכלי אדמה ונפשות בהמה במשמעו? ת"ל (במדבר לא) וכל בגד וכל עור וכל מעשה עזים וכל כלי עץ הוא, למדנו לארבעה כלים. לכלי מתכות מנין? ת"ל (במדבר לא) אך את הזהב ואת הכסף, הא למדנו לארבעה כלים – לכלי מתכות. לכלי אדמה מנין? ת"ל וכל כלי פתוח, הא למדנו לארבעה כלים ולכלי מתכות ולכלי חרס. ולאדם מנין? ת"ל (במדבר לא) ואתם חנו מחוץ למחנה, או אלו לכלל חטוי, ואלו לכלל טומאה? ת"ל הוא יתחטא בו: את שבא לכלל חטוי בא לכלל טומאה, לא בא לכלל חטוי – לא בא לכלל טומאה: וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו. בכלי חרס הכתוב מדבר. או אינו מדבר אלא בכל הכלים? הרי אתה דן: נאמרו ד' כלים, (ויקרא יא) בשרץ, והוציא כלי אחד להקל ולהחמיר עליו – ונאמר ד' כלים (במדבר לא) במת, והוציא כלי אחד להקל ולהחמיר עליו. מה להלן בכלי חרס הכתוב מדבר – אף כאן בכלי חרס הכתוב מדבר. או אינו מדבר אלא בכל הכלים? ת"ל כל כלי פתוח – כלי שנטמא אין לי טהרה מטומאתו, ואיזה? זה כלי חרס. מה ת"ל פתוח – ואפילו כל שהוא. ר' אליעזר אומר: בכלי חרס הכתוב מדבר, או אינו מדבר אלא בכל הכלים? ת"ל כל כלי פתוח – כלי שמקבל טומאה דרך פתוחו, ואיזהו? זה כלי חרס. מה ת"ל טמא? טמא לעולם. אבא חנין אומר משום ר' אליעזר: כל כלי פתוח, שומע אני אפילו כולו – תלמוד לומר פתוח. על פתוחו אמרתי, ולא על כולו: פתיל – זה העודף. צמיד – זה הדופק. ואף על פי שאין ראיה לדבר – זכר לדבר, שנאמר (במדבר כ"ה:ג') ויצמד ישראל לבעל פעור: וכל כלי... טמא הוא – מכאן אמרו: כלים מצילים צמיד פתיל – באהל המת, אוהלים – בכסוי. וכל כלי פתוח – מכאן אמרו: חבית שכפאה על פיה – ממרחה בטיט מן הצדדים – טמאה, שנאמר צמיד פתיל עליו, ולא צמיד פתיל על גביו. וכל כלי פתוח – אין לי אלא כלי חרס. כלי גללים, כלי אבנים, וכלי אדמה מנין? ודין הוא: ומה כלי חרס, שהם עלולים לקבל טומאה, הרי הם מצילים צמיד פתיל באהל המת; כלי גללים, כלי אבנים, כלי אדמה, שאין עלולים לקבל טומאה, אינו דין שיצילו צמיד פתיל באהל המת? ת"ל וכל כלי פתוח טמא הוא. מה ת"ל טמא הוא? אלא הוא שיציל את עצמו, צמיד פתיל באהל המת – יציל על עצמו במגע השרץ:

פיסקא קכז

א וכל אשר יגע על פני השדה. להביא את העובר במעי אשה – דברי ר׳ ישמעאל; ר׳ עקיבא אומר: להביא את גולל ודופק: בחלל חרב. בא הכתוב ולימד על החרב, שטמאה טומאת שבעה, והנוגע בה טמא טומאת שבעה. הא למדנו לכלים ולאדם. כלים ואדם וכלים מנין? תלמוד לומר (במדבר לא) ״וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם״. הא למדנו לכלים ואדם וכלים: בחלל חרב או במת. אף המת בכלל ״חלל״, והרי הכתוב מוציאו מכללו, לעשות את שפירש הימנו כמוהו – דברי ר׳ יאשיה; ר׳ יונתן אומר: אין המת בכלל ״חלל״, לפי שמצינו שלימד על המת בפני עצמו ועל החלל בפני עצמו! מנין אף הפורש ממנו לעשות כמוהו? אמרת ק״ו: ומה נבילה, קלה, עשה בה הפורש ממנה כמוה – המת, חמור, אינו דין שתעשה הפורש ממנו לעשותו כמוהו? – לא: אם אמרת בנבילה, שנטמאה טומאת ערב מרובה, תאמר במת, שמטמאה טומאת שבעה מועטת? אמרת: וכי היכן ריבה? – והלא במת ריבה, שהמת מטמא טומאת שבעה, ונבילה מטמאה טומאת ערב. מנין שמטמאה בהיסט? אמרת: ק״ו: ומה נבילה, קלה, הרי מטמאה בהיסט – המת, חמור, דין הוא שמטמא בהיסט! אי מה להלן טומאת ערב, אף כאן טומאת ערב? – אמרת: מקום שמגעו טומאת שבעה – היסטו טומאת שבעה; מקום שמגעו טומאת ערב – היסטו טומאת ערב. רבי מאיר אומר: בהרגו בדבר שמקבל טומאה הכתוב מדבר, שמטמאה בהיסט. או, אפילו זרק בו החץ והרגו? תלמוד לומר (במדבר לא) ״כל הורג נפש וכל נוגע בחלל״. מקיש הורג לנוגע: מה נוגע ע״י חיבורו – אף הורג ע״י חיבורו:

ב או בעצם אדם. זה אבר מן החי. או אינו אלא עצם כשעורה? – כשהוא אומר ״וכל הנוגע בעצם״ – כשעורה אמור. הא מה תלמוד לומר ״או בעצם אדם״? – זה אבר מן החי. ושני עצמות נאמרו: ״או בעצם אדם״ – זה אבר מן החי; ״וכל הנוגע בעצם אדם״ – זה עצם כשעורה:

ג ד״א: מה המת – בשר וגידים ועצמות, אף אבר מן החי – בשר ועצמות וגידים כבריתו:

ד או בקבר. זה קבר סתום אתה אומר זה קבר סתום. או אינו אלא קבר פתוח? אמרת: ק״ו: ומה אהל, שהוא מקבל טומאה, אין מטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח – קבר, שאין מקבל טומאה, אינו דין שלא יטמא בכל צדדיו כשהוא פתוח?! או, מה להלן טמא בטומאת ערב – אף כאן טמא טומאת ערב? אמרת: וכי אהל, מהיכן למדנו? לא מן הדין? – ודבר הלמד ממקום אחר – אתה בא ללמד הימנו הלמד מן הלמד?

ה ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת. וכי עפר הוא? והלא אפר הוא! מפני מה שינה הכתוב כמשמעו? – מפני שמקישו לדבר אחר. ד״א: נאמר כאן ״עפר״ ונאמר להלן (במדבר ה) ״עפר״. מה עפר האמור להלן על פני המים – אף כאן, על פני המים. ומה להלן, אם הקדים עפר למים יצא – אף כאן, אם הקדים עפר למים יצא. ד״א: שאם נשתנו מראיו כשר:

פיסקא קכח

א ונתן עליו מים חיים אל כלי – במי מעיין הכתוב מדבר. אתה אומר במי מעיין, או אינו אלא במים שהם חיים לעולם? ואעפ״י שאין ראיה לדבר, זכר לדבר (בראשית כו) ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים! הא מה ת״ל ונתן עליו מים חיים אל כלי? מגיד שעשה בה כל הכלים ככלי חרס. שהיה בדין, הואיל ומים ועפר מקדשים בסוטה, ומים ועפר מקדשים בפרה, אם למדתי לסוטה, שלא עשה בה כל הכלים ככלי חרס – אף פרה לא נעשה בה כל הכלים ככלי חרס? ת״ל אל כלי חרס. מגיד שעשה בה כל הכלים ככלי חרס:

ב ולקח – נאמרה כאן לקיחה ונאמרה להלן (שמות יב, כב) לקיחה. מה לקיחה האמורה להלן ג׳, אף לקיחה האמורה כאן ג׳: אזוב – לא אזוב יון, ולא אזוב כוחלית, ולא אזוב רומית, ולא אזוב מדברית, ולא אזוב שיש לו שם לווי:

פיסקא קכט

א וטבל במים איש טהור – שיהא במים כדי טבילה: איש – להוציא את הקטן. משמע מוציא את הקטן ומוציא את האשה? ת״ל טהור, להביא את האשה, דברי ר׳ ישמעאל. ר׳ עקיבא אומר: טהור למה נאמר? הא עד שלא יאמר יש לי בדין: אם האוסף טהור, המזה לא יהיה טהור? הא מה ת״ל טהור – טהור מכל טומאה. ואיזה? זה טבול יום. ר׳ עקיבא אומר: נאמר כאן טהור, ונאמר להלן טהור. מה טהור האמור כאן – טמא לתרומה וטהור לחטאת; אף טהור האמור להלן – טמא לתרומה וטהור לחטאת: והזה על האהל – בא הכתוב ולימד על האהל שהוא מקבל טומאה. ד״א: בא הכתוב ולימד בשעת קיבול טומאה: והזה על האהל ועל כל הכלים ועל הנוגע בעצם – זו עצם כשעורה. אתה אומר זו עצם כשעורה, או אינו אלא אבר מן החי?

כשהוא אומר או בעצם אדם – הרי אבר מן החי אמור. הא מה ת״ל ועל הנוגע בעצם? – זו עצם כשעורה. ועל הנוגע בעצם – מגיד הכתוב, שכשם שהביא כולן לענין טומאה – כך הביא כולם לענין הזאה:

ב והזה הטהור על הטמא – טהור על הטמא – טהור. טהור על הטהור – טמא, דברי ר׳ עקיבא. ביום השלישי וביום השביעי – בא הכתוב ולימד על טומאת מת, שטעון הזייה ג׳ וז׳. אתה אומר לכך בא, או הזה בשלישי – יטהר בשביעי ואם לא הזה בשלישי – לא יטהר בשביעי? ת״ל וחטאו ביום השביעי – שינה עליו לפסול. אין לי אלא ז׳. ח׳ ט׳ י׳ מנין? ת״ל וחטאו ביום הז׳, ואח״כ יכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב:

ג ואיש אשר יטמא ולא יתחטא – על טומאת מקדש וקדשיו הכתוב מדבר, ועונש כרת. או לא ענש כרת אלא על הזיה? ת״ל ואם לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי – לא יטהר. עונשו לא יטהר, ואין עונשו כרת.

ד והיתה לכם לחקת עולם – שינהוג הדבר לדורות:

ה ומזה מי הנדה יכבס בגדיו – בין מים למים הכתוב מדבר. וחילק הכתוב בין מים שיש בהם כדי הזייה – ובין מים שאין בהם כדי הזייה. שהמים שיש בהם כדי הזייה – מטמא אדם לטמא בגדים; ומים שאין בהם כדי הזיה – מטמא אדם לטמא אוכלים ומשקים. אתה אומר לכך בא, או לא בא אלא לחלק בין מזה לנוגע, שהמזה שלא נגע מטמא בגדים, והמזה נוגע דין הוא שיטמא בגדים? והרי דברים ק״ו: ומה אם המזה שאין נוגע מטמא בגדים, המזה נוגע דין הוא שיטמא בגדים! אין לי אלא טהורים, טמאים מנין? אמרת ק״ו הוא: אם טהורים מטמאים, ק״ו לטמאים! אין לי אלא כשרים, פסולים מנין? אמרת ק״ו הוא: אם כשרים מטמאים, ק״ו לפסולים! הא אין עליך לומר כלשון האחרון, אלא כלשון הראשון: בין מים למים הכתוב חילק; בין מים שיש בהם כדי הזייה ובין מים שאין בה כדי הזייה: שמים שיש בהם כדי הזייה מטמא אדם לטמא בגדים, ומים שאין בהם כדי הזיה מטמא אדם לטמא אוכלים ומשקים.

פיסקא קל

א וכל אשר יגע בהם הטמא יטמא – למה נאמר? לפי שהוא אומר בחלל חרב, בא הכתוב ולימד על החרב שהיא טמאה טומאת ז׳ – הנוגע בה טמא טומאת ז׳. הא למדנו לכלים ואדם. כלים ואדם וכלים מנין? ת״ל וכבסתם בגדיכם, הא למדנו לכלים ואדם וכלים. כלים וכלים מנין? אמרת ק״ו הוא: ומה כלים הנוגעים באדם הנוגע / בכלים הנוגעים במת – הרי הן טמאים; כלים הנוגעים בכלים וכלים הנוגעים במת – דין הוא שיהיו טמאים. כלים באדם מנין? אמרת ק״ו הוא: ומה אם כלים הנוגעים בכלים – טמאים; כלים הנוגעים באדם הנוגע במת – דין הוא שיהו טמאים! או יהיה אדם מקבל טומאה מן המת לטמא את חבירו טומאת ז׳? אמרת ק״ו הוא: ומה כלים, שהם טמאים על גבי משכב ומושב, הרי הם מקבלים טומאה מן המת לטמא אדם טומאת ז׳ – אדם, שמטמא משכב ומושב – אינו דין שיהיו מקבלים טומאה מן המת לטמא את חבירו טומאת ז׳?! ת״ל והנפש הנוגעת תטמא עד הערב: טומאת ערב מטמא, ואין מקבל טומאה מן המת מלטמא את חבירו טומאת ז׳. או שמטמא בהיסט? אמרת ק״ו: ומה נבילה קלה, הרי מטמאה בהיסט – מת חמור, אינו דין שמטמא בהיסט? ת״ל וכל אשר יגע: במגע הוא מטמא, ואין מטמא בהיסט:

פיסקא קלא

א וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות. אין ״ישיבה״ בכל מקום כי אם קלקלה, שנאמר שמות לב ״וישב העם לאכל ושתה״, ואומר (בראשית לז) ״וישבו לאכל לחם״. ר׳ עקיבא אומר: כל פרשה שהיא סמוכה לחברתה למדה הימנה. ר׳ אומר: הרבה פרשיות סמוכות זו לזו, ורחוקות זו מזו כרחוק מזרח ממערב! כיוצא בו אתה אומר (שמות ו) ״הן בני ישראל לא שמעו אלי״, אמר לו המקום: (שמות ג) ״ושמעו לקולך״! כיוצא בו אתה אומר (ויקרא כא) ״ובת איש כהן כי תחל לזנות״ – ״והכהן הגדול מאחיו״. וכי מה ענין זה לזה? אף הוא נשרף? – משל למה הדבר דומה? לקיטרון שהשלים שניו, ולא שימש פלומופילון שלו, אלא ברח והלך לו. שלח המלך והביאו, וחייבו לקטוע את ראשו. עד שלא יצא ליהרג אמר המלך: מלאו לו מדה של דינרים זהב והוציאו לפניו, אמרו לו: אילו עשית כדרך שעשו חבריך – היית נוטל מדה של דינרי זהב ונפשך שלך, עכשיו – אבדת את נפשך את ממונך! כן בת כהן שזנתה, יוצא כהן גדול לפניה ואומר לה: אלו עשית כדרך שעשו אמותיך – זכית שיוצא ממך כהן גדול כיוצא בזה, ועכשיו – אבדת את עצמך אבדת את ממונך ואת כבודך! – לכך נאמר ״ובת איש״ – ״הכהן הגדול מאחיו״. כיוצא בו אתה אומר (הושע א) ״אתם לא עמי״, ואומר (הושע ב) ״והיה מספר בני ישראל כחול הים, אשר לא ילמד ולא יספר, והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם״... וכי מה ענין זה לזה? – משל למלך שכעס על אשתו, שלח סופר אחד לכתוב לה גט, ועד שלא בא הסופר נתרצה המלך לאשתו. אמר המלך: אפשר שיצא סופר זה מכאן חלוק? –

אלא אמור לו: בוא כתוב שאני כופל לה כתובתה! לכך נאמר "כי אתם לא עמי" ואומר "והיה מספר בני ישראל כחול הים". כיוצא בו אתה אומר (הושע יד) "תאשם שומרון כי מרתה באלהיה", ואומר "שובה ישראל עד ה' אלהיך". וכי מה ענין זה לזה? – משל למה הדבר דומה? – למדינה שמרדה על המלך. שלח המלך לפולימרכוס ואמר להחריבה. היה אותו פולימרכוס בקי ומיושב, אמר להם טלו לכם מים, ואם לאו – הריני עושה לכם כדרך שעשיתי למדינה פלונית ולחברותיה, ולהפרכיא פלונית ולחברותיה! לכך נאמר "תאשם שומרון כי מרתה באלהיה" – ואומר "שובה ישראל":

ב דבר אחר: וישב ישראל בשטים – במקום השטות, לפי שהיו ישראל במדבר, לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון, באו ועשו מלחמה עם סיחון ועוג ונפלו בידו, ונטלו כל מה שלהם. מלכות זו מתגאה ומשתחצת – אין לה אלא ד' מדינות שראויות למלכות, ואלו הם אביא ואלכסנדריא וקרטיגני ואנטוכיא! ואלו – היו להם ששים עיר, וכולם ראויות למלכות! – שנאמר (דברים ג) "ששים עיר, כל חבל ארגוב ממלכת עוג בבשן", ובאו ישראל ועשו מלחמה עמהם, ונפלו בידם, ונטלו כל מה שלהם! אבל משנתמלאו ישראל מן הבזה התחילו מבזים את הבזה: מקרעים כסות ומשליכים, ומקרעין בהמה ומשליכים, לפי שלא היו מבקשים אלא כלי כסף וכלי זהב, שנאמר (דברים ג) "וכל הבהמה ושלל הערים בזונו לנו" – באו וישבו להם בשטים, במקום השטות. באותה שעה עמדו עמונים ומואבים, ובנו להם מקולין מבית הישימות ועד הר השלג, והושיבו שם נשים, ומוכרים כל מיני בשמים. והיו לישראל אוכלים ושותים. באותה שעה אדם יוצא לטייל, ומבקש ליקח לו חפץ מן הזקנה, והיתה מוכרת לו בשוויו; וקטנה קוראה ואמרה לו מבפנים "בוא וקח לך בפחות", והיה הוא לוקח הימנה ביום הראשון וביום השני, וביום השלישי אמרה לו "היכנס לפנים וברור לך לעצמך, אי אתה בן בית?" והיה נכנס אצלה, והצרצור מלא יין מיין העמוני, שעדין לא נאסר יינן של גוים לישראל. אמרה לו: "רצונך שתשתה יין?" – והוא היה שותה, והיה היין בוער בו, ואומר לה "השמעי לי!" והיא מוציאה דפוס של פעור מתחת פסיקין שלה, ואומרת לו: "רבי, רצונך שאשמע לך? – השתחוה לזה!" ואומר לה: "וכי לע"ז אני משתחוה?" אמרה לו: "וכי מה איכפת לך? – אינו אלא שתגלה עצמך לו!" מכאן אמרו "המפער עצמו לבעל פעור הרי זה עבודה". והיה היין בוער בו, ואומר לה "השמיעי לי!" ואומרת לו: "רצונך שאשמע לך? – הנזר מתורתו של משה", והוא נזור, שנאמר (הושע ט':י') "וינזרו לבושת ויהיו שקוצים כאהבם." באחרונה חזרו לעשות להם מרזיחים, והיו קוראים להם ואוכלים, שנאמר "ותקראן לעם לזבחי אלהיהם". ר' אלעזר בן שמוע אומר: כשם שאי אפשר למסמר לפרוש מן הדלת בלא עץ – כך אי אפשר לישראל לפרוש מן הפעור בלא נפשות. מעשה בפינחס בן גובתא דאריח, שהיה מעגיל בחביות, ובא עליו שרו של פעור, ושמט עליו את השפוד, וברח והלך לו. ובא עליו בלילה שני, אמר לו: אף אתה מקללני? אמר לו: שוב איני מקללך מעתה. שוב מעשה בסבטיא מאולם, שהשכיר את חמורו לאשה גויה. כיון שיצתה לפתחה של מדינה, אמרה לו: המתן עד שתכנס לבית ע"ז שלה. לאחר שיצתה, אמר לה: המתיני לי עד שאכנס, ואעשה כדרך שעשיתה. אמרה לו: אפשר אתה? יהודי? נכנס וקינח עצמו בחוטמו של פעור, והיו כל הגוים משחקים לו ואומרים: לא עשה אדם אחד כיוצא בזה! שוב מעשה בשלטון אחד, שבא ממדינת הים להשתחוות לפעור. אמר להם: הביאו פר אחד שאנו מקריבים לו, או איל אחד שאנו מקריבים לו. אמרו לו: אין אנו נזקקים לו בכך, אלא שתגלה עצמך לו. גירה בהם סנגדודים, והיו מפצעים את ראשיהם. אמר להם: אוי לכם ולטעותיכם. ויצמד ישראל – באותה שעה ויחר אף ה' בישראל: ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם. דיינים והיו צולבים את חטאים כנגד השמש: ויאמר משה אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור. בא לו שבטו של שמעון אצל זמרי: הרי אתה יושב בשלוה ואנו נדונים בהריגה! עמד וכינס כ"ד אלף משבטו ובא לו אצל כזבי, אמר לה: השמעי לי! אמרה לו: איני נשמעת אלא לגדול שבכם, כיוצא כמשה רבך. אמר לה: אף אני רב השבט כמו כן, ונשמעה לו, ולא עוד אלא שאני גדול משבטו, שאני לשני והוא לשלישי. אחזה בידו והעמידה באמצע כל ישראל, שנאמר "והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל והמה בוכים פתח אהל מועד". נענה פינחס באותה שעה ואמר: אין אדם כאן שיהרוג ויהרג? היכן הם אריות "גור אריה יהודה", "דן גור אריה"? התחיל צווח. כיון שראה שהיו הכל שותקים – עמד מתוך סנהדרי שלו, ושמט את הרומח והניחו בפונדתו, והיה מסתמך במקלו והולך. אמרו לו: פינחס, להיכן אתה הולך? אמר להם: אין לוי גדול משמעון בכל מקום. אמרו לו: הניחו לו ויכנס, התירו פרושים את הדבר. כיון שנכנס עשה לו המקום נסים ששה: נס ראשון – שדרכן לפרוש זה מזה ודבקן המלאך זה בזה. נס שני – שסתם פיהם המלאך ולא היו יכולים לדבר. נס שלישי – שכיון הרומח לתוך זכרות שלו ולתוך נקבות שלה, והיו הכל רואים את זכרות שלו בקיבה שלה, בשביל החקרנים שלא יהו אומרים: לא היתה שם טומאה, אף הוא נכנס לעשות צרכיו. נס רביעי – שלא נשמטו מן הרומח אלא עמדו במקומם. נס חמישי – שהגביה המלאך פתח משקוף כדי שיראו על כתיפו. נס ששי – שהיה המלאך מחבל לפניו ויוצא. כיון שיצא וראה פינחס את המלאך שהיה מחבל יותר מדאי – השליכן לארץ, ועמד ופלל שנאמר (תהלים קו) "ויעמוד פינחס ויפלל ותעצר המגפה ותחשב לו לצדקה". ועוד ששה נסים אחרים נעשו לו: נס שביעי – שנארך חנית של רומח עד שנכנס בשני גולמים ויצא למעלה. נס שמיני – שנתחזק זרועו של פינחס. תשיעי – שלא נשבר הרומח. עשירי – שלא ירד מדמם על פינחס שלא יטמא. אחד עשר – שדרך עליון להמית התחתון על הרומח, ונעשה נס ונהפך זמרי על כזבי בשעת מעשה, וחייבום מיתה.

ג באו שבטו של שמעון אצל שבטו של לוי: וכי בן בתו של פוטי היה מבקש לעקור שבט אחד מישראל? וכי אין אנו יודעים בן מי הוא? כיון שראה המקום שהכל מזלזלים בו – התחיל מייחסו בשבח, שנאמר "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל". כהן בן כהן, קנאי בן קנאי, משיב חימה בן משיב חימה, השיב את חמתי מעל בני ישראל:

ד לכן אמור הנני נותן לו בריתי שלום. מלמד שעמדו ממנו בבנין ראשון י"ח כהנים גדולים, ובשביל שהיו מוכרים אותו בדמים התחילו שנותיהם מתקצרות. מעשה באחד ששלח ביד בנו שתי מדות של כסף מלאות כסף ומחוקיהם זהב. שוב מעשה באחד ששילח ביד בנו שתי מדות של זהב ומחוקיהם זהב. אמרו: כפה סייח את המנורה:

ה והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם. אלו כ"ד מתנות כהונה שניתנו לכהנים: תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל. (ישעיהו נ"ג:י"ב) "תחת אשר הערה למות נפשו". לכפר על בני ישראל לא נאמר כאן אלא ויכפר על בני ישראל, שעד עכשיו לא זזו, אלא עומד ומכפר עד שיחיו המתים:

פיסקא קלב

א לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמות. הכל במשמע: ישראל כהנים ולוים גרים נשים ועבדים וטומטום ואנדרוגינוס במשמע. (במדבר י"ח:כ') ויאמר ה' אל אהרן בארצם לא תנחל – יצאו כהנים. ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה – יצאו לוים. לשמות מטות אבותם תתנחלו – יצאו גרים ועבדים. איש לפי פקודיו – יצאו נשים וטומטום ואנדרוגינוס. רבי יאשיה אומר: ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, שנאמר לשמות מטות אבותם תתנחלו. מה ת"ל לאלה תחלק הארץ? – מפני קטנים. ר' יונתן אומר: לבאי הארץ נתחלקה הארץ, שנאמר לאלה תחלק הארץ. ומה ת"ל לשמות מטות אבותם? שינה המקום נחלה זו מכל נחלות שבתורה; שבכל נחלות שבתורה – חיים יורשים את המתים, וכאן מתים יורשים את החיים! רבי אומר: משל למה הדבר דומה? לב' אחים כהנים שהיו בעיר, לזה בן אחד ולזה ג' בנים. יצאו לגורן, זה נטל סאה ואלו נטלו ג' סאים, והורישו את אבותיהם – וחזרו וחלקו בשוה; וירשו מתים את החיים – וחזרו וחלקו בשוה. ר' שמעון בן אלעזר אומר: זה נטל חלקו וחלק אביו, וזה נטל חלקו וחלק אביו! נמצאת מקיים לאלה תחלק הארץ בנחלה, ונמצאת מקיים לשמות מטות אבותם תתנחלו:

ב לרב תרבו נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו – הרי שהיו לו בשעת יציאת מצרים ה' בנים, ובכניסתו לארץ י'; קורא אני למעט תמעיט נחלתו. הרי שיצאו עמו י' בנים ממצרים, ובכניסתם לארץ נמצאו ה'; קוראני עליהם לרב תרבו נחלתו: איש. יצאו עבדים ונשים וטומטום ואנדרוגינוס: לפי פקודיו. מלמד שלא נתחלקה ארץ ישראל אלא לכל שבט ושבט לפי מה שהוא, וכן הוא אומר (יהושע יז) וידברו בני יוסף את יהושע, ואומר אני עם רב אשר עד כה ברכני ה', ואומר ויאמר להם יהושע אם עם רב אתם עלה לך היערה ובראת לך שם בארץ הפריזי והרפאים כי אץ לך הר אפרים: יותן נחלתו – שומע אני מעורבבים? ת"ל בגורל. אי בגורל, יכול שומע אני בינו לבין עצמו? ת"ל על פי נחלתו. שומע אני בינו לבין עצמו? ת"ל (יהושע יט) על פי ה'. מגיד שלא נתחלקה ארץ ישראל אלא ברוח הקודש:

ג אך. יצאו כלב ויהושע. וכן הוא אומר (שופטים א) ויתנו לכלב את חברון כאשר דבר משה, ואומר (יהושע יט) ויתנו בני ישראל נחלתם ליהושע בן נון בתוכם על פי ה' נתנו לו את עיר אשר שאל את תמנת סרח:

ד לשמות מטות אבותם – יצאו גרים ועבדים על פי הגורל תחלק – מגיד שלא נתחלקה ארץ ישראל אלא בשמיון. בית כור כנגד בית סאה, ובית סאה כנגד בית כור:

פיסקא קלג

א ותקרבנה בנות צלפחד – כיון ששמעו בנות צלפחד שהארץ מתחלקת לשבטים ולא לנקבות, נתקבצו כולן זו על זו ליטול עצה. אמרו: לא כרחמי ב"ו רחמי המקום! ב"ו רחמיו על הזכרים יותר מן הנקבות, אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן, אלא על הזכרים ועל הנקבות, רחמיו על הכל, שנאמר (תהלים קמה) טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו: בן חפר בן גלעד בן מכיר בן מנשה – מגיד הכתוב שכשם שהיה צלפחד בכור – כך היו כולן בכורות; וללמדך שהיו זכאות בנות זכאי. וכל מי שמעשיו סתומים מעשה אבותיו סתומים, והכתוב מייחסו לשבח – הרי זה צדיק בן צדיק; וכל מי שמעשיו סתומים ומעשה אבותיו סתומים, והכתוב מייחסו לגנאי – הרי זה רשע בן רשע. ר' נתן אומר: בא הכתוב ללמדך שכל צדיק וצדיק שגדל בחיק רשע

ולא עשה כמעשיו – להודיע כמה צדיק גדול, שגדל בחיק רשע ולא עשה כמעשיו. וכל רשע שגדל בחיק צדיק ולא עשה כמעשיו – להודיע כמה רשע גדול, שגדל בחיק צדיק ולא עשה כמעשיו. עשו גדל בין ב׳ צדיקים, בין יצחק ובין רבקה – ולא עשה כמעשיהם:

ב עובדיה גדל בין ב׳ רשעים, בין אחאב ואיזבל – ולא עשה כמעשיהם, ונתנבא על עשו שגדל בין ב׳ צדיקים – בין יצחק לרבקה ולא עשה כמעשיהם; שנאמר (עובדיה א) חזון עובדיה כה אמר ה׳ אלהים לאדום: ולמשפחות מנשה בן יוסף – כשם שחיבב יוסף את ארץ ישראל כך חיבבו בנות צלפחד. ואלה בנות צלפחד מחלה נועה חגלה ומלכה ותרצה – או כל הקודם במקרא קודם במעשה? תלמוד לומר (במדבר לו) ותהיינה מחלה תרצה חגלה ומלכה ונועה בנות צלפחד מלמד שכולם שקולות, זו כזו:

ג ותעמודנה לפני משה – מגיד הכתוב שלא עמדו אלא בשנת הארבעים, בשנה שמת בה אהרן שנאמר (במדבר ל״ג:ל״ח) ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על פי ה׳ וימת שם בשנת הארבעים: לפני משה ולפני אלעזר הכהן – אם משה לא היה יודע, אלעזר היה יודע? אלא סרס המקרא ודרשהו, דברי ר׳ יאשיה. אבא חנין אומר משום ר׳ אליעזר: בבית המדרש היו ובאו ועמדו לפניהם: אבינו מת במדבר – ר׳ עקיבא אומר: נאמר כאן מדבר ונאמר להלן (במדבר טו) מדבר. מה מדבר האמור להלן צלפחד, אף מדבר האמור כאן צלפחד: והוא לא היה בתוך העדה – זו עדת מלינים: הנועדים על ה׳ – זו עדת מרגלים: בעדת קרח – זו עדה של קרח: כי בחטאו מת – שלא החטיא את אחרים עמו: ובנים לא היו לו – שאם היתה לו בן לא היינו תובעות:

ד למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו – ר׳ יהודה אומר: נאמר כאן שם ונאמר להלן (דברים כה) שם. מה שם האמור להלן נחלה, אף שם האמור כאן נחלה. ומה שם האמור להלן זרע, אף שם האמור כאן זרע: כי אין לו בן – למה נאמר? והלא כבר נאמר ובנים לא היו לו! מה ת״ל כי אין לו בן? שהיו חכמות ודורשות: הא אם היה לו בן לא היינו תובעות: תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו – ר׳ נתן אומר יפה כח נשים מכח אנשים: אנשים אומרים (במדבר י״ד:ד׳) נתנה ראש ונשובה מצרימה, ונשים אומרות תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו: ויקרב משה את משפטן לפני ה׳ – א״ר חידקא: שמעון השקמוני היה לי חבר, מתלמידי ר׳ עקיבא ואמר: יודע היה משה שהבנות נוחלות. על מה נחלקו? אם ירשו בראוי כבמוחזק ואם לאו. ראויה היתה פרשת נחלות שתאמר על ידי משה, אלא שזכו בנות צלפחד שנאמרה על ידן. לכך מגלגלים זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב:

פיסקא קלד

א ויאמר ה׳ אל משה כן בנות צלפחד דוברות. יפה תבעו בנות צלפחד, שכך כתובה פרשה לפני במרום. אשרי אדם שהמקום מודה לדבריו. כיוצא בו אתה אומר (במדבר ל״ו:א׳) ״כן בני יוסף דוברים״. כיוצא בו אתה אומר (במדבר י״ד:כ׳) ״ויאמר ה׳ סלחתי כדבריך״, או עתידות אומות העולם לומר: אשרי אדם שהמקום הודה לדבריו: נתון תתן להם אחוזת נחלה. זו נחלת אביהן: בתוך אחי אביהם. זו נחלת אחי אביהם: והעברת את נחלת אביהן להן. מגיד שבנות צלפחד נטלו ג׳ חלקים בנחלה: חלק אביהם, וחלק אבי אביהם, וחלק אביהם שהיה בכור. ר׳ אליעזר בן עקיבא אומר: אף חלק אחי אביהן נטלו:

ב ואל בני ישראל תדבר לאמר איש. אין לי אלא לשעה. לדורות מנין? תלמוד לומר ״ואל בני ישראל תדבר לאמר״. בכולם הוא אומר ״ונתתם״, וכאן הוא אומר ״והעברתם״. ר׳ אומר: אין לך מעביר בנחלה, אלא בת, מפני שבנה ובעלה יורשים אותה. מנין שהאב קודם לאחיו בנחלה? – היה ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי אומר: הרי הוא אומר ״והעברתם את נחלתו לבתו״. מפני הבת מעביר אתה את האב, ואי אתה מעביר מפני האחים. ומנין שהאב יורש? אמרת ק״ו: ומה אחים מן האב, שאינן באים אלא מכח אב, הרי הם יורשים את האב, שאין אחים באים אלא מכח האב – ודין הוא שיורש. ומנין לעשות את בת הבן כבן? אמרת, ק״ו הוא: ומה בנות צלפחד, שלא היו אלא לשעה, עשה את בת הבן כבן – ק״ו לדורות. מנין לעשות נקבות כזכרים? הרי אתה דן: הואיל והבנים יורשים, ואחי האב יורשים. מה בנים, עשה נקבות כזכרים – אף בכל היורשים עשה נקבות כזכרים. ומה בנים, הקדים זכרים לנקבות – אף בכל היורשים הקדים זכרים לנקבות. ומה בגואלם, עשה בנים כאבותם – אף בכל היורשים נעשה בנים כאבותם. ומנין שהבת יורשת? הרי הוא אומר: (במדבר לו) ״וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל״. אין לי אלא בת. בת הבן מנין? אמרת ק״ו: ומה בת, שהורע כחה במקום הבן, הרי היא יורשת – בת הבן בן, שיפה כחו במקום הבן – דין הוא שתירש! ומנין שהאיש יורש את אשתו? ת״ל ״ממשפחתו – וירש אותה״, דברי ר׳ עקיבא. ר׳ ישמעאל אומר: אינו צריך, שהרי כבר נאמר (במדבר לו) ״וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל״ ואומר ״ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה למטה אחר״. ואומר (יהושע כד) ״ואלעזר בן אהרן מת״. וכי מנין היה לפינחס בהר אפרים? אלא שנשא אשה מבני אפרים, ומתה – וירשה. כיוצא בו דברי הימים א ב ״ושגוב הוליד את יאיר, ויהי לו עשרים ושלש ערים בארץ הגלעד״, שנשא אשה מבני מנשה, ומתה – וירשה:

ג ואם אין אחים לאביו. ממשפחתו – ממשפחת אביו. או אינו אלא ממשפחת אמו? ת"ל (במדבר א׳:ב׳) "למשפחותם לבית אבותם", מגיד שמשפחות הולכות אחרי אבות: וירש אותה. לענין שאמרנו: והיתה לבני ישראל לחקת משפט. נתנה תורה דעת לחכמים לדרוש ולומר: כל הקרוב בשאר – כשר הוא בנחלה:

ד ויאמר ה׳ אל משה עלה אל הר העברים הזה הר נבו – זו נחלה בני ראובן ובני גד. בשעה שנכנס משה לנחלת בני ראובן ובני גד שמח, ואמר דומה אני שהותר לי נדרי. התחיל שופך תנחומים לפני המלך. משל למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שגזר על בנו שלא יכנס לפתח פלטרין שלו. נכנס לשער – והוא אחריו, לטרקלין – הוא אחריו; כיון שבא ליכנס לקיטון אמר לו: בני, מכאן ואילך אתה אסור. כך בשעה שנכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן שמח, ואמר דומה אני שהותר לי נדרי! התחיל שופך תחנונים לפני המקום. והלא דברים ק"ו: ומה אם משה, חכם גדול אב החכמים ואב הנביאים, אע"פ שיודע שנגזרה עליו גזירה – לא מנע עצמו מן הרחמים, ק"ו לשאר בני אדם:

ה דברים ג ואתחנן אל ה׳ – במיני תחנונים: בעת ההיא לאמר – שאין ת"ל, אלא א"ל: הודיעני אם אני נכנס לארץ ואם לאו: אדוני – אדון לכל באי העולם: אלהים – בדין בראת את העולם: אתה החילות – אתה החילות לפתוח פתח לעבדך, בשעה שנכנסתי לנחלת בני ראובן ובני גד. ד"א: אתה החלות את השבועה: כתבת בתורה שמות כב זובח לאלהים יחרם – ובניך עבדו ע"ז, ובקשתי רחמים ממך וסלחת! אתה החלות את השבועה: להראות את עבדך – נסים וגבורות, שנאמר ויאמר משה אסורה נא ואראה: את גדלך – זו מדת טובך, שנאמר (במדבר יד) ועתה יגדל נא כח ה׳: ואת ידך – זו ימינך שפשוטה לכל באי העולם, שנאמר שמות טו ימינך ה׳ נאדרי בכח, ואומר (תהלים מד) ימינך וזרועך ואור פניך, ואומר (ישעיה מה) בי נשבעתי: החזקה – שאתה כובש ברחמים את מדת הדין, שנא׳ (מיכה ז) מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע. ואומר (מיכה ז) ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו... תתן אמת ליעקב: אשר מי אל בשמים ובארץ – שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו: מדת ב"ו הגדול מחבירו – מבטל גזירות חבירו; אבל אתה – מי יכול למחות על ידך? וכן הוא אומר (איוב כג) והוא באחד ומי ישיבנו. ר׳ יהודה בן בבא אומר: משל באדם שנתון בקונטריסים של מלכות, אפילו נותן ממון הרבה – אי אפשר ליעקר, אבל אתה אומר "עשו תשובה ואני מקבל"! שנא׳ (ישעיה מד) מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך. ר׳ אומר: אשר מי אל בשמים ובארץ – חוץ מכאן. ישראל אומר (דברים ד) וידעת היום והשבות אל לבבך... אין עוד – אלא אף באומות העולם: אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך – כמעשיך במצרים, וכגבורותיך על הים. ד"א כמעשיך וכגבורותיך על נחלי ארנון: אעברה נא ואראה – אין נא אלא לשון בקשה: הארץ הטובה אשר בעבר הירדן – וזו היא שרבי יהודה אומר: ארץ כנען היא טובה, ולא נחלת בני ראובן ובני גד: ההר הטוב – זו ירושלים: והלבנון – זה בית המקדש, וכן הוא אומר (זכריה יא) פתח לבנון דלתיך, ואומר (ישעיה י) והלבנון באדיר יפול, וי"א: לבנון – מינה עליהם את מלכיהם:

פיסקא קלה

א ויתעבר ה׳ בי – כאדם שאומר נתעבר בי פלוני, ונתמלא עלי חימה: למענכם – שאתה גרמתם. וכן הוא אומר (תהלים קו) ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורה: ולא שמע אלי – ולא קיבל תפלתי. ר׳ נתן אומר: הרי הוא אומר (איוב לו) הן אל כביר לא ימאס תם, אין הקב"ה מואס תפלתם של רבים; אבל כאן לא קיבל תפלתי: ויאמר ה׳ אלי – אמר לו למשה: בדבר הזה רב לך, שאין מניחים את הצדיקים לבוא לידי עבירה חמורה. מכאן היה ר׳ ישמעאל אומר: משל להדיוט – לפום גמלא שיחנא. ד"א: אם משה, חכם חכמים גדולים, אבי נביאים, לא נשא לו פנים – ק"ו לשאר כל אדם. המענים את הדין והמעותין את הדין – עאכ"ו: רב לך – אמר לו: הרבה שמור לך, הרבה צפון לך, שנאמר (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, ואומר (ישעיה סד) ומעולם לא שמעו ולא האזינו, ולא ראתה אלהים זולתך, יעשה למחכה לו. ד"א: רב לך – אמר לו הרבה יגעת, הרבה עמלת, צא משה ונח! שנא׳ (דניאל יב) לך לקץ הימין ותנוח. אמר לו: אם לאו – אכנס כהדיוט! א"ל: אין המלך נכנס כהדיוט. אמר לו: אם לאו אעשה תלמיד ליהושע! אמר לו: רב לך, הרב נעשה תלמיד לתלמידו? אמר לו: אם לאו אכנס דרך אויר, או דרך חלל! אמר לו: ושמה לא תבוא. אמר לו: אם לאו עצמותי יעברו את הירדן! אמר לו: כי לא תעבור את הירדן הזה, וכי המת יכול לעבור? אלא אמר לו: משה, אף עצמותיך לא יעברו את הירדן: אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה – אמר לו: בדבר הזה אל תבקש ממני, אבל בדבר אחר גזור עלי ואני אעשה. משל למה הדבר דומה? למלך שגזר על בנו גזרה קשה, והיה הבן ההוא מבקש מאביו. אמר לו בדבר הזה אל תבקש ממני, אבל בדבר אחר גזור עלי ואני אעשה, (איוב כב) ותגזר אומר ויקם לך. אמר לו: אם לאו הראני! אמר לו: בדבר זה אני עושה: עלה ראש הפסגה – מגיד הכתוב שהראהו המקום למשה את הרחוק כקרוב, את שאין גלוי כגלוי, את כל הקרוי ארץ ישראל, שנאמר (דברים ל"ד:א׳) ויראהו ה׳ את הארץ ואת נפתלי ואת הנגב ואת הככר:

פיסקא קלו

א ויאמר ה׳ אליו זאת הארץ. ר׳ עקיבא אומר: מגיד הכתוב, שהראהו המקום למשה את כל חדרי ארץ ישראל, כשלחן ערוך, שנא׳ ויראהו ה׳ את הארץ. ר׳ אליעזר אומר: נתן כח בעיניו של משה, וראה מסוף העולם ועד סופו. וכן אתה מוצא בצדיקים שרואים מסוף העולם ועד סופו, שנאמר (ישעיה לג) מלך ביופיו תחזינה עיניך; ונמצאת אתה אומר ב׳ ראיות הם: אחת ראייה של נחת ואחת ראייה של צער. באברהם הוא אומר (בראשית יג) שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם – זו היא ראייה של נחת. במשה הוא אומר עלה אל הר העברים, עלה ראש הפסגה – זו היא ראייה של צער. נמצאת אתה אומר שתי קריבות הם: אחת קריבה שהיא לשום שמים ואחת קריבה שאינה לשום שמים. (דברים ד) ותקרבון ותעמדון תחת ההר – זו קריבה לשום שמים. (דברים א׳:כ״ב) ותקרבון אלי כלכם – זו קריבה שאינה לשום שמים: (דברים ג) וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו – צוהו על דברי תלמוד. ר׳ יהודה אומר: צוהו על הגבעונים, צוהו על המשאות ועל הטרחות ועל הריבות: כי הוא יעבור לפני העם הזה והוא ינחיל אותם – מגיד שאין יהושע נפטר מן העולם עד שהנחיל לישראל את הארץ: אשר תראה – מגיד שראה משה בעיניו מה שלא הלך יהושע ברגליו:

ב ונשב בגיא מול בית פעור – אמר להם ראו איזו עבירה עברתם, ואמר לכם המקום עשו תשובה ואני מקבל, ואני כמה בקשות בקשתי ולא נסלח לי. רבי יהודה בן בבא אומר: מג׳ מקומות שבאו ישראל לידי עבירה חמורה, ואמר להם המקום עשו תשובה ואני מקבל. כיוצא בו אתה אומר שמות יז ויקרא שם המקום ההוא מסה ומריבה על ריב בני ישראל. מהו אומר? שמות טו ויאמר אם שמוע תשמע בקול ה׳ אלהיך והישר בעיניו תעשה. ובתבערה ובמסה ובקברות התאוה – (דברים י׳:י״ב) ועתה ישראל מה ה׳ אלהיך שואל מעמך. וכאן הוא אומר ונשב בגיא מול בית פעור – ועתה ישראל שמע אל החקים ואל המשפטים:

ג וראית אותה ונאספת אל עמיך גם אתה – מגיד שנתאוה משה למיתתו של אהרן, שנא׳ כאשר נאסף אהרן אחיך.

פיסקא קלז

א על אשר מריתם פי במדבר מריבה במדבר סין – ר׳ שמעון בן אלעזר אומר: אף משה ואהרן בהיכרת מתו, שנא׳ (דברים לב) על אשר לא קדשתם, הא אם קדשתם אותי – עדין לא הגיע זמנכם ליפטר:

ב שני פרנסים עמדו: אחד אמר אל יכתב סורחני, ואחד אומר יכתב סורחני. דוד אמר אל יכתב סורחני, שנא׳ (תהלים לב) לדוד משכיל אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. משה אמר יכתב סורחני: על אשר מריתם פי במדבר סין במריבת העדה להקדישני. משל למה הדבר דומה? לב׳ נשים שהיו לוקות בבית דין. אחת לוקה על שקלקלה ואחת לוקה על שגנבה פגי שביעית. זו שגנבה פגי שביעית אומרת: בבקשה מכם הודיעו סורחני, שלא יהו העומדים סבורים לאמר כשם שזו קלקלה אף זו קלקלה! תלו לה הפגים בצוארה, והיו מכריזין לפניה על הפגים זו לוקה: ר׳ אליעזר המודעי אומר: בוא וראה כמה צדיקים חביבים לפני הקב״ה, שבכל מקום שמזכיר מיתתם שם מזכיר סרחונם; וכל כך למה? לפי שלא יהיה להם פתחון פה לבאי עולם לומר מעשים מקולקלים היו בהם בסתר, לפיכך מתו. וכך בארבע מקומות מזכיר מיתתן של בני אהרן, ובכל מקום שהוא מזכיר מיתתן מזכיר סרחונם, להודיע שלא היה בהם אלא זו בלבד. והרי דברים ק״ו: ומה אם כך חס המקום בשעת הכעס, ק״ו בשעת רצון, שנאמר (ישעיה מט) כה אמר ה׳ בעת רצון עניתיך וביום ישועה עזרתיך:

פיסקא קלח

א וידבר משה אל ה׳ לאמר – להודיע שבחן של צדיקים, שכשהם נפטרים מניחים עצמן ועוסקין בצורך צבור: לאמר – אין ת״ל לאמר! מה ת״ל לאמר? אלא אמר לו: הודיעני נא אם אתה ממנה עליהם פרנסים אם לאו, עד שהשיבו הקב״ה ואמר לו קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח אלהים בו וסמכת את ידך עליו. ר׳ אלעזר בן עזריה אומר: בד׳ מקומות בקש משה לפני הקב״ה והשיבו את שאלותיו. כיוצא בו אתה אומר שמות ו וידבר משה לפני ה׳ הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים, שאין ת״ל לאמר, מה ת״ל לאמר? אלא אמר לפניו הודיעני נא אם אתה גואלם ואם לאו, עד שהשיב המקום על שאלותיו, שנאמר ויאמר ה׳ אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו. כיוצא בו אתה אומר (במדבר יב) ויצעק משה אל ה׳ לאמר אל נא רפא נא לה, שאין ת״ל לאמר, ומה ת״ל לאמר? אלא אמר לפניו הודיעני נא אם אתה רופא אותה אם לאו, עד שהשיבו הקב״ה על שאלתו, שנאמר ויאמר ה׳ אל משה ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם ז׳ ימים. כיוצא בו אתה

אומר (דברים ג) ואתחנן אל ה׳ בעת ההיא לאמר, אין ת״ל לאמר, אלא אמר לו הודיעני אם אכנס לארץ אם לאו, עד שהשיבו המקום ויאמר ה׳ אליו רב לך. אף כאן אין ת״ל לאמר, אלא אמר לו: הודיעני נא אם ממנה אתה עליהם פרנסים ואם לאו! עד שהשיבו המקום: קח לך את יהושע בן נון:

פיסקא קלט

א יפקוד ה׳ אלהי הרוחות לכל בשר – מגיד הכתוב שכל הרוחות אין יוצאות אלא מלפניו. ר׳ אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: סימן זה יהיה בידך, שכל זמן שאדם נתון בחיים נפשו פקודה ביד קונו, שנאמר (איוב יב) אשר בידו נפש כל חי. מת – נתונה באוצר, שנאמר (שמואל א כה) והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים. שומע אני בין צדיקים בין רשעים? ת״ל ואת נפש אויביך יקלענה בכף הקלע: איש על העדה – זה יהושע, שנא׳ (תהלים עח) לחם אבירים אכל איש, ולמה פירש הכתוב? שלא להטיל מחלוקת בין בניו ובין אחיו:

ב אשר יצא לפניהם אשר יוציאם ואשר יביאם – לא כדרך שאחרים עושים, שהם משלחים חיילות, והם באים לבסוף; אלא כשם שעשה משה, שנאמר ויאמר ה׳ אליו אל תירא אותו, וכשם שעשה יהושע, שנאמר וירץ יהושע ויאמר לו הלנו אתה אם לצרינו, וכשם שעשה פנחס, שנאמר (במדבר לא) וישלח אותם משה אלף למטה לצבא. אשר יצא לפניהם – בראש. ואשר יבוא לפניהם – בראש, שנאמר דברי הימים א יא ויעל בראשונה יואב בן צרויה ויהי לראש. אשר יצא לפניהם – בגדוד. ואשר יבוא לפניהם – בגדוד. אשר יצא לפניהם – בכרך ואשר יבא לפניהם – בכרך. אשר יוציאם – בזכיות. ואשר יביאם – בזכיותיו. אשר יוציאם – במנין. ואשר יביאם – במנין, שנאמר (במדבר לא) ויאמרו אל משה עבדיך נשאו את ראש וגו׳. ולמה הוצרכו כפרה? לפי שזנו עיניהם מן הערוה: ולא תהיה עדת ה׳ כצאן אשר אין להם רועה – ועליו מפורש בקבלה שיר השירים א הגידה לי שאהבה נפשי, כענין שנא׳ (ירמיה מג) ועטה את ארץ מצרים כאשר יעטה הרועה את בגדו, שלמה אהיה כעוטיה על עדרי – אברהם יצחק ויעקב. צא וראה מה הקב״ה השיבו: אם לא תדעי לך היפה בנשים – מעולה שבנביאים. צאי לך בעקבי הצאן – בעקבים אני עושה עמהם. ורעי את גדיותיך – מנין אתה אומר, שהראהו המקום למשה כל הפרנסים העתידים לשמש את ישראל מיום שיצאו מן המדבר עד שיחיו המתים? שנא׳ צאי לך בעקבי הצאן.

פיסקא קמ

א ויאמר ה׳ אל משה קח לך את יהושע בן נון – את שבלבך. קח לך מה שבדוק לך, ועליך מפורש (משלי כז) נוצר תאנה יאכל פריה. איש אשר רוח בו – שיכול להלוך כנגד רוחות של כל אחד ואחד: וסמכת את ידך עליו – א״ל תן תורגמן ליהושע, להיות שואל ודורש ומורה הוראות בחייך. כשתפטר מן העולם, לא יהי ישראל אומרים בחיי רבו לא הורה, ועכשיו הוא מורה. מיד מעמידו מן הארץ, והושיבו אצלו על הספסל. רבי נתן אומר: כיון שהיה יהושע נכנס לארץ היה משתיק את התורגמן, עד שנכנס ויצא וישב במקומו:

ב ונתת מהודך עליו – ולא כל הדרך. נמצינו למדים פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה:

פיסקא קמא

א ולפני אלעזר הכהן יעמוד – שהיה יהושע צריך לאלעזר, ואלעזר ליהושע: ושאל לו – שומע אני בינו לבין עצמו? ת״ל במשפט האורים. שומע אני בקול גדול? ת״ל ושאל לו. הא כיצד? עומד ומדבר בשפתותיו, וכהן גדול משיבו על שאלותיו:

ב יעש משה כאשר צוה ה׳ אותו – הלך ועשה בשמחה, ולא הורע בעיניו בין בנו לבין בן אחיו: ויקח את (יהושע -) לקחו בדברים והודיעו מתן שכר פרנסי ישראל לעולם הבא:

ג ויסמוך את ידיו עליו – ככלי מלא וגדוש, וכן הוא אומר שמות לג ומשרתו יהושע בן נון נער. כיוצא בו אתה אומר (יהושע א) לא ימוש ספר התורה הזה, והלא דברים ק״ו: ומה יהושע שנא׳ לו (דברים לד) ומלא אותו רוח חכמה, נאמר בו לא ימוש – שאר בני אדם על אחת כמה וכמה! ויצוהו כאשר צוה ה׳ את משה. מה צוה הקב״ה את משה בשמחה – כך צוה משה ליהושע בשמחה. שומע אני שחסר משה? ת״ל בן מאה וכ׳ שנה אנכי היום, שנא׳ לא כהתה עינו – בין טמא לטהור, בין איסור להיתר. ולא נס ליחה – בעולמו בתורה:

פיסקא קמב

א וידבר ה׳ אל משה לאמר צו את בני ישראל את קרבני לחמי – למה נאמר? לפי שהוא אומר אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם; משל למה הדבר דומה? למלך שהיתה אשתו נפטרת מן העולם, והיתה מפקדתו על בניה. אמרה לו: בבקשה ממך הזהר לי בבני. אמר לה: עד שאת מפקדתני על בני – פקדי בני עלי, שלא ימרדו בי ושלא ינהגו בי מנהג בזיון. כך אמר לו הקב״ה: עד שאתה מפקדני על בני – פקוד בני עלי, שלא ינהגו בי מנהג בזיון, ושלא ימירו את כבודי באלהי הנכר! מהו אומר (דברים לא) כי אביאם אל האדמה, עד שאתה מפקדני על בני – פקוד בני עלי! לכך נאמר צו את בני ישראל: צו – צווי מיד בשעת מעשה, ולדורות, כדאיתא בריש וידבר:

ב קרבני – זה הדם: לחמי – אלו אמורים. אתה אומר קרבני זה הדם לחמי אלו אמורים, או קרבני לחמי זה הדם? תלמוד לומר (ויקרא ג) והקטיר הכהן המזבחה לחם אשה לריח ניחח. הא אין עליך לומר כלשון אחרון, אלא כלשון ראשון: קרבני זה הדם לחמי זו אמורים: לאישי – אלו קומצים ולבונה: ריח ניחוחי – אלו בזיכי לחם הפנים: תשמרו – שלא יביא אליו אלא מתרומת הלשכה. תשמרו – שיהו כהנים ולוים וישראלים עומדים עליהם. תשמרו – נאמרה כאן שמירה ונאמר להלן שמות יב שמירה. מה שמירה האמורה להלן, מבקרו ד׳ ימים קודם שחיטתו – אף שמירה האמורה כאן, מבקרו ד׳ ימים קודם שחיטתו: תשמרו להקריב לי במועדו – למה נאמר? לפי שהוא אומר שמות יב ושחטו אותו, שומע אני בין בחול בין בשבת; ומה אני מקיים שמות לא מחלליה מות יומת? בשאר מלאכות חוץ משחיטת הפסח; או אף בשחיטת הפסח, ומה אני מקיים ושחטו אותו – בשאר כל הימים חוץ מן השבת? או אף בשבת? ת״ל (במדבר ט) ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו – במועדו ואפילו בשבת, דברי רבי יאשיה. נאם לו ר׳ יונתן: כמשמע זה עדין לא שמענו! נאם לו ר׳ יאשיה: לפי שהוא אומר צו את בני ישראל, למה נאמר? אם ללמד על התמיד שהוא דוחה את השבת – אין צריך, שהרי כבר נאמר וביום השבת שני כבשים בני שנה, ומה ת״ל במועדו? מופנה להקיש, לדון הימנו גזירה שוה: נאמר כאן במועדו ונא׳ להלן במועדו, מה מועדו האמור להלן דוחה את השבת – אף מועדו האמור כאן דוחה את השבת:

ג ואמרת להם. הרי זו אזהרה לב״ד: זה האשה אשר תקריבו לה׳ שנים ליום – כנגד יום. שמעון בן עזאי אומר: שנים ליום כנגד יום. אתה אומר שנים ליום כנגד יום, או כשומעו – שנים ליום? ת״ל ואת הכבש אחד תעשה בבקר, ומה תלמוד לומר שנים ליום – כנגד יום. מכאן אמרו של שחר היה נשחט על קרן צפונית מזרחית ונתון על טבעת שנייה, ושל בין הערבים היה נשחט על קרן מערבית דרומית ונתון על טבעת שנייה, שאמרה תורה שנים ליום – כנגד יום:

ד את הכבש האחד. למה נאמר? לפי שהוא אומר ואמרת להם זה האשה, שמות כט וזה אשר תעשה על המזבח, שומע אני יקריב ד׳? ת״ל את הכבש האחד – שלא להוסיף ושלא לגרוע:

ה ועשירית האיפה – אחד מעשרה באיפה: סולת – מן החטים. אתה אומר סולת מן החטים, או אינו אלא מן השעורים וכוסמים ושבולת שועל ושיפון? ת״ל שמות כט סולת חטים תעשה אותו. הואיל ונאמרו סלתות בתורה סתם, ופרט לך הכתוב באחד מהם שאינה אלא מן החטים – אף פורטני כל סלתות שבתורה, שלא יהו אלא מן החטים: בלולה בשמן – להוציא את השלוק. אין לי אלא למנחות, למנורה מנין? ת״ל (ויקרא כד) צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך – להוציא את השלוק:

פיסקא קמג

א עולת תמיד העשויה בהר סיני. מקיש עולת תמיד לעולת הר סיני. מה עולת הר סיני טעונה נסכים אף עולת התמיד יטעון נסכים. רבי יוסי הגלילי אומר לריח ניחוח. לריח ניחח הקשתיה ולא הקשתיה לנסכים:

ב ונסכו רביעית ההין לכבש האחד – א׳ אתה מנסך, ואי אתה מנסך מזוג: בקדש הסך נסך שכר לה׳ – שכר שיתנסכו בקודש, ובקודש יבלעו. ר׳ נתן אומר: הסך נסך שכר למה נאמר? להביא נסוך המים:

ג ואת הכבש השני תעשה בין הערבים – למה נאמר? לפי שהוא אומר את הכבש האחד, הרי שלא הקריב בתמיד של שחר, שומע אני שלא מקריב בתמיד של בין הערבים? ר׳ שמעון אומר: אימתי? בזמן שב״ד שוגגים או אנוסים. אבל אם היו מזידים, לא הקריבו כבש בבקר – לא יקריבו בין הערבים! לא הקטירו קטורת בבקר – יקטירו בין הערבים. וכך בחנוכת הבית לא יביא, שאין מחנכים מזבח הזהב, אלא בקטורת סמים. ולא מזבח העולה, אלא בתמיד של שחר. ולא את של חג, אלא בלחם הפנים בשבת. ולא את המנורה, אלא בז׳ נרותיה בין הערבים. אמר ר׳ שמעון: אף ע״פ

שנגמרו כלים שלא בזמנם – אין מחנכים אותם אלא בזמנם. וכן הוא אומר שמות לט וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה׳ כן עשו, ויברך אותם משה. מה ברכה ברכם? אמר להם: יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, והם אומרים: (תהלים צ) ויהי נועם ה׳ אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ואע״פ שאין כתוב בתורה – מפורש בכתובים, שנאמר (תהלים צ) יראה אל עבדיך פעליך והדרך על בניהם. ואת הכבש השני למה נאמר? לפי שהוא אומר שמות יב ושחטו אותו כל קהל עדת בני ישראל בין הערבים. איני יודע אי זה יקדים: אם תמיד אם פסחים? ת״ל שני. שני לתמיד, ולא שני לפסחים. מכאן אמרו: אין מוקדם לתמיד של שחר אלא קטורת, ואין מאוחר אחר תמיד של בין הערבים אלא קטורת ופסח בערבי פסחים, ומחוסרי כפרה בשביל להביא כפרתם: כמנחת הבוקר וכנסכו תעשה – למה נאמר? לפי שהוא אומר ואת הכבש השני, שומע אני יקריב תמידים ואח״כ נסכיהם? תלמוד לומר כמנחת הבוקר וכנסכו תעשה: מגיד כשהזבח קרב – נסכים קרבים עמו: אשה – אע״פ שאתה נותן לאשים לא ירצה עד שיהו כאשים: אשה ריח ניחח לה׳ – נחת רוח לפני, שאמרתי ונעשה רצוני. שמעון בן עזאי אומר בוא וראה: בכל הקרבנות שבתורה לא נאמר בהם לא אלהים ולא אלהיך ולא שדי וצבאות אלא יו״ד וה״י, שם מיוחד, שלא ליתן פתחון פה למינים לרדות. ללמדך, שאחד מרבה ואחד ממעיט לפני הקב״ה. וכשם שנאמר ריח ניחח בשור – כך נאמר בבן הצאן, וכך נאמר בבן העוף; ללמדך שאין לפניו אכילה ושתיה, אלא שאמר ונעשה רצונו. וכן הוא אומר (תהלים נ) אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלואה, ידעתי כל עוף הרים וזיז שדי עמדי. שומע אני שאין לפניו אכילה ושתיה, שנא׳ (תהלים נ) האוכל בשר אבירים ודם עתודים אשתה? אלא מפני מה אמרתי לך זבח לי? בשביל לעשות רצוני. וכן הוא אומר (ויקרא כב) וכי תזבחו זבח תודה לה׳ לרצונכם תזבחו:

פיסקא קמד

א וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים – למה נאמר? לפי שהוא אומר את הכבש האחד תעשה בבוקר, והיתה בו שבת בכלל, שנאמר את הכבש האחד, והרי הכתוב מוציאה מכללה, להחמיר ולדון בקבועה. וביום השבת שני כבשים – למה נאמר? לפי שהוא אומר (ויקרא כו) את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, שתהיה עבודת מקדש דוחה את השבת. אתה אומר שתהא עבודת מקדש דוחה את השבת, או שתהא שבת דוחה את העבודה? ת״ל וביום השבת שני כבשים, הא מה ת״ל את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו? שתהא עבודת מקדש דוחה את השבת. או אחת של יחיד ואחת של צבור? אמרת: במה ענין מדבר? בשל צבור:

ב עולת שבת בשבתו – ולא עולת שבת בערב שבת. עולת שבת בשבתו – ולא עולת שבת זו בעולת שבת אחרת. הרי שלא הקריב לשבת זו, שומע אני יקריב לשבת הבאה? ת״ל עולת שבת בשבתו. מגיד שאם עבר היום בטל קרבנו: על עולת התמיד ונסכו – מגיד שאין מקריבים מוספים אלא בינתים:

פיסקא קמה

א ובראשי חדשיכם תקריבו עולה לה׳ – למה נאמר? לפי שהוא אומר ואת הכבש השני, שומע אני אף ראשי חדשים בכלל היו? – שנאמר ואת הכבש האחד, הרי הכתוב מוציאו מכללם להחמיר עליהם, ולדון במוספים. וילמדו משבת! והדין נותן: או מה שבת שני כבשים, אף בראשי חדשים שני כבשים? – ת״ל ובראשי חדשיכם תקריבו עולה לה׳, במנין אחד הכתוב מדבר: ונסכיהם חצי ההין יהיה – ר׳ אלעזר ברבי צדוק אומר: הין היה במקדש, וכמין שנתות היו בו: עד כאן לפר, ועד כאן לאיל, ועד כאן לכבש. ר׳ ישמעאל אומר: לא היה שם הין, אלא מדה יתירה של לוג ומחצה היה, שבו היה חולק מנחת כהן גדול: לוג ומחצה בערב ולוג ומחצה בבוקר:

ב זאת עולת חודש בחדשו – ולא עולת חודש זה בחודש אחר. הרי שלא הקריב בחודש זה, שומעני יקריב בחודש אחר? תלמוד לומר זאת עולת חודש בחדשו, מגיד שאם עבר היום בטל קרבנו: לחדשי השנה – למה נאמר? לפי שהוא אומר ובראשי חדשיכם תקריבו עולה לה׳, שומעני מיעוט חדשים שנים – ת״ל לחדשי השנה:

ג ושעיר עזים אחד לחטאת לה׳ – לכפר על קבר התהום: על עולת התמיד יעשה ונסכו – מגיד שאין מוספים קרבים אלא בינתיים:

פיסקא קמו

א ובחודש הראשון בארבעה עשה יום – קבעו הכתוב חובה. שבעת ימים מצות יאכל – למה נאמר? לפי שהוא אומר (ויקרא כ״ג:ו׳) שבעת ימים מצות תאכלו, שומעני כל מצה במשמע? ת״ל (דברים טז) לא תאכל עליו חמץ; לא אמרתי אלא הבא לידי מצה וחמץ – אלו חמשת המינים, ואלו הם: החטים

והשעורים והכוסמים ושבולת שועל ושיפון. יצא אורז ודוחן והשומשמים והפרגוס שאינן באים לידי מצה וחמץ אלא לידי סרחון:

פיסקא קמז

א וביום הראשון מקרא קודש – ארעו במאכל ובמשתה ובכסות נקיה: כל מלאכת עבודה לא תעשו – מגיד שאסור בעשיית מלאכה. ומנין להתיר בו אוכל נפשות? נאמר כאן מקרא קודש, ונאמר להלן שמות יב מקרא קודש. האמור להלן – להתיר בו אוכל נפש; אף מקרא קודש האמור כאן – להתיר בו אוכל נפש: והקרבתם אשה עולה לה׳ פרים בני בקר – הרי שמצא פרים ולא מצא אילים, אילים ולא מצא כבשים, שומע אני לא יקריב עד שיקריב כולם? ת״ל שבעת ימים תקריבו אשה, אפילו אחד מהם. או אפילו כולם מצויים? תלמוד לומר פרים בני בקר שנים ואיל אחד:

ב כאלה תעשו ליום שבעת ימים – למה נאמר? שהיה בדין: הואיל וחג טעון חגיגה, והפסח טעון חגיגה, מה החג פוחת והולך – אף פסח פוחת והולך! ת״ל כאלה תעשו ליום, שלא להוסיף ושלא לגרוע: על עולת התמיד יעשה ונסכו. מגיד שאין מוספים קרבים אלא בינתים:

פיסקא קמח

א וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה׳ – למה נאמר? לפי שהוא אומר (ויקרא כג) עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום, יכול מנה חמשים והקריב מנחה בחמשים ואחד? ת״ל וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה׳, ועדין אני אומר: עשה יום טוב בחמשים ואחד והקריב מנחה בחמשים! ת״ל בשבועותיכם מקרא קודש. הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון: מנה חמשים, והקריב מנחה בחמשים: מנחה חדשה לה׳ – שתהא חדשה לכל המנחות, שלא תקדמנה מנחה אחרת. מכאן אמרו אין מביא מנחת ביכורים ומנחת בהמה קודם לעומר, ואם הביא פסול. קודם לשתי הלחם לא יביא, ואם הביא כשר. מה הפרש בין עומר לשתי הלחם? הקודם לעומר אסור לגבוה ואסור להדיוט, לפיכך אם קרבו לא יעלו. הקודם לשתי הלחם אסור לגבוה ומותר להדיוט, לפיכך אם קרבו יעלו. ר׳ טרפון אומר: הואיל ועומר מתיר וב׳ הלחם מתירות, אם למדתי למנחות הבאות קודם לעומר שהם פסולות, אף מנחות הבאות קודם לשתי הלחם יהיו פסולות! אמר לו רבי יהודה בן נחמן לא: אם אמרת במנחות הבאות קודם לעומר, שלא כשרו לא לגבוה ולא להדיוט; תאמר בשתי הלחם, שהם פסולות שאע״פ שלא הוכשרו לגבוה הוכשרו להדיוט!? נסתכל בו ר׳ עקיבא וצהבו פניו. אמר לו: יהודה בן נחמן צהבו פניך שהשבת את הזקן? תמיה אני עליך אם תאריך ימים בעולם! אמר ר׳ אלעזר בר׳ יהודה בפסח היה מדבר, וכשבאתי לעצרת אמרתי היכן יהודה בן נחמן? אמרו לי הלך לו:

פיסקא קמט

א והקרבתם עולה לריח ניחח לה׳ – מה אלו אתה מקריב – חוץ מן האמור בתורת כהנים. אתה אומר אלו אתה מקריב חוץ מן האמור בתורת כהנים, וכי שוים הן? אין עליך לומר כלשון אחרון, כי אם כלשון ראשון: אלו אתה מקריב חוץ מן האמור בתורת כהנים: פרים בני בקר שנים ואיל אחד – הרי שמצא פרים ולא מצא אילים, אילים ולא מצא כבשים, שומע אני לא יקריב עד שימצא כולן? ת״ל שבעת ימים תקריבו אשה לה׳, אפילו אחד מהם. או אפילו כולם מצויים? תלמוד לומר פרים בני בקר שנים עשר אילים שנים:

ב מלבד עולת התמיד ומנחתו תמימים יהיה לכם ונסכיהם – מקיש נסכים לבהמה: מה בהמה נפסלת במומים בחסר ויתר, אף נסכים נפסלים במומים וחסר ויתר:

פיסקא קנ

א ובחמשה עשר יום לחודש השביעי הזה מקרא קודש יהיה לכם – קבעו הכתוב חובה: הקרבתם אשה עולה לריח ניחח – הרי שמצא פרים ולא מצא אילים, אילים ולא מצא כבשים – שומע אני לא יקריב עד שימצא את כולם? תלמוד לומר ז׳ ימים תקריבו אשה לה׳, אפילו אחד מהם. או אפילו כולם מצויים? תלמוד לומר פרים בני בקר שלשה עשר אילים שנים. מנין לנסוך המים בחג? ר׳ עקיבא אומר: נאמר הביאו עומר בפסח – שתתברך לכם את התבואה, והביאו ביכורים בעצרת – כדי שיתברכו לכם פירות האילן; אף לנסוך המים בחג – כדי שיתברכו לכם גשמי שנה! ר׳ יהודה בן בתירה אומר:

נאמר בשני ונסכיהם, ונאמר בששי ונסכיה, ונאמר בשביעי כמשפטם; מ״ם יו״ד מ״ם הרי מים, נמצינו למדים לנסוך המים מן התורה. ר׳ נתן אומר: (במדבר כח ו) בקודש הסך נסך שכר לה׳ – למה נאמר? להביא את המים:

פיסקא קנא

א ביום השמיני עצרת תהיה לכם – עצרו הכתוב מלצאת. הרי שהביא את קדשיו מבית פגי לירושלם, שומע אני יאכלם בירושלם וילן בבית פאגי? ת״ל ביום השמיני עצרת תהיה לכם, עצרו הכתוב מלצאת. אין עצירה אלא כניסה, שנאמר (ירמיה לו) ואני עצור לא אוכל לבוא בית ה׳, (ירמיהו ל״ג:א׳) ויהי דבר ה׳ אל ירמיהו שנית והוא עודנו עצור. אין לי אלא י״ט האחרון שאסור מלצאת; י״ט הראשון מנא לן? ודין הוא: הואיל וזה קרוי מקרא קודש וזה קרוי מקרא קודש, מה זה עצור מלצאת אף זה עצור מלצאת!

ב והקרבתם עולה – הרי שמצא פרים ולא מצא אילים, אילים ולא מצא כבשים – שומע אני שלא יקריב עד שימצא את כולם? ת״ל שבעת ימים תקריבו אשה לה׳, אפילו אחד מהן. או אפילו כולם מצוים? ת״ל פר אחד ואיל אחד:

פיסקא קנב

א אלה תעשו לה׳ במועדיכם – אלו נדרים ונדבות שנודר ברגל, שיביאם ברגל. אתה אומר אלו נדרים ונדבות... שנדורו קודם הרגל? הא מה ת״ל אלה תעשה לה׳ במועדיכם אלו נדרים ונדבות שנדר ברגל, שמביאם ברגל: לבד מנדריכם. אלו קיני זבים וזבות, שנתנה תורה רשות שיביאם ברגל: ויאמר משה אל בני ישראל – להפסיק הענין, דברי רבי ישמעאל, שאם קורא אני לבד מנדריכם – איני יודע במה ענין מדבר, תלמוד לומר לבד מנדריכם דברי רבי ישמעאל:

פיסקא קנג

א וידבר משה אל ראשי המטות – למה נאמר? לפי שהוא אומר (במדבר י׳:ד׳) ותקעו בהם ונועדו אליך כל העדה ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים, לא שמענו להיכן? הריני דן: נאמר כאן תקיעה בעדה, ונאמרה תקיעה בנשיאים; מה תקיעה האמורה בעדה פתח אהל מועד, אף תקיעה האמורה בנשיאים פתח אהל מועד. או כל הקודם במקרא קודם במעשה? ת״ל אל ראשי המטות. הואיל ונאמרו דברות בתורה סתם, ופרט באחד מהם שהנשיאים קודמים לעדה, אף פורטני בכל הדברות שיהיו הנשיאים קודמים לעדה. ומה ת״ל אל ראשי המטות? מגיד שאין היתר נדרים אלא מפי מומחים:

ב זה הדבר – מגיד שכשם שנתנבא משה בכה אמר – כך נתנבא נביאים בכה אמר, ומוסיף עליהם זה הדבר: ד״א זה הדבר אשר צוה ה׳ – הבעל מפר ואין חכם מפר, חכם מתיר ואין בעל מתיר. והרי דברים ק״ו: ומה אם מי שאינו מפר מתיר, מי שהוא מפר אינו דין שיהא מתיר? והרי דברים ק״ו: ואם מי שאין מתיר מפר, מי שהוא מתיר אינו דין שיפר? ת״ל זה הדבר אשר צוה ה׳: הבעל מיפר ואין חכם מיפר, חכם מתיר ואין הבעל מתיר:

ג איש – להוציא את הקטן. משמע מוציא את הקטן ואת בן י״ג ויום אחד? הרי אתה דן: נאמר כאן נדר, ונאמר להלן נדר. מה נדר האמור להלן – נדר ונדבה עמו, אף נדר האמור כאן – נדר ונדבה עמו. מכאן אמרו: בן י״ג ויום אחד דבריו קיימים: כי ידור נדר לה׳ – את שהסמיך נדרו לדבר שאפשר לו – הרי זה נדר, ואם לאו – אינו נדר. או אינו עד שיזכיר לשם? ת״ל לאסור אסר על נפשו, מכל מקום. הא אין עליך לומר כלשון אחרון, אלא כלשון ראשון: את שהסמיך את נדרו לדבר שאפשר לו – הרי זה נדר, ואם לאו – אינו נדר. או כשם שהנדרים שוים – כך אף בשבועה? ת״ל לאסור אסר מכל מקום. מה הפרש בין נדרים לשבועה? בנדרים – כנודר בחיי המלך; בשבועה – כנשבע במלך עצמו. אעפ״י שאין ראיה לדבר – זכר לדבר: מלכים ב ב חי ה׳ וחי נפשך אם אעזבך: לאסור אסר על נפשו – על נפשו הוא אוסר, ואינו אוסר על אחרים. שהיה בדין: ומה אם במקום שאין מפר נדרי עצמו, משנודר – הרי הוא מיפר נדרי עצמו – עד שלא ידור; מקום שמפר נדרי אשתו – משנדרה – אינו דין שיפר נדרי אשתו עד שלא תדור? ת״ל לאסור אסר על נפשו: על נפשו הוא אוסר, ואינו אוסר על אחרים.

ד ד״א לאסור אסר על נפשו – למה נאמר? לפי שהוא אומר ככל היוצא מפיו יעשה, אין לי אלא שהוציא בפיו; קיבל עליו בנדר ובשבועה מנין? ת״ל לאסור אסר על נפשו. יכול אפילו נשבע לאכול נבלות וטרפות ושקצים ורמשים, קורא אני עליו ככל היוצא מפיו יעשה? ת״ל לאסור אסר, לאסור את

המותר ולא להתיר את האסור: לא יחל דברו. לא יעשה דברו חולין. הרי שהיה חכם – לא יפר לעצמו. והדין נותן: אם מיפר לאחרים, לא יפר לעצמו? ת"ל לא יחל דברו, לא יעשה דבריו חולין. לא יחל דברו – מגיד שעובר על בל יחל. ועל בל תאחר מנין? ת"ל (דברים כג) כי ידר נדר לה' וגו', מגיד שעובר על בל תאחר ועל בל יחל. לא יחל דברו – ר' אליעזר אומר לעשות הבטאה כשבועה. רבי עקיבא אומר: ככל היוצא מפיו יעשה: ואשה – מקיש אשה לאיש: מה איש עובר על בל יחל ועל בל תאחר – אף אשה עוברת על בל תאחר ועל בל יחל. ואשה – שומע אני משתבגור? ת"ל בנעוריה בית אביה. אי בנעוריה, שומע אני אפילו קטנה? ת"ל אשה. הא כיצד? יצתה מכלל קטנה, ולכלל בגרות לא באת. מכאן אמרו חכמים: בת י"ב שנה ויום אחד נדריה קיימים. את שתסמוך דבריה לדבר שאפשר לה להינדר – הרי זה נדר, ואם לאו – אינו נדר. אתה אומר את שתסמוך נדריה לדבר שאפשר להינדר הרי זה נדר; או שתדור לשם? ת"ל ואסרה אסר, מ"מ. הא אין עליך לומר כלשון אחרון, אלא כלשון ראשון: את שתסמוך נדריה לדבר שאפשר לה הרי זה נדר, ואם לאו – אינו נדר: ואסרה אסר – אין אסר אלא שבועה, וכן הוא אומר ואסרה אסר על נפשה בשבועה: בית אביה – ברשות אביה. אתה אומר בית אביה ברשות אביה, או בית אביה כמשמעו? תלמוד לומר בנעוריה בית אביה, שכל נעוריה בבית אביה אמרתי, ולא נעוריה בבית הבעל. להוציא את שנתארמלה או נתגרשה מן האירוסין. אתה אומר מן האירוסין, או אינו אלא מן הנשואין? ת"ל בנעוריה בית אביה, שכלו נעוריה בבית אביה. יצאתה שנתארמלה או שנתגרשה מן הנשואין, שאין כל נעוריה בבית אביה:

ה ושמע אביה – להוציא את החרש. ושמע אביה – אין לי אלא ששמע אביה. השמיעוהו אחרים מנין? ת"ל וקמו כל נדריה: והחריש – שהוא מתכוון לה, שאם נדרה בתו ואמר סבור הייתי שאשתי – הרי זה יחזור ויפר, שנאמר והחריש לה, שיהיה מתכוון לה: וקמו כל נדריה וכל אסר – שאם נדרה וקיים וחזר והפר, שומע אני יהיה מופר? ומה אני מקיים וקמו כל נדריה? עד שלא יפר. או אף משיפר, ומה אני מקיים וקמו כל נדריה עד שלא קיים? או אף משקיים? תלמוד לומר יקום; מגיד הכתוב שכל נדר, אם קיים שעה אחת – אין רשאי להפר:

ו ואם הניא אביה אותה – איני יודע הנאה זו מה היא? כשהוא אומר ואם ביום שמוע אישה יניא אותה – בבעל הוי אומר הנאה – זו הפרה, לימד בבעל שהנאה היא הפרה, ולימד בבעל שעשה חרישה ושמיעה כיום נדר להקם. מנין? הרי אתה דן: הואיל ורשאי להקם ורשאי להפר, אם למדתי לענין הפרה שעשה הנאה כהפרה, חרישה ושמיעה כיום נדר – אף להקם נעשה הנאה כהפרה, וחרישה ושמיעה כיום נדר! לא: אם אמרת בהפר, שחלק מכללו, לפיכך עשה בה חרישה ושמיעה כיום נדר; תאמר בהקם, שלא חלק מכללו, לפיכך לא נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר?! לא זכיתי – אדוננו מן הבעל: הואיל והבעל מיפר והאב מיפר, מה הבעל עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר – אף האב נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר. ועוד, ק"ו הוא: ומה הבעל, שאין הרשות מתרוקנת לו, עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר – האב שהרשות מתרוקנת לו, אינו דין שנעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר? לא: אם אמרת בבעל, שמפר בבגר, לפיכך עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר! לא זכיתי מן הדין – ת"ל אלה החקים אשר צוה ה' את משה. על כרחך אתה מקיש את האב כבעל: מה בעל עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר, אף האב נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר: וה' יסלח לה – הרי שנדרה ובטלה בלבה, והלכה ועשתה מזידה; מנין שצריכה סליחה? ת"ל וה' יסלח לה. והרי דרבים? ק"ו ומה אם נדרים המופרים צריכים סליחה – ק"ו לנדרים שאינו מופרים. והרי דברים ק"ו: למה הדבר דומה? למתכוון לאכול בשר חזיר ואכל בשר טלה. ומה אם מתכוין לאכול בשר חזיר ואכל בשר טלה צריך סליחה, ק"ו למתכוון לאכול ואכל: כי הניא אביה אותה – ואם הפר האב – מופר ואם לאו – אין מופר. אמרה יודעת אני שכל נדרים שהיה אבא שומע היה מיפר, שומע אני יהיה מופר? ת"ל כי הניא אביה אותה. אם הפר האב – מופר, ואם לאו – אין מופר. אמר לאפוטרופוס: כל נדרים שתהא בתו נודרת מכאן ועד שאבוא ממקום פלוני הפר לה, והיפר לה; שומע אני יהיה מופר? ת"ל ואם הניא אביה: אם היפר אביה – מופר, ואם לאו – אינו מופר, דברי ר' יאשיה. ר' יונתן אומר: מצינו בכל מקום ששלוחו של אדם כמותו:

ז ואם היה תהיה לאיש ונדריה עליה – זו ארוסה. אתה אומר זו ארוסה, או אינו מדבר אלא בנשואה? כשהוא אומר ואם בית אישה נדרה – הרי נשואה אמורה; הא מה ת"ל ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה? זו ארוסה, דברי ר' יאשיה. ר' יוחנן אומר: אחת זו ואחת זו, לא בא הכתוב לחלק אלא רשותו; שכל זמן שהיא בבית אביה – אביה ובעלה מפירים נדריה. ניסת – אין האב מיפר את נדריה: ונדריה עליה – נדריה שבאו עמה מבית אביה לבית בעלה. אתה אומר נדריה שבאו עמה מבית אביה לבית בעלה, או אינו אלא נדרים שנדרה ברשותו? אמרת ק"ו הוא: אם נדר שנדרה שלא ברשותו הרי הוא מיפר, ק"ו לנדר שנדרה ברשותו. ד"א ונדריה עליה – נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו. או אינו אלא נדרים שהוקמו ושהופרו? הרי אתה דן: הואיל והבעל מיפר והאב מיפר; מה האב אין מפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו – כך הבעל. ועוד ק"ו: ומה האב, שהרשות מתרוקנת לו, אין מיפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו – הבעל, שאין הרשות מתרוקנת לו, אינו דין שלא יפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו?! לא: אם אמרת באב, שאין מפר בבגר, לפיכך אין מיפר אלא נדרים שלא הוקמו ושלא הופרו – תאמר בבעל, שמיפר בבגר, לפיכך יפר כל נדר! לא זכיתי מן הדין – ת"ל אלה החקים אשר צוה ה' את משה בין איש לאשתו בין אב לבתו, על כרחך אתה מקיש את הבעל לאב: מה האב אינו מיפר אלא נדרים שלא הוקמו

ושלא הופרו – אף האב אין מיפר אלא שלא הוקמו ושלא הופרו: או מבטא שפתיה – אין ביטוי אלא שבועה, כענין שנאמר (ויקרא ה) או נפש כי תשבע לבטא בשפתים:

ח ושמע אישה – להוציא את החרש. ושמע אישה – אין לי אלא ששמע הוא, השמיעוהו אחרים מנין? – ת"ל וקמו כל נדריה. והחריש לה – עד שיהיה מתכוון לה. שאם נדרה אשתו, ואמר סבור הייתי שהיא ביתו- הרי זו יחזור ויפר, שנאמר והחריש לה – עד שיהא מתכוון לה: וקמו כל נדריה – שאם נדרה וקיים וחזר והפר, שומע אני יהיה מופר? ומה אני מקיים וקמו כל נדריה? – עד שלא יפר, או אף משיפר – ומה אני מקיים והפר את נדריה? עד שלא קיים, או אף משקיים? ת"ל יקומו. מגיד הכתוב שכל נדר שקיים שעה אחת – אין יכול להפר:

ט ואם ביום שמוע אישה יניא אותה – לימד בבעל, שהנאה היא הפרה; ולימד בבעל, שעשה חרישה ושמיעה ביום נדר:

י והפר את נדרה – נדריה שעליה מיפר, ולא נדרים שאין עליה; שר' אליעזר אומר: יפר. והדין נותן: ומה אם במקום שאין מיפר נדרי עצמו, משנדר – הרי זה מיפר נדרי עצמו עד שלא ידור; מקום שמיפר נדרי אשתו משנדרה, אינו דין שיפר נדרי אשתו עד שלא תדור? ! אמר לו: לא אמרה תורה אלא והפר את נדרה אשר עליה, נדרים שעליה מיפר – ולא נדרים שאין עליה. ד"א אישה יקימנו ואישה יפרנו – את שבא לכלל הקם בא לכלל הפר, לא בא לכלל הקם לא בא לכלל הפר: וה' יסלח לה – הרי שנדרה וביטלה: [וביטל לה וכו' כדלעיל].

פיסקא קנד

א ונדר אלמנה וגרושה – מן הנישואין. אתה אומר מן הנישואין, או אינו אלא מן האירוסין? הרי אתה דן: הואיל ובעולה אין אביה מיפר נדריה, ואלמנה אין אביה מיפר נדריה; מה בעולה שיצאת מרשות אביה – אף אלמנה וגרושה שיצאת מרשות אביה. או אפילו נתארמלה או נתגרשה וניסת, לזה קורא אני עליה, ונדר אלמנה וגרושה – באלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט? ת"ל ואם בית אישה נדרה, מכל מקום: ואם בית אישה נדרה – זו נשואה, או אינו אלא ארוסה? כשהוא אומר ואם היו תהיה לאיש – הא ארוסה אמורה. ומה ת"ל ואם בית אישה נדרה? זו נשואה, דברי ר' ישמעאל. ר' עקיבא אומר: זו יתומה בחיי האב:

ב ושמע אישה – להוציא את החרש. ושמע אישה – אין לי אלא ששמע הוא; השמיעוהו אחרים מנין? ת"ל וקמו כל נדריה: והחריש לה – זו חרישה לקיים. אתה אומר זו חרישה לקיים, או אינו אלא חרישה למיקט? כשהוא אומר אם החרש יחריש לה אישה הרי חרישה למיקט אמורה; ומה ת"ל והחריש לה? זו חרישה לקיים: וקמו כל נדריה – שאם נדרה וקיים, וחזר והפר, שומע אני יהיה מופר? ומה אני מקיים וקמו כל נדריה – עד שלא יפר, או אף משיפר? ומה אני מקיים והפר את נדריה – עד שלא קיים, או אינו אלא אף משקיים? ת"ל יקום, מגיד הכתוב שנתנה רשות להפר כל היום.

ג כל מוצא שפתיה לנדריה ולאיסר נפשה לא יקום – להוציא את אפוטרופוס. אישה הפרם וה' יסלח לה – אם הבעל מיפר מופר, ואם לאו אינו מופר. אמרה: יודעת אני שכל נדרים שהיה בעלי שומע היה מפר, שומע אני יהיה מופר? ת"ל אישה הפרם: אם יפר הבעל מופר, ואם לאו אינו מופר. אמר לאפוטרופוס: כל נדרים שהיא נודרת אשתי מכאן עד שאבוא ממקום פלוני הפר לה, והפר לה; שומע אני יהיה מופר? ת"ל אישה הפרם: אם הפר הבעל מופר, ואם לאו אינו מופר, דברי ר' יאשיה. ר' יונתן אומר: מצינו בכל מקום ששלוחו של אדם כמותו:

פיסקא קנה

א כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש – למה נאמר? לפי שהוא אומר והפר את נדרה אשר עליה, שומע אני בין שיש בהן ענוי נפש בין שאין בהן ענוי נפש? ת"ל כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש אישה יקימנו ואישה יפרנו: לא אמרתי אלא נדרים שיש בהם ענוי נפש. נדרים שהם בינו לבינה מנין? ת"ל אלה החקים אשר צוה ה' את משה בין איש לאשתו בין אב לבתו. שומע אני בין שיש בהן ענוי נפש ובין שאין בהן ענוי נפש? ת"ל כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש, ומה זה, נדר שאינו מתחלל אלא על פי אחרים, הוא מיפר – כך כל נדר שאינו מתחלל אלא על פי אחרים – הוא מיפר, דברי ר' יאשיה. ר' יונתן אומר: מצינו נדר שאינו מתחלל על ידי אחרים אלא בו – הרי הוא מפר! כאיזה צד? אמר קונם פירות העולם עלי – הרי זה יפר. קונם פירות מדינה זו עלי – יביא לה מן מדינה אחרת. פירות חנוני זה עלי – אין יכול להפר. אלא מה זה נדר שאין מתחלל ע"י אחרים אלא בו, הוא מפר. אין לי אלא בעל, שאינו מפר אלא נדר שיש בינו לבינה ונדר שיש בהם עינוי נפש. האב מנין? הרי אתה דן: הואיל והאב מפר והבעל מפר; מה הבעל, אין מפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם ענוי נפש – האב לא יפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם ענוי נפש. או חלוף:

הואיל והאב מפר והבעל מפר, מה האב מפר כל נדר אף הבעל מפר כל נדר? הא מה אני מקיים כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש – בימי הבגר, אבל בימי הנעורים יפר כל נדריה? ת״ל בנעוריה בית אביה. נעורים בבית אביה אמרתי, ולא נעורים בבית הבעל. דנתי וחלפתי בטל וזכיתי לדין כבתחילה: הואיל והבעל מפר והאב מפר. מה הבעל אין מפר אלא נדרים שבינו לבינה, ונדרים שיש בהם ענוי נפש – אף האב לא יפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם ענוי נפש. ועוד ק״ו: מה הבעל, שמפר בבגר, אין מפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם ענוי נפש – האב, שאין מפר בבגר, אינו דין? ! לא: אם אמרת בבעל שאין הרשות מתרוקנת לו, לפיכך אין מפר אלא נדרים שבינו לבינה ונדרים שיש בהם ענוי נפש; תאמר באב שהרשות מתרוקנת לו, לפיכך יפר כל נדר! לא זכיתי לדין, ת״ל אלה החקים, על כרחך אתה מקיש את האב לבעל: מה הבעל אין מפר אלא נדר שיש בהם ענוי נפש אף האב יכול: אישה יקימנו ואישה יפרנו – נדרה מן התאנים ומן הענבים, קיים בתאנים – כולו קיים. היפר לתאנים – אין מופר עד שיפר לענבים, דברי ר׳ ישמעאל. ר׳ עקיבא אומר קיים לתאנים ולא קיים לענבים, שנאמר אישה יקימנו ואישה יפרנו. נדרה מן התאנים ומן הענבים, ונשאל לחכם והתיר לה לתאנים ולא לענבים, לענבים ולא לתאנים – כולו מותר. אסר לה לתאנים ולא לענבים, לענבים ולא לתאנים – אסור. הפר לה בעלה לתאנים ולא לענבים, לענבים ולא לתאנים – כולו מופר. קיים לה לתאנים ולא לענבים, לענבים ולא לתאנים – כולו קיים. אימתי? בזמן שהוא נדר אחד, אבל אם אמר שאני טועם, ועוד ענבים שאני טועם, ונשאל לחכם והתיר לו לתאנים ולא לענבים, לענבים ולא לתאנים, קיים לה לתאנים ולא לענבים, לענבים ולא לתאנים – הקיום בקיומו וההפר בהפירו:

פיסקא קנו

א ואם החריש יחריש לה אישה מיום אל יום – זה חרישה למקט. אתה אומר חרישה למקט, או אינו אלא חרישה לקיום? כשהוא אומר והחריש לה – הרי חרישה לקיום אמור. ומה ת״ל ואם החריש יחריש לה? זה חרישה למקט: מיום אל יום – שומע אני מעת לעת? תלמוד לומר אשר עליה הקים אותם כי החריש לה ביום שומעו. ר׳ שמעון בן יוחי אומר: מעת לעת! הרי אמרה תורה מיום אל יום!

ב ואם הפר יפר אותם אחרי שמעו – אחרי קיום הנדר. אתה אומר אחרי קיום הנדר, או אחרי שמעו כמשמעו? כשהוא אומר כי החריש לה ביום שמעו הרי שמעו אמור, ומה ת״ל ואם הפר יפר אותם אישה אחרי שמעו? – אחר קיום הנדר: ונשא עונה – מגיד הכתוב שהוא מוכנס תחתיה לעון. והרי דברים ק״ו: ומה אם מדת פורענות מועטת, הגורם תקלה לחבירו הרי הוא מוכנס תחתיה – ק״ו למדת הטובה שהיא מרובה:

ג אלה החקים אשר צוה ה׳ את משה בין איש לאשתו בין אב לבתו – על כורחך אתה מקיש את האב לבעל ואת הבעל לאב בכל מדות שאמרנו: בנעוריה בית אביה – נעוריה בבית אביה אמרתי, ולא נעוריה בבית הבעל. ר׳ ישמעאל אומר: בנעוריה בבית אביה – בנערה המאורסה הכתוב מדבר, שיהיו אביה ובעלה מפירים נדריה.

פיסקא קנז

א וידבר ה׳ אל משה נקום נקמת – להודיע שבחן של ישראל, שאין נפטרים מן העולם עד שהם מנקמים נקמת שהיא נקמת מי שאמר והיה העולם: מאת המדינים – והרי מואבים היו תחילה לדבר, שנאמר (במדבר כב) וילכו זקני מואב וזקני מדין! – מימיהם לא עשו שלום זה עם זה, וכשבאו להלחם עם ישראל עשו שלום זה עם זה – ונלחמו עם ישראל. משל למה הדבר דומה? לשני כלבים שהיו בעדר, והיו צווחים זה עם זה. בא זאב לטול טלה מן העדר, והיה אחד מהם מתגרה כנגדו. אמר חבירו: אם איני הולך ומסייעו עכשיו – הורגו, ותוכף עלי והורגני! – עשו שלום זה עם זה ונלחמו עם הזאב. כך מואב ומדין, מימיהם לא עשו שלום זה עם זה, שנאמר (בראשית לו) אשר הכה את מדין; וכשבאו להלחם עם ישראל – עשו שלום זה עם זה ונלחמו עם ישראל. מאת המדיינים – שהיו מדיינים עם ישראל. מאת המדיינים שהיו מתיעצים על ישראל:

ב אחר תאסף אל עמיך – מגיד שמיתתו של משה מעכבת למלחמת מדין, ואע״פ כן הלך וישב ועשה בשמחה, שנאמר וידבר משה אל העם לאמר החלצו; אין החלצו אלא איזדרזו שנאמר (דברים ג) חלוצים תעברו: ויהיו על מדין – אמר להם לא נקמת ב״ו אתם נוקמים, אלא נקמת מי שאמר והיה העולם, שנאמר (נחום א) אל קנא ונוקם ה׳:

ג אלף למטה אלף למטה לכל מטות ישראל תשלחו לצבא – כ״ד אלף, דברי ר׳ ישמעאל. ר׳ עקיבא אומר: אלף למטה אלף למטה – י״ב אלף. מה ת״ל לכל מטות ישראל תשלחו לצבא? להביא את שבטו של לוי: וימסרו מאלפי בני ישראל – מגיד הכתוב שהיו בני אדם צדיקים וכשרים, ומסרו נפשם על הדבר. רבי נתן אומר: אחרים מסרום: איש פלוני כשר – יצא, איש פלוני צדיק – יצא למלחמה. רבי אלעזר המודעי אומר: בוא וראה כמה חיבתן של

רועי ישראל, שעד שלא שמעו שמיתתו של משה מעכבת למלחמה מדין מה כתיב בהן? (שמות יז) עוד מעט וסקלוני. משמעו שמיתתו של משה מעכבת מלחמת מדין – התחילו מתחבאים, אעפ״כ נמסרו על כרחם, שנאמר וימסרו מאלפי ישראל:

ד וישלח אותם משה אלף למטה לצבא, אותם ואת פנחס – מגיד שהם שקולים כפנחס, ופנחס היה שקול כנגד כולם. מפני מה הלך פנחס ולא הלך אלעזר? לפי שהלך פנחס לנקום נקמת אבי אמו, שנאמר (בראשית לז) והמדנים מכרו אותו למצרים: וכלי הקודש – זה ארון, שנאמר (במדבר ד) ולא יבואו לראות כבלע את הקודש ולא ימותו: וחצוצרות התרועה בידו – אין ידו אלא רשותו, שנאמר (במדבר כא) ויקח ארצו מידו, ואומר (בראשית כד) וכל טוב אדוניו בידו:

ה ויצבאו על מדין – הקיפוה מד׳ רוחותיה. ר׳ נתן אומר: נתן להם רוח רביעית כדי שיברחו: ואת מלכי מדין – למה נאמר? והלא כבר נאמר את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע, ומה ת״ל ואת חמשת מלכי מדין? מגיד הכתוב שכשם ששוו כולם בעצה אחת – כך שוו כולם בפורענות: ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב – נתנו לו ישראל שכרו משלם ולא קפחוהו, לפי שבא ליתן להם עצה; אמר להם לכשהייתם ס׳ רבוא לא יכלתם בהם, ועכשיו אתם יכולים בהם? לכך נתנו לו שכרו משלם ולא קפחוהו. ר׳ נתן אומר: בב״ד הרגוהו, שנאמר (יהושע יג) ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בחרב: ואת כל עריהם במושבותם – זו ע״ז שלהם: ואת כל טירותם – מקום שהיו בטיריון. ד״א בטירותם – מקום שהיו נוטרים שלהם: ויביאו אל משה – מגיד הכתוב שהיו בני אדם כשרים וצדיקים, ולא נחשדו על הגזל. לא כענין שנאמר (יהושע ז) וימעלו בני ישראל מעל בחרם, אבל כאן – ויקחו את כל השלל ויביאו אל משה: ויצאו משה ואלעזר הכהן – אבא חנין אומר משום רבי אלעזר: לפי שיצאו נערי ישראל לחטוף את הבזה. ויקצוף משה על פקודי החיל – מגיד שאין הסרחון תלוי אלא בגדולים. ויאמר להם משה החייתם כל נקבה – אמר לו פינחס: רבינו, כשם שהפקדתנו כך עשינו: הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם – מה היה דבר בלעם? אמר להם: אפילו אתם מכניסים כל המונות שבעולם לא אתם יכולים להם! שמא מרובים אתם מן המצרים, שנאמר (שמות יד) ויקח שש מאות רכב בחור? אלא בואו, ואני נותן לכם עצה מה תעשו: אלהיהם של אלו שונא זמה. העמידו לכם נשיכם ובנותיכם בזמה, והם שטופים בזמה, ואלהיהם שולט בהם! שזה כלל: שכל זמן שישראל עושים רצונו – הוא נלחם להם, שנאמר (שמות יד) ה׳ ילחם לכם, ובזמן שאין עושים רצונו – כביכול הוא נלחם בם שנאמר (ישעיה סג) ויהפך להם לאויב, ולא עוד, אלא שעושה את הרחמן אכזרי, שנאמר (איכה ב) היה ה׳ כאויב בלע ישראל:

ו עתה הרגו כל זכר בטף – זו בעולה והראויה ליבעל. או אעפ״י שלא נבעלה או שאינה ראויה ליבעל? כשהוא אומר כל הטף בנשים – הרי שאינה ראויה ליבעל אמור, הא מה אני מקיים ועתה הרגו כל זכר בטף? זו בעולה והראויה ליבעל – אעפ״י שלא נבעלה: הרוגו- למה נאמר? להפסיק את הענין, דברי ר׳ ישמעאל. ד״א הרוגו – למה נאמר? שראויה ליבעל אמר ליהרג, בעולה אעכ״ו! אם אמרת כן – ענשת מן הדין; לכך נאמר הרוגו, ללמדך שאין עונשים מן הדין. וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם – מכאן היה ר׳ שמעון בן יוחי אומר: גיורית עצמה, שנתגיירה פחותה מבת ג׳ שנים ויום אחד – כשרה לכהונה:

ז ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים – למה נאמר? לפי שהוא אומר (במדבר יט) וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים, שומעני אף הקש והחריות בזאת התורה? – לא בא לכלל טומאה: אתם ושביכם – מה אתם בני ברית, אף שביכם בני ברית:

ח וכל בגד וכל כלי עור – למה נאמר? לפי שהוא אומר (ויקרא יא) או עור או שק, אין לי אלא שק. מנין לעשות כל מעשה עזים כשק? אמרת ק״ו: ומה המת חמור, עשה בו כל מעשה עזים כשק – שרץ הקל, אינו דין שנעשה בו כל מעשה עזים כשק? אמרת: דנין מן החמור להקל ולהחמיר עליו, אלא מה ת״ל בגד במת? אלא שכבר ק״ו הוא: מה שרץ הקל, עשה בו את הבגד כשק – המת חמור, דין הוא שנעשה בו את הבגד כשק! מה ת״ל בגד במת? – מופנה, להקיש ולדון גזירה שוה: נאמר כאן בגד ונאמר להלן בגד, מה בגד האמור להלן עשה בו כל מעשה עזים כשק – אף בגד האמור כאן עשה בו מעשה עזים כשק; ומה כאן טווי וארוג – אף להלן טווי וארוג; להביא את פסיקיא ופונדא וחבק של חמור, שהם טווי וארוג. יצאו פתילות וחבלים, שאינו טווי וארוג.

ט ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת התורה אשר צוה ה׳ את משה – משה רבינו לפי שהיה בכלל כעס – בא לכלל טעות. ר׳ אלעזר אומר: בג׳ מקומות בא לכלל כעס ובא לכלל טעות. כיוצא בו אתה אומר (ויקרא י) ויקצוף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרים לאמר קודש הוא לכם מהו אומר מדוע לא אכלתם את החטאת וגו׳. כיוצא בו אתה אומר (במדבר כ) ויאמר אליהם שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים? – מהו אומר? וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים. אף כאן אתה אומר ויקצוף משה על פקודי החיל שרי האלפים ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה, מה אומר? ויאמר אלעזר אל אנשי הצבא הבאים למלחמה. משה רבינו, לפי שבא לכלל כעס – בא לכלל טעות. וי״א משה נתן

לו רשות לאלעזר הכהן לדבר, שכשיפטר משה מן העולם לא יהיו אומרים לו: בחיי משה רבך לא היתה מדבר, עכשיו מה אתה מדבר? ר' יאשיה אמר: שהיה אומר דבר בשם אומרו, שנאמר (אסתר ב) ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי:

פיסקא קנח

א אך את הזהב ואת הכסף. אתה אומר כלים, או אינו אומר אלא גלומים? – הרי אתה דן: הואיל ומתי ישראל מטמאים, והרוגי מדין מטמאין, מה מתי ישראל – כלים ולא גלומים, אף מתי מדין – כלים ולא גלומים. ר' יוסי הגלילי אומר: כלים. אתה אומר כלים, או אינו אלא גלומים? – תלמוד לומר "אך", חלק:

ב כל דבר אשר יבוא באש – כגון הלכוסין והסכינים והקדירות והשפודים והאסכלות, מפני גיעולי גוים. וכל אשר לא יבוא באש – כגון הכרדוכאות והכוסות והקיתונות והקומקמסים והיורות, מפני גיעולי גוים. והרי דברים ק"ו: ומה אם מי שאין טעון טבילה – טעון הזייה, מי שטעון הזייה – אינו דין שיטעון טבילה? והרי דברים ק"ו: מי שאין טעון הזייה – דין הוא שיטעון טבילה:

ג וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם – למה נאמר? – לפי שהוא אומר (במדבר י"ט:י"ט) "בחלל חרב", בא הכתוב ולימד על החרב שהוא טמא, והנוגע בה טמא טומאת שבעה. הא למדנו לכלים ואדם. כלים ואדם וכלים מנין? תלמוד לומר "וכבסו בגדיהם" – הא למדנו לכלים ואדם וכלים: ואחר תבוא אל המחנה – מה כאן אסור לבא אל המחנה – אף להלן אסור לבוא אל המחנה, ומה להלן "עד הערב" – אף כאן "עד הערב":

פיסקא קנט

א וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל, כי אתם עוברים את הירדן. למה נאמרה פרשה זו? לפי שהוא אומר "אז יבדיל משה" דברים ד, אין לי אלא שהפריש משה בעבר הירדן. מנין שצוה משה את יהושע להפריש להם ערי מקלט? - תלמוד לומר "והקריתם לכם ערים", אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר. אתה אומר אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר, או אינו מדבר אלא בכניסתן לארץ? - תלמוד לומר דברים יט "כי יכרית ה' אלהיך אל הגוים האלה", אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר: כי אתם עוברים את הירדן ארצה כנען. מכאן היה ר' יונתן אומר: אין הירדן מארץ כנען! רבי שמעון בן יוחי אומר: במדבר לו "אשר על ירדן יריחו": מה יריחו מארץ כנען - אף הירדן מארץ כנען: והקריתם. אין הקריה אלא הזמנת. ערים. שומע אני אף כרכים? - תלמוד לומר "ערי". אי ערי, שומע אני אפילו ספרים? תלמוד לומר "ערים". הא כיצד? - מגיד שלא היה שם אלא שווקים ובית המחיה: ונס שמה הרוצח. שומע אני כל הרוצח במשמע? - ת"ל "רוצח מכה נפש בשגגה". אי "מכה נפש", שומע אני אף מכה אביו ואמו במשמע? - ת"ל "רוצח הוא". מכה נפש לא אמרתי, אלא "רוצח מכה נפש". יצא המכה אביו ואמו, שאינו גולה:

פיסקא קס

א והיו לכם הערים למקלט מגואל – למה נאמר? לפי שהוא אומר ורצח גואל הדם את הרוצח אין לו דם, שומע אני בינו לבין עצמו יהרגנו? ת"ל ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט:

ב והערים אשר תתנו שש ערי מקלט תהיינה – עם הראשונות. אתה אומר עם הראשונים, או אינו אלא חוץ מן הראשונות? כשהוא אומר את שלש הערים תתנו מעבר לירדן, ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען, אלו הם: (דברים ד) בצר במדבר בארץ המישור לראובני ואת ראמות בגלעד לגדי ואת גולן בבשן למנשי. וכנגדן ג' בארץ כנען, שנאמר (יהושע כ) ויקדישו את קדש בגליל בהר, ואת שכם בהר אפרים, ואת קרית הארבע היא חברון בארץ כנען. נמצינו למדים ששוו שני שבטים ומחצה שבעבר הירדן לתשעת השבטים ומחצה שבארץ כנען. לפי דרכינו למדנו שרוב שופכי דמים – בארץ גלעד: ערי מקלט תהיינה לכם – אין לי אלא שקולטות בארץ. בחו"ל מנין? ת"ל תהיינה. אין לי אלא לבני ישראל. לגרים מנין? ת"ל ולגר ותושב בתוכם. או אינו אלא, כשם שהגר הוא גולה על ידי ישראל כך ישראל גולה על ידו של גר? אמרת אם שהרגו ישראל – פטור, ק"ו שלא יגלה, אלא א"כ הרג ישראל – הרוג. אם הרוג ישראל – נהרג: תהיינה שש הערים האלה למקלט – למה הוא אומר? לפי שהוא אומר ואת שלש הערים תתנו מעבר לירדן, שומע אני: הראשונה שמפרישים – תהיה קולטת? ת"ל תהיינה שש הערים האלה למקלט. מגיד הכתוב שלא קלטה אחת מהם – עד שהופרשו כולם:

ג ואם בכלי ברזל הכהו וימת רוצח הוא – למה נאמר? לפי שהוא אומר או באבן יד או בכלי עץ, אין לי אלא שהרגו באלו שיהיה חייב. בברזל מנין? ת"ל ואם בכלי ברזל הכהו וימת רוצח הוא. עד שלא יאמר יש לי בדין: אם כשהרגו באבן או בעץ חייב, ק"ו בברזל! אלא א"כ ענשת מן הדין, לכך נאמר אם בכלי ברזל הכהו וימת רוצח הוא מות יומת הרוצח, ללמדך שאין עונשים מן הדין. או מה אבן מלא יד, – אף ברזל מלא יד? גלוי היה לפני הקב"ה שהברזל ממית במשהו, לפיכך לא נאמר בו יד, אלא אפילו מחט ואפי' בצנורא. אין לי אלא שהרגו ישראל בברזל שיהא חייב, השליך עליו עשתות וגולמים מנין? ת"ל רוצח הוא מות יומת הרוצח מ"מ: ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו וימות רוצח הוא מות יומת הרוצח – למה נאמר? לפי שהוא אומר שמות יא וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו, שומע אני שאם יכנו בין בדבר שהוא כדי להמיתו ובין בדבר שאינו כדי להמיתו יהא חייב? ת"ל אם באבן יד אשר ימות בה הכהו. מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שהוא כדי להמיתו! שומע אני אף על מקום שאינו כדי להמיתו? ת"ל (דברים יט) וכי יהיה איש שונא לרעהו, מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו להמיתו, ועל מקום שהוא כדי להמיתו. אין לי אלא שהרגו באבן שיהא חייב, גלגל עליו סלעים ועמודים מנין? ת"ל רוצח הוא מות יומת הרוצח מ"מ:

ד ואם בכלי עץ יד אשר ימות בה הכהו וימת רוצח הוא – למה נאמר? לפי שהוא אומר שמות כא וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקום ינקם, שומע אני בין שיש בו כדי להמיתו ובין שאין בו כדי להמיתו? ת"ל או בכלי עץ יד אשר ימות בה הכהו וימת רוצח הוא! מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית! שומע אני אף על מקום שאינו כדי להמית? ת"ל וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש, מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית! אין לי אלא שהרגו בעץ שהוא חייב, השליך עליו קירות וכלונסות מנין? ת"ל רוצח הוא מות יומת הרוצח מכל מקום:

ה גואל הדם הוא ימית את הרוצח – למה נאמר? לפי שהוא אומר אם באבן יד או בכלי עץ, אין לי אלא שהרגו באלו שהוא חייב. מנין בשאר כל דבר? הרי אתה דן בנין אב מבין שלשתם: לא ראי אבן כראי העץ, ולא ראי העץ כראי אבן, ולא ראי זה וזה כראי כלי ברזל, ולא ראי ברזל כראי שניהם. הצד השוה לשלשתם – שהוא כדי להמית, ואם המית מצוה ביד גואל הדם להמיתו – אף כל שהוא כדי להמית והמית – מצוה ביד גואל הדם להמית ת"ל ביד גואל הדם:

ו ואם בשנאה יהדפנו – למה נאמר? לפי שהוא אומר ואם בכלי ברזל הכהו או באבן יד או בכלי עץ יד, אין לי אלא שהרגו באלו שהוא חייב, דחפו מראש הגג ונפל ומת מנין? ת"ל ואם בשנאה יהדפנו מ"מ. או אפילו דחפו לתוך המים או לתוך האור, או שיסה בו את הכלב או את הנחש, הרי אתה דן בנין אב מבין שלשתם: לא ראי אבן כראי עץ, ולא ראי עץ כראי אבן, ולא ראי זה כראי ברזל, ולא ראי ברזל כראי שלשתם. הצד השוה שבשלשתם – שהוא מחמת הממיתים והמית – ה"ז חייב. יצא את שדחפו לתוך האור או לתוך המים ושיסה בו את הנחש, שדינו מסור לשמים: או השליך עליו בצדיה – שצודה לו, שמתכוון לו.

ז ואם באיבה הכהו – למה נאמר? לפי שהוא אומר ואם בכלי ברזל. ואם באבן יד. ואם בכלי עץ. אין לי אלא שהרגו באלו שהוא חייב, דחפו חנקו בעטו דעכו מנין? ת"ל בידו מ"מ: גואל הדם הוא ימית את הרוצח – למה נאמר? והלא כבר נאמר גואל הדם הוא ימיתנו, ומה ת"ל גואל הדם הוא ימית את הרוצח? שיכול אין לי אלא שיש לו גואל; מי שאין לו גואל מנין? ת"ל גואל הדם מ"מ:

ח ואם בפתע בלא איבה הדפו – להוציא את השוגג: או השליך עליו כל כלי – שלא צודה לו ושלא מתכוון לו: או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות. להביא את הסומא ואת הזורק בלילה. ר' יהודה אומר: בלא ראות – להוציא את הסומא. והוא לא אויב לו – איסי בן עקביא אומר: חומרו קולו, וקולו חומרו: לחייבו מיתה אי אתה יכול, שמא שוגג הרגו. לחייבו גלות אי אתה יכול, שמא מזיד הרגו: והוא לא אויב לו. לפסול את השונאים מלישב בדין. אין לי אלא שונאים. קרובים מנין? – ת"ל בין המכה ובין גואל הדם. אין לי אלא דיינים, שפוסל בהם שונאים וקרובים. עדים מנין? – הרי אתה דן: הואיל ואמרה תורה הרוג על פי דיינים, הרוג ע"פ עדים; מה דיינים – פוסל בהם שונאים וקרובים, אף העדים – יפסול בהם שונאים וקרובים. ועוד ק"ו: ומה דיינים, שאין הדברים נגמרים על פיהם, פוסל בהם שונאים וקרובים; עדים, שהדברים נגמרים על פיהם, אינו דין שיפסול בהם שונאים וקרובים? ! אין לי אלא רוצח, שאר חייבי מיתות מנין? ת"ל על המשפטים האלה. אין לי אלא לישראל, לגרים מנין? ת"ל על המשפטים האלה. אין לי אלא דיני נפשות, דיני ממונות מנין? ת"ל על המשפטים האלה. או כשם שדיני נפשות בכ"ג, כך דיני ממונות בכ"ג? ת"ל על המשפטים האלה: אלה בכ"ג, ואין דיני ממונות בכ"ג, הרי הוא אומר עד האלהים יבוא דבר שניהם. ומנין שדיני נפשות בכ"ג? ת"ל ושפטו העדה – הרי הם י'; והצילו העדה – הרי י'; שלשה מנין? הרי אתה דן: הואיל ואמרה תורה הרוג על פי עדים, הרוג ע"פ מטי דינים; מה עדים שנים אף דיינים שנים, ואין בית דין שקול – מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי ג'. דורשי רשומות אמרו ג' עדיות הכתובים בפרשה – ללמדך שדיני נפשות בעשרים ושלשה:

ט והצילו – מכאן אתה דן: הרג נפש אחת, בין בשוגג בין במזיד – הכל מקדימים לערי מקלט. ב״ד שולחים ומביאים אותם משם. מי שנתחייב מיתה – הרגוהו, ושלא נתחייב מיתה – פטרוהו. מי שנתחייב גלות – מחזירים אותו למקומו; שנאמר והשיבו אותו העדה: ר׳ מאיר אומר: רוצח מקצר ימיו של אדם, וכהן גדול מאריך ימיו של אדם. ר׳ אומר: רוצח מטמא את הארץ ומסלק את השכינה, וכהן גדול גורם לשכינה שתשרה על האדם בארץ. אין בדין שיהא מי שמטמא את הארץ לפני מי שגורם להשרות את השכינה על אדם בארץ:

י ואם יצוא יצא – אמר ר׳ אלעזר בן עזריה: ומה אם מדת פורענות מועטת, הפוסע פסיעה אחת הרי הוא מתחייב בנפשו – ק״ו למדת הטוב שמרובה: ומצא אותו גואל הדם – בכל אדם: כי בעיר מקלטו ישב – מכאן אתה אומר: הרג באותה העיר – גולה משכונה לשכונה, ובן לוי גולה מעיר לעיר: ואחרי מות הכהן הגדול ישוב – ולא לסרורותו, דברי ר׳ יהודה. ר׳ מאיר אומר: ישוב לסרורותו:

יא והיו לכם לחקת משפט – שינהוג הדבר לדורות: בכל מושבותיכם – בארץ ובח״ל: ל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרוצח – למה נאמר? לפי שהוא אומר ולא ימות הרוצח... גואל הדם הוא ימיתנו, שומע אני יהרגנו בינו לבין עצמו? ת״ל כל מכה נפש לפי עדים, מגיד שאין הורגים אלא בעדים, דברי ר׳ יאשיה. ר׳ יונתן אומר: כל מכה נפש – למה נאמר? לפי שהוא אומר ולא ימות הרוצח, שומע אני יהרגנו בב״ד ושלא בעדים? ת״ל כל מכה נפש לפי עדים, מגיד שאין הורגו אלא בב״ד ובעדים: ועד אחד לא יענה בנפש למות – עונה הוא בו לזכות. ועד אחד – עונה הוא בשבועה. ועד אחד – זה בנה אב: כל מקום שנאמר עד – הרי הוא בכלל שנים, עד שיפרוט לך הכתוב עד אחד: ולא תקחו כופר לנפש רוצח – למה נאמר? לפי שהוא אומר שמות כא אם כופר יושת עליו, או כשם שנותנים פדיון למומתים בידי שמים – כך יהיו נותנים למומתים בידי אדם? ת״ל ולא תקחו כופר. ר׳ יאשיה אומר: הרי שיצא ליהרג וחבל באחרים – חייב. חבלו בו אחרים – פטורים בגופו, ולא בממונו. או עד שלא נגמר דינו? ת״ל אשר הוא רשע למות: עד שלא נגמר דינו – חייב, משנגמר דינו – פטור. ר׳ יונתן אומר: הרי שיצא ליהרג, וקדם אחר והרגו – פטור. או עד שלא נגמר דינו? ת״ל אשר הוא רשע למות: עד שלא נגמר דינו – חייב, משנגמר דינו – פטור:

יב ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו – הרי שהרג את הנפש במזיד, שומע אני יתן ממון ויגלה? ת״ל לא תקחו כופר לנוס שמה:

יג ולא תחניפו הארץ – הרי אזהרה לחניפים. ד״א ולא תחניפו – אל תגרמו את הארץ שתהא מחנפת לכם: כי הדם הוא יחניף – ר׳ יאשיה היה אומר לשון נוטריקון: כי הדם יחון אף בארץ: ולארץ לא יכופר – למה נאמר? לפי שהוא אומר דברים כא וערפו שם את העגלה; הרי שנתערפה עגלה, ואחר כך נמצא ההורג, שומע אני יתכפר להם? תלמוד לומר לארץ לא יכופר: ולא תטמא הארץ אשר אתם יושבים בה – מגיד ששפיכות דמים מטמא הארץ ומסלקת את השכינה, ומפני שפיכות דמים חרב בית המקדש:

יד מעשה בשני כהנים שהיו שוין ורצין ועולין בכבש וקדם אחד מהם לחבירו ברחוק ארבע אמות, נטל סכין ותקע לו בלבו. בא ר׳ צדוק ועמד על מעלות האולם ואמר: שמעוני אחינו בית ישראל, הרי הוא אומר דברים כא כי ימצא חלל באדמה... בואו ונמדוד על מי ראוי להביא את העגלה: על ההיכל או על העזרה? געו כל ישראל בבכייה. ואחר כך בא אביו של תינוק, אמר להם: אחינו, הריני כפרתכם! עדיין בני מפרפר ולא נטמאת הסכין! ללמדך שטומאת סכינים חביבה להם יותר משפיכות דמים. וכן הוא אומר מלכים ב כא וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד כי מלא את ירושלם פה לפה, מכאן אמרו: בעון שפיכות דמים שכינה מסתלקת ומקדש מטמא:

פיסקא קסא

א והיו לכם לחקת משפט - שינהוג הדבר לדורות: בכל מושבותיכם - בארץ ובח״ל: כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרוצח - למה נאמר? לפי שהוא אומר ולא ימות הרוצח... גואל הדם הוא ימיתנו, שומע אני יהרגנו בינו לבין עצמו? ת״ל כל מכה נפש לפי עדים, מגיד שאין הורגים אלא בעדים, דברי ר׳ יאשיה. ר׳ יונתן אומר: כל מכה נפש - למה נאמר? לפי שהוא אומר ולא ימות הרוצח, שומע אני יהרגנו בב״ד ושלא בעדים? ת״ל כל מכה נפש לפי עדים, מגיד שאין הורגו אלא בב״ד ובעדים: ועד אחד לא יענה בנפש למות - עונה הוא בו לזכות. ועד אחד - עונה הוא בשבועה. ועד אחד - זה בנה אב: כל מקום שנאמר עד - הרי הוא בכלל שנים, עד שיפרוט לך הכתוב עד אחד: ולא תקחו כופר לנפש רוצח - למה נאמר? לפי שהוא אומר שמות כא אם כופר יושת עליו, או כשם שנותנים פדיון למומתים בידי שמים - כך יהיו נותנים למומתים בידי אדם? ת״ל ולא תקחו כופר. ר׳ יאשיה אומר: הרי שיצא ליהרג וחבל באחרים - חייב. חבלו בו אחרים - פטורים בגופו, ולא בממונו. או עד שלא נגמר דינו? ת״ל אשר הוא רשע למות: עד שלא נגמר דינו - חייב, משנגמר דינו - פטור. ר׳ יונתן אומר: הרי שיצא ליהרג, וקדם אחר והרגו - פטור. או עד שלא נגמר דינו? ת״ל אשר הוא רשע למות: עד שלא נגמר דינו - חייב, משנגמר דינו - פטור:

ב ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו - הרי שהרג את הנפש במזיד, שומע אני אם יתן ממון ויגלה? ת"ל לא תקחו כופר לנוס שמה:

ג ולא תחניפו הארץ - הרי אזהרה לחניפים. ד"א ולא תחניפו - אל תגרמו את הארץ שתהא מחנפת לכם: כי הדם הוא יחניף - ר' יאשיה היה אומר לשון נוטריקון: כי הדם יחון אף בארץ: ולארץ לא יכופר - למה נאמר? לפי שהוא אומר דברים כא וערפו שם את העגלה; הרי שנתערפה עגלה, ואחר כך נמצא ההורג, שומע אני יתכפר להם? תלמוד לומר לארץ לא יכופר: ולא תטמא הארץ אשר אתם יושבים בה - מגיד ששפיכות דמים מטמא הארץ ומסלקת את השכינה, ומפני שפיכות דמים חרב בית המקדש:

ד מעשה בשני כהנים שהיו שוין ורצין ועולין בכבש וקדם אחד מהם לחבירו ברחוק ארבע אמות, נטל סכין ותקע לו בלבו. בא ר' צדוק ועמד על מעלות האולם ואמר: שמעוני אחינו בית ישראל, הרי הוא אומר דברים כא כי ימצא חלל באדמה... בואו ונמדוד על מי ראוי להביא את העגלה: על ההיכל או על העזרה? געו כל ישראל בבכייה. ואחר כך בא אביו של תינוק, אמר להם: אחינו, הריני כפרתכם! עדיין בני מפרפר ולא נטמאת הסכין! ללמדך שטומאת סכינים חביבה להם יותר משפיכות דמים. וכן הוא אומר (מלכים ב כא) וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד כי מלא את ירושלם פה לפה, מכאן אמרו: בעון שפיכות דמים שכינה מסתלקת ומקדש מטמא:

ה אשר אני שוכן בתוכה - חביבים ישראל, שאף על פי שהם טמאים שכינה ביניהם; שנאמר כי אני שוכן בתוכה, ואומר ולא יטמאו עוד את מחניהם, ולא תטמא הארץ. רבי נתן אומר: חביבים ישראל שבכל מקום שגלו שכינה עמהם: גלו למצרים שכינה עמהם, שנאמר (שמואל א ב) הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים לבית פרעה; גלו לבבל שכינה עמהם, שנאמר (ישעיה מג) למענכם שולחתי בבלה; גלו לעילם שכינה עמהם, שנאמר (ירמיה מט) ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך ושרים; גלו לאדום שכינה עמהם, שנאמר (ישעיה סג) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה. וכשהם חוזרים שכינה עמהם, שנאמר (דברים ל) ושב ה' את שבותך ורחמך. והשיב לא נאמר, אלא ושב ה' אלהיך. ואומר (שיר השירים ד) אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה מראש שניר וחרמון ממעונות אריות ומהררי נמרים. ר' אומר: משל למה הדבר דומה? למלך שאמר לעבדיו, אם תבקשוני הריני אצל בני. כל זמן שאתה מבקשני הריני אצל בני. וכן הוא אומר (ויקרא טז) השוכן אתם בתוך טומאותם. ואומר (ויקרא טו) בטמאם את משכני אשר בתוכם. ואומר ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם, ואומר (במדבר לה) ולא תטמאו את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה, כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל: סליק להו ספר במדבר סיני ברוך הגבר אשר יבטח באדני: